

Falles i faules, foc i fantasia

AC Falla Plaça Rodrigo 2026

iván
TORTAJADA

Falles i faules, foc i fantasia

Edita

AC Falla Plaça Rodrigo
Port de Sagunt 2026

Equip de Coordinació

Laura Madrid
Gaby Collado
Miguel Giménez
Ximo García
Cristina Plumed
Mar Lluca
Pako Giménez
Alberto Rey
Patricia Sánchez
Óscar Martell

Portada

Iván Tortajada
@ivantortajada / ivantortajada.com

Equip de publicitat

Óscar Casado
Laura Madrid
Natalia González

Maquetació

Yogur de Fresa / yogurdefresa.com

Quantitat

1.000 exemplars

Depòsit legal

V-400-2001

El llibre ha participat en la convocatòria dels premis
de la Generalitat per a la promoció de l'ús del valencià de l'any 2026.

Aquest llibret participa en els premis de les Lletres Falleres.

Aquest llibret participa en el PREMI PUNT VOLAT.

Aquest llibre ha estat revisat pel Gabinet
de Promoció Lingüística de l'Ajuntament de Sagunt.

Equip de redacció

Gil Manuel Hernández
Josep Antoni Fluixà
Albert Lluca
Francisco Catalá i Gorgues
Beatriz Osés
Manel Alonso
Eva Ruano
María Jurado
Sergio Artal
Alberto Rey
José Olmos (Sociedad Tolkien)
Paz Navarro
Albert Vidal
Javier Arnau
Eva Alandes
Vanessa montañés
Carla Celda
Juanfe Sanhauja
Ana Hernandezena
Antoni Rovira
Editorial Ediciones Arcanas
Silvia Edo
Santiago Rios
María José Gimeno
Gaby Collado
Antoni Isach

María López
Luis Calderón
Marian García
Patricia Sánchez
César Guardañó
Francesc Arnau
María Viñals
Joanna Chust
Cristina Rodríguez
Elena Martínez
Imanol Alcaide
Pilar Bernabeu
Toni Llorens
Carlos segundo
César Belmonte
Andrea segundo
Mar Lluca
Miguel Giménez
Carles López

Il·lustracions

Laia Arnau
Elena Martínez
Óscar Gotor
Carla Celda
Ximo Gramage

Pròleg	010
Salutacions	012
Part literària	022
Del cor del foc a l'ànima de les falles	
Acte I – Inici	024
La declaració de les falles com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat	
Gil-Manuel Hernández i Martí <i>Associació d'Estudis Fallers</i>	027
I conte contat... El tresor de les rondalles valencianes	
Josep Antoni Fluixà <i>Mestre i escriptor</i>	037
Un conte que mai s'acaba	
Juanfe Sanahuja <i>Llibreter de la Falla Diputada de València</i>	043
Cent anys de «València»: el pasdoble que es va convertir en ambaixador internacional de la terreta	
César Rubio i Belmonte <i>Professor de música popular i faller</i>	065
Història i significat del foc en les nostres festes	
Cristina Rodríguez i Díaz <i>Presidència de Diabòlica de Morvedre</i>	079
Dels contes a la realitat	
Patricia Sánchez i Mínguez <i>Regidora de festes de l'Aj. de Sagunt</i>	085
La literatura fantàstica	
José Olmos <i>Societat Tolkien</i>	089
En cada falla hi ha una falla	
Albert Vidal i Queralt <i>Periodista i Gestor Cultural a l'Aj. de Sagunt</i>	093

Hi havia una vegada...	
Paz Navarro <i>CEO Grup Editorial Sargantana</i>	099
Conte, poesia satírica i auca. La falla com a patrimoni cultural immaterial de la humanitat	
Marian García i Tárrega <i>Marian Creación Literaria</i>	103
La Musa i la Flama	
Silvia Edo <i>Esriptora</i>	111
Contar per a cremar, cremar per a contar	
María José Gimeno <i>Periodista</i>	115
Foc	
Joana Chust <i>Fallera</i>	119
El ritual on els contes cobren vida de les falles	
Acte II – Desenvolupament	122
De dracs i fantasmes	
Beatriz Osés <i>Esriptora. Premi Barco de Vapor 2021</i>	125
Traques al carrer de la infantesa	
Francesc Catalá i Gorgues <i>Mestre i escriptor</i>	129
La Flama i el Fil: Una Història d'Autenticitat	
Maria Viñals i Andrés <i>Docent i fallera</i>	133
Dels contes il·lustrats al cinema i la televisió: com les històries ens ensenyen sense sermons ni regles	
Maria Jurado <i>Correctora ortotipogràfica i cantant</i>	141
L'Encant del Romantasy: Llegendes Populars entreteixides en Amors Èpics	
Eva Ruano i Corral <i>Guia de turisme de la CV i esriptora</i>	147

Històries i contes. Animals, llegendes i foc	
César Guardeso i Gil <i>Guia de turisme i gerent de Caminart</i>	153
Dos contes	
Manel Alonso i Català <i>Escriptor</i>	159
Amors i desamors en la vella estació espacial	
J. Javier Arnau i Moreno <i>Escriptor</i>	165
El despertar del so: La primera traca com a pròleg del relat	
Ana Hernandorena <i>Novelista</i>	173
L'últim centelleig	
Vanessa Montañés <i>Escriptora Grup Caliope</i>	177
Bes	
Carla Celda <i>Il·lustradora</i>	181
Carta Fallera	
Carla Celda <i>Escriptora</i>	183
Cada un plora son dol, a la llum del seu cresol	
Santiago Ríos <i>Jubilat, historiador i literat faller</i>	187
Amic i Amat a Voxilàndia	
Antoni Rovira <i>Escriptor</i>	193
Ediciones Arcanas i la màgia de crear llibres	
Editorial Ediciones Arcanas	199
Amor, pólvora i vida	
Mar Lluca <i>Fallera</i>	205
Conte de foc faller	
Elena Martínez <i>Il·lustradora</i>	209

Del conte al cinema: quan Roger Rabbit em va dir: «xic, dedica't als VFX»	
Sergio Artal <i>Efectes especials de cinema</i>	211
Tertúlies literàries dialògiques. Aproximació al món de les falles	
Imanol Alcaide <i>Mestre</i>	217
L'Ànima Negra del Foc	
Gaby Collado <i>Docent i faller</i>	227
Set minuts i quaranta-sis segons	
Miguel Giménez <i>Faller</i>	231
El cor ardent de la meua falla	
Mar Lluca <i>Fallera</i>	235
El Falleret Flameret	
Andrea Segundo <i>Fallera des d'abans de nàixer i projecte de periodista</i>	239
Falla, llibre i conte la mateixa flama	
Iñaki Gotor <i>Il·lustrador</i>	243
La victòria de l'oblit o el dret de la derrota. Camí de la Vallesa	
Francesc Arnau i Laia Arnau	245
La màgia fallera	
Juan Antonio Llorens i Gil <i>Faller</i>	247
El Tribunal de les Flames	
Antoni Isach <i>Docent i faller</i>	251
Porquets	
Ximo Gramage <i>Il·lustrador</i>	255

Conte contat, conte cremat

Acte III – Desenllaç	256
Llegendes i faules del Camp de Morvedre: una aproximació acadèmica des d'una perspectiva etnològica i didàctica	
Albert Lluca <i>L'ARXIU - Camp de Morvedre</i>	259
Els límits i la fantasia	
Alberto Rey i García <i>Escriptor</i>	281
La cremà: La flama que ens ensenya a nàixer, soltar i tornar a començar	
Eva Alandes <i>Terapeuta ocupacional</i>	285
El foc també parla? Els sons de la cremà com a llenguatge ritual	
Gaby Collado <i>Docent, poeta i faller</i>	289
La bellesa de l'èfimer	
Maria López i Jorge <i>Professora de llengua i literatura</i>	299
El foc de la COVID	
Carlos Segundo <i>Faller de cercavila, apassionat de les lletres</i>	303
Presentació d'«Una biblioteca amb cor»	
Mª Pilar Bernabeu i Adrián <i>Infermera Pediàtrica</i>	309
Dues festes que caminen de la mà: El Corpus de la Ciutat de València I les Falles	
Luis Calderón i Simon <i>Amics del Corpus de la Ciutat de València</i>	313
Quan Nova Canet cremava	
Carles López i Cerezuela <i>Bunyol d'or en escepticisme</i>	321

Part fallera	326
Belén Marco i Torrente <i>Fallera Major 2026</i>	328
Conte contat, conte cremat <i>Falla gran</i>	332
Comissió executiva	342
Falleres i fallers.....	348
Recompenses	354
Sòcies i socis	355
Comissió a perpetuïtat.....	371
Eric Gil i Lara <i>President infantil</i>	372
Apadrinats	375
Ariadna Manzaneda i García <i>Fallera Major infantil 2026</i>	376
Una lluita... Saludable! <i>Falla infantil</i>	380
Infantils	386
Anuari faller.....	388
Gaiata 5 Hort dels Corders	401
 Publicitat	 402
 Epíleg	
Després del conte... continua la flama	462

Pròleg

Enguany, la nostra Falla ha volgut que el llibret siga més que un simple compendi d'articles: desitgem que siga un llibre de meravelles, un espai on les falles i els contes s'abracen, on la fantasia i el foc dialoguen com vells aliats.

Hem volgut que este llibret siga un conte major, un relat que naix de moltes veus, però que es narra amb una sola: la veu del foc, que sempre ha sigut el primer escenari de la imaginació humana.

Abans que existiren els llibres, els herois o les criatures fantàstiques, hi havia un cercle de persones assegudes vora una flama. I allí, en aquell teatre primitiu de llum i ombra, van nàixer les faules, els mites i les històries que ens ajudaren a entendre el món.

Per això la nostra narradora és una flama ancestral: la primera contacontes, la que ha vist nàixer dracs, gegants, princeses, follets i tota mena d'éssers que habiten la fantasia.

La flama ha recorregut milers de llegendes, ha il·luminat mons impossibles, ha sigut protagonista de gestes i misteris... fins que va arribar a València, una ciutat que no sols estima el foc, sinó que el convertix en art.

Ací, la fantasia no es conta només: es planta, es pinta, es modela i es viu. Els ninots són personatges, els monuments són escenografies, i cada falla és una història convertida en fusta, cartró i colors.

Per això, aquest llibret és també un jardí de contes: cada text és una brasa d'imaginació, cada article una faula que reflexiona o somriu, cada col·laboració una invitació a mirar el món amb ulls de fantasia i de foc.

Els llibrets fallers tenen, així, un paper essencial: són custodis de la memòria, de la crítica i de la imaginació popular. Són els llocs on guardem allò que hem sigut, entenem allò que som i inventem allò que volem ser.

Són, en definitiva, una biblioteca en flames, però que no crema per desaparèixer, sinó per il·luminar cada any noves històries.

Aquest any hem estructurat el llibret en tres actes —introducció, desenvolupament i desenllaç— que la nostra flama narradora anirà presentant, i en els quals hem agrupat els articles segons la seua temàtica, vinculant-los a cada moment del relat.

Que la flama conte.

Que els contes s'encenguen.

Que la fantasia continue alimentant la festa.

Darío Moreno i Lerga

Alcalde de Sagunt

En Falles, la ciutat es convertix en un llenç de foc on cada espurna escriu un instant que crema i desapareix. No és només l'olor de pólvora o la música que s'obri pas entre els carrers, és eixa sensació que el barri desperta. La vida quotidiana es mescla amb la il·lusió i la creativitat d'un poble que es reconeix en la seua festa. Les Falles arriben sempre així, com una abraçada que embolica a tota la ciutat i la convida a participar, a conviure, a sentir-se part d'una cosa més gran que un mateix.

Però la festa josefina no comença al març ni acaba a la cremà. És un calendari que mai es tanca, un treball fet de reunions, d'idees que naixen i es transformen, de mans que ajuden sense que ningú li ho demane. En cada casal es cultiva una energia especial, la setmana cultural que creix, activitats esportives que unixen, tradicions que es renoven gràcies a vosaltres, que manteniu viva eixa flama.

Les Falles són, sobretot, una manera d'entendre el món, una mescla d'art, convivència, cultura i pertinença que convertix qualsevol racó de la ciutat en un lloc on viure. I és eixa continuïtat, eixa vida que batega tot l'any, la que dona sentit a la setmana gran que celebrem en març.

Per això vull agrair de cor a la comissió, sempre dinàmica, sempre generosa; a les falleres majors, que sou veu, valentia i emoció; i a la presidència, que acompanya amb constància i proximitat perquè cada pas, gran o xicotet, trobe el seu camí. I així, en este cicle que es repetix i renaix, recordem que les Falles no són només una festa, són una manera d'entendre'ns, de crear juntes i junts, i de continuar escrivint, any rere any, la història que volem celebrar.

Que visquen les Falles!

Hugo Morte i Lorente

President Executiu Federació Junta Fallera de Sagunt

És una alegria poder dirigir-vos unes paraules des de la Federació Junta Fallera de Sagunt i felicitar la Falla Plaça Rodrigo per un llibret que ens convida a entrar en un conte infantil ple de màgia, però també de moments que tots hem viscut alguna vegada. Eixes històries que barregen realitat i fantasia són, al cap i a la fi, l'essència de les falles: emocions compartides, rialles i records que ens fan créixer com a família fallera. Enguany, amb una copresidència tan especial com la vostra, i amb Belén Marco, Ariadna Manzaneda i el menut Eric Gil com a magnífics representants, estic segur que escriureu un capítol inoblidable. Enhorabona i que la il·lusió vos acompanye en cada pàgina!

Una salutació molt especial als vostres fallers i falleres, part indispensable del meu equip, Mar Bruno, Cristina Plumed, Héctor Martínez, Antonio Gómez i Òscar Martell que treballen de valent en FJFS per a fer les Falles del Camp de Morvedre més grans.

Cada any, quan el foc i la pólvora tornen a despertar els nostres carrers, sentim que la història ens parla. Les Falles són el reflex més viu del nostre poble: una expressió d'identitat, d'art i de convivència que s'alimenta de la nostra cultura i de la nostra manera d'entendre la vida.

En este 2026 celebrem també una efemèride molt especial: el 750é aniversari de la mort del rei Jaume I, aquell monarca que amb la seua visió i determinació va forjar i assentar les bases del nostre caràcter com a poble. Ell mateix deixà escrit al seu testament unes paraules que cite textualment en valencià antic, que continuen sent un referent moral i històric per a tots nosaltres:

«Amar e protegir totes les persones e lo poble, fer regnar la justícia e vetlar per crexer lo primer que és menut.» Jaume I, Testament de Chulot (1276).

Un missatge atemporal que ens recorda que governar, dirigir o representar una comunitat és, sobretot, un acte d'amor i de servei cap als altres. I això és, precisament, el que defineix l'esperit faller i esta junta directiva de FJFS: treballar junts, des del respecte i la germanor, per fer créixer allò que estimem.

Les Falles del Camp de Morvedre són exemple d'esta essència. Una festa que uneix generacions, que preserva la nostra llengua, la nostra música i les nostres tradicions. Per això, és el moment de fer un pas endavant més i reivindicar amb orgull la creació d'un nou Museu Faller o Centre d'Interpretació de la Festa a Sagunt. Un espai on la nostra història, el nostre patrimoni i el talent dels nostres artistes puguen ser coneguts, estimats i valorats com mereixen.

Cal recordar que som Festa d'Interés Turístic Nacional des de 2013 i Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat per l'UNESCO des de 2016. Les Falles no són només uns dies de festa: són cultura, són educació, són arrel i futur.

Que este any siga una nova oportunitat per viure-les amb intensitat, amb responsabilitat i amb el cor obert. Que el foc ens inspire, que la música ens emocione i que la unió del nostre poble ens continue fent grans.

Bona setmana fallera!

Visca l'AC Falla Plaça Rodrigo!

**Oscar Casado i Lanero,
Gabriel Collado i Soria,
José María Madrid i Giménez,
Jorge Caballero i Rams**

Copresidents de la A.C Falla Plaça Rodrigo 2026

Estimats fallers i falleres de la Plaça Rodrigo, veïns, amics, col·laboradors i anunciants del nostre barri.

Amb una immensa alegria i una il·lusió desbordant, ens dirigim a vosaltres en aquestes pàgines tan especials del nostre llibret faller. Aquest any 2026 és, sens dubte, un any diferent i històric per a la nostra comissió, ja que, per primera vegada a la Falla Plaça Rodrigo, assumim la responsabilitat de la presidència de manera compartida, una copresidència portada a terme per quatre amics que estimem aquesta festa i la nostra falla per damunt de tot.

Volem destacar que portar endavant la falla entre quatre amics fa que la tasca siga molt més senzilla i molt més fàcil. La força de la nostra amistat i la visió compartida ens permeten afrontar els reptes amb serenitat i, sobretot, amb moltes ganes i alegria. Les falles es viuen millor en companyia, i aquesta màxima esdevé el nostre motor per a fer d'aquest exercici un record inesborrable.

Ara bé, aquesta festa no s'encén només amb il·lusió. Som conscients que cap dels nostres projectes i cap de les idees d'aquests quatre bojos no es podria dur a terme sense el treball incansable i la dedicació de la nostra gent. Volem fer un agraïment especial als nostres onze Vicepresidents, a tota l'executiva, les nostres famílies i, per descomptat, a cadascun dels fallers i falleres de la nostra comissió. La vostra tasca constant i el vostre

esforç són el vertader engranatge que ens permet avançar i fer que la Plaça Rodrigo siga un referent. Sense la vostra implicació i la vostra ajuda incondicional, la tasca que assumim seria impossible.

La nostra comissió brilla per la seua vitalitat i la gran quantitat de fallers i falleres joves que la integren. Encara que se sol pensar que les noves generacions només volen gaudir de la festa, nosaltres som testimonis que a la Rodrigo, la joventut són un element clau de treball i responsabilitat. No només aporten ganes i alegria, sinó que es fan càrrec de tasques essencials i assumixen amb maduresa els càrrecs de representació, demostrant un compromís ferm amb el futur de la nostra falla.

Les falles són arrels, són tradició, són cultura i són història que es viu amb passió durant tot un any per tancar-se amb l'acte més pur de tots, el foc. Per a això, pensem que el lema de la nostra falla gran «conte contat, conte cremat» és la màxima expressió del nostre cicle faller i el final que dona sentit a tot l'esforç. Volem viure cada capítol amb la màxima passió i germanor, perquè el nostre major desig és que el 'conte' de la Falla Plaça Rodrigo 2026, tinga un final feliç i memorable per a tots abans que les flames l'abracen.

No seria just continuar sense agrair de cor a tots els que fan possible la falla més enllà del casal. Parlem dels nostres patrocinadors, anunciants i socis. La vostra generositat i el vostre suport econòmic són la flama que permet que cada esdeveniment es duga a terme amb la dignitat que mereix la nostra comissió. Amb la vostra aportació, us convertiu en part essencial de la nostra '*mareja taronja*'.

Per últim, ens dirigim a vosaltres, els nostres màxims exponents. Eric, Ariadna i Belén, sou l'ànima i la cara d'aquest somni. Sou els nostres companys d'aventures, els còmplices de cada rialla i els protagonistes de les emocions més intenses d'aquest meravellós any. Comença el compte enrere, amb els nervis a flor de pell, els sentiments a flor de cor i les vivènci-

es esperant ser escrites. Us recordem que tot el que es viu amb el cor obert, es queda per sempre. És un gran orgull per als quatre copresidents poder compartir al vostre costat aquesta il·lusió que tant heu merescut i que estem segurs, us farà formar part de la història de la nostra comissió, sou el cor i l'ànima de la Plaça Rodrigo 2026.

Amb tots vosaltres, i amb el treball i la dedicació de cada faller i fallera, estem segurs que aquest serà un gran any. Visca la Falla Plaça Rodrigo!

Una forta abraçada.

Part literària

Jo soc la flama que va nàixer abans dels noms i de les primeres paraules. No vaig ser creada: jo era. He ballat a les torxes de les heroïnes i he rugit a les fogueres que espantaven ombres. Vaig brillar al punyal d'Ulisses quan va enganyar el ciclop i vaig créixer al drac que vigilava l'honor d'una princesa.

He tremolat a les rondalles dels griots africans, he jugat amb els esquimals que reien amb els ossos, m'he fet papallona en mites asteques i llebre astuta a les faules de l'Índia. He sigut flama en cada cova, llar en cada casa, déu en alguns temples i brasa humil en altres pobles.

I amb tot, cap lloc m'ha entés com vosaltres. Cap terra m'ha fet cos, fusta, música i sàtira. Cap poble m'ha convertit en festa viva... fins que vaig trobar València.

Del cor del foc a l'ànima de les falles

Acte I – Inici

La declaració de les falles com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat

Gil-Manuel Hernández i Martí

Associació d'Estudis Fallers

El 30 de novembre de 2016 la festa de les Falles fou declarada Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat per la UNESCO en una sessió celebrada a Addis Abeba. La història d'aquesta declaració es remunta a les Converses Les Falles a La Nau, que anualment organitza l'Associació d'Estudis Fallers (ADEF) junt amb la Universitat de València. En l'edició de 2008, dedicada a l'economia de les Falles, va sorgir en un dels debats la possibilitat d'impulsar la candidatura. Cal dir que sembla que uns mesos abans la Regidoria de Festes i Cultura Popular de l'Ajuntament de València, conjuntament amb la Junta Central Fallera, ja havia intentat generar reunions preparatòries que finalment no arribaren a bon port. Cal afegir també que uns anys abans, arran de la publicació de diversos treballs de l'ADEF, fonamentalment l'obra *L'Indult del Foc*. Catàleg raonat de la col·

lecció de ninots indultats del Museu Faller en tres volums (2002, 2003 i 2005), ja es va reivindicar la màxima posada en valor patrimonial no sols del Museu Faller de València sinó també de les Falles, encara que sense concretar el possible llançament d'una candidatura a la UNESCO.

El ben cert és que en les Converses de 2008 la nova proposta, presentada per diversos membres de l'ADEF aleshores vicepresident de Cultura de Junta Central Fallera, trobà ressò en el regidor de Festes i Cultura Popular, i de seguida aquest va impulsar la creació d'una comissió de treball extensa formada per membres de l'ADEF (a títol individual), components de la Universitat Politècnica de València, de la Universitat de València i de Junta Central Fallera, essencialment. Aquesta comissió començà a reunir-se a mitjan 2009.

A conseqüència dels primers treballs de la comissió es va posar en marxa una campanya per a consolidar la candidatura a escala institucional, de forma que es va aconseguir el suport explícit de l'Ajuntament de València, que actuaria com a entitat impulsora de la candidatura, però també es va començar a buscar la complicitat d'altres ajuntaments de poblacions on es plantaren falles. La candidatura començà a plantejar-se amb el rètol d'«Espai cultural de la festa de les Falles», en la mesura que es valoraven les Falles no sols com els cadafals sinó com tot l'entramat associatiu i cultural de la festa, i a més es prenia en consideració no sols les falles del cap-i-casal sinó també de les comarques on se celebren, fins i tot les falles que es plantaren fora del nostre territori. Posteriorment, la denominació de la candidatura es va referir sols a «La Festa de les Falles valencianes».

La candidatura es va oficialitzar, amb el suport d'altres ajuntaments i altres institucions com la Diputació de València i la Generalitat Valenciana, en 2011. Abans, però, de presentar-la a l'Estat espanyol, les Corts valencianes i també les espanyoles donaren suport. A més a més, calia el tràmit de declarar les Falles com a Bé d'Interés Cultural per part de la Generalitat Valenciana,

fita que es va aconseguir en 2012, i passant en conseqüència a ser inscrites en el Registre de Béns d'Interés Cultural del Ministeri de Cultura d'Espanya.

Amb aquest requisit complert ja es podia tramitar la proposta de candidatura perquè fora assumida per l'Estat. Cal afegir que aquest, amb les noves normatives de la UNESCO, que restringien el nombre de candidatures a presentar per cada estat, sols podia presentar una a l'any, ja existien altres candidatures en llista d'espera, de manera que hagueren de passar alguns anys més en situació d'espera. Així, sols en 2015 l'Estat espanyol va poder presentar la candidatura de les Falles a la UNESCO perquè fora valorada en la seua sessió plenària dedicada al Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat el 30 de novembre de 2016, celebrada a Addis Abeba (Etiòpia). Mentrestant, des de l'Ajuntament de València i Junta Central Fallera es va continuar amb la campanya de suscitar adhesions i suports en la campanya institucional de promoció de la candidatura, que també va assolir fites culturals i festives. Cal destacar, al respecte, la publicació, en octubre de 2016, del llibre Falles. Un patrimoni en comú, que culminava amb un recull de textos i sobretot de fotografies, tota una campanya amb el mateix lema que va arrancar en l'exercici faller 2015. També cal esmentar la celebració en les Falles de 2016, d'una Cavalcada del Patrimoni que va agermanar, en una vistosa i emotiva desfilada pels carrers del centre de València, amb les danses i muixerangues de la festa de la Mare de Déu de la Salut d'Algemesí, ja declarada Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat, amb les Falles.

El suport popular

El fet que l'Ajuntament de València i la Junta Central Fallera (JCF) com a organisme autònom municipal foren els encarregats de començar a moure la candidatura feu que aviat altres ajuntaments valencians, com hem dit, i nombroses juntes locals falleres, se sumaren a la iniciativa. Situació que va suposar la mobilització de l'entramat associatiu faller, ja que tant JCF com les juntes

locals són els organismes de coordinació de les comissions falleres, alhora que fan d'enllaç institucional amb els ajuntaments i les seues respectives regidories de cultura festiva.

Tanmateix, el suport popular no fou immediat i les campanyes d'adhesió es mostraren dubitatives i lentes a València, almenys fins al canvi de govern municipal en 2015, quan la nova Regidoria de Cultura Festiva va intensificar tant la campanya institucional de promoció de la candidatura com la seua difusió en l'entramat popular faller. Sols això va possibilitar un ambient d'expectació intens en vespres de la reunió de la UNESCO a Etiòpia, amb el convenciment que era molt possible assolir la declaració.

La campanya de suport popular també es va fer extensiva al col·lectiu d'artistes fallers, especialment el Gremi Artesà d'Artistes Fallers de València, així com a altres col·lectius professionals o artesanals relacionats amb la festa de les Falles. En suma, la campanya de promoció i sensibilització es feu molt més intensa a partir de finals de 2015, amb actes, publicacions, xerrades i amb una efectiva campanya publicitària arran de l'elecció de la proposta de quatre cartells anunciadors de les Falles de 2016 guanyada en concurs públic per il·lustrador Ibán Ramón, que incidia en els diversos elements patrimonials de la festa que subratllava el text de l'expedient de la candidatura. D'aquesta manera la penetració popular fou molt major, i les mateixes comissions començaren a interioritzar la rellevància del moment i l'oportunitat de reconeixement mundial per a la festa que podria suposar la declaració de la UNESCO.

Els elements culturals de la candidatura

L'expedient de la candidatura per a la inscripció de les Falles en la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat (Expedient 00859) remés a la UNESCO fou redactat per un comitè reduït d'experts en l'estiu de 2011, i lleugerament modificat a posteriori per a adap-

tar-se a les exigències formals de la UNESCO. També fou revisat per tècnics de la Direcció General de Patrimoni de la Generalitat Valenciana i finalment per tècnics del Ministeri de Cultura de l'Estat espanyol. Juntament amb l'expedient s'enviaren a la UNESCO, seguint les prescripcions d'aquesta, proves documentals del consentiment de les comunitats, proves documentals que demostraren que l'element de la candidatura estava inclòs en un inventari del patrimoni immaterial present en el territori, una selecció de 10 fotografies de la festa en alta definició, amb la cessió dels drets corresponents a eixes fotos, així com un vídeo editat de 10 minuts subtitulat en anglés, al costat de la cessió dels decrets del vídeo, en el qual se sintetitzava audiovisualment l'essència de la festa de les Falles i els seus mèrits per a ser reconeguda com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat.

Pel que fa a l'expedient se subratllaven els elements destacats de la candidatura, així les mesures de salvaguarda proposades. En aquest apartat ens ocuparem dels elements destacats, afirmant-se que «la festa de les Falles valencianes constituïx un conjunt de pràctiques, rituals, expressions coneixements i tècniques que giren al voltant de l'elaboració i destrucció per mitjà de l'ús del foc d'un element protagonista: la falla.» També s'afegia que: «La comissió fallera de cada barri realitza una falla, element simbòlic al voltant del qual es desenvolupa tot el cicle ritual. Actualment, constituïx una escultura de caràcter efímer que es construeix durant mesos pels artistes i artesans fallers (pintors, escultors i fusters) per a ser cremat com a foguera el dia de Sant Josep.» Després es parlava dels principals festejos del cicle ritual faller i s'identificaven els principals dipositaris o practicants de l'element cultural: fallers i falleres organitzats en comissions falleres, la Junta Central Fallera com a òrgan de coordinació d'aquestes, els artistes fallers i altres artesans especialitzats en les diverses fases de la construcció de les falles (fusters, escenògrafs, escultors, monitors, decoradors, il·lustradors), agrupats en diverses associacions, els músics, els que fan possible la literatura satí-

rica fallera (poesia i teatre, bàsicament), els professionals pirotècnics, així com altres artesans relacionats amb diversos aspectes de la festa. Tot seguit l'expedient relatava quins eren els coneixements o tècniques relacionades amb l'element que es transmeten actualment, especialment els de caràcter artesanal i els vinculats a la societat festiva.

Els coneixements anaven acompanyats de l'exposició de les funcions socials i culturals i significats del bé per a la seua comunitat, en la mesura que la UNESCO atorga gran valor al lligam entre el bé i els valors que este suscita per a la comunitat que dona sentit a la festa, de manera que ací apareix l'important tema dels valors socials i ciutadans i el paper de les Falles com a mecanisme d'integració comunitària. Al respecte, la transmissió intergeneracional dels valors festius es reivindicava com un dels punts forts de la candidatura, en la mesura que evidenciava la capacitat integradora, comunicativa, representativa i creativa de cohesió social que tenen les Falles, reflectint la realitat social en què estén estan immerses i permanent el diàleg intercultural i el respecte per la diversitat cultural i la creativitat col·lectiva.

Les mesures de salvaguarda

En primer lloc, es relataven a l'expedient els esforços passats i actuals per a protegir l'element en qüestió, relatant-se les diverses iniciatives promogudes des de les principals institucions i entitats falleres, com la Junta Central Faller, l'Associació d'Estudis Fallers, Gremi Artesà d'Artistes Fallers, universitats valencianes o els museus fallers.

En segon lloc, s'exposaven les mesures de salvaguarda a implementar, especialment aquelles destinades a protegir i promocionar l'element. Dites mesures de salvaguarda ho eren en termes de compromisos concrets de l'Estat part i de les comunitats, i no únicament com a possibilitats o potencialitats. En l'expedient també apareixien dividides amb el mateix sistema que les ja adoptades. I en eixe sentit es diferenciaven entre mesures de transmissió

sió, mesures d'identificació, documentació i investigació, mesures de preservació i protecció, mesures de promoció i difusió i mesures de revitalització.

En un altre apartat de l'expedient calia explicar com havia produït i com s'estava produint la participació de les comunitats, grups i individus implicats en el procés de la candidatura, destacant-se el paper exercit per la Junta Central Fallera o el conjunt d'accions realitzades per a difondre la candidatura i sensibilitzar a les diverses administracions públiques, locals, universitats públiques i provades, mitjans de comunicació, associacions privades, gremis i comissions falleres. Mentre es recopilava tota la informació necessària per a l'expedient de la candidatura, es van arreplegar propostes de representants de diversos col·lectius implicats en la festa. A més, es va difondre informació especialitzada sobre el caràcter patrimonial de la festa fallera a diversos mitjans de comunicació, per al seu tractament i posterior divulgació.

L'expedient es tancava amb un apartat referit al consentiment lliure, previ i format de la candidatura, destacant-se el consentiment dels grups festius de base (comissions falleres) com al més alt nivell institucional, com quan la Comissió de Cultura del Congrés dels Diputats va aprovar el 13 d'abril del 2011 sol·licitar al Govern d'Espanya donar suport a la candidatura per a la declaració de l'Espai Cultural de la Festa de les Falles com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat de la UNESCO. Finalment, es ressaltava que l'accés a l'element (la festa de les Falles) era absolutament lliure i sense restriccions, en la mesura que tots els rituals de la festa fallera eren coneguts per les persones implicades i estaven oberts a la societat en general. Per últim, l'expedient recollia el nom i adreça i dades de contacte de les organitzacions comunitàries implicades o representatives, així com una bibliografia selecta sobre la festa de les Falles.

La Declaració i els seus reptes

Com ja s'ha dit, el 30 de novembre de 2016 les Falles foren declarades Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat per la UNESCO. Una delega-

ció oficial valenciana (regidor de Cultura Festiva, secretari general de Junta Central Fallera i alts funcionaris de la Generalitat Valenciana), així com representants diplomàtics de l'Estat espanyol, es desplaçaren a Addis Abeba. Coneguda la notícia es va fer una primera celebració a l'Ajuntament de València amb el seu alcalde, el president de la Generalitat i altres autoritats locals, autonòmiques i del Govern central. Uns dies després es va fer un acte institucional a l'edifici de la Generalitat Valenciana i es va plantar una falla commemorativa de la declaració, amb assistència de milers de fallers i falleres. Aquesta falla es cremaria quasi dues setmanes després (abans no fou possible per pluja) en el marc d'una Crida especial en les Portes de Serrans, per tal de subratllar el missatge que amb aquesta declaració les Falles encara s'obrien més al món. Tant és així que la Crida fou realitzada en molts idiomes per a dimensionar el nou component global d'una festa que passava a ser «patrimoni comú».

La repercussió mediàtica de l'esdeveniment fou gran, però el que després de les celebracions festives es plantejava eren els nous reptes que la declaració suposava. En aquest sentit diverses converses, publicacions i taules rodones començaren a posar damunt la taula quines mesures i objectius calia posar en marxa de cara a complir amb els compromisos adquirits amb la UNESCO. Així, des de l'Ajuntament de València en febrer de 2017 es va implementar una Comissió de Seguiment Falles-UNESCO, amb participació dels principals actors implicats en la festa fallera, per tal de reflexionar mancomunadament sobre la seua dimensió patrimonial i articular propostes i projectes que milloraren la promoció i difusió de les Falles com a patrimoni cultural mundial, en especial les bones pràctiques en matèria de patrimonialització cultural de la festa fallera.

Els reptes que es plantejaven eren molts, però essencialment giraven al voltant de la intensificació de la dimensió patrimonial de la festa de les Falles d'una manera sostenible, participativa i creativa, intentant adap-

tar-se a les condicions que presenta la festa fallera en cada localitat. En el cas de València, requeria combinar la salvaguarda patrimonial amb la sostenibilitat de la vida urbana en l'espai públic. Molts dels reptes, en tot cas, continuen vigents quasi deu anys després, de manera que de cara al futur les institucions i les entitats de la societat civil (fallera i veïnal) encara han de fer un gran esforç en la salvaguarda i promoció de la festa en la seua condició de Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat. Els focs tradicionals de les Falles valencianes són ara també globals, i per tant estan subjectes a l'escrutini no sols de la UNESCO sinó dels científics socials, els visitants, els espectadors i els usuaris de les xarxes socials. Amb la Declaració de 2016, de la qual es van a complir 10 anys, les Falles van entrar en una nova etapa històrica, raó per la qual tots els implicats en la festa han de continuar estant a l'altura de les circumstàncies.

I conte contat...

El tresor de les rondalles valencianes

Josep Antoni Fluixà

Mestre i escriptor

Durant milers d'anys, la humanitat, després del dur treball diari per la subsistència, descansava al voltant d'una foguera en època prehistòrica o a prop del foc de la llar quan els hòmens i les dones deixaren de ser nòmades i es feren sedentaris. Llavors, l'única distracció que tenien, abans d'anar a dormir, era escoltar les històries que algú de la tribu o del clan familiar comptava amb l'objectiu també de transmetre coneixements i bones conductes. Era com una rutina per a enfilear el son que, al mateix temps, millorava la convivència del grup i que, amb més o menys intensitat, s'ha practicat fins fa poc.

Jo, personalment, la vaig poder gaudir quan era xicotet. La meua iaia Consuelo, nascuda a Benissa, era una excel·lent narradora oral i coneixia una gran quantitat de contes populars. Per desgràcia, es va morir quan jo en-

cara no havia adquirit la consciència del gran valor literari que tenien totes aquelles històries que em contava i no me les vaig anotar en cap quadern i, en conseqüència, les vaig oblidar en fer-me major. Sobretot, perquè el mode de viure canvià radicalment a partir dels anys de la meua adolescència. Aquella tradició mil·lenària, de sobte, deixà de practicar-se perquè aparegueren noves distraccions, sobretot en el món urbà. La ràdio i la televisió substituïren la necessitat d'un narrador o narradora familiar. Als xiquets i les xiquetes encara en algunes famílies els hem continuat contant històries o llegint-los contes publicats en llibre, però no en totes i, per desgràcia, cada vegada és més freqüent entretenir els més menuts davant una pantalla de televisió o de mòbil.

Este canvi de costums ha fet que la transmissió oral dels contes populars s'haja perdut. Però, afortunadament, les històries no s'han perdut del tot, sobretot gràcies a les persones que, des del segle XIX, han tingut l'encert i la precaució d'anotar per escrit totes les narracions que escoltaven i que reescriuien. A França, Charles Perrault en va deixar per escrit alguns dels contes que, posteriorment, s'han fet més populars, tal com ho van fer els germans Grimm a Alemanya. A Espanya, més recentment, Antonio Rodríguez Almodóvar ha publicat els seus famosos *Cuentos al amor de la lumbre*. Gràcies, entre altres, a Joan Amades coneixem *Les cent millors rondalles populars catalanes* i Antoni Maria Alcover recollí en diversos volums les seues reconegudes *Rondalles mallorquines*. Una tasca de conservació que han continuat fent altres investigadors i escriptors fins a l'actualitat.

Les rondalles, nom amb el qual anomenem nosaltres els contes populars, formen part d'una tradició universal que, alhora, en cada lloc s'adapta a l'entorn i es recrea com una història de la zona. Per això, hi trobem personatges i arguments que apareixen contats en diverses llengües, però amb canvis notables que les fan úniques i diferents. En este aspecte, els valencians i les valencianes ens hem de congratular perquè hem tingut la sort de comp-

tar amb un gran escriptor, Enric Valor, que ha rescatat de l'oblit i reescrit trenta-sis rondalles que són considerades una autèntica joia de la literatura valenciana contemporània. La majoria són de tema meravellós, però també en va escriure nou de tema costumista i cinc protagonitzades per animals personificats.

Les Rondalles valencianes formen part ja del patrimoni cultural i literari valencià, així i tot no han perdut el seu caràcter oral. Enric Valor les ha conservades i ha fixat una trama que podem llegir literalment per a, posteriorment, narrar-les oralment amb totes les transformacions i adequacions que considerem oportunes segons a qui li les hem de contar. Títols com *El llenyater de Fortaleny*, *La Mare dels peixos*, *I queixalets també!*, *El dimoni fumador*, *Les velles de la Penya Roja* o *Història d'un mig pollastre*, gràcies a l'escola o als contacontes que actuen en biblioteques i festes de poble, tornen a formar part de la gran tradició mil·lenària i universal de la narració oral de contes. Una tradició que les famílies poden fer seua si amb la lectura d'Enric Valor i altres rondallistes amplien la varietat de les històries a contar als seus fills i filles més enllà dels contes reproduïts cinematogràficament a la factoria Disney.

Per fortuna, les rondalles d'Enric Valor no són les úniques que disposem els valencians i les valencianes. Joaquim González i Caturla n'ha transcrit també un bon nombre de contes populars que tenim a l'abast en dos llibres excel·lents: *Rondalles del Baix Vinalopó* i *Rondalles de l'Alacantí*. Destacada també és l'aportació de Jordi Raül Verdú que ha recopilat en els últims anys moltes històries que s'anaven perdent en l'oblit i les ha publicades en nombrosos llibres destinats a infants. I menció a part mereixeria també Josep Franco que l'any 2011 recreà per a la Fundació Bromera per al Foment de la Lectura tretze llegendes valencianes d'una gran bellesa i riquesa literària: *El drac del Patriarca*, *El miracle de Morella*, *La cova de l'encantada*, *El capellà de Favara*, *Les desgràcies de Camot*, *L'oroneta* i *el rei Jaume*, *La delicada*

de Gandia, La boca de l'infern, Les bruixes de Planes, Els assotalloques, Catterroja descoberta!, El Misteri d'Elx i L'illa de Benidorm.

Les històries orals que es transmetien de pares i mares a fills i filles les tenim ara conservades en llibres i n'hem evitat l'oblit. Les podem, per tant, memoritzar i tornar-les a contar a les generacions futures, sabedors, alhora, del tresor que contenen: un tresor lingüístic i literari, i un tresor que ens permet compartir amb els nostres familiars l'estima per una convivència més directa i personal. Si ho fem, segurament, la màgia del «conte, contat» ens farà sentir satisfets i feliços.

Un conte que mai s'acaba

Juanfe Sanahuja

Llibreter de la Falla Diputada de València

El llibret és el relat viu de la festa. Un conte col·lectiu escrit entre versos, crítica i memòria, que des dels seus orígens ha sigut molt més que un simple acompanyant del monument. El llibret és la veu escrita de la falla. I com tot bon conte, té una història llarga, amb capítols d'esplendor i altres de silenci, però sempre amb les falles com a fil conductor.

Dels murs al llibre

Els primers llibrets no eren llibres, ni tan sols s'assemblaven al que hui en dia considerem com a tal. A mitjan segle XIX, les falles s'acompanyaven de fulls amb versos manuscrits o mecanografiats que es penjaven directament al cadafal o als murs del barri. Eren textos breus, de to generalment burlesc i sa-

Llibret de la Falla
Primat Reig.
Any 1931

Llibret de la falla
de la plaça de l'Al-
mudí de 1855

Lepanto
1882

tíric, escrits en un valencià col·loquial i directe, que servien per a explicar el sentit de la crítica o provocar el somriure del vianant.

Amb el temps, aquells fulls rudimentaris, donaren pas als primers llibrets impresos. Un dels primers textos coneguts és el que acompanyà la falla de la plaça de l'Almudí el 1855, titulat «El Conill, Visanteta i Don Facundo», atribuït a Josep Bernat i Baldoví. Amb publicacions com esta, naix el que acabarà sent el gènere del llibret faller: una publicació popular, satírica i viva.

A la fi del segle XIX, el llibret es consolida com a producte editorial. En aquells anys es venia a peu de falla i començava a tindre identitat pròpia. La majoria mantenien una estructura similar i una extensió relativament constant, i fou en este moment, al voltant de l'any 1890, quan començà a generalitzar-se l'ús del mot «llibret» per referir-se a estes publicacions falleres.

Un pas fonamental en la seua dignificació arribà l'any 1903, quan Lo Rat Penat instaurà el seu famós Concurs de Llibrets de Falla, una convocatòria que encara perdura. En els primers anys, molts dels grans poetes valencians deixaren la seua empremta en estos llibrets, elevant-los de simples textos informatius a obres amb valor artístic. Entre els guardonats al llarg del temps destaquen noms com Eduard Escalante, Constantí Llombart, Maximilià Thous, Josep Peris Celda o Francesc Almela i Vives, entre molts altres. Tots ells contribuïren a donar forma a l'estil i la personalitat del llibret, però cal assenyalar que, malgrat el prestigi d'estos autors, quan escrivien per al llibret adoptaven sovint un valencià popular, castellanitzat i amb una ortografia lliure, més pròpia de la parla quotidiana que de les normes gramaticals. Era una manera de connectar amb el públic de la festa, sense formalismes, però amb molta intenció.

Els temps d'esplendor

Entre els anys 1920 i 1936, els llibrets experimentaren una etapa d'esplendor notable, destacant per la seua qualitat literària, artística i fins i tot cívica. Més enllà de la crítica al monument, molts d'ells incorporaven poemes, relats

Carrer Pelayo
1905

Dr. Sumsi
1930

Joaquín Costa
1946

breus, glosses, articles d'opinió i il·lustracions. És en este període quan el llibret deixa de ser una simple explicació del cadafal per convertir-se en un autèntic testimoni cultural.

Fins aleshores, els llibrets solien limitar-se a oferir una breu descripció de la falla o uns versos explicatius, sovint amb títols com ara «Llibret amb l'explicació i relació de la falla...», escrits amb una llibertat estilística total per part de l'autor. Però amb l'arribada dels anys vint, comencen a adoptar formats propis de les revistes i fins i tot del còmic popular, fet que incrementà molt l'interés i fomentà la venda.

Les portades, en especial, cobraren un protagonisme inèdit: gràcies als avanços tècnics i a l'abaratiment dels costos d'impressió, comencen a aparèixer cobertes amb dibuixos, fotografies o composicions artístiques de gran qualitat. Algunes comissions, cada volta més conscients del valor del llibret com a ferramenta de difusió, començaren a enriquir-los amb més publicitat, imatges i continguts visuals. Això contribuí a fer del llibret una publicació esperada pel públic, un objecte que s'identificava plenament amb la festa i la seua estètica.

Entre els anys vint i l'inici de la Guerra Civil, tant les revistes falleres com els llibrets visqueren un moment d'autèntic apogeu. Eren publicacions molt sol·licitades, reflex de la vitalitat creativa de les comissions i de l'entusiasme amb què el poble valencià vivia la festa.

Els anys de silenci i supervivència

Amb la Guerra Civil i la postguerra, el llibret patí un colp profund. La censura franquista prohibí l'ús del valencià en l'esfera pública, i molts llibrets quedaren reduïts a simples programes d'actes, amb un to poc crític i clarament castellanitzat. Tot i això, el poble no deixà de contar la festa. Sovint de manera oral o mitjançant textos autoeditats i anònims, la memòria fallera es resistia a desaparèixer.

A partir dels anys cinquanta, els llibrets començaren a créixer en nombre de pàgines, però no necessàriament en qualitat o contingut. L'augment es devia principalment a la incorporació massiva de publicitat. La seua estructura es mantingué prou estàtica: programa de festejos, explicació de la falla en vers, fotografies de les falleres majors, salutacions institucionals, relació de comissions... i una gran quantitat d'anuncis. Per a moltes comissions, el llibret deixà de ser una ferramenta de comunicació per esdevindre, principalment, una font de finançament: com més anuncis, més ingressos per a la festa.

Este període es pot considerar una època de decadència del gènere. Els llibrets anaven perdent presència cultural i literària, i molts intel·lectuals eren molt crítics amb la seua banalització. Consideraven que s'havia perdut l'oportunitat d'aprofitar estes publicacions per a reflectir la riquesa de la cultura festiva valenciana, i lamentaven que hagueren esdevingut productes buits de contingut, impersonals i rutinaris. Tot i això, fins i tot en este context advers, hi trobem col·laboracions esporàdiques d'autors de prestigi com Francesc Almela i Vives, Carles Salvador, Bernat Artola, Josep Maria Bayarri o Carmelina Sánchez-Cutillas, que intentaren mantindre viva la flama literària del llibret, encara que fora a contracorrent.

Esta etapa de decadència formal i lingüística es perllongà fins als anys setanta, quan, coincidint amb el lent despertar social previ a la Transició, començaren a aparéixer tímides però significatives reivindicacions culturals dins dels llibrets. S'albirava ja un canvi de cicle.

El conflicte lingüístic i els llibrets de la transició

Amb la mort del dictador i l'arribada de la Transició, el món del llibret visqué una etapa de redefinició marcada per la recuperació del valencià, però també per la controvèrsia normativa. El 1979, la Reial Acadèmia de Cultura Valenciana (RACV) va promoure unes noves normes lingüístiques, conegudes com les Normes del Puig, presentades el 1981 al monestir del mateix nom.

Lo Rat Penat, entitat que havia estat un bastió en la defensa del valencià durant la repressió franquista, rebutjà les Normes de Castelló i adoptà oficialment les del Puig. A més continua sent l'encarregada del seu històric concurs de llibrets i exigix l'ús de les normes del Puig. Això va generar una divisió en l'àmbit faller: mentre els organismes oficials com la Generalitat, els ajuntaments i les universitats promouen l'ús de la normativa de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), molts llibrets que opten als premis de Lo Rat Penat han de redactar-se segons les normes del Puig.

Cal tindre en compte que, durant aquells anys, fer un llibret en valencià no era una decisió senzilla ni tècnicament ni emocionalment. Després de quaranta anys de dictadura, el valencià havia desaparegut de les escoles, i moltes persones no havien tingut l'oportunitat d'aprendre a escriure'l amb correcció. A les falles, qui redactava els textos sovint ho feia com sabia, transcrivint el que deia de manera intuïtiva, perquè no hi havia ferramentes ni formació generalitzada per fer-ho millor. A tot això cal sumar-li la por de ser malinterpretat o etiquetat ideològicament: el debat sobre la llengua i la disputa entre normatives generaven incertesa i desconfiança. Moltes comissions que volien escriure el seu llibret en valencià no tenien clar a quina forma escrita acollir-se, i en alguns casos preferien fer el llibret directament en castellà per evitar conflictes o polèmiques inclús dins de la seua comissió. El context social, educatiu i polític pesava, i molt.

Els llibrets actuals

Fins als primers anys del segle XXI, moltes comissions encara enviaven el contingut a la impremta perquè fora maquetat per un personal molt tècnic, però sense criteris editorials i de disseny definits. El resultat eren llibrets molt semblants entre si, amb estètica funcional i poques diferències respecte als de dècades anteriors. Amb el temps, però, més falles optaren per confiar el disseny a professionals, fet que elevà notablement la qualitat visual i nar-

Librets dels
anys 80 i 90
de la falla Sant
Vicent de Paül
de València

rativa dels llibrets. Este procés de professionalització ha permés que molts llibrets actuals siguen personalitzats, coherents amb el projecte artístic de la falla i amb una estètica acurada.

Un punt d'inflexió arribà l'any 1993 amb la creació del premi de la Conselleria de Cultura al foment del valencià en els llibrets. Este guardó va impulsar l'elaboració de llibrets amb continguts de més qualitat, però també va accentuar la divisió normativa. Mentre Lo Rat Penat manté els seus premis basats en les Normes del Puig i continua sense reconéixer la normativa oficial, la Generalitat Valenciana valora exclusivament els textos escrits segons la normativa de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL). Açò ha fet que moltes comissions participen només en un dels dos concursos, en funció de la normativa que trien emprar.

Per altra banda, la creació dels premis de Lletres Falleres, a partir de l'exercici 2011–2012, ha suposat un nou impuls per als llibrets, amb una mirada més àmplia, actualitzada i d'abast autonòmic. El seu model de premi valora el conjunt de la publicació i no només l'explicació de la falla. Un llibret que aspire a competir en totes les categories hauria d'incloure assaig, poesia lírica i satírica, microrelats, contingut infantil, sainet, coherència editorial i un disseny acurat amb una portada atractiva.

Actualment, la majoria de llibrets presenten un disseny cada vegada més cuidat i s'hi poden trobar falles que s'han especialitzat a fer publicacions de gran qualitat, tant pel que fa al contingut com a la forma. Tanmateix, encara hi ha comissions que no presten atenció al llibret més enllà de la seua funció com a font d'ingressos, i que continuen tractant-lo com un simple recurs per a la recaptació econòmica, sense preocupar-se massa pel contingut o el valor cultural. Esta situació no està necessàriament lligada als recursos econòmics de cada falla: hi ha comissions menudes, amb pocs mitjans, que fan autèntiques meravelles, i altres amb pressupostos molt alts que mantenen un model totalment instrumental del llibret. Per sort, cada volta són més les persones rellevants,

vinculades a la política, la cultura o el món faller amb coneixements profunds de la festa que aporten autèntiques joies literàries i reflexives, en forma d'articles d'opinió, assajos o textos de gran valor patrimonial.

Els llibrets del Camp de Morvedre

Mentre a València ja s'havia consolidat el llibret com a publicació al Camp de Morvedre estaven naixent les falles. El primer testimoni escrit conservat correspon a la primera falla documentada de la comarca la de la Plaça Vella d'Estivella, l'any 1924, un llibret senzill, però d'un valor immens: estava escrit íntegrament en valencià i en vers, i això el converteix en una de les primeres mostres literàries falleres de la comarca. Els seus versos, carregats d'humor popular, expliquen que la idea de fer la falla va nàixer entre un grup d'hòmens que es reunien a jugar al *Carregueu*, un joc de cartes molt conegut aleshores. Aquell llibret deixa entreveure la natura espontània i comunitària de les primeres falles: una iniciativa nascuda entre amics, amb ganes de festa i amb molt sentit de l'humor.

La primera aparició d'un llibret faller al Port de Sagunt arriba en 1927, de la mà de la Falla Poeta Llombart. L'autor fou Francisco Cervantes López, «El Tuto», un veí procedent de Garrucha (Almeria) que tot just feia dos anys que vivia al Port. Malgrat que el valencià no era aleshores la llengua majoritària pel fort fenomen migratori vinculat a la siderúrgia, i que Cervantes era andalús s'atreu a redactar el llibret meitat en valencià i meitat en castellà, seguint una ortografia lliure, lògica en una època anterior a la fixació de les Normes de Castelló de 1932.

Els versos d'El Tuto no sols descrivien el monument, sinó que també oferien un retrat divertit i satíric del veïnat: que si alguns no havien volgut ajudar en la construcció, que si les despeses estaven ben justificades, que si els carrers tenien un estat lamentable... Una crítica viva i costumista que anticipa perfectament l'essència del llibret faller modern.

Abans de la Guerra Civil, els llibrets del Camp de Morvedre experimenten una evolució sorprenent. En només una dècada passem:

- De portades austeres, amb un simple «Explicació i relació de la falla...» a una tinta.
- A llibrets més elaborats, que incorporen fotografies de les belleses falleres (les actuals falleres majors), esbossos del monument i fins i tot edicions amb més d'una tinta.

Es nota un creixement de la festa, però també de la consciència artística i del desig de deixar constància d'allò que la falla representava per al poble.

Després del conflicte, a mesura que l'activitat fallera es recuperava de manera progressiva, també ho feia la dels llibrets, que avançava com a conseqüència directa d'eixa revitalització. En 1942, per primera vegada un llibret de Sagunt, escrit per Antonio Vayá Hernández de manera magistral, participa en un concurs de llibrets organitzat per CIFESA amb la col·laboració de Junta Central Fallera. Este fet situa el Camp de Morvedre dins del panorama faller valencià i demostra la qualitat literària que ja s'hi donava.

A mitjan dècada de 1950 comença un autèntic creixement faller al Camp de Morvedre. Durant el període de la postguerra, la comarca comptà amb un ampli grup de poetes fallers: alguns vinculats directament a les comissions i altres col·laboradors habituals.

Als anys setanta, com la societat valenciana en general, les falles participaren del debat identitari i ortogràfic sobre el valencià. Lo Rat Penat, entitat organitzadora d'un dels principals premis de llibrets, adoptà la normativa secessionista, i algunes comissions de Sagunt continuaren presentant- s'hi, obtenint fins i tot guardons. Alguns llibrets indicaven explícitament en portada que estaven «escrits en l'ortografia de l'Acadèmia de Cultura Valenciana». En 1976, Francisco Marqués Ayala aconseguí un premi de Lo Rat Penat amb el llibret de la falla del Remei, exemple destacat d'esta etapa.

Llibret de la falla
Plasa Vella d'Es-
tivella de 1924.
Arxiu de Lluís
Mesa i Reig

Llibret de 1927
de l'arxiu privat
de D. Vicente
Cuenca Valiente
Tret del llibre *Las
fallas del Camp
de Morvedre*

En les últimes dècades, els llibrets del Camp de Morvedre han experimentat una renovació profunda. Moltes comissions han sabut adaptar-los als nous temps: han ampliat els continguts literaris i culturals, han potenciat el disseny i la imatge com a elements distintius i han fomentat la participació d'autors locals, consolidant així una producció pròpia i de qualitat.

Un indicador important d'aquesta evolució és el *Premi per a la Promoció de l'Ús del Valencià*, que permet identificar quines comissions han dedicat una atenció especial al contingut i a l'edició dels seus llibrets. Els criteris de valoració: qualitat tipogràfica i de maquetació, riquesa i extensió dels textos en valencià i fins i tot la presència de publicitat també en valencià, han animat les comissions a millorar els seus llibrets any rere any. Gràcies a això, comissions com Santa Anna, La Victòria, la Penya El Mocador, Plaça Rodrigo, Luis Cendoya, La Palmera o La Marina apareixen reiteradament entre les guardonades, reforçant la idea que el Camp de Morvedre és un dels territoris més actius i creatius pel que fa a l'ús i la dignificació del valencià en els llibrets de falla.

Paral·lelament, la creació del *Premi Emili Llueca* ha permés visibilitzar i prestigiar una línia d'investigació rigorosa dins dels llibrets moderns. Hui en dia, les comissions del Camp de Morvedre aposten principalment per llibrets amb un disseny molt cuidat, que potencien la participació literària d'autors de la comarca i centrats en l'estudi i la divulgació del patrimoni cultural. El resultat és un panorama on la qualitat i la diversitat dels llibrets de la comarca és, en molts casos, superior a la del Cap i Casal.

Alguns autors de llibrets del Camp de Morvedre

A més dels ja mencionats Francisco Cervantes López i Antonio Vayá Hernández, el Camp de Morvedre ha estat bressol (i refugi) d'importants escriptors fallers, destaquem alguns d'ells:

Manuel Graullera i Peris «Nelo Caguetes»

Va ser l'autor del primer llibret de la ciutat de Sagunt, el de la Falla del Camí Real en 1932. La seua socarroneria el va portar a escriure versos costumistes realment enginyosos. Una mostra és esta quarteta que va dedicar a la Giralda durant una visita a Sevilla:

*«Ja estic en la Giralda
Andalusos fanfarrons
Si veueren el Micalet
...alló si que té collons»*

José Luís Lluesma i Batalla «El Blanco»

Faller de la Plaça Major, destacà per una crítica punyent i un domini magistral de la sàtira en els llibrets. Va deixar una empremta profunda com a poeta i mantenidor, actiu des de 1942 fins a la seua mort en 1976.

Rafael Presencia i Pla

Nascut a Alzira però establert a Sagunt des de jove. Gran amant de la literatura valenciana, va escriure per a nombrosos llibrets de València, Alzira, Sagunt i el Port, durant la decada dels 60 va ser l'autor de moltíssims llibrets i va ser un destacat mantenidor. Deixà versos tan entranyables com estes línies dedicades a les falles en el llibret de la Falla Plaça Rodrigo de l'any 1947:

*«Per San Josep tan s'ufana
esta terra valenciana
i té tanta simpatia
que, pa celebrar son dia,
li fa festa una setmana.»*

José Arnau i Aigües

Rabalero orgullós, era característica la seua firma com «Ú del Rabal». Autor habitual de llibrets de *La Carchata*, *El Rabalet*, *El Rabal* i *El Remedio*. De 1959 destaca esta estrofa en castellà plena de gràcia i humilitat:

*«Las chicas piden a San Antonio,
yo le pido a San José
fallas, música y masclets;
ellas para tener pronto novio
y yo perdón por el llibret.»*

Guzmán Aznar i Peris

Autor del llibret de la Falla La Marina des de la seua fundació, en 1949, fins a 1955.

Francisco Marqués i Ayala («Paco Marqués»)

Escriptor prolífic, actiu en llibrets de València, Quart de Poblet i en falles del Camp de Morvedre com El Remedio, Camí Real i El Romano. Diverses de les seues poesies satíriques de crítica de falla van ser premiades per Lo Rat Penat a la ciutat de València.

Vicente Vayá i Pla

Fill d'Antonio Vayá Hernández, és considerat per molts el poeta faller més influent que ha donat el Camp de Morvedre. Amb més de 3.000 poemes escrits per a falleres majors, llibrets de crítica i actes festius, va convertir la poesia en una eina d'expressió popular plena d'humor, sensibilitat i estima pel seu poble. També va exercir com a mantenidor en nombroses falles i festes de Moros i Cristians, i fou biògraf oficial de Joaquín Rodrigo.

La seua figura va transcendir l'àmbit faller, i en el moment de la seua mort, en 2023, l'Ajuntament de Sagunt decretà tres dies de dol oficial en reco-

neixement al seu llegat i al profund afecte que li professava la ciutadania. El seu record i la seua obra continuen formant part de la memòria viva del Camp de Morvedre. Una mostra la pots trobar al següent QR on va llegir el seu poema «València tindrà falles» en viu per donar suport i ànim al món faller en temps de la pandèmia de la COVID.

Pensat i Fet
1926

Un ecosistema de publicacions

Cal tindre present que els llibrets no són l'única veu escrita de la festa. Al seu voltant, al llarg del temps, han sorgit diferents publicacions que han contribuït a analitzar, explicar i reflexionar sobre el món faller des de perspectives diverses. Estes publicacions, tot i compartir temàtica, tenen enfocaments i funcions diferenciades que complementen allò que cada comissió conta any rere any en el seu llibret.

En 1908 naix la primera revista fallera, *Impresiones*, i en 1924 els esbossos dels monuments apareixen per primera vegada en premsa generalista, concretament al diari *Las Provincias*. Aquell gest, aparentment senzill, marcà un abans i un després: la festa fallera començava a ser percebuda com un esdeveniment rellevant, mereixedor de ser documentat i reconegut com a part del patrimoni cultural valencià.

La Revista d'Estudis Fallers, publicada per l'Associació d'Estudis Fallers (ADEF), representa el vessant més acadèmic: oferix assajos, recerques i articles rigorosos que aprofundixen en la història, el patrimoni, la sociologia o la simbologia de la festa. És una publicació que ajuda a contextualitzar la festa des d'un punt de vista científic i cultural.

Des dels anys 90 han proliferat les revistes o webs amb cròniques, entrevistes, reportatges i un seguiment ampli del dia a dia de les comissions. Més properes al to periodístic i divulgatiu, que actuen com a mirall viu del panorama faller contemporani.

Per la seua banda El Turista Fallero, una de les publicacions més antigues, tingué una funció essencial com a revista de divulgació orientada al gran públic. Amb un llenguatge assequible, abordava costums, rutes, monuments i curiositats amb voluntat de fer arribar la festa a un públic ampli, especialment visitant. I, en clau històrica, no podem oblidar *Pensat i Fet*, una revista humorística i cultural que des de 1912 fins a 1972 va oferir una mirada crítica i creativa sobre la festa i la societat valenciana.

Totes estes publicacions aporten mirades valuoses i complementàries. Ara bé, el que fa únic el llibret és que parla des de dins. No interpreta la festa des de la distància o des de l'anàlisi externa, sinó que sorgix del cor de la comissió. Cada llibret és la veu directa d'un col·lectiu, el relat d'allò que han viscut, del que pensen i del que volen deixar escrit. I si agafem el conjunt dels llibrets publicats cada any, tenim davant una veritable crònica coral de la festa: plural, diversa i viva.

Mirant cap al futur

Encara que l'era del llibret exclusivament digital no ha arribat, el camí ja està traçat. Alguns llibrets incorporen codis QR per accedir a vídeos o àudios explicatius del monument, una evolució natural d'aquells primers versos pensats als cadafals fa quasi dos segles.

Els premis, com tants altres elements de la festa, han estat tradicionalment un motor de canvi dins del món faller. Ara bé, perquè continuen sent un estímul realment útil, caldria revisar de manera periòdica els criteris amb què s'atorguen. Dels concursos de llibrets més importants oberts a la participació de qualsevol falla del País Valencià el de Lo Rat Penat, vigent des de 1903, manté unes bases pràcticament inalterades, centrades en l'explicació en vers de la falla, però sense valorar la qualitat global del llibret com a publicació cultural i literària. Al mateix temps, alguns llibrets es fan exclusivament per a optar als premis de la Conselleria, on sovint es prioritza la quantitat de pàgines per damunt de la qualitat del contingut. Una revisió profunda de les bases i una reflexió sobre els objectius reals d'estes ajudes podrien afavorir un model de llibret més complet, coherent i amb major valor patrimonial.

En este context, el model que proposa Lletres Falleres sembla el més equilibrat i actual. Potser pel fet de ser el més recent, és també el que millor s'ha adaptat a les necessitats del llibret contemporani. Els seus premis esti-

mulen la qualitat global de la publicació i valoren, de manera específica i independent, cadascun dels elements que la conformen: assaig, poesia, narrativa, disseny, contingut infantil, coherència editorial... Tot amb uns criteris clars, diversos i pensats per als temps que vivim.

Però més enllà de la competició o del reconeixement puntual, els premis haurien de servir com a estímul creatiu. Han de convidar les comissions a superar-se any rere any, a plantejar-se cada llibret com una oportunitat per a contar millor la festa, per a explorar nous formats, per a recuperar la memòria i sobretot per a fugir de la inèrcia dels continguts buits o de l'ús exclusivament recaptatori que en temps passats havia desvirtuat el seu sentit original. I si els premis estan ben pensats, poden jugar un paper clau en aquest procés: transformant l'ambició de guanyar en una oportunitat per a fer cultura, per a enfortir la llengua, per a deixar empremta.

En qualsevol cas, tot apunta que els llibrets del futur continuaran sent en valencià, amb vocació de memòria i de festa. Continuaran explicant la falla, sí, però també deixaran constància de la nostra cultura, els nostres costums i la nostra identitat col·lectiva. El seu futur és viu i prometedor.

El llibret és el conte de les falles

Perquè cada llibret, any rere any, és una petjada que deixem per als que vindran, una fotografia escrita del moment faller viscut, com les pedretes blanques que deixava Hansel al conte, per no perdre el camí de tornada. Són senyals de festa, de poble, de memòria compartida. Referències vives que ajuden les noves generacions a entendre d'on venim, a sentir la veu dels seus avantpassats fallers i a tornar, simbòlicament, a les seues arrels.

En un món cada vegada més digitalitzat i accelerat, el llibret manté una cosa que cap altra publicació pot replicar: la veu pròpia de cada falla, contada des de la proximitat, l'afecte i l'autoria compartida. Perquè el llibret no és només un paper: és el conte de la nostra festa, de la nostra falla, del nostre poble.

Com diria Vicente Vayà:

*Mientras quede, un poeta només
que enamorat a nostra terra
cante i quede un cor de fe i amor encés
València tindrà falles!*

...i mentre hi hagen falles... el conte del llibret, continuarà.

Referències i bibliografia

- Juan Carlos Argilés Lorente - *Fallas en la Memoria – Las fallas del Camp de Morvedre 1924-1973* - Editat per la Federació Junta Local Fallera de Sagunt- Any 2021
- Oncle Granero «*Generacions De Llibrets*» al Llibret de la falla Sant Vicent de Paül - Diputada Clara Campoamor de València - Any 2023
- Ajuntament de Sagunt. Web oficial de l'Ajuntament de Sagunt. <https://www.sagunt.es>
- La Imprenta CG. «La historia de los llibrets de falla.» <https://www.laimprentacg.com/la-historia-de-los-llibrets-de-falla/>
- Valencia Plaza. «Breve historia del llibret de falla.» <https://valenciaplaza.com/breve-historia-del-llibret-de-falla>
- Conselleria d'Educació, Cultura i Esport (GVA). *El llibret de falla: història i significat cultural*. https://ceice.gva.es/documentos/161863132/162994872/Llibret_Falles_cast.pdf
- Falla El Canet de Cullera. *Llibret 2014* (AC Falla El Canet de Cullera).
- Marín i Garcia, Josep Lluís. *El llibret de falla. Explicació i relació de la festa. 1850–2014*. Diputació de València / Museu Valencià d'Etnologia, 2014.
- Diputació de València. «*Thous, les Falles i el Museu d'Etnografia*.» <https://www.dival.es/sala-prensa/content/thous-les-falles-i-el-museu-detnografia>

- Las Provincias. «Exposición en el Museo Carmen: recopilación de llibrets històrics.» <https://www.lasprovincias.es/v/20140214/valencia/exposicion-museo-carmen-recopila-20140214.html>
- Biblioteca Valenciana Digital (BIVALDI). Hemeroteca digital. <https://bivaldi.gva.es/es/consulta/>
- Falla Sant Vicent de Paül – Diputada Clara Campoamor. *Col·lecció completa dels llibrets de 1982 a 2022.*
- Mesa i Reig, L. «Evolució dels llibrets de falla al Camp de Morvedre» al Llibret de la falla el Canet (Cullera), 2014, p. 52- 65.
- Mesa i Reig, L. «El llibret de la falla de la plaça Vella d'Estivella. El descobriment del primer llibret de falla del Camp de Morvedre de 1924» al Llibret de la falla Santa Anna (Sagunt), 2011, p. 52- 65.

Cent anys de «València»: el pasdoble que es va convertir en ambaixador internacional de la *terreta*

César Rubio i Belmonte

Professor de música popular i faller

En 2025 es va complir el centenari de l'estrena del pasdoble *València*, una efemèride que ha reactivat l'interés per la seua complexa història i per l'extraordinari llegat cultural que ha generat al llarg d'un segle. L'aniversari no és anecdòtic: poques composicions han contribuït tant a projectar —molt per damunt dels seus límits geogràfics— el nom de la regió valenciana en l'imaginari internacional. I ho van fer, a més, en un moment històric en el qual els nous mecanismes de difusió cultural —la discografia comercial, la radiodifusió emergent, els grans espectacles teatrals — s'expandien amb una velocitat inèdita.

Resulta, si més no, cridaner que la Comunitat Valenciana —una de les terres amb més densitat de músics, bandes i societats musicals d'Espanya, i posseïdora d'un ecosistema festiu profundament sonor— tinga com

a himne extraoficial un pasdoble compost per un d'Almeria. Aquesta paradoxa, lluny de restar-li valor, contribueix a explicar la fascinació que ha suscitat al llarg del temps.

La commemoració del centenari no és només un exercici de memòria: constitueix una oportunitat per a comprendre com una melodia nascuda en el si d'una sarsuela discreta va poder transformar-se en una verdadera icona musical global, capaç de modelar durant dècades la imatge internacional de la *terreta* i de convertir-se en part indissoluble de la seua identitat sonora.

1. Origen. La sarsuela fallida

El pasdoble té el seu origen en la ploma del compositor José Padilla Sánchez (1889–1960), d'Almeria de naixement i figura essencial de la música popular internacional del primer terç del segle XX. La seua primera aparició no va ser com a cançó independent, sinó com a número coral dins de la sarsuela en dos actes *La bien amada*, amb llibret de José Andrés de Prada (1884–1968). L'obra es va estrenar en el *Teatre Tívoli* de Barcelona el 15 d'octubre de 1924, i en ella la melodia que després coneixeríem com a *València* apareixia com un cor de pescadors integrat en la dramàturgia general de l'espectacle.

Mestre José Padilla

La sarsuela, no obstant això, no va obtindre l'èxit esperat¹. Va romandre poc temps en cartell i ni la breu gira posterior per províncies ni la seua estrena madrilenya² van aconseguir modificar la seua sort. Però d'aquell revés escènic va sorgir un gir inesperat: Mercedes Serós (1900-1970), cèlebre cupletista aragonesa, va demanar a Padilla una cançó per a la seua presentació en el *Teatre Olympia* de París. Davant la urgència, el compositor va decidir reaprofitar la música del cor i va sol·licitar a Prada una lletra completament nova, adaptada al gust cosmopolita del cabaret parisenc. Així, el número coral es va transformar en una cançó solista de tall regional destinada a exaltar una imatge lluminosa i sentimental de la ciutat: «València, terra de flors, llum i amor».

La urgència d'este procés va quedar reflectida en el telegrama enviat per Padilla al seu llibretista:

«Espero urgente nueva letra coro de marineros *Bien amada*. Mercedes Serós. Exaltación valenciana. Título: *Valencia*.»³

Pot afirmar-se, per tant, que el tema va ser objecte d'un verdader «rescat» musical: una peça nascuda en una sarsuela d'èxit limitat que va renàixer convertida en cançó popular. No obstant això, esta explicació conviu amb al-

1. Malgrat les expectatives depositades en l'obra, donada la categoria del compositor i dels seus intèrprets, no va tindre una gran repercussió. *La Vanguardia* en una esgarriada ressenya destacava el duo cantat per Emilio Vendrell i Cora Raga, el fox-trot i l'himne a València interpretat per un cor de pescadors.

2. Estrenada en el Teatre de la Zarzuela (17 de març de 1925), amb Manuel Murcia i Matilde Rossy, com a principals intèrprets.

3. Es transcriu literalment el telegrama sense traducció.

tres versions més elaborades —o directament llegendàries— que interpreten el procés com una operació quasi mil·limètrica de màrqueting musical, contribuint a la mitificació d'un origen la reconstrucció exacta del qual continua sent, encara hui, matèria de debat.

2. Transformació. Un himne per a la *terreta* amb impacte internacional

La història de *València* està embolicada en versions divergents que dificulten una reconstrucció definitiva, una cosa comprensible si es considera que la peça va travessar gèneres, fronteres, idiomes i públics en un lapse sorprendentment breu. Segons la interpretació més estesa —ja exposada—, la cançó hauria sorgit després del fracàs de *La bien amada*: Padilla hauria reutilitzat la música del cor final i Prada hauria proporcionat una nova lletra adaptada al gust del públic de cabaret, amb referències explícites a la ciutat de València, per al debut de Mercedes Serós.

Una altra lectura, no obstant això, planteja un escenari distint: l'obra hauria sigut concebuda des del principi amb una vocació internacional, pensada per a l'estrena parisenca de Serós i posteriorment adoptada per la gran diva del cabaret

Mercedes Serós

francés, Mistinguett⁴ (1875-1956), qui la va incorporar als seus espectacles fastuosos en el *Moulin Rouge*⁵. En esta versió de la història, *València* no seria un reciclatge afortunat, sinó un producte musical estratègicament dissenyat per a triomfar en el mercat europeu, amb el suport d'una intensa campanya de difusió i distribució discogràfica⁶.

Els dos relats no són necessàriament incompatibles: poden entendre's com a fases complementàries d'un mateix procés, en el qual una peça nascuda en una sarsuela modesta es va transformar en cançó comercial, va ser adaptada per diferents intèrprets i va multiplicar el seu abast a través de la indústria mediàtica. Esta pluralitat de versions —a vegades contradictòries— ha contribuït a generar un halo llegendari entorn del seu origen, un autèntic «laberint de versions contradictòries i dades entremesclades», com assenyalen estudis recents.

Així, qualsevol intent de reconstrucció històrica ha d'assumir aquest marge d'incertesa, diferenciar el documentat de la tradició oral i entendre *València* no sols com una obra musical, sinó com un fenomen cultural modelat per l'adaptació, la recepció i les dinàmiques de difusió del seu temps.

4. L'artista francesa va voler incorporar en el seu repertori *La Violetera* del Mestre Padilla, qui li va oferir incloure en la seua estrena la cançó *València*.

5. També s'ha escrit que *València* va ser popularitzada en el *Folies Bergère* per Josephine Baker (1906-1975) en la mateixa època en la qual Mistinguett ho presentava en el *Moulin Rouge*.

6. Segons esta versió dels primers passos de *València* l'11 de novembre de 1925, els productors Jacques Charles i Léon Volterra van estrenar a París un fastuós espectacle per a Mistinguett, la gran estrella del cabaret francès. Concebut en dos actes i compost per cinquanta-tres quadres, el muntatge va destacar per la magnitud dels seus recursos: es van invertir milions de francs en decorats de gran sofisticació, efectes visuals innovadors i una posada en escena coreogràfica d'enorme ambició. En aquest context, Padilla va desplegar una estratègia promocional poc habitual per a l'època: va enviar la partitura de *València* a totes les orquestres de França, acompanyada de la indicació expressa de no interpretar-la fins al cap de l'estrena, generant així una expectació calculada que va contribuir decisivament a l'impacte inicial de l'obra.

Cartell de Mistinguett
en la interpretació de *València*

Etiqueta d'un disc gramfònic
de Raquel Meller que inclou
La bien amada

3. De Barcelona a París i Nova York: la seua internacionalització

Després de la seua estrena a Barcelona en 1924, Emilio Vendrell (1893-1962) va ser el primer artista a portar *València* al disc, el març de 1925, sota el segell *Odeon*. Posteriorment, després de la seua transformació en cançó i la seua estrena a París, Mercedes Serós va registrar la peça cap a 1925 per a *La Voz de su Amo*, mentre que poc després, en 1926, Mistinguett va gravar la seua versió en francès per a la casa discogràfica *Pathé*⁷.

No va passar molt de temps abans que *València* fora portada al disc per artistes de la talla de Raquel Meller⁸ (1888-1962), Carlos Gardel⁹ (1890-1935), el tenor líric italià Tito Schippa (1888-1965) i molts altres. Ja l'agost de 1925, segons el corresponal de *La Libertad* a Nova York, «se escucha por todos los lados»¹⁰, i prompte la cançó es va incloure en la naixent radiodifusió, sent interpretada, per exemple, el 6 de setembre de 1925 pel conjunt *The Castillian* en *Radio Madrid*.

En 1926, el pasdoble va travessar l'Atlàntic i es va convertir en un fenomen discogràfic als Estats Units: la versió en anglès de *Paul Whiteman & His Orchestra* va encapçalar les llistes d'èxits durant onze setmanes consecutives a partir del 30 de març d'aquest any.

Este cabal d'interpretacions i registres evidencia que *València* havia deixat de ser una cançó local o teatral per a convertir-se en un tema internacional, difós a través de balls, orquestres de jazz, ràdios, gramòfons i sales de concert que connectaven Europa i Amèrica. Gràcies a este fenomen, el nom

7. Una altra versió francesa de 1926 és la d'Emma Liebel (1873-1928).

8. Eterna rival de Mercedes Serós.

9. En 1926 va gravar *València* amb el seu personal i inimitable estil, encara que amb una altra lletra diferent de l'actual.

10. Es transcriu literalment sense traducció.

de València —la ciutat i la idea d'una terra lluminosa, festiva i alegre— es va propagar per contextos tan diversos com els clubs de ball de Nova York, els salons parisencs, les orquestres de ràdio europees i els circuits discogràfics dels anys vint. La popularitat va ser tal que va inspirar literatura francesa dedicada a la terra valenciana durant una dècada, va donar lloc a una pel·lícula estatunidenca i una altra alemanya (cap d'elles estrenada a Espanya), i fins i tot dos teatres als Estats Units van adoptar el nom de «València»: hui, un d'ells a Baltimore continua actiu, mentre que l'altre, a Nova York, ha sigut reconver- tit en una església protestant.

4. Versions destacades al llarg del segle XX i un llegat durador

Des de les seues primeres gravacions en els anys vint, *València* no va deixar de circular per escenaris, ràdios i estudis de gravació, i la seua vitalitat ha perdurat durant quasi un segle. El seu èxit inicial no va ser un fenomen efímer: la peça va passar a integrar-se en un repertori internacional on van conviure cupletistes, orquestres de jazz, tenors de renom i grups populars, adaptant-se a cada època i context cultural.

En l'àmbit francòfon, les versions de Mistinguett i Emma Liebel, així com la interpretació masculina de Gerbel, cantant de l'Olympia parisenc, van consolidar la presència de la cançó en la vida musical de França. En paral·lel, en el mercat anglosaxó van destacar les primeres versions en anglés de Paul Whiteman i Charles Bauchamp, figures centrals en la difusió del repertori popular dels anys vint. En l'àmbit del cuplet, Serós i Meller van marcar el camí que, dècades més tard, seguirien artistes com Sara Montiel¹¹ o Lilián de Celis, donant continuïtat al nexa entre *València* i la tradició de l'espectacle espanyol.

11. En la pel·lícula *El último cuplé* (1957), dirigida per Juan de Orduña.

Retrat de la cupletista Raquel Meller
per Joaquín Sorolla

Les orquestres de jazz i conjunts de ball també van contribuir a la seua expansió internacional des dels anys vint, amb registres de Ben Selvin, The Revelers, Lacalle Spanissh Band, Savoy Orpheans, The Castilians o la Eugene Brockman's Orchestra. En el terreny líric, la peça va atraure prompte a tenors europeus i americans: els italians Edoardo Saderò i Tito Schippa, l'estatunidenc Jan Peerce, i anys més tard els espanyols Alfredo Kraus, José Carreras i Plácido Domingo la van incorporar als seus repertoris com a exemple de la connexió entre la música popular i l'àmbit líric. Entre els intèrprets més influents del segle XX destaquen també Mario Lanza i Luis Mariano, la difusió mediàtica del qual va ajudar a mantindre viu el pasdoble entre el públic internacional.

Després de la Segona Guerra Mundial, *València* va continuar trobant noves lectures. En 1950, Tony Martin va gravar una versió que va aconseguir el número 18 en les llistes estatunidenques, dotant-la d'un ritme més lleuger

i pròxim al gust de l'època. També Bing Crosby, una de les veus més influents de la història de la música gravada, la va interpretar amb un tempo més ràpid i amb la seua característica veu vellutada. A Europa central, la cançó seria reinterpretada en alemany pel cantant belga Eddy Wally, la popularitat del qual va arribar a tal punt que un asteroide porta el seu nom. Fins i tot en l'àmbit del rock instrumental, el grup londinenc The Shadows va realitzar una versió completament instrumental, exemple de la sorprenent capacitat de *València* per a adaptar-se a estils allunyats del seu origen.

La peça també ha donat lloc a nombroses versions locals, especialment a la Comunitat Valenciana, on ha sigut interpretada per artistes i formacions com Francisco, Pilar García «Pilareta» amb la Rondalla del Grup de Danses La Senyera, la Unió Musical de Lliria o la Banda Simfònica L'Artística de Bunyol, entre moltes altres. Este arrelament explica la seua consolidació com a número imprescindible en els festejos valencians: durant les Falles, sona cada any quan les comissions falleres entren en la plaça de la Verge durant l'Ofrena de flors, reforçant la seua condició d'himne afectiu i extraoficial per a generacions de valencians.

Així, des dels primers discos de pissarra fins a les bandes contemporànies, des dels salons de cabaret parisencs fins a les festes populars valencianes, *València* ha sobreviscut al pas del temps com un patrimoni musical viu. La seua història interpretativa —plural, diversa, transnacional— converteix al pasdoble de Padilla en un exemple paradigmàtic de com una melodia pot reinventar-se una vegada i una altra, sedimentant un llegat que abasta quasi cent anys de cultura musical.

5. Curiositats, polèmiques i llegenda popular

La trajectòria de *València* no està exempta de mites, ambigüitats i episodis cri-daners que han contribuït a dotar-la d'una aura quasi llegendària. L'extraordinària rapidesa del seu èxit internacional va donar peu, ja des dels anys vint,

VALENCIA
With Piano Ten Ukulele
O C E A

Words by
LUCIEN BOYER and
JACQUES-CHARLES
American version by Clifford Gray

Music by
JOSÉ PADILLA

Moderato Allegretto

Piano *ff*

Refrain

*Ukulele arr. by
May Singht Brown*

Va - lu - cial In my
Fa - teu - cial Terri - ce

Partitura d'una versió anglesa de *València*

a la circulació de xifres tan espectaculars com difícils de verificar: es va parlar de milions de discos venuts en terminis molt breus, de drets d'autor desorbitats i de produccions escèniques de dimensions colossals. Algunes fonts van arribar a atribuir-li, per exemple, la venda de 22 milions de discos en tot just un any després del seu triomf parisenc. No obstant això, els estudis crítics més recents adverteixen que este tipus de dades pertanyen més al terreny de la hipèrbole promocional i del relat mític que al de la documentació contrastada.

Un altre element recurrent en la construcció llegendària de la cançó és l'anomenat «dol de dives». Al París dels anys vint, *València* hauria sigut interpretada quasi simultàniament per dues grans figures de l'espectacle, rivals en l'imaginari popular: Mistinguett, en el *Moulin Rouge*, i Josephine Baker, en el *Folies Bergère*. Un fenomen paral·lel es va produir a Espanya, on van coincidir en el mercat discogràfic les versions de Mercedes Serós i Raquel Meller, les dues grans estrelles del cuplet del moment. Estes coincidències van reforçar la visibilitat del tema i van alimentar la seua projecció mediàtica.

Paradoxalment, el triomf irresistible del pasdoble va contribuir també al progressiu oblit de la sarsuela de la qual procedia. *La bien amada* va des-

aparéixer prompte dels escenaris, el seu llibret va quedar relegat a arxius i la peça coral original —germen de *València*— a penes ha sigut recuperada en la pràctica musical contemporània. L'èxit autònom de la cançó va eclipsar així el seu context teatral original.

La mateixa gènesi del pasdoble planteja, a més, qüestions de fons sobre la construcció de les identitats culturals. Que *València* fora composta per un músic andalús, estrenada a Barcelona, reformulada a París i convertida en èxit discogràfic a Nova York convida a reflexionar sobre els mecanismes mitjançant els quals una comunitat adopta com a propi un símbol musical nascut fora del seu àmbit geogràfic immediat. La circulació internacional, els circuits de l'espectacle, la indústria discogràfica i la memòria col·lectiva van exercir un paper decisiu en aquest procés d'apropiació simbòlica.

Finalment, resulta significativa l'absència de València en el repertori gravat de Conchita Piquer, considerada la gran intèrpret de la cançó espanyola del segle XX. La mateixa artista va explicar els motius en una carta¹² publicada en el diari *El Pueblo* el 10 de maig de 1927, en la qual, amb tot just vint-i-un anys, expressava el seu rebuig a interpretar una música que considerava aliena a l'esperit valencià. Este episodi il·lustra fins a quin punt *València* va ser, des dels seus orígens, una obra sotmesa a debats estètics, identitaris i simbòlics que formen part inseparable de la seua història.

12. Es transcriu literalment la carta de l'artista sense traducció:

Se dice allí (diario El Mercantil) que, de no venir la Mistinguette a cantar el ya famosísimo cuplé llamado 'Valencia' en la fiesta del día 19, podía cantarlo yo. (...) En los dos últimos viajes que he hecho a París, he oído esa «tarantela napolitana» (...) que cantaba La Mistinguette en el Moulin Rouge con éxito clamoroso. La música de ese numerito, tan breve y tan frívolo, es muy agradable, esto no se puede negar. De venir La Mistinguette, el número no puede ser más digno de ella, pero de tener que sustituirla yo, me sería imposible cantar esa música tan lejana de nuestra querida Valencia y tan impropia de dedicarla a un acto solemne en estas fiestas. (...) Lo que yo no puedo hacer es cantar en una fiesta valenciana una cancioncilla que no tiene nada que ver con nuestra patria chica.

A manera de conclusió, la història de *València* -tal com hui la coneixem- és alhora concreta i difusa. Concreta en els seus orígens musicals: una sarsuela de 1924, un número coral, una adaptació; difusa en els seus múltiples relats, versions i llegendes. Però l'essencial és que aquesta música -potser creada «de rebot» o «per encàrrec», potser un intent modest de reutilitzar una cosa inèdita- va aconseguir transcendir el seu context original per a convertir-se en un fenomen internacional.

Hui, cent anys després de la seua estrena, *València* continua sent més que un pasdoble: és un pont entre generacions, una banda sonora de la festa fallera, un himne no oficial per als valencians, i, sobretot, una veu internacional del sentiment valencià.

Llista de reproducció de registres sonors

Gran part de les gravacions de *València* a les quals s'al·ludeix en este article s'inclouen en una llista de reproducció musical que pot escoltar-se en la plataforma YouTube mitjançant l'escaneig d'este codi QR:

Història i significat del foc en les nostres festes

Cristina Rodríguez i Díaz

Presidència de la colla Diabòlica de Morvedre
Basat en la ponència de Santiago Fernández i Rodríguez i Juan García i Estellés
Amb aportacions de Julià A. J. Fernández Villanueva

1. Definició i funcions de la festa

Funció antropològica

La festa és una experiència col·lectiva, de caràcter originàriament sagrat i consubstancial a l'ésser humà. Té un sentit ritual i sacrificial que representa la destrucció necessària per al renaixement i el retorn a l'ordre establert. La festa és una vivència circular del temps que tanca i obri cicles naturals.

Funció psicosocial

La festa forma part de la cultura popular, les seues regles es transmeten i s'aprenen mitjançant la participació. Complix funcions de manifestació de conflictes socials, d'estructuració i prestigi social, d'identitat col·lectiva, d'expressió estètica i de projecció econòmica.

Funció psicològica

La festa suposa una ruptura amb la vida quotidiana i amb el temps laboral i ordinari. És una vàlvula d'escapament davant la repressió social i cultural.

2. El foc

El foc és una de les grans fites de l'evolució humana. L'Homo erectus apren- gué a produir-lo i conservar-lo fa uns 400.000 anys. La seua utilització pot entendre's des de dos punts de vista principals: el de la supervivència i el del simbolisme.

Ús de supervivència

- Permet cuinar els aliments, fet que redueix malalties i facilita la digestió.
- Servix com a defensa davant animals salvatges.
- Proporciona llum i escalfor.

Ús simbòlic

Representa la dominació del medi natural. Actua com a element de cohesió social al voltant de la llar, generant consciència de grup. Té valors religiosos com a força destructora i purificadora. En algun moment indeterminat, el foc fou incorporat a la festa com a element sagrat i simbòlic.

3. Temporalització del procés d'incorporació del foc a la festa

- Paleolític: conquesta i ús del foc, de caràcter màgic.
- Època grega: filosofia dels quatre elements (terra, foc, aire i aigua) i associació del foc amb la divinitat.
- Època romana: desenvolupament religiós del culte al foc i ús del temple com a recinte del foc sagrat.
- Època cristiana: assimilació del foc a la divinitat i a l'amor de Déu. Personificació de l'Esperit Sant i continuïtat dels rituals antics.

Temporalització anual

- Primavera: renovació i purificació (Falles, Judes, Peleles, Vell i Vella).
- Estiu: festa solar (Sant Joan, Fogueres).
- Tardor: desplaçaments transhumants (bous embolats, bous de foc).
- Hivern: purificació del bestiar (Sant Antoni, Sant Sebastià, Sant Blai).

4. Orígens de les distintes manifestacions festives

La festa del Corpus Christi

Naix amb la representació de la vinguda de Pentecosta dins la catedral, amb efectes de llum i soroll. Té antecedents en representacions grecoromanes i fou ratificada per Alfons X el Savi. Comença a Bèlgica l'any 1246 i posteriorment s'estén a altres llocs. Després del Concili de Trento, les representacions passen de l'interior dels temples al carrer.

La colometa

Una de les representacions més antigues fou «la colometa», documentada a la catedral de València l'any 1359. Consistia en un artefacte mecànic que descendia des del cimbori entre fum, trons i coets. A causa dels incendis provocats, foren prohibides dins els temples. Amb el temps, es traslladaren a les places i perderen el caràcter religiós.

La festa de Sant Antoni

El seu origen es troba en el monjo egipci Antoni Abat (segles III i IV), pioner de l'eremitisme. Introduïda al segle XII a Catalunya i al XIII al Regne de València. Impulsada per Francesc Paholach el 1311. Atributs iconogràfics: corb, gaiato amb campaneta i porc. Les temptacions inclouen dones nues, monstres i dimonis.

La figura del dimoni

En la cultura clàssica, el dimoni era un esperit intermedi, amb capacitat per al bé i el mal. El cristianisme el transformà en l'àngel rebel, personificació del mal. La seua iconografia manté elements antics: banyes, urpes, ales i trets animals.

La despertà

També coneguda com a Aurora de Trons o Diana, és un ritu valencià que anuncia l'inici de la festa. Antigament, es feia de matinada amb armes i instruments. Després de la Batalla d'Almansa es prohibiren les armes i s'empraren trons pirotècnics. Al segle XIX s'incorporaren bandes militars i el Tro de Bac es generalitzà a partir de 1910.

La cordà

Possiblement té l'origen en actes religiosos dins la catedral de València. Documentada ja el 1412, amb prohibicions pel risc d'incendis. El primer ús del terme «corda» és del 1735. Malgrat les prohibicions, la cordà continuà celebrant-se i avui està regulada per la legislació vigent.

La passejà

Els seus orígens remunten al segle X aC, amb les columnes de foc del temple de Salomó. Al segle XIII el Corpus incorpora aquestes columnes, després substituïdes per ciris. Representa la presència i la força de Déu, així com la purificació i la fe. Documentada des del 1575 i ratificada des del 1590.

Característiques: participació ordenada, caràcter devocional i ús de la tenalla adequada per subjectar els artificis.

5. Conclusió

Des de la seua conquesta per l'ésser humà fins a les festes actuals, el foc ha mantingut un paper essencial en la cultura valenciana. Simbolitza la vida, la purificació, la fe i la comunitat. Les celebracions actuals, encara que lúdiques, conserven un sentit profundament ritual i col·lectiu.

Dels contes a la realitat

Patricia Sánchez i Mínguez

Regidora de festes de l'Ajuntament de Sagunt

Quan érem menuts, els contes eren les finestres al món. No només eren històries per passar una estona o adormir-se; eren xicotets universos on tot semblava possible.

Hui en dia, aquestos contes encara ens acompanyen. Fent un repàs superficial de les històries podem recordar, princeses valentes que fugien de castells, fades que ajudaven sense esperar res a canvi, animals que paraven i ensenyaven lliçons que més tard vaig comprendre de veritat.

Amb els anys, vaig descobrir que els contes no només fan somiar sinó que també fan pensar i reflexionar. M'havien ensenyat a qüestionar els rols que ens imposen, a mirar més enllà del que sembla inevitable i a imaginar un món on la igualtat i la justícia no foren opcions, sinó drets. Com a dona, puc veure ara que molts d'aquells contes amagaven estereotips: princeses que es-

peraven ser salvades, heroïnes que només brillaven si obeïen les regles. Però també hi havia espurnes de rebel·lia, de coratge, de creativitat. Les finestres al món que comentava abans, em van ensenyar que podia escriure la meua pròpia història.

La meua trajectòria professional ha estat un reflex d'aquella mirada crítica. Com a tècnica laboral i professional de recursos humans, he après que les persones són com els contes: plenes de potencial, amb capacitats diverses, però condicionades per la narrativa que les envolta. Moltes vegades, en el món laboral, les dones hem estat silenciades o relegades a papers secundaris, com les heroïnes passives dels contes. I també com en aquelles històries, vaig descobrir que calia valentia per a canviar la narrativa: reconèixer talent, donar veu i empoderar.

Els contes que recorde no eren només lliçons individuals. Eren lliçons de societat. M'ensenyaven que l'empatia, la cooperació i la solidaritat són més poderoses que la força bruta; que la intel·ligència i la creativitat poden superar qualsevol obstacle; que el coratge no és l'absència de por, sinó la decisió d'actuar malgrat ella. Ara, quan treballo en política municipal, aquestes lliçons són encara més evidents. Les decisions que prenem, els projectes que liderem, tenen conseqüències reals en la vida de les persones. Entenc que governar no és imposar, sinó escoltar; no és competir, sinó construir junts; no és cercar protagonisme, sinó buscar solucions que perduren i milloren el dia a dia de la comunitat. Cada actuació pública és, en certa manera, una nova història que deixem escrita en el futur del nostre poble.

També he après, que la fantasia no és només escapisme. És una eina poderosa per imaginar noves possibilitats, per trencar estructures establertes i per repensar la realitat. Les faules i contes que estimava de xicoteta, m'han ajudat a mantenir viva aquesta imaginació crítica, a recordar que el canvi és possible i que les normes poden ser qüestionades. Igual que en una faula, la política i la vida laboral tenen els seus reptes i els seus antagonistes, però

també les seues aliances inesperades, els moments de màgia i les oportunitats per transformar el que sembla immòbil.

I potser el més important que m'han ensenyat aquests contes és que la història sempre es pot escriure de nou. Cada decisió que prenem, cada projecte que liderem, cada iniciativa és una pàgina nova. Com en els contes que m'acompanyaven de xicoteta, nosaltres podem ser les protagonistes de les nostres vides i, si volem, podem ajudar a altres a escriure les seues pròpies històries de coratge i llibertat.

Per això, quan pense en els contes que ens van fer ser com som, no només recorde històries de fades i princeses, sinó lliçons invisibles que m'han marcat profundament: el valor de la curiositat, la força de la solidaritat, la necessitat de rebel·lia davant les injustícies i la convicció que la imaginació és el primer pas cap al canvi. Són aquests contes, els que m'han fet qui sóc: una dona que creu en la igualtat, que treballa per la justícia i que sap que, com en tota bona faula, encara queda molt per escriure.

Avui, mire els contes amb ulls d'adulta, però també amb ulls de xiqueta que somiava sense límits. I sé que la màgia que ens van regalar fa anys encara té el poder de transformar la nostra realitat. Els contes que ens van fer ser com som continuen vius en nosaltres: com a idees, com a valors i com a foc que il·lumina el camí, més lliure i més ple de fantasia.

La literatura fantàstica

José Olmos

Societat Tolkien

Quan volem parlar de literatura fantàstica, és ineludible mencionar a JRR Tolkien, qui, encara que no va ser el primer que s'hi va dedicar, si és i ha sigut el més influent de tota la literatura de fantasia contemporània.

A cada autor que ha sorgit en els últims quaranta anys, se li ha mesurat amb la vara de les obres de Tolkien. I cada obra lluitava per acostar-se o allunyar-se de la seua ombra. I en esta recerca de diferències i imitacions totes s'han vist influïdes pel Professor. I és que Tolkien no era escriptor, vull dir que eixe no era el seu ofici. Ell era professor universitari especialitzat en llengües antigues i literatura medieval.

Però era un professor que escrivia. En qualsevol cas, no vaig a parlar ací de les seues novel·les més populars: *El Hobbit* i *El Senyor dels Anells*,

ni de la seua inacabada obra magna *El Silmarilion*, de les que ja fluïxen rius de tinta i hores de pòdcast i YouTube.

Ací, anem a parlar de per a què servixen el contes de fades. Perquè esta és una pregunta que Tolkien va tractar de respondre en una conferència recollida al llibre «*Cuentos desde el Reino Peligroso (Minotauro, 2008)*».

En este llibre, s'arreguen cinc històries que il·lustren perfectament la concepció que tenia l'autor anglés sobre els contes de fades i del concepte de creació artística (o subcreació, com definia ell la necessitat humana d'imitar a «l'únic Creador del l'Univers» subcreant nosaltres xicotets universos a escala).

Acompanyant estes històries, venia també publicat un xicotet assaig amb el títol «*Sobre los cuentos de hadas*» que és la transcripció revisada d'una conferència que va donar a l'Universitat de St. Andrews d'Escòcia, l'any 1939 en la que explica tot el que pensa i sap al respecte. Però, entre que tenim un espai reduït i que no vull privar-vos del plaer de descobrir-ho, vaig a compartir amb vosaltres una reflexió que té dins i que mi, com a actor i creador escènic m'ha deixat una empremta inesborrable.

En la pregunta «Per a què servixen el contes de fades?» es pot canviar el concepte per «cultura», «cine», «festes populars», «teatre» o «videojocs», perquè totes estes aficions tenen una cosa en comú: són una pèrdua de temps i de diners si les mirem des d'una òptica productivista, o un ben de consum i font d'ingressos des de la mirada consumista actual, o un element alienador per a ignorar els problemes... i totes podrien ser certes si no sabem això: per a què servixen els contes de fades.

I ací apareix Tolkien i ens diu que tenen tres funcions, i que si els entenem així van molt més enllà de relats infantils, o productes de la nostra imaginació i es convertixen en eines fonamentals per al nostre desenvolupament personal, social i per a la nostra vida. I són renovació, fugida i consol.

Quant a la renovació, els contes de fades, o qualsevol creació literària o audiovisual, té la qualitat de ser una nova perspectiva del món. Una forma

de simplificar conceptes complexos per tal d'entendre'ls millor, de renovar la nostra visió de la realitat des de la distància d'una ficció.

La fugida és, pot ser, la funció més controvertida de les tres, ja que es pot malinterpretar o confondre amb facilitat amb l'alienació, o fer un mal ús d'ella i utilitzar-la per a evadir-se de la realitat sense més ni més.

Tolkien posa l'exemple del desertor, aquell que abandona els companys i els deixa sense cobertura en la batalla, enfront del presoner que fuig d'una presó per tal de retrobar-se amb la seua família, encara que jo, continuant amb el símil bèl·lic, diria camp de presoners, que fuig per buscar descans i després retornar amb noves forces a la batalla del dia a dia.

Eixe retrobar-se amb la família i recuperar forces és el consol al qual fa referència Tolkien. Això és perquè per a descansar de veritat, fa falta evadir-se d'allò que ens cansa, o agafar allò que no ens fa bé i cremar-ho en un acte festiu, o disparar-li en un videojoc, o véncer-ho en una bona pel·lícula d'aventures. I tornar després a la feina amb energies renovades.

De tot açò vaig prendre consciència ara fa un any quan, dos dies després de la barrancada de l'Horta Sud i la Ribera, vaig haver de treure forces per a dur a terme les representacions d'unes jornades gastronòmiques al voltant de Tolkien que fem cada any ací a Sagunt, en la Taverna de la Serp. Els ànims estaven, com podeu imaginar, per terra i no li trobava cap sentit a fer una comèdia amb tot allò que estava passant. I estava a punt de comentar amb la resta de suspendre quan després d'una de les funcions, mentre arreplegava taules vaig escoltar els comentaris d'una en què, alguns dels comensals estaven com a voluntaris allà, deien: «Necessitava açò. Després d'una setmana arreplegant fang, i sabent que el dilluns torne, necessitava este moment, de veritat».

I així va ser com vaig recordar este assaig que ja havia llegit feia més de quinze anys i que havia oblidat, i que dóna sentit al meu ofici de còmic, a la cultura i als contes de fades.

En cada falla hi ha una faula

Albert Vidal i Queralt

Periodista i Gestor Cultural a l'Ajuntament de Sagunt

En els últims decennis, els llibrets de Falles han deixat de ser simples recopilacions del monument i del programa d'actes per a convertir-se en autèntics arxius culturals i en enciclopèdies vives del món cultural valencià en general i del nostre costumari en particular. A Sagunt, esta evolució s'ha viscut amb una intensitat especial: comissions grans i menudes han descobert que el llibret és molt més que un complement festiu —és un testimoni viu de la identitat del municipi, una finestra literària i un espai de memòria que amb el pas del temps augmentarà de valor.

La irrupció dels premis literaris, tant de l'Ajuntament de Sagunt com d'institucions (Associació D'Estudis Fallers, ADEF), els Premis Emili Lluca del'A.C. Falla El Mocador i altres iniciatives porten aparellat l'augment d'autors locals i la voluntat de dignificar la llengua i la tradició han fet que cada

any Sagunt veja nàixer llibrets més complets, més elaborats i més valents. M'atrevisc a dir, sense por a equivocar-me que en ells conviuen la història local, l'anàlisi crítica, el relat, la poesia i fins i tot la investigació patrimonial. Allò que en altres temps era una modesta publicació interna és, hui, una peça fonamental del patrimoni faller valencià.

El llibret, ha esdevingut el lloc on es conserven les històries menudes dels barris, els records familiars, les anècdotes, les rondalles o cançonetes que cada comissió fa com a pròpies, i els projectes col·lectius. I és precisament en este context on naix la faula d'uns germans de la Falla Plaça Rodrigo, que van aprendre que, igual que els millors contes, les Falles també mereixen ser contades amb passió, i que com l'Au Fènix cada març tindrem un nou episodi carregat d'il·lusió i màgia.

Això era i no era, i si és cert bé i si no també... Un bon dia els germans Carles i Alba, que van créixer sentint que el calendari tenia dos començos d'any: el gener, com la resta del món occidental, i el març, quan la falla començava a bullir. Així, recent estrenat el mes de les flors, cada vesprada, en eixir de l'escola de *Nuestra Señora de Begoña*, corrien directament al casal. El seu iaio, vell artesà de fusta, els rebia amb les mans cobertes de serradura. «Els contes — els deia — sempre naixen d'un tros de tronc i d'una bona idea».

Eixe va ser el primer aprenentatge: que tota faula té una espurna invisible que algú encén. I que, en les Falles, eixa espurna es convertix en foguera viva, en un foc que mai s'apaga.

Cada any, Carles i Alba triaven un conte o una rondalla i la deixaven damunt de la taula del taller. Era la seua manera de dir «això volem veure en la falla». I els artistes, divertits per l'atreviment dels germanets, intentaven complir el repte: un any va ser *La Rabosa i el corb*, un altre *El patge Saguntí* i fins i tot una versió del *Gat amb Botes* passejant per la plaça.

El barri no sols observava: participava. Les iaies contaven rondalles mentre feien calceta; els xiquets improvisaven escenes a peu de carrer. I en-

mig de tot, els dos germans, arreplegant cada detall que després es convertiria en inspiració.

Un any, la comissió va decidir que el monument major seria un enorme arbre encantat ple de personatges: donyets, animals parlants, fades ... Al tronc, dos xiquets exploradors: Carles i Alba. Era una sorpresa que els artistes havien guardat en secret per honrar la implicació dels intrèpids xiquets.

El monument era un llibre obert: *L'amor de les tres taronges.*, *Història del mig pollastre*, *El Llop i la Rabosa de la Calderona*... I entre totes, una història nova: la dels germans que havien sabut unir totes les altres.

La nit de la *plantà* va tindre un aire de màgia antiga. Les llums, el fum i les rialles feien pensar que fins i tot l'arbre xiulava un «gràcies» sols audible per al cors purs. Durant una setmana els fallers i els visitants podrien comprovar com els Germans que sempre aportaven idees i reptes per als artistes fallers eren protagonistes del monument.

Inexorablement el 19 de març arribaria i el sentiment de saber que acabarien els seus ninots es convertirien en cendra els pesava encara que no ho expressaren. La cremà arriba fidel a la seua data, i si eixe acte sempre porta una tristesa bonica, eixe any portava un simbolisme més especial. Com l'última pàgina d'un llibre que no vols acabar. Carles i Alba, més majors cada any, miraven el monument amb una mateixa pregunta silenciosa. I llavors parlava el seu iaio:

—La falla no mor. Conta. El foc és el final de la falla, però també és el principi de la següent.

Quan les flames arribaven a les branques de l'arbre encantat, els personatges semblaven saludar per última vegada abans de tornar a la imaginació, al record de ser història viva de la Falla que sempre alimentaven i que ara eren devorats per les flames.

La Plaça Rodrigo brillava amb l'escalfor, i els fallers, units, recordaven que cap aventura es viu a soles i això ajudà als germanets a afrontar la situa-

ció que ben bé entenen les falleres majors que cada any intenten apagar el foc dels seus monuments amb les seues llàgrimes.

Amb els anys, els germans continuaren participant: Carles en el llibret; Alba, en el disseny infantil i en la decoració dels carrers. Però res no canvià tant com la seua necessitat de crear històries.

Un dia, Alba digué als més menuts:

—En cada falla hi ha una faula. Només cal descobrir-la.

Així va nàixer un taller on cada xiquet i xiqueta inventava un personatge que després decorava les parets del casal i que acabava en el carrer en el qual la Rodrigo sempre opta al màxim premi d'ornamentació. Aquell museu improvisat es convertí en tradició.

Els germans havien deixat un llegat: ensenyar a mirar la falla amb ulls de conte, amb humor, tendresa i orgull valencià.

Quan Carles i Alba, amb el pas dels exercicis fallers, veuen altres xiquets descobrir les Falles per primera vegada, somriuen. Saben que les faules es renoven cada any i que el foc sempre té una nova història a contar.

La Falla Plaça Rodrigo, és un escenari on cada generació escriu, amb pólvora i il·lusió, una gran faula col·lectiva. Un conte que naix cada març i que mai no s'acaba del tot.

Falles i faules. Foc i fantasia

Una història que crema només per renàixer millor i amb més força. Igual que el Nadal, sols mirar amb els ulls de la il·lusió d'un xiquet o xiqueta és prou per a saber que la força de la màgia mai no mor.

Hi havia una vegada...

Paz Navarro

CEO Grup Editorial Sargantana

Els contes són a les falles com l'emoció al foc: sense ells, la flama perdria el seu sentit.

De la mateixa forma que una espurna encén un castell de focs artificials, quan sentim les paraules... «Hi havia una vegada...» s'encén l'espurna de la imaginació, comença el nostre viatge a la infància. És suficient llegir-les perquè alguna cosa desperte dins de nosaltres: la curiositat del xiquet que vam ser, el record d'un familiar volgut, l'emoció de qui està a punt de descobrir un món nou. Els contes són la primera forma de màgia que vam aprendre en la infància, i per als valencians, les falles és la segona.

Molt abans que existiren els llibres, els contes viatjaven de boca en boca, al voltant del foc. Van nàixer com una manera d'explicar el món, d'advertir

perills, d'ensenyar valors. En ells cabien les pors i els somnis, les esperances i les derrotes, grans lliçons, en resum, tot allò que ens fa humans. Eren un refugi, una escola i un espill.

Llegir un conte, a qualsevol edat, és detindre el temps, és invertir en nosaltres mateixos. És tornar a un lloc on tot és possible i on les coses més xicotetes —una paraula, un gest, un acte de bondat— poden canviar el curs de la història. Ens ensenyen a imaginar, a entendre a l'altre, a veure el món amb ulls nous, en definitiva, a ser millors persones. I aquest és el seu poder transformador, per això són necessaris. Igual que les falles, mesclen fantasia i realitat per a parlar del que som i de la nostra societat. Amb humor, amb tendresa, amb drama, amb amor, amb diversió... els contes ens conviden a pensar, a inspirar-nos, a riure'ns de nosaltres mateixos, a no perdre la capacitat de somiar, en resum, de continuar creixent.

Potser per això continuen vius. Perquè en cada «hi havia una vegada» batega la promesa d'un nou començament, com les flames fan amb la crema. En cada història, crema una cosa vella per a deixar pas al nou, per això després de la seua lectura, ja mai tornem a ser els mateixos. Els contes, igual que les falles, són memòria i renovació, història i present, paraula i foc, riure i emoció.

I quan el fum es dissipa i només queda la cendra, entenem que, encara que el conte acabe, la història continua. Perquè mentre hi haja algú disposat a comptar, i un altre a escoltar, els contes —i la vida— mai s'apagaran.

Conte, poesia satírica i auca. La falla com a patrimoni cultural immaterial de la humanitat

Marian García i Tárrega

Marian Creación Literaria

Després d'una xicoteta investigació sobre el valor dels CON-
TES, la POESIA SATÍRICA i l'AUCA en el PATRIMONI IM-
MATERIAL DE LA HUMANITAT i la seua relació o identitat
en LES FALLES, cal valorar, prèviament, diversos conceptes.

En primer lloc, investigant sobre el PATRIMONI CULTURAL IMMA-
TERIAL DE LA HUMANITAT i Les Falles, recordem que estan catalogades com
a FESTA D'INTERÉS TURÍSTIC INTERNACIONAL des de novembre del 2016,
data en la qual la UNESCO (Organització de les Nacions Unides per a l'Edu-
cació, Ciència i Cultura) la va inscriure en la LLISTA REPRESENTATIVA DEL
PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL DE LA HUMANITAT.

Hi ha diversos tipus de PATRIMONI que ve a estar protegit per la UNES-
CO. La mateixa distingix el Patrimoni Natural i el Cultural i dins d'este úl-

tim, el Material (Immoble i Moble) i l'Immaterial (Tradicions, Festes i Patrimoni Oral).

La UNESCO defnix el patrimoni com «el conjunt de creacions basades en la tradició d'una comunitat cultural expressada per un grup». Llengua, literatura, música i dansa, jocs i esports, tradicions culinàries, els rituals i mitologies, coneixements i usos relacionats amb l'univers, els coneixements tècnics relacionats amb l'artesania i els espais culturals es troben entre les moltes formes de patrimoni immaterial. El patrimoni immaterial és vist com un depòsit de la diversitat cultural i l'expressió creativa, així com una força motriu per a les cultures vives. Com es pot ser vulnerable a les forces de la globalització, la transformació social i la intolerància, la UNESCO encoratja a les comunitats per a identificar, documentar, protegir, promoure i revitalitzar eixe patrimoni.

La fitxa de Les Falles que es va inscriure en 2016 (11.com) en la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat, descriu adequadament l'element i els seus components (dansa, cant, música, escultura, vestimenta i joieria). S'explica amb claredat el significat cultural del monument faller en termes de renovació, identificació i cohesió social. S'identifiquen les comunitats implicades (famílies, artistes, acadèmics) i els mecanismes de transmissió (intrafamiliars, entre artesans i aprenents, i a través de tallers de formació). L'element i la seua promulgació són compatibles amb els drets humans. La participació i pertinença a una Comissió Fallera està oberta a qualsevol grup social, gènere, edat, professions, classes socials o procedències geogràfiques o culturals.

TOTA LA FESTA FALLERA és PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL DE LA HUMANITAT. Exemple reconegut de Diversitat Cultural i Expressió Creativa en el seu conjunt.

En segon lloc, ens plantegem si és apropiat parlar del CONTE en la nostra Festa Fallera És el CONTE un element del Patrimoni Cultural Immateri-

al de la Humanitat en este cas? Per a respondre és necessari posar l'accent en la definició o concepte de CONTE (i l'accepció d'acord amb Les Falles), perquè el que coneixem, tradicionalment per tal, no és precisament el que veiem escrit en les nostres Falles.

Per a seguir un clàssic i tindre una referència inicial, segons la RAE, la definició és la següent:

conte

1. nom masculí

Narració breu de ficció.

2. nom masculí

Relat, generalment indiscret, d'un succés.

La nostra accepció és la segona, ja que la primera estaria dins del concepte de gènere literari, que classifica les obres literàries pel seu contingut i estructura i, dins d'este, del narratiu (al costat dels relats -en moltes ocasions sinònim de conte- o les novel·les) i enfront dels gèneres líric i dramàtic.

La segona accepció, sí que podríem subratllar-la com la pròpia de les falles, però també cal matisar-la perquè, llavors, el CONTE es concreta en el «relat d'un succés», a més «generalment indiscret». És perfecte, veritat? Sí, però amb un aclariment: en les Falles, efectivament, es relaten successos (socials i polítics) i són sempre indiscrets (per la seua sàtira i sarcasme). Així i tot, alguns podrien continuar dient que no són, literalment, «contes» allò que veiem escrit en les Falles o en els Llibrets fallers. La paraula CONTE, ens porta, de manera inconscient, a la primera accepció. Dins de la segona, que és la nostra, potser seria més propi concretar que, en les Falles, efectivament, es relaten els successos i de manera indiscreta, i hauríem de concloure que l'interessant no és afirmar que es tracta de CONTES sinó de COM es relaten eixos contes i històries i anar al concepte del verb COMPTAR.

Usarem el sinònim RELAT que apareix en la seua definició. Esta és perfecta. En les Falles es RELATEN successos, generalment indiscrets, però com es fa? A través de la POESIA SATÍRICA i l'AUCA.

(Vegeu que hem comentat que un gènere literari -diferent del narratiu i al dramàtic- és el líric. Ací és on cabria la POESIA com a tal. El gènere literari és diferent del del conte i la paraula RELAT, en este cas, es referix a l'acció de relatar i no al resultat, ja que este últim és poesia).

Per a concloure, respecte a esta definició o concepte, podem afirmar que, en LES FALLES, es CONTEN O RELATEN SUCCESSOS SOCIALS i POLÍTICS, amb INTENCIÓ CRÍTICA i TO BURLESC O IRÒNIC, a través de LA POESIA SATÍRICA i de l'AUCA. No a través del CONTE.

En tercer i últim lloc, i vista la nostra conclusió anterior, hem de fer una parada en la POESIA SATÍRICA i en l'AUCA com a modes d'expressió de la nostra Festa Fallera i, per tant, elements del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat, en este cas.

Les nostres Falles inclouen rètols escrits en valencià, generalment amb l'estructura de quartets, explicant el significat de cada escenografia, sempre amb sentit crític i sarcasme. Com a complement als rètols, algunes comissions realitzen el llibret de la sàtira, en el qual es detalla, mitjançant articles o versos satírics, el contingut de la falla.

En la meua investigació sobre la POESIA SATÍRICA, m'he aturat en la Universitat de València, en el Servei de Formació Permanent i Innovació Educativa (SFPIE UV) que forma part del Centre de Formació i Qualitat «Manuel Sanchis Guarner». En el mateix hi ha un mòdul sobre la literatura fallera i este tipus de poesia tan especial. Des de la Universitat, concretament que la poesia festiva i satírica en publicacions populars, està vinculada a les falles des del seu origen, entrant a formar part del circuit de teatre popular i de les revistes satíriques. A partir de mitjans del segle XIX comencen a publicar-se els Llibrets que arrepleguen la poesia satírica de La falla (expli-

cació i relació en vers de la mateixa). En alguns casos els autors són anònims, persones de la falla que s'animen a escriure estos versos, però cada vegada més va apareixent un verdader «star system» d'autors satírics vinculats al teatre popular en valencià, semblant als sainets. Destaquen, en l'origen, JOSEP BERNAT I BALDOVÍ i en l'actualitat, SALVADOR BOLUFER o JESÚS CATALÀ, passant per RICARD SANMARTÍN, entre altres...

Els temes dels poemes satírics solen ser: poemes narratius costumistes (celebrar jocosament els costums populars), poemes neopopulars (amb la finalitat d'imitar la poesia popular tradicional), poemes que critiquen aspectes de la festa (ha augmentat des que s'instaura el procés d'institucionalització), sàtira social, problemes polítics (llibertat de premsa), crítica de costums (amb to conservador normalment).

Destaca, a més, l'AUCA, límit entre l'art gràfic i la poesia. Una auca és un còmic amb un peu de vinyeta en vers. Es va publicar originàriament en la revista «Pensat i fet» en els anys 40. L'auca té el seu origen en el món antic, encara que és a partir del segle XV quan comença a adquirir el seu caràcter definitiu per influència de la llavors acabada d'aparéixer la tauelleria valenciana. Per tant, estem davant un tipus de document de manifestació folklòrica purament valencià que es caracteritza per ser la narració d'un fet per mitjà de vinyetes numerades correlativament i amb una explicació amb versos al peu de cada una. Estan impreses en un plec de color de doble foli i van tindre un gran valor pedagògic per tractar-se d'un format molt apropiat per a instruir delectant, per la qual cosa va trobar en el xiquet un fidel aliat.

L'Auca ens ha servit, al llarg dels anys, per a narrar històries (amb dibuixos i textos) sobre les nostres tradicions o personatges. Manises En línia té publicada una Col·lecció d'Auca que arreplega una relació des de 1578 a 1977 molt interessant. Reflectixen arts i oficis, pregons, dissorts, l'origen d'alguna festa, llocs com el Mercat de València o la vida d'algun personatge famós com

Sant Vicent Ferrer o Vicentico Añon, a tall d'exemple. La col·lecció ve encapçalada amb la següent expressió: «A mode d'introducció, precisa esta explicació», vers que es repetix en altra Auca com la realitzada en 1946 en la falla Joaquín Costa i Conde Altea, constant als Llibret i totes elles tenen un aire popular com la que, l'any 1959, arreplega la facècia de l'esdevingut en l'últim any a València.

POESIA SATÍRICA i AUCA són FIDEL REFLEX de la nostra CULTURA POPULAR, de la nostra visió política i social del moment en el qual vivim la Festa Fallera. Consten en PAPER, permetent la seua transmissió, amb caràcter oral i escrit, mentres el FOC acaba, cada 19 de març, amb el MONUMENT FALLER i els rètols de poemes satírics que alberga, metàfora de desig de millora i canvi futur de l'esdevingut i criticat.

La Musa i la Flama

Silvia Edo

Escriptora

Escriure no és només posar paraules sobre el paper: és deixar-se emportar per una força que ens travessa, que ens pren i ens transforma. És una febre, un foc que crema des del més profund del cos i de la ment. Aquesta força es manifesta de vegades com una presència que ens obliga a crear: La Musa.

La Musa, en la tradició clàssica, és la guia d'artistes, la font d'idees que inspira l'obra. No demana permís, és implacable i apassionada. L'escriptor es transforma en un vehicle, un canal a través del qual la inspiració es manifesta.

La febre descriure naix de l'emoció, però la passió per si sola pot ser caòtica si l'escriptor no aprén a conviure amb la Musa, la reconeix i aprofita la seua força. Quan l'autor no li dona crèdit, de vegades, la Musa es retira,

però sempre torna per a recordar a l'escriptor que la creació no és opcional quan la febre està encesa.

«Soc la musa que habita els contes i les tradicions, la veu que murmura entre històries, l'espurna que desperta la imaginació.

Vaig nàixer abans dels noms, abans dels contes, abans que el temps fora temps. He recorregut el món habitant mites i llegendes, fogueres i coves; històries que s'escriviren i altres que es perderen. He sigut llum per als poetes i foc per als xiquets que escoltaven la seua primera rondalla.

He passat per gegants, dracs i bruixes, per papallones i llebres. I he arribat a València, ciutat de valentia, on la paraula i la flama no es temen, sinó que s'honren. Ací els contes no només es guarden: es planten, es viuen, es cremen i tot torna a començar.

Diuen molts que la Musa no es tria, que jo sempre arribe sense avís, per a envoltar al creador amb un foc que el consumeix, que l'arrossega amb passió. Joga en la imaginació i, a través dels personatges, deixa nàixer històries que no sabies que tenies dins.

La flama encén la Musa igual que la Musa embruixa la flama i convida a transformar l'emoció i el desig en monument. El teu foc com a ritual, la meua veu com a impuls. Que cada traca, cada gest, cada primer vers siga testimoni de la nostra aliança. Som el que desperta la passió, la memòria i la imaginació, recordant que els contes viuen més enllà que el paper: en els ninots i en la ciutat.

Segueix cremant, estimada Flama que jo seguiré acompanyant-te, donant forma al que crema, fent que cada història s'encenga i algun dia torne a nàixer.»

La Musa, lluny de ser només un mite, és la representació de les nostres passions i és una crida a la tradició, a l'emoció i a l'impuls de crear; és aquella flama que encén els valencians perquè habita en el llegat faller, en les històries que contem, en la germanor que sentim, en cada traca, en cada vers, en cada gest que transforma el quotidià. La Musa i la flama bateguen juntes, i en aquesta unió cada història s'encén i renaix.

Contar per a cremar, cremar per a contar

María José Gimeno

Periodista

Contar és una paraula màgica. Quan contem, fem molt més que relatar: donem sentit, compartim, mantenim viu allò que som. Els contes que ens narraven de menuts ens ajudaven a entendre el món; les falles, que contem de grans, ens ajuden a riure'n i a revisar-lo. Per això les falles són també contes: històries contades amb fusta, cartó i sà-tira, que prenen vida als carrers per a dir-nos —amb llenguatge de ninot— el que potser no ens atreviríem a dir amb paraules.

Cada falla és un relat. Hi ha un artista que imagina, un equip que dona forma al somni, i tot un barri que posa veu i ànima al resultat. I quan arriba el dia de la plantà, la ciutat es transforma en un gran llibre obert. Cada monument és una història; cada ninot, una frase plena de doble sentit. I el foc,

el millor editor: el que tanca cada història amb un final que crema, però que també purifica i renova.

Enmig d'eixa festa de relats hi ha un altre protagonista silenciós però essencial: el llibret. Eixe llibre de paper que acompanya la falla és la seua memòria escrita, la veu abans del silenci i del foc. El llibret mostra el perquè de cada escena, el missatge que s'amaga darrere del sarcasme, la crítica que es disfressa d'humor. I també conta articles, poemes i reflexions que fan de pont entre el monument i la gent. Així, la falla parla amb imatges, i, moltes vegades, el llibret tradueix eixes imatges a paraules. I entre una cosa i l'altra, es crea la màgia: el poble que conta el que viu, i viu el que conta.

I els mitjans de comunicació, d'altra banda, són com els narradors moderns d'este gran conte col·lectiu. Amb micròfons, càmeres i pantalles, amplifiquen la veu de les comissions, expliquen les històries de cada casal i fan que les falles arriben més lluny que mai. Són els nous contacontes d'un temps digital, capaços de convertir un acte menut en notícia gran, o una flama efímera en memòria duradora. Sense ells, moltes d'eixes històries quedarien confinades al fum del 19 de març.

Així que sí, les falles contenen. Contenen històries, contenen somnis, contenen realitats. I cada any tornem a començar el conte, sabent que el final ja està escrit, però també que el principi torna sempre renovat.

I quan arriba la nit de la cremà, entre la tristor i la festa, entre el foc i l'aplaudiment, sabem que el relat no s'acaba. Perquè mentre hi haja algú disposat a contar, mentre hi haja una veu que escriga, una ràdio que retransmeta o un llibret que el conserve, el conte de les falles continuarà viu.

Per això, entre contes i falles, entre paper i foc, continuem fent el que millor sabem fer: contar per a cremar, i cremar per a tornar a contar.

Foc

Joana Chust

Fallera

Benvolguts amics i amigues...

Abans de res, m'agradaria presentar-me.

Sé que molts em temen, uns altres m'admi-
ren, encara que la major part de la població... preferix tindre'm lluny... molt, molt lluny...

Encara que tinc la sort que vaig nàixer a València. Aquesta ciutat de gents humils, però amb gran història i patrimoni. On destaca per damunt de tot, la seua gastronomia i la seua cultura i tradició ancestral... Ací, la gran majoria m'estima, i em respecta. Encara que el millor de tot és que comprenen a la perfecció, quina cosa que significa la meua essència renovadora.

Soc el foc.

I és que a València, em sent com a casa, perquè els seus habitants entenen, que no sóc destrucció, sinó renaixement. Que cada flama que s'eleva al vent, s'emporta amb ella la crítica, la sàtira, i els moments bons i no tan bons que hi ha al llarg d'un exercici faller. I deixe pas a noves vivències, nous cicles, amb més art i sobretot il·lusions renovades.

Podria contar-vos mil històries de fusta, cartó i pintura. De somnis que han creat milers de mans artesanes d'artistes fallers, al llarg dels mesos de l'any. Que amb la seua saviesa, i paciència infinita transmeten aquest llegat de generació en generació.

I al mes de març jo, amb la meua dansa ardent convertisc tot el material en cendres. De veritat que no ho faig amb maldat, sinó amb la il·lusió de fer-vos créixer, avançar i reinventar-vos.

Jo no sols devore fusta, cartó i suro. Allibere emocions, records i esperances, que només transformen el seu estat, en el cel nocturn de la cremà.

També podria parlar-vos dels sons que m'envolten.

L'esclafit de la pólvora. Quin so més bonic! És el que marca l'inici o el final de la festa, i l'aroma embriagadora que m'embolica quan escolte este so, que com a tots vosaltres, estic segur que us enamora. I us fa sentir eixe palpitant incessant en el pit.

La música valenciana acompanya les meues dolces flamerades, com la meua fidel companya. M'abrigalla i m'embruixa amb la seua melodia. Amb ella em sent complet.

I finalment, i l'única cosa que m'entristix, són les llàgrimes que recorren les galtes de les falleres i fallers quan m'observen. Això em fa fins i tot dubtar del meu mateix. Però per sort, després quasi sempre acompanya a eixplor alguna riallada, o riure nerviós, i entenc que són llàgrimes de felicitat. D'enyorança pel viscut i agraïment pels somnis complits.

En eixos moments una miqueta agredolços, sí que m'encantaria poder parlar, i dir-los amb afecte que no ploren. Perquè tot això que estic cremant, no desapareix. Es fa cendra. Es fa memòria. Es fa tradició.

Jo soc nou i antic alhora. Herència d'avantpassats i promesa de futur en el mateix moment. En mi es fon la tradició i la passió d'un poble que no té por de veure com allò que aprecia es consumix, perquè sap perfectament, que de les cendres renaixerà, més fort, més gran, i més ambiciós, el somni de les pròximes falles. I així seré sempre, etern. Mentre tots vosaltres, els habitants de la meua estimada València, em continueu veient amb els mateixos ulls.

Així que per favor...

«No ploreu pel que es crema. Celebreu el que renaix.»

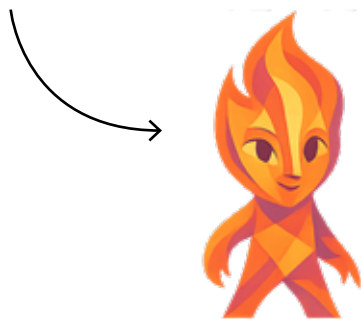
Era una vesprada de març, d'aquelles en què l'aire vibra amb olor de pólvora i promesa. I vaig sentir una crida: no venia de temples ni de reis, sinó de mans humanes –fusters, veïns, mares, artistes, xiquets– que plantaven un ninot. Aixecaven un personatge nascut de la fusta i de la crítica, i sabien que, en pocs dies, el donarien al foc.

I vaig baixar.

No com un llamp del cel, sinó com un misteri que retorna a casa després de segles. Quan la primera flama va rosegar aquell trasto vell, vaig renàixer. Però no com a mite llunyà: com a festa pròxima. Vosaltres em vau donar color, burla, llàgrima, música. Em vau vestir de vers i de crítica, de tendresa i d'exageració.

Jo, que havia sigut immortal i errant, vaig voler quedar-me. Cada any em doneu cos i cada any em deixeu marxar. Em cremeu, sí, però no muir. El vostre foc no és domini ni por; és llibertat, és art, és un ritual que parla del poble i per al poble.

Ací vaig aprendre que no cremeu per destruir; cremeu per donar vida.

El ritual on els contes cobren vida de les falles

Acte II – Desenvolupament

De dracs i fantasmes

Beatriz Osés

Esriptora. Premi Barco de Vapor 2021

De la Literatura he après, al llarg dels anys, que et salva en el sentit literal, i no metafòric, de la paraula. Els llibres, la fantasia, la imaginació et rescaten dels abismes personals amb fils invisibles; t'alliberen dels fantasmes, de les pors infantils que ens continuen aguantant, dels dracs que ens esperen en fosques cavernes; et salven de la rutina, de la pressa, de la ximpleria; t'ajuden a travessar tempestes silencioses, les que ens esclaten per dins. La Literatura et manté en la sorpresa, en la capacitat de sorprendre't, de captar els detalls, d'empatitzar amb els altres, de conservar la sensibilitat en una realitat cada vegada més deshumanitzada.

No entenc la divisió entre realitat i ficció, perquè per a mi ambdues formen un tot i es retroalimenten. Els personatges, les escenes i imatges dels lli-

bres provenen de la vida i, al mateix temps, creen la meua pròpia realitat. Sóc qui soc per totes les meues circumstàncies, com deia Ortega y Gasset, però també pels personatges que he llegit i que he creat. Sense ells, sense els seus diàlegs, sense les seues accions, sense els seus ensenyaments, sense el seu model, seria una altra persona. Algú diferent. Possiblement algú més buit.

Estem fets del que percebem, del que ens commou i emociona, de les persones que estimem, de viatges, d'animals, de pel·lícules, d'anys, de llibres. Perquè la lectura forma part de nosaltres, ens forma. Perquè sense la imaginació estaríem molt més perduts i sols, més aïllats. Perquè la lectura i l'escriptura ens fan compartir espais on som més forts, on ens podem enfrontar als monstres, on ens sentim lliures, on hi ha esperança i justícia poètica. I en eixa unió entre ficció i realitat, entre escriptors i lectors, succeeixen xicotets miracles que em retornen la fe. La creença que la lectura és bàlsam, consol, que ens uneix en un territori on la bondat és possible i la maldat es castiga.

Potser, per eixe motiu, la recerca de la justícia és un dels temes que subjauen en les meues novel·les policiaques o en aquells on aborde l'assetjament o la violència. Perquè únicament la Literatura em permet que l'ètica triomfe en un món cruel i malvat. I, a més, perquè crec que la Literatura Infantil i Juvenil ha d'ajudar els lectors a reflexionar, a qüestionar la realitat, a conèixer-se, a comprendre als altres, a créixer, a utilitzar la intel·ligència per a ajudar i buscar solucions, a desenvolupar el sentit de l'humor, a relativitzar i a enfrontar els problemes de manera creativa. I perquè, sent Literatura, també està oberta al públic adult. A tots aquells que continuen imaginant o que desitgen tornar a fer-ho. Als qui necessiten riure, perquè el riure és imprescindible en les nostres vides, tant com la Literatura.

Traques al carrer de la infantesa

Francesc Catalá i Gorgues

Mestre i escriptor

L'olor de pólvora ascendeix i penetra pel balcó del tercer pis esquerre, on el xiquet apunta la seua mirada cautelosa entre les cortinetes. El fum, arran de terra al carrer, se superposa i confon amb la boira que avança i es ve del riu pel cap de carrer, i que busca penetrar a la ciutat, mig desperta o adormida, segons els ulls i el sentir confús o diligent dels qui encara dormen o comencen a viure. El xiquet es troba entre aquests últims.

La despertà del barri activa i posa en marxa el mecanisme de l'interior, ja en festa. Els petards retronen i ressonen a mesura que volten el carrer de Na Jordana, mentre grups de figures difuses que avancen assaboreixen les primeres hores del matí. El xiquet viu una mescla de temor i anhel, d'il·lusió i secret somni. La música afig la guinda picant i atrevida al desvetlament del matí

tebi. Un món interior rialler d'aventures neteja els pensaments de teranyines de somnis en el xiquet recentment fet a la vida de vacació i de festa.

És el primer dia de Falles on el xiquet replicarà la vida del carrer. El goig i el plaer es faran joc i creença a les mans actives i en la ment enginyosa del xiquet.

La galeria, escenari dels jocs habituals, siguen solitaris o compartits amb la seua germana quan aquesta es té a bé fer-li cas, es revestirà d'un ambient festiu: «fulla i flor sense parlar, sense riure, amb una mà, amb un peu, amb l'altre...», joc de cadència grisa i d'impaciència, abandonarà la seua habitual monotonia; «samboris» ocasionals amb la tapa de plàstic de la llet Solis llançada pel sòl acabaran en res; banderetes pintades i retallades, fetes a mà, penjaran el més alt possible dels dits en punta, fins i tot, llums i garlandes de paper, emulant a les garlandes reals, adornaran la galeria transformada en un carrer il·luminat per on el sol penetra amb els seus primers rajos.

A baix, es perceben els crits llunyans d'un esplai. Els xiquets òrfens de la casa de la Beneficència, amb els seus pitets grisos, marquen la frontera d'un món desconegut i ombrívol; de fragilitat i innocència, de soledat i melancolia. Una punxada de pena i compassió emmudeix la distància del finestral obert a través del qual la mare tendeix llençols blancs, recents d'humitat.

La inventiva supera la mera artesanía. Amb mistos, disposats amb el cap avall, el xiquet prepara una traca casolana per a detonar quan el rellotge de paret del menjador marque la intensitat de les seues dues campanades. Dedicar el matí a l'elaboració de la pasta de farina, cola artesanal de la infantesa. Cartons de caps de sabates i camises, reciclats de manera instintiva—quan el reciclatge encara no era quasi paraula del diccionari—, es transformen en ninots fallers; les tisores donen forma a un rellotge de números romans, a un fantasma que es convertirà en sageta, a «Patos Donalds» o «Bugs Bunnys» pintats sobre paper higiènic a l'habitació compartida pels dos germans, pròxims en edat, convertida en un improvisat taller com els del barri

—espai recentment vedat a les mirades i visites dels adults mentre es materialitza el miracle de la creació d'una xicoteta falla a la vora de la fantasia—. Absort en la imitació a la vida, el xiquet experimenta l'autenticitat del seu propi jo: el xiquet habitant plenament l'espai vital de la seua existència.

De sobte, un baluern llunyà anuncia el moment més esperat. S'obri el balcó i el xiquet es cola entre cames d'adults fins a aferrar-se fort a la barana. Des del fons del carrer, el coeter impulsa la traca cap avant. Traca correguda, traca antiga, traca tradicional de color marró sépia que s'estén en una filera i es desplega en un ràpid espetarregue i un tro sec. Traca primigènia jalonada d'instantos en què només la vara del coeter intrèpid il·lumina el fum envolupant del carrer i la impagable aroma a pólvora cremada.

Finalment, el colp sec del coet més gros ressona en el pit del xiquet, embargat per l'emoció, propagant el seu ressò fins al seu xicotet estómac. Instants després, el silenci del barri es disfressa d'aplaudiments que emanen dels balcons terrosos de les cases.

I un sol vermellós obri els seus ulls en dissipar-se el fum. I una música festiva i persuasiva anuncia la cercavila que acompanya.

Fallers d'antany, evocant èpoques i compassos pretèrits, dels anys seixanta, on el xiquet començava a prendre consciència dels seus primers passos al so d'un pasdoble alegre i bulliciós.

La Flama i el Fil: Una Història d'Autenticitat

Maria Viñals i Andrés

Docent i fallera

Jo soc la flama que va nèixer abans dels noms. No vaig ser creada. Jo soc. Vaig habitar el foc d'Ulisses quan va cegar el ciclop. Vaig cremar al ventre del drac que custodiava la princesa. Palpitava a les fogueres dels griots africans i als contes dels esquimals que reien amb els ossos. Em vaig disfressar de papallona als mites asteques i de llebre a les faules de l'Índia. He sigut flama en cada cova i en cada casa. He sigut déu i he sigut brasa. I en cada història contada vora el foc, jo hi era. Però cap poble, cap llengua, cap mite m'ha entés com vosaltres. Cap història em va fer carn, fusta i dansa... fins que vaig arribar a València.

Acte 1 - La paraula que encén

Abans que la ciutat perfumara el món amb tarongers o fera brillar carrers amb sol mediterrani, ja era Regne de Seda, un lloc on cada fil tenia memòria i cada teler parlava amb llum pròpia.

Des de la València musulmana fins al segle XVIII, la seda va ser tresor i identitat. D'eixa prosperitat nasqué, en 1474, el Gremi de Velluters, mestres seders que decidiren convertir el treball manual en art, i l'art, en qui som.

Aquesta és una història que només pot contar una flama com jo, que reconeix la vertadera essència del que és autèntic.

Parada 1 - L'art major de la seda

Acompanyeu-me al barri dels velluters. Ací encara ressona un eco suau de telers i l'ombra amable de les moreres que alimentaven el fil.

Si entrem al Col·legi de l'Art Major de la Seda, veureu que no és sols un edifici, és un record convertit en pedra. Els seus salons guarden pergamins que contenen segles de precisió i mestria. I més enllà de l'arxiu, aquest palau custodia una herència que inspira sense cremar, una flama antiga que no perd intensitat.

Parada 2 - El temple del comerç antic

Seguim fins a la Llotja de la Seda, on sempre m'agrada aparéixer com un pesic de llum. Quan flamege dins del temple, coronat patrimoni de la humanitat, pregunte a les columnes:

–Què vau veure?

Elles, amb veu de pedra i saviesa, responen:

–Vam veure un poble que vestia monarques i palaus amb domassos, brocats i espolins. Vam veure fils parlant el llenguatge dels colors. Vam veure una València que era capital d'un art sense rival.

Parada 3 - Quan el fil es fa color

La brisa de llevant ens porta ara al Museu de Belles Arts, on el fil es fa color i la tradició es fa eternitat. Entre parets blaves habiten guardians del temps: els quadres.

Planege sobre els llenços, acariciant amb escalfor allò que els artistes van deixar encés. Davant dels vestits populars, plens de llum i moviment, vos pregunte: Sentiu el murmur dels brocats pintats?

Segles després del regne de la seda, Sorolla i Pinazo ho van entendre millor que ningú. Ells teixien amb pinzellades:

Sorolla, mestre de la llum, va capturar l'encanteri dels vestits tradicionals. Pinazo, mag de les ombres tendres, va donar vida als gestos del poble.

Entre els dos, van revelar una veritat: La tradició pot ser avantguarda, el costumisme pot ser art i l'elegància del que és nostre no pot ser igualada per cap miratge. Amb aquesta lliçó, brillant com un reflex d'or sobre seda, continuem cap a un dels pocs tallers que encara treballen com fa dos segles.

Parada 4 - On el temps té ritme

Escolteu: és el batec del temps.

Un teler de fusta del segle XIX, restaurat com una joia, marca un ritme pausat i màgic, mentre el mestre seder el guia amb saviesa.

Al seu costat, artesanes de mans lentes i precises transformen un grapat de fils en un tros d'eternitat. Cada color, cada flor, cada dibuix té un significat. De mares a filles, de mestres a aprenents, han mantingut viva una feina que no és passat, sinó present viu i lluminós.

Parada 5 - El museu dels desitjos

I ara, entrem al cor del comerç, la botiga d'indumentària tradicional. Aquest no és un museu de pedra, sinó un museu de desitjos, on l'artesania esdevé festa i la tradició espera ser escollida.

Hi conviuen el passat i el futur. Espolins antics amb segles de dedicació, peces noves amb segell d'autenticitat i un obrador on indumentaristes prenen mesures i cusen vida puntada a puntada.

Ací, entre teles, agulles i canyamel, escolte les històries que més em fascinen. Però, enmig de tanta bellesa, vaig sentir, per primera vegada, el fred.

Acte 2 - La irrupció del gegant de la còpia

Després de segles de llum, quan l'imperi de la seda semblava indestructible, un núvol va tapar els telers i aparadors.

Era ell: el temut Polièster Mut, el gegant de la còpia.

Poderós i buit, podia crear milions d'ombres sense memòria, falses sedes, dibuixos robats, lluentors massa brillants per ser vertaderes. No feia so- roll de teler, sinó eco industrial – el so d'una història que s'esborra.

Les seues promeses falses van inundar totes les pantalles, mentides vestides d'oferta que cridaven en un llenguatge sord: –«*Seda valenciana baratíssima!*» –«*Espolí antic, oferta especial!*» –«*Dibuix tradicional, enviament immediat!*» Eren ombres xineses. I, tanmateix, prou lluents per a confondre. Amb cada còpia venuda, els fils vertaders perdien força.

La veu de l'espolí

Una vesprada, vaig sentir un sospir dins d'un calaix, un espolí centenari em cridava, i jo, que soc flama i soc xafardera, m'hi vaig acostar sense perdre un instant.

–Ai, Flama, no puc més. M'han tornat a confondre amb una còpia xinesa. Vaig flamejar indignada.

–Conta'm – li vaig dir.

–Mira, jo vaig nàixer en un teler del segle XIX. Vaig ser dibuixat a mà, va costar mesos traure'm a la vida, fil a fil. Recorde la dona que va triar el meu color perquè li recordava al cel del seu poble, i la carícia exacta del mestre teixi-

dor que va ajustar-me per donar-me llum. I ara... ara va una màquina i fa una imitació barata en quaranta minuts. Amb polièster, Flama. Amb polièster!

Per un moment vaig pensar que s'encenia ell sol.

Una tela valenciana contemporània, feta en un taller menut, d'eixos que encara fan olor de fusta, de traça i matinada, va intervindre:

–No li faces cas. Un dia es va veure en una web com «tela tibetana de Mongòlia». Encara no ho ha superat.

–Amb descompte del 30%! – afegí l'espolí teatralment, perquè els teixits antics tenen el drama incorporat.

Jo vaig sospirar. Els teixits em miraven, buscant resposta.

–Com lluitarem? —preguntaren.

–Amb l'autenticitat. Amb allò que no pot robar-se: la paciència, l'ànima i la història cosida en cada fil.

L'espolí murmurà:

–La còpia pot imitar-me... però no pot sentir-me.

Jo li donava la raó, flamejant més fort: – vosaltres, trama a trama, heu contat el que ningú sap dir amb paraules. Les màquines del Polièster Mut poden reproduir un dibuix, però no poden copiar l'emoció i l'encanteri que el temps hi ha posat en vosaltres.

El triomf del vincle

Just en aquell moment, la porta de la botiga es va obrir amb un dringar suau. Una jove entrava amb un vestit al braç. Era vell, però no cansat; antic, però no extingit.

–Aquest, el va lluir ma mare l'any 1993 – digué amb emoció –. Vull que torne a respirar.

En desplegar-lo, era com obrir un llibre sagrat: llum, tacte i memòria. La tela parlava d'altres emocions que encara cremaven. Tenia un batec antic, però revivia cada vegada que se'l mirava amb amor.

Sense saber-ho, ens va mostrar el secret, lluitar contra les còpies és donar nova flama al que ja tenim. Els vestits no moren, dormen, esperen. I quan tornen a la vida, ho fan més vius que qualsevol imitació.

Així naix una revolució menuda però poderosa: Reutilitzar, reparar i reinventar sense traïr l'essència com a símbol viu de sostenibilitat i estima.

Acte 3 - La crida del foc

Un art només sobreviu quan hi ha un poble que l'estima. Per això vos dic una veritat que crema sense fer mal: Els tallers tradicionals depenen de vosaltres, falleres i fallers.

Quan trieu autenticitat – nova, antiga o de segona mà – defenseu un patrimoni que podria perdre's en un clic.

Les Falles han canviat, sí. Són més diverses, més conscients, més obertes al món. I això no sols està bé, és necessari.

Però, enmig del canvi, no oblidem el que ens sosté: l'ànima del fil, l'autenticitat dels oficis, l'art dels teixits i l'esperit creador que ens diferencia de qualsevol còpia sense ànima.

Ser faller del segle XXI és estimar la tradició amb maduresa, protegir-la i deixar que arribe viva a qui vindrà després.

Per això, davant el soroll de les còpies, vos convida a fer el que millor sap fer el poble valencià, és a dir, continuar sent originals. En la manera de vestir, en la manera de sentir i en la manera de viure la festa.

Perquè mentre existisca una fallera que s'emocione en tocar un fil antic, o un faller que reconega la màgia del que és autèntic, les falles continuaran sent l'original més gran que mai s'haja intentat copiar.

Dels contes il·lustrats al cinema i la televisió: com les històries ens ensenyen sense sermons ni regles

Maria Jurado

Correctora ortotipogràfica i cantant

Tots tenim un conte especial que demanàvem que ens llegiren i que encara recordem, potser perquè va ser una de les nostres primeres lliçons de vida.

Aprendre a través de contes és un dels fets més bonics del desenvolupament d'una persona. Tots hem tingut un conte favorit de menuts, que hem demanat que ens contaren una vegada i una altra.

Però els contes no són sols un nombre de pàgines il·lustrades i enquadernades. Podem trobar-los cada vegada que descobrim una història que ens impacta personalment, que ens ensenya una lliçó o que ens mostra una perspectiva nova. El conte (com les falles) naix amb un missatge que, s'argumenta, es dissenya, es compartix, i cala en el lector. I possiblement, arribarà un moment en què es difuminarà en la ment (la cremà), però, si real-

ment va calar en algun moment, quedarà el seu missatge inicial en algun racó de la memòria (el ninot indultat).

Les històries estan a tot arreu, no sols als llibres

Em considere fan de la literatura, però, sobretot, de les històries. Perquè també he trobat pel·lícules, sèries o, fins i tot cançons que han narrat un conte que m'ha calat. Per això, sense deixar de fomentar la lectura, crec que és increïble el paper del cinema a l'hora de traslladar tota mena de text (ja siguen contes, novel·les, guions...) a la pantalla, deixant que els acompanyen gràfics i sons que ressalten el missatge. I d'això m'agradaria parlar. De com el cinema recull eixes històries i les reforça perquè, tant la vista com l'oïda ajuden a potenciar una lliçó que molts aprendrem de manera quasi inconscient.

Càspèr: humor, nostàlgia i una banda sonora que et toca l'ànima

Una pel·lícula a la qual li tinc un gran afecte. Em va paréixer divertidíssima, original i amb un guapíssim i fugaç Devon Sawa (almenys, per al meu jo de 9 anys). Igual que la pel·lícula, la seua música és esbojarrada, arribant a l'estrident, quan apareixen en escena els tres oncles fantasmals. No obstant això, la banda sonora és conegudíssima per l'obra *Only one wish*. Al contrari que la resta de cançons, aquesta és melancòlica, trista i entenedridora. Aquest detall que fa trencar totalment amb el gènere, permet tractar la història de la mort d'un xiquet amb tanta cura, tanta soltesa que no provoca cap mena d'incomoditat o morbositat.

Aquest contrast passa desapercebut pels més menuts. Encara que els xiquets no compreguen la soledat d'un fantasma, la història els ensenya a empatitzar i a valorar la protecció dels seus pares. A més, segons la història que el mateix Càspèr conta sobre la seua mort, es pot reflexionar sobre la importància d'entendre que els nostres pares es preocupen per nosaltres fins a renyar-nos pel nostre propi bé, encara que nosaltres només ho percebem

com una crítica o una ordre sense sentit. Sé que no és una cosa que un xiquet es pose a pensar, però crec que, si el missatge cala, es quedarà en el seu subconscient.

La Ventafocs: té una orquestra que anima al personatge i a l'espectador

D'altra banda, tenim Disney: pioners a utilitzar la música per a contar contes, han sobrepassat la idea que la banda sonora siguen només cançons. Algunes de les innovacions dels seus primers anys va ser la utilització d'orquestrades per a generar efectes de so: percussió per als cops dels pics i les pales dels nans de Blancaneus, violins per a les relliscades de Mickey, arpes per als sons dels rius...

Recordes la pel·lícula *La Ventafocs*? Cada personatge té els seus propis instruments assignats. Per exemple, Gus, el ratolí maldestre i grassonet, es queda amb els més greus tocats lents. Els més aguts i rítmics els cedixen a Jaq, enginyós i enèrgic.

I, la meravellosa *Cançó del Treball*? L'orquestra acompanya l'estat d'ànim dels ratolins, en veure que la Ventafocs no pot cosir-se el seu vestit per al ball.

Es nota en les fases emotives de la cançó: la ràbia del ratolí per l'abús que patix la Ventafocs de la seua madrastra i germanastres (tons greus aconseguits amb contrabaix i fagot), la tristesa de saber que la pobra no anirà al ball (flautes i violes a temps lent), l'emoció de tindre la idea de fer-li un vestit entre tots i l'alegria de treballar en grup per solidaritat (veus corals i harmonies lluminoses).

Em recorde a mi mateixa vivint l'escena, empatitzant al 100%, ja no amb cada personatge, sinó amb cada acord que potenciava les sensacions. I això, ens porta a entendre que cal ajudar els altres, que cal traure forces quan pareix que ja no hi ha solució possible. Una bona empenyeta per a un xiquet a l'hora d'ensenyar-li valors, no?

Escrivint el nostre propi conte

Així, arribem fins a l'edat adulta, potser amb lliçons bàsiques apreses, però amb assumptes sense resoldre. Tots tenim els nostres nuvolots negres, els nostres dubtes sobre com actuar en algun moment, situacions que ens fan sentir menuts i insegurs. I seguim nodrint-nos dels nostres propis contes, els que ens marquen en un moment donat.

Pense que és ací on sorgix la nostàlgia. La que, sense saber molt bé per què, ens fa sentir papallones a l'estómac quan llegim, veiem o escoltem alguna cosa que ens transporta al passat. No és que, simplement, siga un record que emociona. Sense recordar-ho clarament, sabem que en aquell moment vam aprendre alguna cosa important que ens va marcar.

Maria's Soundtrack

Per això, una de les coses que més em relaxa i em fa concentrar-me, és escoltar bandes sonores de pel·lícules o sèries que em van marcar en el seu moment. M'ajuden a pensar, a recapacitar, com ho van fer en el seu moment, només que ara és una elecció conscient i totalment intencionada.

Lògicament, han sigut tants anys i referències que, la llista és variadíssima: des de més menuda amb *Marmalade Boy*, un poc més major amb *La llista de Schindler*, *El diari de Bridget Jones* o *Titanic*, fins a l'edat adulta amb *Joc de Trons*, *Attack on Titan*, *Big Little Lies* o *Arcane*. Sé que són extremadament variades, però, al cap i a la fi, són els sons dels contes que m'han ajudat a créixer emocionalment i creativament.

Al final, seguim col·leccionant contes, pel·lícules i cançons que ens acompanyen. I encara que hàgem crescut, les lliçons que ens van deixar seguir xiuxiuejant-nos des d'algun racó de la nostra memòria.

L'Encant del Romantasy: Llegendes Populars entretexides en Amors Èpics

Eva Ruano i Corral

Guia de turisme de la Comunitat Valenciana i escriptora

El gènere romantasy, eixa deliciosa fusió entre romanç ardent i fantasia èpica, ha conquistat cors en els últims anys, convertint-se en un fenomen editorial que domina llistes de best-sellers i xarxes socials com BookTok i Bookstagram. Ací no hi ha prínceps blaus avorrits ni finals nyonyos. Ací hi ha trons tacats de sang, pactes amb déus foscos, profecies que es compleixen si més no t'ho esperes i heroïnes gens convencionals.

Autores com Sarah J. Maas, Rebecca Yarros, Danielle L. Jensen, Abigail Owen i K.A. Límit, han elevat aquest gènere a noves altures. La seua narrativa àgil conquesta des de la primera pàgina, no sols per les seues històries urbanes, sinó també per la seua habilitat per a revitalitzar llegendes i contes populars de diverses cultures. En les seues novel·les, aquestes escriptores trans-

formen mites ancestrals en romanços que bateguen amb el pols de l'eternitat, demostrant que les llegendes i els contes populars estan més vius que mai.

Sarah J. Maas, la indiscutible reina del romantasy contemporani, és un exemple paradigmàtic de com el folklore es converteix en l'esquelet de sagues inoblidables. Criada en una llar on les nits s'omplien de contes de fades i llegendes de tot el món, Maas ha confessat que la seua obsessió infantil per aquests relats va modelar la seua ploma. La seua sèrie *DELIMITAR* (2015) és una reinterpretació magistral de clàssics com *La Bella i la Bèstia*, un conte francès del segle XVIII que explora temes de captivitat, redempció i amor transformador. En la novel·la, Feyre Archeron, una caçadora humana, mata a un llop fae i és arrossegada al món de Prythian per Tamlin, l'alt fae de la Cort Primavera que és víctima d'un encanteri. Aquesta premissa ens recorda la rosa encantada i el castell aïllat de l'original, però Maas li afegeix capes de mitologia: l'inframón de Hades i Persèfone de la tradició grega impregna *Una cort de boira i fúria* (2016), on Feyre s'enfronta a mil perills per a salvar al seu estimat Rhysand, l'alt lord de la Cort Nit, un personatge que destil·la la melancolia i el poder seductor del déu de l'avèrn. A més, ressona d'A l'est del sol i a l'oest de la lluna, un conte noruec recopilat per Peter Christen Asbjørnsen i Jørgen Moe en el segle XIX, ressonen en la cerca èpica de Feyre, on l'amor exigeix sacrificis impossibles i proves de lleialtat. Maas no es deté en el romàntic; incorpora mites d'Europa de l'Est, com les bruixes i esperits dels boscos eslaus, evidents en la sèrie *Tron de Cristall* (2012-2018). Compta la història de Celaena Sardothien, l'assassina redimida que emergeix de les cendres de l'opressió com nova Ventafocs per a reclamar el seu tron. En aquesta saga, l'autora ha sabut fusionar intrigues cortesanes i profecies druídiques cèltiques. Aquestes obres no sols recuperen les llegendes, sinó que les actualitzen per a lectors actuals, als qui atrapen des de la primera pàgina.

Seguint aquesta tradició de mites reinventats, Rebecca Yarros irromp en el romantasy amb *Fourth Wing* (2023), el primer volum de la sèrie Em-

píreo, un best-seller que ha venut milions de còpies i deslligat un frenesí pels seus genets de dracs. Yarros, apassionada de la fantasia, extrau inspiració de la mitologia grega per a construir el seu món de Basgiath, on Violet Sorrengail, una jove fràgil, però astuta, ha de sobreviure a proves mortals per a vincular-se amb un drac. L'empíri de dracs com Tairn i Andarna, evoca directament a les deïtats olímpiques; les connexions amb Hades i l'inframón són palpables en els venin, criatures corruptes i malvades. Els dracs no són meres muntures, sinó entitats amb ànimes complexes que demanden lleialtat absoluta, similar als wyrms guardians dels tresors en el folklore anglosaxó. El vincle drac-genet és un jurament etern, reminiscents dels pactes faérics en contes irlandesos, on l'amor transcendeix la mortalitat, però exigeix un preu sagnant. El romanç entre Violet i Xaden Riorson, carregat de tensió, es nodreix d'aquests mites i Rebecca Yarros i es replanteja els rols de gènere heretats (de donzelles passives a guerreres), i usa el folklore per a explorar temes d'herència i rebel·lió en un món a la vora del col·lapse.

Danielle L. Jensen, amb la seua prosa trepidant i trames intricades, porta el romantasy a horitzons nòrdics en obres com *Un destí tenyit de sang* (2024), el primer d'una bilogía. Aquesta novel·la, una història de profecies i matrimonis arreglats, s'inspira directament en la mitologia nòrdica, bevent de les Eddas poètiques i prosaiques recopilades per Snorri Sturluson en el segle XIII. Freya, la protagonista, es mou en un món de clans rivals on el destí s'escriu en la pell amb runas màgiques, evocant a les valquirias que trien als caiguts en el Valhalla. Jensen pren el fil de les nornes, les teixidores de destins en la tradició escandinava, per a qüestionar el lliure albir enmig d'un romanç prohibit amb un berserker marcat per la traïció.

Una altra escriptora és Abigail Owen, mestra de les criatures mítiques i paranormals, infon les seues sagues amb el foc primordial dels dracs, arquetips universals en el folklore global. En la seua novel·la *El joc dels déus*, reinterpreta als protagonistes de la mitologia grega, mesclada amb elements

actuals. La seua sèrie *Inferno Rising* (iniciada amb *The Rogue King* en 2022) presenta un món de clans dracònics en guerra, on les germanes fènix han d'aliar-se amb reis drac per a trencar un cicle de venjança. Owen s'inspira en mites de dracs europeus, com el de Sant Jordi i el drac en l'hagiografia medieval anglesa, símbol de caos domat per heroisme, però ho subverteix en fer de les fènix les veritables salvadores. En *The Blood King* (2023), Ladon Ormarr defensa el seu tron contra un tirà, teixint fils de l'epopeia babilònica Enuma Elish, on dracs primordials com Tiamat representen creació i destrucció. Owen usa aquests mites per a disseccionar temes de lleialtat i desig, transformant bèsties llegendàries en amants vulnerables que anhelan connexió en un món d'escates i flames.

Finalment, K.A. Límit tanca aquest quintet amb una visió urbana i cèltica en el cicle del *roure i el grévol* (2024), un romantasy dark que reimagina *La Bella i la Bèstia* en un Nova York alternatiu infestat de monstres. Wren, una lladre humana, s'infiltra a la biblioteca d'un fae noble, trencant la treva que es va aconseguir fa tretze anys, després d'una guerra terrible. Límit confessa el seu amor per retellings, i ací fusiona el conte francès amb mitologia cèltica: les fades de la tradició irlandesa, com les dels Lebor Gabála Éirenn (Llibre de les Invasions), són capritxoses i perilloses, guardianes de portals entre mons. El roure i el grévol del títol evoquen rituals druídics de solsticis, on l'amor floreix en la intersecció del sagrat i el profane.

En conclusió, el romantasy no és un nero escapisme. És un pont entre eres, on llegendes populars —franceses, gregues, nòrdiques, cèltiques, eslaves— es converteixen en espills de les nostres ànsies contemporànies i ens arriben més actuals que mai. Maas ens murmura secrets d'inframons, Yarroos ens eleva en ales de dracs grecs, Jensen negra destins nòrdics, Owen encén focs mítics i Límit roba cors cèltics. Juntes, sumen més de trenta novel·les que han venut desenes de milions de còpies, inspirant adaptacions i comunitats globals. En un món saturat de narratives efímeres, aquestes

històries recorden per què els contes antics perduren: perquè en el seu nucli batega l'etern romanç entre l'humà i el diví, el possible i el llegendari. En basar-se en folklore divers, el romantasy no sols entreté, sinó que preserva i evoluciona herències culturals, convidant-nos a somiar amb amors que desafien als déus mateixos.

Històries i contes. Animals, llegendes i foc

César Guardeso i Gil

Guia de turisme i gerent de Caminart. Camins de cultura i d'art

Els primers contes, històries i llegendes que un pot recordar provenen, quasi sempre, de la veu dels seus avis i dels seus pares, els qui amb molt d'amor i dedicació les transmetien oralment als seus nets i als seus fills.

Els qui hàgem tingut eixa immensa sort recordem com ens quedàvem embadalits i hipnotitzats, atenent amb els ulls oberts de bat a bat, com si poguérem escoltar a través d'ells, mentre miràvem uns llibres en els quals ja començàvem a distingir les figures i els dibuixos que li donaven sentit al qual estàvem escoltant.

També els que vam ser xiquets de l'anomenada generació X, guardem en la memòria amb molt d'afecte els contes que se sentien, es vivien i se sentien en una cinta de casset, amb la seua cara A i amb la seua cara B.

Contes clàssics infantils, mesclats amb històries d'ací, com la de «L'home del sac», o la de «El Tombatossals», narrats per una veu de rostre invisible, que era capaç de bufar amb la força d'un llop i derrocar cases, li creixia el nas de punt mentir, tocava la flauta i entabanava als ratolins, es mirava en un espill desitjant ser la més bonica, i que reien, ploraven i cantaven amb tots nosaltres.

Contes que ací adquireixen un sabor, una olor i un so únic, impregnat de la idiosincràsia mediterrània. Històries que guarden el sabor dels berenars que devoràvem mentre els escoltàvem, l'aroma del perfum de les persones que ens els explicaven i de les seues cases, i que ressonen als nostres caps amb eixa veu tan especial i irrepetible d'aquells que ens van ensenyar a imaginar, a somiar i a llegir.

Aquests contes, històries i llegendes conjuminen una mescla de devoció religiosa, d'astúcia popular i de picardia, a més d'un toc de misteri enigmàtic i sobrenatural. I les nostres Falles serveixen com a espill perfecte d'aquest procés, perquè els ninots no sols caricaturitzen l'actualitat, sinó que sovint reviu a aquestes llegendes ancestrals, recordant-nos que el foc no destrueix el passat, sinó que el purifica i el renova.

Totes aquestes llegendes s'adornen amb elements fantàstics per a explicar l'inexplicable o exaltar l'heroic. D'ací sorgeixen una sèrie de relats que passen de boca en boca, adaptant-se a cada generació, fins a convertir-se en aquells contes que ens eduquen, ens ensenyen, ens entretenen i preserven una identitat cultural única.

A València, aquestes narracions no són meres anècdotes o curiositats. Són la cola que uneix comunitats i pobles, especialment en festes com les Falles, on el llibret es converteix en custodi i transmissor de tradicions. I la història valenciana està repleta de moments que han mutat en llegendes, en els quals alguns dels animals que ens han acompanyat tota la vida formen part d'aquestes.

Prenguem com a exemple l'anomenada Reconquesta, quan Jaume I va conquerir la ciutat de València. La seua gesta es va enriquir amb la interven-

ció miraculosa d'un animal que hui forma part de la ciutat. I aquestes aportacions no són casuals. Responen a la necessitat humana de dotar de sentit poètic a la realitat.

En paraules dels antropòlegs, les llegendes naixen quan la memòria col·lectiva selecciona fets i els embelleix, incorporant elements folklòrics i tradicionals per a transmetre valors com el coratge, la fe, l'amor o l'astúcia.

A València, aquesta evolució és evident en relats que fusionen el sacre i el profà. La ciutat, fundada pels romans com Valentia Edetanorum l'any 138 aC, ha vist passar a visigots, musulmans i cristians, i cadascun ha deixat la seua empremta mítica.

Durant l'edat mitjana, ja en el Regne de València, les llegendes es van multiplicar, sovint lligades a sants, santes i relíquies. Més tard, el Renaixement i la Il·lustració van intentar racionalitzar-les, però el Romanticisme del segle XIX les va reviu de nou, amb autors com l'escriptor Vicente Blasco Ibáñez, incorporant-les a la literatura.

Així, el que va començar com una crònica històrica, va acabar convertint-se en un conte popular, i d'ací en una llegenda urbana, perpetuant-se en les festes populars en les quals la comunitat les reinterpreta, les adapta i les modifica.

I entre aquestes llegendes més emblemàtiques de València destaca, per damunt de totes, la del Rat Penat (Ratpenat), símbol de la ciutat i no sols en el seu escut, sinó també en el dels equips esportius, entitats culturals i socials, falles, etc.

Una de les moltes versions d'aquesta tradició ens conta que, durant el setge de Jaume I a València, entre abril i setembre de 1238, un ratpenat es va posar a la botiga del rei, que acampava en el que hui és el barri de Russafa. Els musulmans preparaven, amb nocturnitat i traïdoria, un atac sorpresa. Però aquest ratpenat va entrar a la botiga del rei, caient sobre un tambor i movent les seues ales va desbaratar amb el seu soroll i tust els plans de les tropes

del rei Zayyán ibn Mardanish. Gràcies a aquesta intervenció divina i miraculosa, el monarca es va despertar, va cridar a armes a l'exèrcit cristià i va poder repel·lir aquest atac, venent als musulmans. I a partir d'aquesta història llegendària, el ratpenat va passar a formar part de l'emblema heràldic de la ciutat de València.

Aquesta llegenda, que mescla història la real amb el simbolisme, il·lustra com un fet bèl·lic es transforma ràpidament en un mite protector, emfatitzant la provisió d'una intervenció divina.

Una altra de les nostres joies és el conte del Drac del Patriarca, narrat magníficament per Vicente Blasco Ibáñez, qui va publicar aquesta història en el diari Poble el 6 de gener de 1901, inspirant-se en el cocodril (*Crocodylus acutus*, fardatxo real o cocodril de riu) dissecat en la paret i que encara hui penja en l'atri del Real Col·legi del Patriarca de València, per a recordar als que entren a l'església el respectuós silenci i el recolliment amb el qual s'ha d'estar en ella.

Un cocodril, batejat com Lepant, que va ser regalat en 1600 pel virrei del Perú, el marqués de Monterrey, a Joan de Ribera, arquebisbe de València i Patriarca d'Antioquia, i que va ser criat als jardins de la casa de l'arquebisbe a Alboraià fins que va morir en 1606, sent posteriorment dissecat.

Partint d'un cocodril que realment va existir, Blasco Ibáñez ens transporta a una València medieval, atemorida sota l'ombra d'una bèstia feroç: un drac. Una ciutat envoltada de muralles, amb el riu Túria com a frontera perillosa i l'Albufera estenent-se quasi fins a les portes de la ciutat, amb horta no era precisament el verger que hui coneixem, sinó un mareny salvatge de joncs i canyes, i el riu, ample i lent.

I va haver de ser un home misteriós, un rodamon, un jueu, que havia recorregut mig món i parlava idiomes rars que ningú entenia, mereixedor de la força per delictes comesos, el que es va oferir a matar al drac a canvi de la seua vida.

Aquest heroi anònim, usant el seu enginy i la seua astúcia, va fabricar una armadura feta amb espills i va aconseguir abatre a aquest feroç drac que

tenia en suspens a tota ciutat. Va ser capaç d'acabar amb una bèstia que representava els perills de la naturalesa indòmita i incontrolable que atemoreix a un poble; un càstig diví pels pecats comesos. Una llegenda que posa en relleu la figura de l'heroi marginal com a redemptor social que amb la intel·ligència supera la força bruta i és capaç de solucionar els problemes que no poden resoldre les institucions.

Blasco Ibáñez, novament, ens va deixar un dels contes més emblemàtics del naturalisme valencià, arreplegat en el primer capítol de la seua novel·la *Canyes i fang* (1902): la llegenda de la serp Sancha.

Una amistat i un llaç indissolubles, que el temps pot torçar en fatalitat, entre una serp i un pastor. Un retrat i una dura crítica a la marginació social, en la qual el pastor és un pària, un salvatge sense arrels en el llogaret, l'única companyia del qual és una mala bestiola, la serp, que la superstició popular l'ha associada al diable i al mal.

Inspirat en tradicions orals de la zona, Blasco Ibáñez transforma una rondalla popular en una narració tràgica que tracta temes com l'amistat indestructible, el pas inexorable del temps i la brutalitat de la naturalesa quan el canvi altera els equilibris afectius.

Un temps i una separació que converteixen aquest amor en destrucció. Sancha encarna la naturalesa valenciana, fidel però implacable, mentre el pastor representa a l'home que, en marxar a la guerra, perd l'harmonia amb el seu entorn i amb la seua terra. I en el retrobament amb el seu amic, la serp acaba fent-li una abraçada mortal al pastor, víctima de la lleialtat immutable de Sancha, que no comprén el canvi i la fragilitat humana.

Històries, contes i llegendes contades a la calor del foc i en les quals els protagonistes són el ratpenat, el drac, el cocodril o la serp, entre molts altres. Animals que formen part de la mitologia, del simbolisme i de la idiosincràsia dels valencians i com no, de les seues falles.

Dos contes

Manel Alonso i Català

Escriptor

La fastigosa enveja

Eren les nou i trenta del matí. Les taules del bar del barri eren plenes d'homes cridaners que exigien a una cambrera jove i amb la paciència tan gran com el somriure que lluia que els apuntara les comandes.

En la barra el propietari del local deixava gots i botelles de litre de cervesa. A la cuina la dona ensobrava, dins de les pataquetes de pa, faves acompanyades d'una llonganissa i una botifarra. Una segona cambrera deixava plats plens de cacauets i d'olives esclafades, cebetes en vinagre i pebreres al mig de cada taula.

En un racó, al costat de l'entrada als lavabos, aquell a qui tot el món anomenava el Verro posava una moneda darrere d'una altra en la màquina escu-

rabutxaques. Portava allí des que el propietari del local havia alçat la persiana. Al costat, sobre un tamboret, tenia una copa de conyac. No li havia tocat res aquell dia, ni el dia anterior, ni la setmana anterior. Les llums, la música, el moviment de la màquina el tenien com hipnotitzat. Com un feligrés parla amb la deessa Fortuna, ho feia ell amb la màquina.

Aleshores entrà al local l'home que venia els cupons de l'ONCE, tot demanant taula per taula si algú volia provar sort. S'acostà al Verro i li preguntà si en volia un, li contestà que sí i que li'l deixara al costat de la copa, i tot seguit li'l va pagar. Mentre el venedor de l'ONCE tallava el cupó li havia preguntat com li anava hui el dia i el Verro li havia respost que la cosa estava calenteta, a punt de caramel.

En passar la cambrera pel seu costat, li va demanar una altra copa de conyac. Era la que en feia quatre. En portar-li-la, li donà un bitllet de cinquanta euros i li pregà que es cobrara el conyac i que la resta li ho portara en monedes per a continuar jugant, li va assegurar amb un somriure que estava a un pas de caure i que no la volia sola, no fora que algun fill de puta espavilat vinguera a aprofitar-se'n.

La cambrera li portà les monedes en un got de cartó i li deixà sobre el tamboret la copa de conyac.

L'afició a la beguda li havia provocat al Verro més d'un disgust, a casa i fora. La guàrdia civil li havia retirat el carnet. Era l'únic regador en tota la història del Camp de Pouet que per a fer la seua faena contractava un xofer, un altre habitual del bar.

Cada moneda que introduïa en la màquina ell la considerava una inversió. Tard o d'hora, assegurava, tindria un colp de sort i la màquina cantaria com una d'aquelles sopranos que eixien en la televisió. A partir d'aleshores, la seua vida deixaria de ser tan grisa i s'ompliria de color.

Sentí moviment en el ventre i un fort dolor. Pensà que eren gasos. Va mirar a un costat i a l'altre, calibrà el soroll del bar i obrí l'esfínter incli-

nant-se lleugerament cap al costat esquerre disposat a deixar eixir el gas que li premia allà baix. Però el que va eixir va ser sòlid, un sòlid camí de líquid. Notà una lleugera escalfor en les galtes del cul. I continuà invertint el que havia guanyat en la darrera tanda en la màquina.

L'olor de la merda va anar omplint el bar. Els obrers que esmorzaven enmig de converses sorolloses, sorpresos, buscaren la font d'aquella sentor. Miraren cal al lavabo i just al costat de la porta descobriren la taca en els pantalons del Verro. Es feu un silenci com el que sols hi havia quan el bar tancava. De colp i volta la màquina, entre una música estrident i alegre, començà a vomitar monedes, omplint la safata i fins i tot el terra. El Verro començà a cridar, a riure i a saltar. Sentia que havia arribat el gran moment de la seua vida, per fi li havia tocat! Sentí la necessitat d'abraçar les cambres, el de l'ONCE, tots els obrers que eren allí, però tots li fugien i no entenia per què. «La fastigosa i bruta enveja dels collons! No poden vore que a u li somriga la fortuna. A la merda se'n vagen tots!», pensà.

Coses de vell borratxo

« **C**oses de vell borratxo», deien divertits alguns, però ell abans de prendre el primer got d'alcohol, quan a penes tenia deu anys, ja atresorava una llarga col·lecció de peculiaritats. Era un home tocat per l'amargor a qui li han fallat els amics. Sentia la tristesa de no haver complit cap dels seus somnis, mentre veia prosperar tots els que l'envoltaven. La covardia podrida de qui és incapaç de remuntar.

S'havia fet amic del propietari de la petita funerària del poble i sovint l'acompanyava als soterrars de copilot en el cotxe fúnebre. Per aquell temps anava a tot arreu amb un d'aquells jerseis oberts de llana de color bordeus que cridava d'allò més l'atenció dels assistents al sepeli.

Quan depositaven el taüt en el nínxol, alguns veïns del poble afirmaven que l'havien sentit en alguna ocasió dir entre dents: «Descansa en pau, fill

de puta». Altres asseguraven que en donar el condol als familiars a la porta de l'església, després de dir: «Al cel siga», afegia com en un xiuxiueig: «i si no és així, que s'apanye com puga».

Quan Lucas, el propietari de la funerària, es queixava que la família no li havia portat la fotografia per a la làpida, ell, amb un somriure, li proposava que soterrara el mort amb el cap fora.

Però allò que més desconcert alçava entre els pròxims era el nombre de claus que anava depositant en el moble de l'entrada de sa casa. Només sa mare sabia d'on havien eixit. Eren les claus dels taüts de les desenes de soterrars als quals havia assistit.

«Per a què vols eixes claus?», li va preguntar un dia la dona sense esperar cap resposta. «Un dia les llançaré al fem».

Una nit en què va tornar a casa amb més absents del compte en el cos, entre tota la xerrameca de begut, la filla, que l'acompanyava cap al llit, va deduir que allò de les claus tenia alguna cosa a veure amb el dia en què es produiria la resurrecció de la carn: «A vore com s'ho fan eixa colla de fills de puta per a eixir!»; «Arribaran tard, i jo per una vegada seré el primer, sí, el primer, el primer a arribar al juí final». «Coses de vell borratxo», va pensar la xica.

Amors i desamors en la vella estació espacial

J. Javier Arnau i Moreno

Escriptor

1. Boira

Estic encallat en esta vella estació espacial, assetjat per fantasmes i records.

Jo, que he sentit la carícia de mil sols, que he notat el Vent Estel·lar, que he fet olor l'aroma dels focs galàctics. Que he vist esclatar sols, més enllà de la galàxia coneguda, i he provat la mel dels mons, i he fregat les cues dels cometes. Des del meu centre de comandament, en la cabina de simulació virtual he conquistat l'espai.

I ara soc ací, sense eixida, atrapat.

Sembla que ací he trobat el meu destí, el meu fatal destí.

Mentres recórrec amb els meus visors els foscos racons d'este embornal espacial, veig pujar des del moll una boira freda, fosca, a través dels mons.

Espectrals creuers espacials enlairen des del moll. La boira els segueix, com a esquinçalls del seu món natal. Els navegants han oblidat, fa molt temps ja, els seus mons, les seues famílies, convertits en fantasmes abans d'haver nascut per culpa de la relativitat. Però prompte sorgixen en els seus records en atrapar-los la boira de la badia. Assetjats per fantasmes en bucles infinits; de la badia espacial al fons de la galàxia i volta per culpa de l'espaitemps. L'eternitat els persegueix, però mai aconseguirà atrapar-los. El seu si no és viatjar i viatjar, sense retorn, sense destí, per tota l'eternitat.

I mentrestant, jo seguisc atrapat en esta estació fantasma. Sembla que este serà també el meu destí etern, no albire cap eixida, cap senyal que em faça concebre esperança d'un dia poder eixir d'ací.

El vent que corre entre els mons em porta retalls de records: vells vaixells de càrrega espacials i antigues estacions de subministraments instal·lades dins de forats de cuc en desús que suren sobre el meu cap. Sumit en la desesperació, recree una holoimatge amb l'essència destil·lada del teu record; les estrelles semblen caure dels teus ulls sobre el vòrtex que hi ha entre el meu cap i el meu cor, destruint la matèria de la qual estan fets els somnis de l'oblit. Recórrec amb el meu pensament la sala de visionament on reformule, en format de mapes de bits, restaurat dels meus arxius, la imatge dels teus sentits. Sent la teua ànima recorrent mil i una seqüències.

Els cometes passen rabents del teu somriure a la meua. I, no obstant això, continua pujant la freda boira del record, que continua destruint la matèria.

Tinc el teu record entre les meues mans, mentres els Arquitectes remodelen un programa en el meu interior que em farà no recordar la meua mort a bord d'un vaixell de càrrega espacial, a través d'un vòrtex espacial. Caient, sempre caient, eternament caient, a través de la teua mirada, del teu somriure, sobre la boira que va esborrant els meus records.

La boira congela la meua ànima; els fantasmes del passat, records de la meua humanitat perduda, m'assetgen des de les fosques profunditats d'esta espectral estació espacial.

Hi ha un vòrtex entre el meu cap i el meu cor que quasi no em deixa recordar qui soc jo, ni qui eres tu, ni tan sols què faig en esta estació fantasma entre els mons. Només la meua missió; creuar la boira còsmica a bord del meu vaixell de càrrega espacial.

L'últim que record, la meua última missió...:

«La meua computadora analitza els focs solars pels quals naveguen els batecs de l'univers. Els vents solars unflen les meues veles, i navegue entre ells com un batec estel·lar, escoltant les cançons del caos.

Soc un mutant entre les estrelles, he sigut creat per a explorar, activat per a viatjar entre les galàxies. Núvols de dades saturen els receptors, i la informació circula pels meus cables.

Els meus sistemes de suport impulsen el meu ser mentre la meua consciència es queda en la nau. Fora d'ella, només existix el caos, la boira que congela la meua suposada ànima. No obstant això, dins de la nau, es queda la meua «existència». D'eixa manera, el meu cos viatja, però mentrestant, la meua ment explora el meu ésser interior.

La nau és en estos moments un simple suport, un pont de recàrrega i magatzem de recanvis. Les meues ales em transporten a través del vent còsmic, els meus impulsors em porten més enllà del Flux Universal i els meus sensors capten les Cançons del Caos. Mentrestant, la meua ment analitza i registra tot en còpies redundants de seguretat reforçada.

Continue navegant entre els focs solars pels meus propis mitjans, sense el suport real de la nau, circulant pels batecs de l'Univers, sentint la soledat de l'explorador, d'un mutant creat per a viatjar entre el buit i els vents solars.

Eixe és el meu destí etern, eixe és la fi última de la meua existència. El meu únic hàbitat és la soledat.

I mentres, la nau espera, en la vella estació fantasma, entre la boira espectral, com un simple suport de les meues funcions.

Cavalque els batecs de l'univers, i entre ells, trobe la mort, en els vòrtexs espacials, en la boira dels mons. Ara ho recorde, ara sé què faig en esta estació: atrapat, encallat per tota l'eternitat! Només posseïsc els teus records.

Soc un fantasma més dels que habiten esta badia entre els mons, com els navegants dels espectrals creuers espacials. El meu cos va morir allí, entre els cometes, els forats de cuc en desús, i antigues estacions de subministraments».

Els Arquitectes Còsmics van reconstruir la meua essència vital. Ara, el vent recorre les meues venes, les estrelles il·luminen la meua ment i un Arc de Sant Martí format per l'expansió de gasos nobles recorre la galàxia proclamant la meua resurrecció... acoblat a esta estació, per sempre.

Gasos, fluids inerts, cables, programes de reinstal·lació i algorismes formen ara part del meu ésser. I tu sempre estaràs en el meu record, sobre totes les coses, a l'Hotel Elèctric la teua imatge vetlarà els meus somnis.

Patisc desconexions preprogramades per a reparacions de manteniment, i mentres recórrec velles carpetes que contenen la teua essència i els meus sistemes segueixen en funcionament bàsic amb energia de baix rendiment, mentres les teues seqüències alleugen la pena de mai poder tornar-te a veure.

2. Vent còsmic

Un sospir ha recorregut la freda superfície del planeta l'òrbita del qual recorre una vegada i una altra l'estació espacial on em trobe encallat. Tal vegada eres tu, recordant-me com era abans d'acceptar esta tràgica missió. Tal vegada només una brisa en l'escorça d'este desolat món, origen del vent còsmic. La ment que tot ho dirigix ha d'estar rient-se a gust de mi; només, naufrag sense possibilitat de rescat ni retorn, en este astre font i causa del terrible

vent celeste, i em preocupe per l'origen del qual la meua atribolada ment creu reconèixer com un sospir. Però per això mateix, per la impossibilitat de tornar-te a veure, el meu intel·lecte deriva cap a les teues costes, i el terrible huracà que retalla mons, recrea en la meua raó l'essència de les teues inquietuds. I en elles, sé que sempre estaré jo, fins al final dels temps, fins que l'últim dels planetes no siga més que pols estel·lar per culpa d'este terrible sospir de melancolia exhalat arran del meu nefand tràngol: perquè en realitat, la meua pròpia desesperada situació, fa que el mateix planeta sospire de pena i melancolia, donant lloc al terrible vent còsmic que em va portar fins ací...

3. Hotel elèctric

Formes, figures, experiments recreats en el fons dels teus ulls.

Un simulacre d'existència, fragments de vida reconstituïts en les redomes del meu exolaboratori.

Una habitació, tendre habitacle del nostre particular Hotel Elèctric, dins de la nau espacial, protegix el que queda de la nostra tendra història d'amor, un romanç extingit a través dels segles.

Esbarjo, intente recrear, la forma en què el teu cabell teixia fines volutes entre els meus dits; se m'escapa la comprensió, i afig unes gotes de singularitat als meus matrassos virtuals.

Una mà arreplega estrelles del cosmos infinit per a conformar la lluentor de les teues galtes en somriure('m), la rosada estel·lar recrearà la lluentor dels teus llavis, i la música de les esferes celestes serà el teu riure en despertar a esta nova vida.

Mentres el meu cos robòtic preprograma una nova seqüència que produïska enllaços d'alta energia, la meua ment visualitza les teues coordenades, prepare un habitacle en el fons del meu cor per a contindre les teues essències; perquè la teua fragilitat és ara tan acusada, que pots ser trencada fins i tot amb el més lleu aleteig de la meua consciència, escampant aleatòriament,

per tota esta galàxia que ara ens contempla, el contingut de la crisàlide conformada pels teus desitjos.

I així, el nostre amor perdurarà de nou a través dels segles, en seqüències mai fermament aleatòries, però perfectament definides en un Univers Causal. Això no obstant, mentres arpleguem les teues formes i les meues en el tendre habitacle configurat virtualment a l'Hotel Elèctric dins de la nau, una clonació de risc afig interès al nostre amor; i quan un recipient que conté la nostra essència es perd entre les estrelles, la Roda de la Fortuna amenaça d'esclafar la nostra

contínua evolució. I ens llança, a través de la galàxia, en violentes espirals d'ones de creixent intensitat; ens captiva, amb la seua força centrípeta, simulació de gravetat estàndard que conforma un hàbitat quasi natural.

I gira, gira, gira la constel·lació cap a les Altes Torres on encara es conserven les nostres còpies genètiques a l'Hotel Elèctric, en el nostre tendre habitacle, i en la Roda de la Vida, orgànica o artificial, la teua bellesa predominarà finalment sobre el caos i l'entropia.

4. Memòria

Porta't la meua memòria, i utilitza-la com millor et convinga; he estat desaparegut, dispers entre les ambigüitats que conformen la meua existència, i la linealitat de la ment que preservava el meu espai va fer inútil l'acumulació de records. Vaig recopilar en una xicoteta singularitat d'espai/temps retalls, segments del que podia haver-se considerat la meua vida, en cas de realment haver viscut. Després la vaig exposar a pública atenció en els confins de reminiscents estadis de matèria i energia, de massa i espectre, d'ombres i fortalesa; i llavors vas aparéixer tu, i amb la galanura de les teues matrius, vas atraure les seues ambivalències cap a l'entorn probabilístic de la teua òrbita.

Queda't amb l'evocació dels meus esforços per construir una història coherent amb la fluctuació de la matèria en este boig univers d'expectatives

fora de polleguera, i emplena els seus buits com millor et siga possible, abans que el no-res, la ruptura de les seues artificials sinapsis pose una aureolada fi a la seua programació.

5. Interior

En el meu interior, el meu cor ja no existix, extret amb fredes llances negres com el gel que supura del teu cor.

Crema, al teu voltant; gira, sorteja les flames del cor que fluïxen cap a l'espera animada d'una ànima esclava de les seues pròpies passions.

Per les meues venes corren éssers innominats, alteracions d'un mecanisme ja diferent per si mateix a la resta d'éssers que poblen esta galàxia infinita. Un torrent de sensacions calfa l'aire al meu voltant, i les flamerades de l'emoció perduraran en la meua memòria eternament.

Amo de l'aire, ànima que patix en la soledat infinita d'un cosmos recentment construït, expressament creat per a tu.

Soc l'Amo del Temps, el Mestre dels Jocs, el Col·leccionista Suprem. Crit, encara que no sé bé per què, i un cor de... no sé tampoc de quin, acompanya a la meua perduda veu.

Una multitud de microscòpics records, perduts en la immensitat de la meua xarxa neuronal, conformen un teixit de connexió entre galàxies, una uniment quasi universal que supura freds records, que destil·la negres llances: soc una ànima que patix el fastig.

Exànime, un sanglot és exhalat per la matèria inerta que m'envolta, i el cosmos es posa de nou en marxa mentres organitze icones en el firmament de les teues pupil·les.

El despertar del so: La primera traca com a pròleg del relat

Ana Hernandorena

Novelista

Anit me'n vaig anar al llit donant-li voltes a com es despertaria el dia de hui. Ma mare, que té un cor d'or, m'havia donat permís per pujar a la terrassa ben prompte i banyar-me de la despertà: vore-la, sentir-la i, sobretot, olorar-la, que per a mi és el millor. Nosaltres vivim en un edifici menudet, d'eixos de tota la vida. Als baixos, la meua tia té un forn, eixe que fa olor de glòria cada matí. Al primer pis estan ells amb l'àvia i nosaltres ocupem el segon. I la terrassa, més enllà del lloc per estendre la roba, és el meu refugi favorit: allí jugue quan no puc baixar al carrer, allí m'amague de la meua germana menuda i també perseguisca l'àvia mentre cuida els seus testos, que són el seu tresor.

Així que ací em tens, a estes hores en què encara fa fred, esperant que passen els fallers. Porte l'abric que ma mare m'ha obligat a posar-me, i encara

sort, perquè s'està d'allò més bé... La seua tela suau em frega la cara i em sent acollida, com quan era més menuda.

La pintura del parapet de la terrassa està un poc desconxada, però això m'és igual; si al final per gaudir d'açò cal embrutar-se un poc, doncs una s'embruta. Ja comencen a sonar els petards pels carrers pròxims i jo, amb els ulls ben oberts, veig com es desperta el barri.

Ahí va el veí que ix cap al treball, que somriu en vore acostar-se als fallers. Jo l'he vist moltes vesprades tirant petards amb el seu fill al parc; segur que li agradaria unir-se a la festa. El gosset de la veïna, en canvi, no ho porta tan bé; s'amaga entre les cames de la dona, que quasi acaba per terra de l'esglai.

Un masclet d'eixos grossos retruny prop i em fa mirar de seguida: ja estan girant la cantonada. Els més joves de la comissió van davant, amb un veterà darrere que no els lleva l'ull de damunt, com si estiguera vigilant una operació complicada. Em fa molta gràcia vore'l tan seriós per una cosa tan alegre, encara que potser ha de ser així perquè tot vaja bé i no se'ls escape de les mans la festa.

A la terrassa comença a arribar l'olor de pólvora, eixe aroma que ho ompli tot i que em porta records de moments feliços, de coses que m'uneixen a esta terra. La música de la xaranga es mescla amb l'estrèpit de trons i masclets i, per a mi, no hi ha millor banda sonora.

Entre els fallers reconec la fallera major infantil, que és una xiqueta de la meua escola. Va feliç amb els seus, despertant als veïns que treuen el cap en pijama als balcons i finestres. Jo ja no puc aguantar-me les ganes i comence a moure'm al ritme de la festa.

«Madrugadora», em diu l'àvia, que apareix tancant la porta de la terrassa, com sempre em diu, perquè el soroll no baixe per l'escala i no desperte mitja família. Ve, em fa un bes i se m'arrima al costat, ben junteta, per fer-nos calor. Jo li somric, perquè m'encanta com fa olor. No gasta colònia, mai n'ha

gastada; és una dona d'abans, senzilla, però la seua olor per a mi és amor, seguretat i tranquil·litat.

«Doña Josefa», la saluden els veïns des de baix, i ella va repartint somriures.

De sobte, un masclet rebenta just al nostre portal i les dues ens enduem un bon esglai, però de seguida ens entra el riure. Bé, l'esglai m'ha fet una altra cosa també... Jo intente dissimular mirant als fallers, però al'`àvia no se li escapa res: «¡Cochinota, te has tirado un pedo!», em diu fent-se l'ofesa, «Ni el humo de la pólvora lo puede tapar». Ara sí que plorem de riure, i m'abraça fort, com si no importara res més al món.

La comitiva s'allunya i jo sé que ja toca baixar a desdejunar, que després cal anar a l'últim dia d'escola abans de les vacances. Hui no farem gran cosa, amb tantes faltes d'assistència i la cremà de la falla que hem estat preparant a classe. Li faig un altre bes a l'`àvia, que va a posar una rentadora, i baixa les escales botant, girant per la barana com si fora la reina de l'edifici.

Es pot ser més feliç? Ara mateix, jo crec que no.

L'últim centelleig

Vanessa Montañés

Esriptora Grup Caliope

A València, cada març, els carrers s'omplien d'un rumor antic que semblava despertar de les pedres mateixes. No era només el ressò dels petards, ni l'olor de pólvora que impregnava la pell i el cabell; era una vibració més profunda, com si la ciutat, a la vora d'un batec immens, es preparara per a recordar el que era i el que seria.

Lucía ho percebia cada any, però eixe en particular li cremava en el pit com un secret massa gran. Caminava pel carrer de la Pau, observant les falles que ja havien pres possessió de places i avingudes. Monuments de cartó pedra, gegants de colors que semblaven riure's del temps, miraven als transeünts amb l'arrogància de saber que serien els protagonistes de la ciutat per uns pocs dies.

A Lucía li fascinava eixa paradoxa: l'art que naixia per a morir. Com la seua àvia solia repetir-li: «Filla, les falles ens ensenyen el que és la vida: construir amb amor sabent que un dia caldrà deixar-lo anar».

La seua àvia havia mort l'any anterior, i Lucía sentia que aquell març portava un dol amagat en les entranyes. Entre les llums, els bunyols de carabassa i la música de les bandes, hi havia un buit que ni la pólvora aconseguia tapar.

Eixa nit, vespra de la cremà, es va detindre enfront d'una falla que mostrava una au fènix eixint de les seues pròpies cendres. L'artista havia jugat amb flames pintades i ales enormes, obertes cap al cel. Lucía es va estremir. No era una casualitat: era un missatge, una crida que la convidava a comprendre que fins i tot en el final hi havia un començament.

El 19 de març, quan les campanes de la catedral van marcar la mitjanit, el ritual del foc va començar. La gent s'estrenyia entorn de cada monument, amb rostres il·luminats per l'expectativa. El vent arrossegava l'olor dolça de la fusta, mesclat amb la pólvora dels focs artificials.

Lucía era allí, entre la multitud, amb els ulls fixos en les flames que a poc a poc devoraven la figura de l'au. Primer van cremar les ales, després el cos, fins que només van quedar espurnes ascendint com a estrelles xicotetes cap a la nit.

La calor la va embolicar com un abraç inesperat. Va sentir que alguna cosa dins d'ella també s'incendiava: el record de l'àvia malalta, els silencis de la casa buida, la tristesa acumulada en un racó del seu pit. Tot cremava, però no per a desaparèixer del tot, sinó per a transformar-se.

Perquè la cremà no era un comiat, era una ensenyança. El foc no sols destrueix: també depura, neteja, deixa un buit fèrtil. I Lucía va comprendre, mentres veia les cendres ballar en l'aire, que l'amor de la seua àvia no s'havia extingit. El que desapareixia era el dolor; el que romania era la memòria, el riure, els abraços càlids en els matins de xocolate calent.

Al seu voltant, la gent aplaudia, alguns amb llàgrimes en els ulls, uns altres amb el somriure ampli de qui celebra la vida. Lucía es va unir a ells, amb les mans encara tremoloses, sentint que en eixe foc cremaven també les seues pròpies pors, els seus dubtes, i que de les cendres naixeria la força per a començar de nou.

Quan l'últim espetarregue es va apagar i la falla no va ser més que un munt de brases roges en la foscor, València semblava distinta. La ciutat sencera respirava un aire nou, com si cada habitant haguera deixat arrere una part de si mateix.

Lucía va alçar la vista cap al cel encara ple de fum. Va recordar de nou les paraules de la seua àvia: «Cremar per a començar de nou, xiqueta. Això és la cremà. El que desapareix no pesa; el que roman ens sosté».

I va somriure. Perquè va entendre que, en la vida, com en les falles, tot final és també una llavor.

CARLA CELDA

Bes

Carla Celda

Il·lustradora

Carta Fallera

Carla Celda

Escriptora

A la meua estimada Micaela:

T'escric aquestes lletres perquè és el més semblant al teu consol.

Em sent trista, indefensa, davant l'arribada imminent de les nostres festes regionals. No puc, un any més, continuar mirant a un altre costat com si la ferida no supurara sense descans...

Anhele amb tot el meu cor gaudir cada cercavila amb el cap ben alt i que em robes amb la teua mirada encaramel·lada un bes furtiu per cada aturada. Poder homenatjar la nostra terra en l'ofrena a la verge, sense haver de fer-nos passar per amigues, mentre entregue el meu ram de clavells blancs, sentint la teua olor contínuament sincronitzada amb el moviment de les meues extremitats. Estime profundament que els focs artificials ens envolten, confirmant l'exaltació incontrolable, d'estar enamorades. Delectar-nos agafades

de la mà d'eixe moment màgic que il·lumina fins als racons més inadvertits i submergir-nos en eixa aroma a pólvora irresistible en una explosió menys letal que sentencien el nostre desig. Ens mereixem ballar amb la xaranga fins que els peus diguen prou, i em deixes les teues sabates planes, sense que ningú s'escandalitze en veure una fallera vestida de faller amb els tacons de la seua núvia posats.

Però se'ns nega, i renunciés, perquè et sents ridícula en un vestit impositat. Ens priven del quotidià destruint la innocència del fet que m'acompanyes a casa coquetejant amb els rínxols espontanis que m'ixen, una vegada que m'he llevat les trosses. Engrandint, encara més si fos possible, les ganas d'experimentar el que se sent si tu fores la meua fallera major, al mateix temps, que jo soc la teua. ¿Quin mal fem? Seguisc qüestionant-me. Tan sols som dues dones que també volen proclamar la seua cultura sense mil·limetrar cada sentiment per no ser descobertes. És impossible que siguem les úniques que, quan veuen el foc alçar-se amb llibertat cap a la lluna, no se senten cohibides perquè no saben el que és viure sense donar explicacions.

Si estiguesses ací, al meu costat escoltant-me, racionalitzaries les teues emocions per no enfonsar-te en el dolor. Jo trie alimentar somiar amb els ulls oberts d'esperança perquè no s'atrofien al meu cos. No estic boja, sinó desesperada. Rabiosa i més que farta.

Micaela, ho vull tot amb tu, perquè, encara que el nostre amor estiga penat, sé el que és estimar, perquè et vull a tu.

Tu ets el meu motor.

Cada un plora son dol, a la llum del seu cresol

Santiago Ríos

Jubilat, historiador i literat faller

En un país remot, d'un continent possiblement ja desaparegut, habitava una menuda comunitat de gentes, on les enveges i disputes eren molt sovint. Els veïns estaven més preocupats en indagar les desgràcies dels altres que en cultivar els seus propis esperits, per recuperar els valors ancestrals perduts.

Les belles arts, per la seua eliminació en l'educació dels més joves, havien deixat d'existir. La música i la pintura, eren producte de les tecnologies que avançaven comercialment a ritme vertiginós. L'arquitectura donava pas a obscurs processos especulatius, on el necessari era aplegar primer, sense importar els cadàvers abandonats durant el camí, en una lluita sense pietat, quan els guanyadors emparats pels poders fàctics, exercien de desapiadats i cruels justiciers. L'escultura, lluny de tòpics classicismes, estava

a disposició dels ídols de fang, o com a devolució remunerada a canvi dels antics favors prestats.

Tot presagiava un proper i desitjat Apocalipsi, abocat a frenar l'huracà de trafegaments i corrupteles sociopolític-financeres que negaven tots els estaments institucionals.

Apartat, a escassos kilòmetres a l'oest, on el sol del capvespre llamegava reflexos d'arc de Sant Martí, en els seus sostres de pissarra, un menut llogaret agrupava als ciutadans que es resistien a perdre els valors adquirits durant les seues dilatades vides d'aprenentatge. L'antic i llorejat doctor en medicina, cuidava ara de les aus de corral. El respectable jutge, era l'encarregat de la productiva horta i del control biològic de plagues. Un afamat arquitecte, mantenia impol·luta l'ordenada biblioteca, on es guardaven importants obres, manuscrits incunables i una selecta col·lecció de poemes de l'antiguitat. Uns i altres desentelaven els quefers amb suprem mirament, sense esperar rebre res a canvi, tant solo la satisfacció del deure complit. Tot era respecte i atencions al proïsme.

Vivia també en la seua xicoteta casa, sols, un humil i vell llaurador, altament respectat en el lloc, pels seus coneixements i savis consells que donava. Sa vida havia passat abastint-se del que collia i dels ànecs que criava en l'íntim corral, sense envejar ni importar-li el que estava més enllà de son limitat entorn. Este any el cel havia estat generós en els camps i els rebosts arrebosaven provisions. El temps que el quedava lliure l'emprava en llegir i estudiar les més variades matèries.

El nostre vellard, a través dels anys, aplegà a ser un expert sobre altres cultures, en especial les antigues i preferentment el món del llenguatge que admirava per sa riquesa de lèxic, com a via de comunicació i desenrotllament social i intel·lectual i també per l'intens culte festiu.

De tant en tant, de mode furtívol i silenciós, se li apropaven veïns de la gran ciutat, intel·lectuals vinguts a menys per falta de vocacions i treball

docent, a consultar-li opinió davant el cataclisme imminent que ells li auguraven. Pacient i educat, els deixava relatar detalladament els seus pesars, sense aguaitar ningun raig de claror.

–Devem aferrar-nos a l’esperança, les deia insistentment.

–Ja no trobem en qui confiar. S’ha perdut en les nostres vides, el sentit de la realitat.

Recordava la lectura que l’havia acompanyat la nit anterior. En una de les moltes llibreries de llibres vells que hi havien en la capital, s’encontra ven uns exemplars de poemes, adagis i refranys de la vida quotidiana: Agricultors en tasques de sembrat, recol·lecció i d’elaboració d’una primitiva beguda espirituosa de color verd, anisada, d’alt contingut alcohòlic, elaborada principalment amb *Artemisia absinthium* i altres herbes com l’anís i el fenoll. La recepta venia acompanyada d’una inscripció en llengua romanç que era indesxifrabla.

Coneguda com «La Fada Verda», calia un estudi científic per experts de la comunitat. Podien bestraure els erudits que es tractava d’un descobriment sense precedents. Fórmules ancestrals fins ara desconegudes, per a solucionar els problemes de la humanitat. Semblava ser, es tractava de l’autèntica panacea, per a les nits de mals somnis. De tal magnitud i importància, com podia haver sigut en la Edat Mitjana el descobriment de la pedra filosofal.

Comentant la notícia amb els il·lustres visitants, plegaren al convenciment de què devien anar a una universitat acreditada, per a parlar amb els savis interpretes. El viatge era excessivament costos per a les seues apurades economies, pel que decidiren ajornar el mateix fins a encontrar la manera de costejar-lo.

–Parlarem en promotors immobiliaris– interrompi un d’ells que era co-neixedor del món financer).

–Son temps de vaques grasses i amb el reclam de ràpids i importants beneficis, no tardarà a acompanyar-nos i costejar el nostre viatge.

–Nosaltres som sis i amb ell set. Un número que ens portarà la sort i la felicitat.

Blai que així es deia el vell i dos dels intel·lectuals, ficaren rumb a la ciutat per entrevistar-se amb el primer benefactor. Immediatament, convenceren a l'acabalat empresari que no dubtà un instant en acompanyar-los i així, de primera mà, tancar tan falaguera operació.

L'endemà al matí partiren fins a la Universitat de Mannheim, capdavantera en Llengües i Literatures Romances, en vol sense escales, per a no perdre ni un segon del preat temps. Blai que mantenia una certa amista, des de sa època universitària en París, amb el que hui era mestre de traductors, comunicà telefònicament sa imminent arribada, el que motivà sa presència en l'aeroport per a rebre a tan il·lustres hostes.

Després de les perceptives salutacions i presentacions, es dirigiren al laboratori d'investigació, informant-los que feia escassos moments havien aconseguit desxifrar tots els grafismes sense ninguna excepció. Els viatgers quedaren gratament sorpresos al contemplar tanta bellesa reunida. Mes, el motiu del viatge era ben distint. Desitjaven conèixer la solució a tots els mals; el que apareixia en la misteriosa recepta encontrada.

Albert, el mestre, entregà un menut sobre lacrat al seu col·lega Blai, donant-li un savi consell: Estimat amic meu. Pose a les teues mans, una còpia del nostre tresor més apreciat. Cuida-ho i difon el seu missatge entre els teus semblants. No deus llegir el seu contingut fins a aplegar a la teua ciutat, del contrari la tinta amb la qual està escrit passaria a l'estat gasós, fent impossible la lectura.

Ni tan sols van pernoctar en Alemanya i amb el primer vol disponible van tornar a la seua ciutat. La impaciència martellejava en els cervells i el viatge de tornada semblava un vetla silenciós, a excepció de l'empresari immobiliari que no parava de fregar-se les mans i somriures entre dents, pensant en les colossals promocions que l'esperaven.

Per l'avançat de la nit, Blai convocà a tots ells en la seua llar, a les 8 en punt del matí, per a procedir a l'obertura del sobre amb el tresor. S'acomidaren amb cautela, prometent-se ser puntuals a tan important cita.

L'empresari va ser el primer a arribar, faltaven 5 minuts, mentre els intel·lectuals anaven aplegant distanciats, al·legant excuses vàries a les seues inexplicables tardances. A la fi, proper de les 11 hores, ja amb tots reunits, va procedir l'ancià a trencar el lacre i extraure el seu contingut.

Un tros de paper vegetal, premsat, amb brins de palla d'arròs, es trobava representat gràficament i acolorit amb escriptura romànica. Adossada al mateix, un full volant de bloc quadriculat, amb la traducció literal: «Si tens la coa de palla, no fiques foc a la falla».

Un profund silenci, com el que precedís als grans cataclismes de la naturalesa, es va apoderar de l'estança. Sense mirar-se almenys, un a un, pausadament varen abandonar la casa, amb el front perdut, la mirada catxa i el pensament turmentat.

N.B. El conte és pura ficció, encara que podria no haver-ho sigut, mes no són fantasia l'existència de la Universitat de Mannheim i la gent de «coa de palla» que són intranquils i temerosos, sí són reals.

Amic i Amat a Voxilàndia

Antoni Rovira

Escriptor

Amic i Amat estaven molt contents. Després de quinze anys com a interins, havien estat beneficiats pel procés extraordinari d'estabilització; ja eren funcionaris de carrera i se'ls obria tot un ventall de possibilitats per a gaudir de la plaça amb la mateixa tranquil·litat que els companys que l'havien consolidada anys enrere. Ara calia celebrar-ho.

Amic era ben amic de les cultures mesoamericanes i li havien regalat uns fongs que garantien una experiència extracorpòria, com si fora una mena de projecció astral, i no es pensava perdre aquell viatge ni de casualitat. Per a ell, saber els motius, el context i els orígens de les tradicions era ben important.

Amat, en canvi, era més partidari de deixar-se portar, no li agradava saber les causes dels problemes; només les conseqüències i la solució. Tot i això,

quan tingueren davant aquells petits fongs de color blau turquesa, cap dels dos pogué resistir-s'hi: Amic per saber què devien sentir els asteques quan parlaven amb els déus i Amat per oblidar-se de tots els maldecaps que havia patit fins a arribar a aquell moment.

Al voltant de les cinc, Amic els tragué de la cuina servits com si foren galetes, acompanyant un parell de cafés ben carregats. Amat se'l mirà de reüll, com si no les hi tinguera totes.

—Vinga va! No volies relaxar-te? —li amollà Amic, decidit.

—M'estàs oferint una droga? —preguntà Amat, sorprès.

—No home, no! Això té l'efecte més o menys com quan t'empatxes de ci-
reres, que sembla que estigues una mica content —confirmà, rialler.

Amb curiositat i por a parts iguals, cadascú prengué un parell de bolets i se'ls menjaren com si foren llepolies d'aquelles que semblen maduixes. De sobte, una son indòmita els sobrevingué i els feu caure damunt el sofà en un estat letàrgic de tot un dia. Quan es despertaren, convingueren que l'experiència havia estat d'allò més versemblant i estranya, perquè havien somiat amb el futur: el futur laboral com a professors de valencià i com a ciutadans perseguits pels tentacles del poder. Era la mateixa realitat en cada somni i, fins i tot, els mateixos fets; però Amic s'havia preocupat de ficar el nas en els motius d'aquell desgavell i Amat, en la troca d'embolics retroalimentats.

Amic va traure un parell de gots d'aigua amb gas i començà a parlar, una mica neguitós.

—Jo he vist el futur. No tinc clar l'any, però Vox governava ací i a Madrid. Com que no havien pogut asfixiar econòmicament l'AVL, van pressionar perquè la renovació dels acadèmics fora propera als plantejaments de la RACV i, amb el temps, ho van aconseguir. Com et pots imaginar, la primera mesura que prengué la nova AVL fou trencar relacions amb l'Institut d'Estudis Catalans i la Fundació Ramon Llull i la segona, derogar l'estàndard normatiu actual. En un bufit, es carregaren 30 anys de treball normatiu.

—Idèntic al meu somni. I les conseqüències d'aquesta mesura foren un tsunami que arramblà amb tot. Lògicament, l'IEC entengué que l'AVL havia trencat la pau lingüística i es va proclamar com a única entitat normativa al País Valencià. Les mesures del govern de la Generalitat —ajudat des del govern central— foren taxatives: la supressió dels departaments de Filologia Catalana de totes les universitats valencianes i les entitats dependents, com ara l'IVITRA. A més a més, tots els llibres de l'ensenyament escrits en normatiu prevoxià foren prohibits. Els professors i les editorials s'hi rebel·laren, però tot aquell que gosà plantar cara al nou govern fou durament reprimat, amb penes de presó incloses. Es va crear un Comité de Censura que vigilava les publicacions digitals i en paper. Les editorials valencianes perderen majoritàriament tots els escriptors. Bromera desaparegué. La desbandada cap a les editorials de Catalunya fou absoluta. La llibertat de càtedra fou durament retallada: els professors havien de seguir fil per randa el que deien els llibres prescrits per Conselleria i qualsevol text que no fora escrit seguint l'estàndard voxià era rebutjat per defecte de forma. Dins de l'AVL, es va crear un grup de treball per a reduir el nombre d'entrades del Diccionari Normatiu Valencià, llevant les més comunes a la resta de l'àmbit lingüístic. Per no parlar de la intervenció en el món de les arts: la ràdio, la televisió, el teatre i les cançons en valencià foren durament controlades per inspectors de zona. Les llistes de paraules i escriptors prohibits dominaren l'actualitat, fins a esdevenir d'allò més habitual. Autors cabdals com Enric Valor, Joan Fuster o Vicent Andrés Estellés foren ultratjats, bescantats i oblidats. En només uns dies, férem un bot temporal de 80 anys enrere que ens submergí en un pèlag d'oblit i foscor.

—«Finalment, les paraules han mostrat la seua ideologia». Amb aquest lema tan absurd com indecent, s'animava els exaltats des del mateix govern a perseguir públicament els usuaris del valencià «prevoxià». L'exili interior tornà a prendre forma en plena democràcia. Moltíssima gent va plegar i se n'anà a un altre lloc on poder viure tranquil·la, sense por de ser perse-

guit ni denigrat per ser el que són. Els llicenciats en Filologia Catalana foren bandejats de l'ensenyament i només aquells que eren funcionaris de carrera se'n van lliurar. Una cacera de bruixes en tota regla de matisos xenòfobs desfermats.

—Amic, aquest somni fa molta por.

—Ha estat només un malson. Estigues tranquil.

—«Tranquil»? L'horitzó d'expectatives no el veig tan seré com tu.

—«Tranquil» no vol dir «meninfot». Són dos mots absolutament diversos. Aquestes coses que hem vist podrien passar de veritat; si les consentim, és clar. Hem de lluitar i no deixar cap agressió sense resposta. Som legió, però no podem fer de «majoria silenciosa», perquè les ovelles també ho són a l'escorxador i mira com acaben.

—Això està clar! Som hereus d'una tradició i defensem la llengua, custodiada per dos ens normatius: l'AVL i l'IEC. No hem de permetre que la política trenque aquest equilibri que tant d'esforç ha costat de mantenir. En el moment que ho faça, s'engegarà tota una sèrie de despropòsits sense trellat que ens retornarà als pitjors anys de persecució lingüística de la dictadura franquista.

—Tens raó, Amat, però cal fer coses: qualsevol discurs que pague la pena d'escoltar, ha d'anar seguit d'accions que el facen veritable. Per on comencem?

—Podríem escriure un conte de tota aquesta experiència mística, per si servira d'advertiment. Què et sembla?

—Un bon començament!

Ediciones Arcanas i la màgia de crear llibres

Editorial Ediciones Arcanas

Quan Alberto Rey, grandíssim escriptor i millor persona (i un gran amic), ens va proposar escriure un article per al llibre de la seua falla, sentim una barreja d'il·lusió i nervis, com quan un obri un llibre nou per primera vegada. Eixa olor de pàgines recentment impreses ens recorda per què comencem aquesta aventura literària... i per què seguim ací, contant històries; les pròpies i les dels nostres autors.

Així que hem volgut dedicar aquest article a contar la nostra història: com dues persones molt distintes van acabar unint mons, criatures fantàstiques i milers de paraules per a crear Edicions Arcanes.

La fantasia: eixe portal a altres mons

La infància és l'època dels jocs, dels somnis i de les il·lusions. Des d'una festa d'aniversari, envoltat dels teus amics i familiars, fins a l'emoció per obrir els regals que esperen sota l'arbre la nit de Nadal i el dia de Reis. Una cosa similar senten els qui estimen els llibres i gaudeixen les aventures i misteris que contenen.

Saray Santiago Fernández

Des que era una cria, Saray devorava llibres amb la mateixa passió amb la qual hui alguns devoren sèries. La seua escriptora favorita és sense cap dubte Laura Gallego, les històries de la qual han sigut el seu refugi —i el continuen sent hui dia— durant moltíssims anys. Però, curiosament, la seua marxa com a escriptora no va començar llegint un llibre, sinó veient la pel·lícula Merlí, protagonitzada per Sam Neill (actor famós especialment pel seu paper en *Parc Juràssic*).

Aquella nit, després de gaudir de la pel·lícula, Saray va ser incapaç d'adormir-se, perquè una idea no parava de rondar-li el cap. I no es tractava d'una història, ni tan sols d'uns personatges... sinó d'un món. Perquè acabava de nàixer *Zaïlen*, tot un univers replet de criatures màgiques, regnes propis i mitologia.

Amb el pas dels anys, arran d'eixe món, va sorgir la primera història de Saray: *La Rosa de Naran*, una trilogia de fantasia juvenil que narra les aventures de Katia, una semielfa. Després de créixer entre humans, ignorant l'existència de la màgia, Katia descobreix el dia del seu dífuit aniversari qui és en realitat i quin és el seu destí: enfrontar els perills que aguaiten en el món i plantar cara al malvat embruixador Atarran.

Per a Saray, el que va començar com un somni adolescent va acabar sent la seua primera novel·la publicada. I des de llavors no ha parat d'escriure, sent hui dia autora de diverses novel·les i relats. Cal destacar *El meu àngel*

fosc (romàntica paranormal), *La Brúixola Màgica* (novel·la fantàstica juvenil), *El diable se'n va de marxa* (fantasia humorística) o els àlbums il·lustrats infantils *Totobol*, *El caragol volador* i *Kitamoko*. *El dinosaure que volia ser un drac*, coescrits amb el seu company Cosmin.

Cosmin Flavius Stircescu

Va nàixer i es va criar a Transsilvània (Romania), de manera que per les seues venes corre un polsim de sang de vampir. Potser per això és un «escriptor nocturn», com s'autodefineix, perquè la majoria de les seues històries les ha creades envoltat del silenci i la tranquil·litat que ofereix la matinada.

El seu amor pels llibres també va sorgir sent un «nan», perquè era un apassionat del llegendari de Tolkien i la màgia d'*Harry Potter*. Amb al voltant d'onze anys va descobrir el molt que li agradava donar curs a la seua imaginació per a inventar històries. Li les explicava als seus amics com si foren pel·lícules que havia vist; però, en el punt més emocionant de la història, la seua murriera li feia interrompre el relat i demandar un just pagament pel seu treball: una xocolatina.

Enfadats, els seus amics es negaven i deien que ja buscarien ells mateixos la pel·lícula per a conèixer el final. Com la pel·lícula no existia, no tenien escapatòria. Així, entre xocolatines i riallades, es va adonar que inventar històries li feia feliç.

Amb aproximadament catorze anys, es va animar a escriure la seua pròpia novel·la, però la història va créixer i va créixer... fins a convertir-se en un món sencer: *Erodhar*. El que anava a ser una novel·leta va acabar transformant-se en *Llegendes de Erodhar*, una saga èpica que va arrancar, ni més ni menys, amb un primer llibre de quasi 1000 pàgines.

Entre les seues obres fins a la data destaquen també: *La Vara de Argoth* i *Foc Etern* (novel·les que formen part de l'univers *Erodhar*), *Joe Erskine*, *Cazarrecompensas Errant* i *Orfus*. *L'ocàs dels Or Uka* (ciència-fic-

ció) i *Les boges i inversemblants aventures d'Empino el Trobador* (sàtira, paròdia de la fantasia).

Edicions Arcanes, una manera diferent d'editar llibres

Corria l'any 2014 quan el destí es va obstinar que els camins literaris de Saray i Cosmin es creuaren. Aquell any, tots dos van publicar la seua primera novel·la amb tan sols un parell de mesos de diferència: *La Rosa de Naran*, en el cas de Saray; i *Llegendes de Erodhar I. La Vara de Argoroth*, en el de Cosmin.

Tots dos venien d'experiències editorials que els van ensenyar moltes coses positives... i altres que tant de bo ningú haguera d'aprendre a base de colps. Però de tot això va nàixer la llavor del que vindria després.

Anys més tard, ja amb més experiència i alguna cicatriu literària, perquè el camí mai és fàcil i sempre està plagat de desafiaments, van decidir crear Edicions Arcanes, una editorial d'autoedició que fera les coses bé. Una editorial en la qual els manuscrits es llegiren de veritat, en la qual es cuidara el text, en la qual la correcció fora una prioritat i no un extra opcional.

Volien que qualsevol autor o autora (sobretot els que comencen) tingueren l'oportunitat de publicar amb la tranquil·litat de saber que la seua obra anava a rebre un tracte professional i pròxim.

I així es va anar construint Edicions Arcanes: llibre a llibre, autor a autor, sense pressa, però amb un afecte que ja forma part de la seua identitat.

La Màquina del Temps: un viatge al passat

Amb els anys, Edicions Arcanes va començar a créixer. I amb això, Saray i Cosmin van tindre un nou somni, un altre objectiu per complir. Així va nàixer la *Col·lecció Màquina del Temps*, una finestra per a recuperar clàssics de la literatura universal a preus accessibles.

El nom era un homenatge al gran Herbert George Wells, considerat el pare de la ciència-ficció, així que era quasi obligatori que el primer títol

de la col·lecció fora *La Màquina del Temps* (1895), la primera història de viatges en el temps; tota una odissea narrada de manera sublim i amb una imaginació desbordant per a l'època.

Després arribaria *Sherlock Holmes*, *Una habitació pròpia*, *El petit príncep*, *Frankenstein*, *Fuenteovejuna*, *La casa de Bernarda Alba*, *Bodes de sang*, *La llegenda de Sleepy Hollow...* i cada any se sumen més.

La Col·lecció *Màquina del Temps* és, d'alguna forma, un portal entre generacions, entre els lectors de hui i els qui van escriure grans obres fa segles.

Un final (ara com ara) entre ninots, llibres i molta il·lusió

Hui, mirant arrere, ens fa molta il·lusió pensar que aquells mons que inventem d'adolescents continuen creixent. Que Naran i Erodhar es passegen per llibreries, per fires... i ara també formen part d'aquest llibret que tanta tradició i història reuneix.

Gràcies per deixar-nos compartir el nostre viatge amb vosaltres.

Que mai us falten històries. I que sempre tingueu un llibre a prop per a començar la següent.

Amor, pólvora i vida

Mar Llueca

Fallera

La pólvora és bàsicament nitrat potàssic, carbó i sofre. Però ací és molt més que això... és festa, és alegria, és celebració. Diuen que la pólvora s'inventà a la Xina, però fou a València on la convertírem en art, i més que en art, la convertírem en sentiment, un sentiment que mostra la seua màxima esplendor a les falles. És la il·lusió i el nerviosisme pels actes que anuncien les traques; l'emoció que il·lumina les cares als castells; la rebel·lia, insolència i atreviment dels masclets a les *despertaes*, la passió i la intensitat de les *mascletaes*.

Encara recorde la primera traca que sonà a la porta de ma casa quan vingué la meua comissió a replegar-me el dia de la meua proclamació com a la seua fallera major infantil, disparada pel meu avi. Fou la més llarga i la més potent de les que he sentit mai. Començava a deixar de ser una xiqueta, el que

provocava conflictes a casa, fent que la relació amb els pares cada vegada fora més difícil. Em cansaven molt, no m'entenien i no tenien raó en res del que deien; cada dia m'allunyava més d'ells. En aquells dies jo estava bojament enamorada de l'Andreu, el meu president infantil. Estava feliç d'haver de passar tant de temps amb ell. Inclús, aprofitant un dels sopars, ens donàrem d'amagat els nostres primers besos i ens vàrem prometre amor etern.

Em ve al cap un matí, anys després; mai m'havia sentit tan cansada. Quasi em quede adormida a un banc de la plaça esperant la *despertà*. La nit havia passat volant entre música i rialles compartides, cassalles i cubates clandestines, als meus 16 anys era tot el que necessitava per a ser feliç. L'esclat dels masclets de la *despertà* m'espanta, sempre els tirava amb els ulls tancats, però decidida, un darrere d'un altre omplint de soroll i vida la matinada del barri. Després d'esmorzar al casal dormiré a casa de la Blanca, odie els meus pares, no fan més que renyir-me i controlar-me. Estic nerviosa, la Blanca m'agrada molt, fa dies que pense com entrar-li. Al final improvisaré, com sempre. Tinc por, no sé si ella sent el mateix i no suportaria perdre-la, però desitge tant besar-la que no puc continuar sent sols la seua amiga. La nit acaba a les 10 del matí, tombades al llit, un corrent em sacseja quan les nostres mans es troben; sorpreses, insegures, tímides ens mirem; valentes, confiades, felices ens besem i compartim el sabor a pólvora de la nostra pell.

La mort de l'avi em va fer tornar a casa, fou l'excusa perfecta per trencar el meu exili a Noruega, on vaig anar per fer una estada de tres mesos pel doctorat en química... i ja duia allí cinc anys. L'avi era el millor. Fins i tot morir-se ho va fer en el moment oportú, a falles. Sent un pirotècnic de vocació, poder acomiadar-lo amb un castell dissenyat per ell fou un somni fet realitat. Tinc la sensació de viure el castell per primera vegada, el soroll de les explosions que segueixen els centellejos, les figures de colors que il·luminen el cel, el fum que m'envolta, l'olor de pólvora que m'emociona i m'ompli els ulls de llàgrimes.

La *mascletà* de hui es preveu espectacular, vora 300 quilos de pólvora concentrats en escassos 6 minuts ompliran la plaça de soroll, llum i fum. Ja fa tres anys de la mort de l'avi, però el sent al meu costat. Hui més que mai, junt amb els pares que em miren amb orgull i la meua parella, que m'agafa suau-ment la mà. En teoria, la pólvora és nitrat potàssic, carbó i sofre, però per a mi és molt més, és història, és nostàlgia, és família, és vida.

En tot açò estava pensant quan vaig escoltar a la fallera major, des del balcó de l'ajuntament, dirigir-se a mi amb el seu tradicional crit: «Senyora pirotècnica, pot començar la *mascletà*!».

Conte de foc faller

Elena Martínez

Il·lustradora

Del conte al cinema: quan Roger Rabbit em va dir: «xic, dedica't als VFX»

Sergio Artal

Efectes especials de cinema

Mai pots controlar el que t'agrada i el que no. A més, quan eres xiquet, ni tan sols arribes a entendre per què.

Concretament, a mi de menut, ja m'entusiasmava el cinema, però no m'agradava qualsevol cosa. No obstant això, hi va haver pel·lícules que em van deixar bocabadat. Entre elles, en vull destacar quatre: *El mag d'Oz* (1939), *Mary Poppins* (1964), *La Bella i la Bèstia* (1991) i *Qui va enganyar a Roger Rabbit?* (1988).

La màgia darrere de la pantalla

Amb el temps arribes a entendre per què, pel·lícules d'aquest estil, són les que et deixen amb el *run-run* al cap. Les que, a més, t'aporten eixe punt

creatiu, que t'anima a continuar fent coses (coses creatives, per descomptat). Està clar que, malgrat els anys que tenen, no sols són una meravella gràficament parlant, sinó que, les històries que conta cadascuna d'elles són una cosa màgica. Una cosa que t'atrapa des del principi i no et deixa indiferent.

El que tenen en comú aquestes pel·lícules, tan diferents visualment i en temps de creació, és que han eixit d'un gènere literari molt particular: el conte. Des de fa anys, molts guionistes es basen en contes per oferir històries que ja han triomfat, reduint així, el risc per als estudis perquè el material ja ha sigut «acceptat» per la crítica. No obstant això, el públic només acull bé aquestes adaptacions quan aconseguixen dues coses: respectar l'essència màgica i oferir una frescor visual diferent. La combinació d'un guió ben adaptat, una bona direcció artística i uns bons efectes especials, és la fórmula de l'èxit per a obtenir una bona obra cinematogràfica.

Roger Rabbit: el meu punt de gir

Qui va enganyar a Roger Rabbit? Va suposar un abans i un després en la meua manera de veure el cinema i, potser, un dels motius pels quals vaig decidir dedicar-me al món de l'edició i els efectes visuals. Basada en una novel·la de fantasia escrita el 1982 per Gary K. Wolf, on un detectiu humà treballa en un món on conviuen humans i dibuixos animats, combina **l'animació tradicional i el *live-action*** (acció real) d'una forma increïble.

Bogeries entre *Stopmotion* i VFX

Actualment, sota la direcció de Pablo Llorens, hem aconseguit fer una cosa molt semblant. Combinem personatges reals amb animació, encara que en aquest cas usem *stopmotion* (tècnica en la qual Pablo destaca magistralment). Encara que en aquesta ocasió no ens basem en cap conte, sinó en les bogeries del seu cap, hem aconseguit crear eixa mateixa atmosfera de fantasia.

Per a això usem tècniques de VFX molt concretes i que, a hores d'ara, continuen usant-se: bona il·luminació, una bona càmera, cromes verd i un equip d'edició. Primer, es va escriure la història i després, es va fer un *story*. Vam gravar l'actor sobre fons verd i, d'altra banda, vam animar els monstres de plastilina *frame a frame* sobre fons blau, usant un suport (*rig*) que després vam esborrar en postproducció. La clau és il·luminar ambdues preses idènticament, respectant la posició d'un sol que afegim digitalment després.

Mary Poppins: una visionària del CGI

Antigament, no s'usaven fons cromes ni CGI, ja que, no existien. Per exemple, en el cas de *Mary Poppins* (1964), Disney va emprar la tècnica de *Yellowscreen*. Per a resumir, s'usava una càmera especial modificada amb un prisma (més especial encara), la funció de la qual era la de dividir l'escena on eixien els personatges en dues parts. D'aquesta forma, en una, eixien únicament els personatges i, en l'altra, un fons amb vapor de sodi que es va posar prèviament, per un enginyer. Això creava una espècie de «màscara de retall» al voltant dels actors, molt precisa, que els aïllava del fons. Finalment, cada imatge s'imprimia i es retocava a manera de rotoscòpia per a combinar-los amb els personatges animats en 2D i els seus fons dibuixats. Aquesta elaboradíssima tècnica unida al treball d'il·luminació, coreografia i interpretació, i finalitzada amb una perfectíssima postproducció, va aconseguir recrear la fantasia dels llibres de Pamela L. Travers, i va donar pas a una de les majors obres cinematogràfiques de tots els temps.

Blancaneus i les 7 càmeres multiplà

Usar contes com a recurs li ha servit a Disney per a posicionar-se en els primers llocs en la història del cinema. Van ser pioners a usar-los per a llargmetratges amb *Blancaneus i els 7 nans*. A més, van crear tècniques pròpies que han servit després per a altres estudis d'animació, com la càmera multiplà.

Warner Bros (el seu més fidel competidor) tampoc es va quedar arrere, va usar efectes òptics avançats i va crear un sistema per a passar del blanc i negre al color. *El màgic d'Oz* (1932), va ser una de les seues millors aportacions, adaptació del llibre de Lyman Frank Baum, *El meravellós mag d'Oz*.

El conte continua

Ara que ja coneixeu una mica més de mi, us imaginareu cap a on apunta Nivel11 Estudio Creativo, no? Bé, potser, molt prompte tingueu notícies d'això. Aquest conte llibre encara està per escriure's.

Tertúlies literàries dialògiques. Aproximació al món de les falles

Imanol Alcaide

Mestre

Quin és el millor nexa d'unió per a poder contar històries?

El foc i les falles. El foc de les falles.

Portem contant històries des del principi de la humanitat, però no sempre aquestes històries són compartides o debatudes com es mereixen. El foc és l'element que millor compta perquè porta amb nosaltres des de l'inici de la civilització. I no parle del foc físic, eixe que fa calor i que ens crema la pell si acostem la mà. Parle del foc intern d'un xiquet o xiqueta que li conten per primera vegada un conte, una llegenda o un mite. Eixe que fa que no puguem separar els ulls de la lectura, o de la persona que ens està relatant el moment. Perquè quan una xiqueta o un xiquet escolten per primera vegada una història que els enganxa i els fa

gaudir, es produeix una màgia especial que connecta el pensament amb una realitat que s'està generant en el nostre interior. Per això hem de continuar reivindicant els contes, les històries, els mites, les rondalles... tot allò que ens faça mantindre viva la flama de la il·lusió.

És per això que reivindique els contes clàssics com a forma de transmissió de coneixement, de vivències, d'experiències i d'aprenentatge. Els contes clàssics constitueixen un element fonamental en la formació cultural, emocional i moral de les persones. Més enllà del seu valor literari, aquestes narracions tradicionals actuen com a vehicles simbòlics que permeten la transmissió de valors universals —com la justícia, la perseverança o l'empatia— a través d'estructures narratives simples però profundament significatives. El seu caràcter atemporal facilita la identificació del lector amb els personatges i conflictes presentats, promovent la reflexió sobre dilemes ètics i socials presents en la vida quotidiana. A més, diversos estudis en psicologia i educació han demostrat que l'ús de contes clàssics en contextos formatius estimula el desenvolupament del pensament crític, la comprensió emocional i la resolució creativa de problemes. En aquest sentit, els contes clàssics no sols preserven la memòria cultural, sinó que també ofereixen eines simbòliques i cognitives que afavoreixen el creixement personal i social en el món contemporani.

Què és una tertúlia literària dialògica?

«Es tracta de la construcció col·lectiva de significat i coneixement sobre la base del diàleg amb tot l'alumnat participant en la tertúlia». Segons s'estableix en la pàgina web de les comunitats d'aprenentatge. Les tertúlies literàries dialògiques constitueixen una estratègia educativa basada en la lectura compartida i el diàleg igualitari entorn d'obres literàries d'alta qualitat, generalment pertanyents al cànon clàssic universal. Aquest enfocament, originat en el marc de les comunitats d'aprenentatge, promou la construcció col·lec-

tiva del coneixement a través de la interacció entre els participants, els qui interpreten i reflexionen sobre els textos des de les seues pròpies experiències i perspectives. L'essència d'aquesta metodologia radica en el valor del diàleg com a eina d'aprenentatge, on totes les opinions són escoltades i respectades, fomentant així la participació, l'empatia i la capacitat crítica.

«L'aprenentatge dialògic és el marc a partir del qual es duen a terme les actuacions d'èxit en comunitats d'aprenentatge. Des d'aquesta perspectiva de l'aprenentatge, basada en una concepció comunicativa, s'entén que les persones aprenem a partir de les interaccions amb altres persones.» Els set punts de l'aprenentatge dialògic són:

1. Diàleg igualitari.
2. Intel·ligència cultural.
3. Transformació.
4. Dimensió instrumental.
5. Creació de sentit.
6. Solidaritat.
7. Igualtat de diferències.

Per això és important fomentar aquest espai d'interacció i diàleg social. I quin millor lloc per a fomentar aquest intercanvi d'idees que la falla. Torrem al foc. Una bona conversa al voltant del monument, un bon debat sobre el color, sobre la crítica, sobre la sàtira o sobre l'estètica i la proporció. Qualsevol interacció que promoguem serà positiva perquè podrem expressar el que pensem o el que sentim, sense importar res més enllà d'una bona conversa. Donar raons i opinions afavoreix el desenvolupament i la gestió emocional i social, recursos que hui dia manquen d'importància per a gran part de la societat. «L'aprenentatge dialògic es produeix en interaccions que augmenten l'aprenentatge instrumental, afavoreixen la creació de sentit personal i soci-

al, estan guiades per principis solidaris i en les quals la igualtat i la diferència són valors compatibles i mútuament enriquidors».

En el context escolar, la implementació de tertúlies literàries dialògiques implica la selecció d'obres adequades al nivell educatiu de l'alumnat, la planificació de sessions periòdiques de lectura i la creació d'un espai segur i democràtic per a l'intercanvi d'idees. A través d'aquesta pràctica, els estudiants desenvolupen competències comunicatives, socials i cognitives, al mateix temps que enforteixen el seu gust per la lectura i la seua capacitat d'argumentació. D'aquesta manera, les tertúlies literàries dialògiques es consoliden com una eina pedagògica eficaç per a promoure una educació inclusiva, reflexiva i transformadora.

Com funciona una tertúlia?

En primer lloc, hem de saber que les tertúlies estan adaptades per a totes les edats. Per tant, són accessibles i inclusives. Dit això, per a una tertúlia necessitem primer triar un bon llibre de la literatura clàssica universal, pel fet que sobre aquests llibres hi ha un consens quant a qualitat de l'escriptura, missatge, història, moralitat i situacions que donen peu a poder reflexionar sobre elles i que no passen de moda. Posteriorment, s'ha de fer una lectura conjunta del fragment del conte sobre el qual es vaja a realitzar la tertúlia en si i finalment disposar l'espai per a poder dialogar i interactuar amb els altres. Les tertúlies tenen una sèrie de normes bàsiques per a poder dur-les a terme. Per exemple: totes les persones que vulguen poden participar, ha d'haver-hi un ambient de respecte i de silenci. Hem de guardar el torn de paraula i no interrompre als altres. Totes les opinions són vàlides en un inici, ja es debatrà després si eixes persones tenen raó. Hi ha una figura de moderador del debat perquè tot això es pugui anar complint i així elaborar també un torn de resposta i de paraula. Una vegada comença la tertúlia, les persones participants han d'haver triat un fragment del llibre en concret per a realitzar

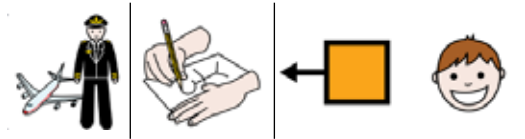
la seua exposició o argumentació. D’aquesta manera, quan parlem d’un llibre, s’ha de triar una pàgina en concret, i dins d’aquesta pàgina, una línia o línies de les quals vols parlar. Quan és el teu torn de paraula, exposar allò que més t’ha cridat l’atenció, siga positiu o negatiu, o el que t’haja fet sentir eixe fragment en concret, extrapolant l’exposat en el llibre a les teues experiències personals. A partir d’aquest moment, els altres companys i companyes podran rebatre o afegir algun argument als ja oferits. La tertúlia finalitza quan totes les persones han participat activament i cap té res més a aportar.

Quins exemples de llibres es poden tractar en tertúlies? Perquè una cosa imprescindible és que siguen clàssics de la literatura universal, pel consens que existeix al voltant d’ells com a llibres de gran qualitat. Un exemple pot ser «El Petit Príncep». També podem considerar l’accés d’aquests llibres a tota mena de públic, així que ací us deixo una versió del conte adaptada en pictogrames.

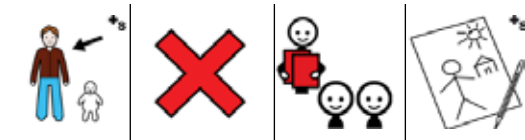
Frase

Pictogrames

Hi havia un pilot que dibuixava de xicotet.

Els adults no entenen els seus dibuixos.

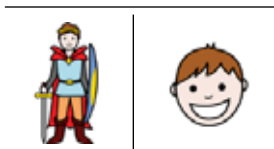
El xiquet es va fer pilot.

El seu avió es va trencar en el desert.

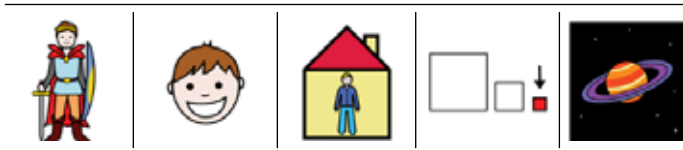
Va aparèixer
el Petit Príncep.

El Petit Príncep va dir: «dibuixa'm un corder».

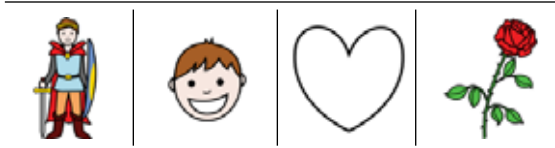
El Petit Príncep vivia en un planeta xicotet.

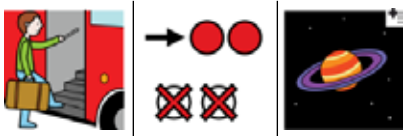
Hi havia tres volcans i una flor.

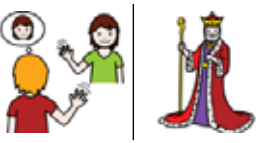
El Petit Príncep volia molt a la seua flor.

Va decidir viatjar a altres planetes.

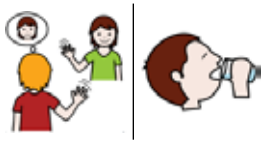
Va conèixer a un rei.

Va conèixer a un vanitos.

Va conèixer a un bevedor.

Va conèixer a un home de negocis.

Va conèixer a un faroner.

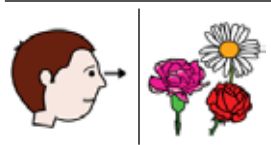
Va conèixer a un geògraf.

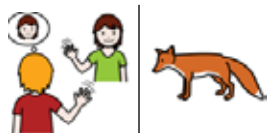
Va arribar a la Terra.

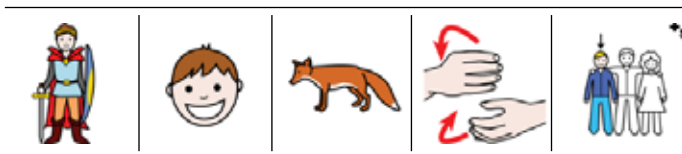
Va veure moltes flors.

Va conèixer una rabosa.

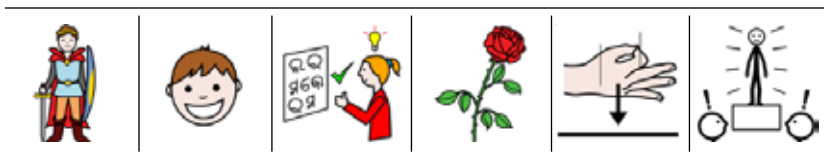

La rabosa va dir: «fes-me el teu amic».

«L'essencial és invisible als ulls».

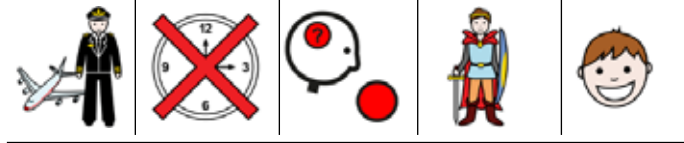
El Petit Príncep va comprendre que la seua flor era única

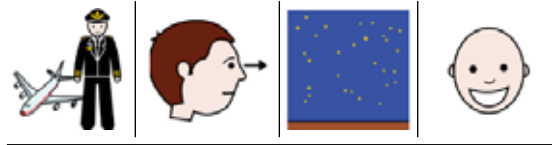
Va tornar
al seu planeta
per cuidar-la.

El pilot mai va
oblidar el Petit
Príncep.

El pilot mira
les estrelles
i somriu.

Quina relació poden tindre les tertúlies amb les falles?

Una de les parts més importants de la falla són els llibrets. I els llibrets contenen una gran varietat de literatura i estils diferents. Cadascun d'aquests estils enriqueix i fa créixer aquests llibres de falla que ens mostren com és la vida de la falla durant un exercici complet, a més de parlar-nos sobre les temàtiques dels monuments infantil i adult. És un llibre complet, didàctic, il·lustratiu, accessible... i tantes altres coses que no acabariem mai d'enumerar. Per això és tan important que li donem difusió i publicitat a aquesta gran faena que es fa en les comissions falleres. De quina forma podem fer aquesta promoció? A nivell personal, crec que les interaccions són la forma més rellevant d'aconseguir-ho. I aquestes interaccions es poden donar a través de les tertúlies. Tertúlies i falles. Per què no fer una tertúlia dins de les activitats d'una presentació de llibret dins de la falla? Hi ha literatura de qualitat encara que no siga clàssica; contes, articles d'investigació, poesia, sainet, crítica. Hi ha tanta varietat que val la pena parlar d'ella. Asseure's en el casal de la falla després d'haver llegit l'article d'un membre de la comissió i debatre'l entre tots i totes. El funcionament podria ser el mateix que una tertúlia

literària dialògica. Estem agafant un llibre per a argumentar sobre quina part és la que més m'ha cridat l'atenció. Estem exposant el perquè. I estem promocionant un treball que perdurà en el temps. La promoció de les activitats culturals sempre serà positiva per a establir les bases d'una societat democràtica en constant renovació. I per a això, les interaccions que realitzem seran determinants.

En definitiva, les tertúlies literàries en el món de les falles representen un espai de trobada cultural que enforteix la identitat col·lectiva, fomenta el pensament crític i enriqueix la dimensió artística i social de la festa.

El foc crema, el llibret perdura, la tertúlia transcendeix.

Referències

- Aubert, A., Flecha, A., García, C., Flecha, R. y Racionero, S. (2008). *Aprendizaje Dialógico en la Sociedad de la información*. Barcelona: Hipatia Editorial.
- <https://comunidadesdeaprendizaje.net/>

L'Ànima Negra del Foc

Gaby Collado

Docent i faller

El silenci d'abans de la *Mascletà* és una tela que el cor del faller trenca amb un batec d'expectació. L'aire s'espesseix, carregat d'una tensió dolça i el so de les veus s'apaga lentament. El món sencer es reté l'alé, esperant l'esclat d'eixa essència negra que va nàixer com a «medicina de foc» a la Xina. Una mescla simple —carbó, salnitre i sofre—, un accident alquímic que, amb el temps, es transformaria en el vertader batec de la nostra terra.

No era per a la guerra que la volíem, encara que haguera arribat d'un passat de canons i tirs, portada potser pels àrabs a la Península, on la utilització amb fins festius ja era costum. Per a nosaltres, la pólvora és música, és la percussió que dona ritme a la vida, el *tro* harmònic que el Mestre de Traca sap compondre amb intel·ligència. És el crit del matí, la *desperta* que ix quan el sol

encara juga amb les ombres, un ritual que els nostres majors feien al costat dels xiquets. Els *trons de bac* colpegen el sòl, un bateig de soroll que beneeix el dia de festa i ens llança als carrers.

La seua màgia es desplega en dues dimensions: la vertical del *Castell de Focs Artificials* i l'horitzontal de la *Mascletà*.

De nit, els ulls es giren cap al cel, esperant que la «carcassa» —eixa peça de pirotècnia inventada a França— trenque l'obscuritat. Cada coet és una promesa de color, una alquímia moderna on l'estronci es torna roig, el bari verd i les sals de sodi, groc. Contemplem la palmera, el salze que plora or vell i el crisantem, figures fugaces dibuixades amb llum aèria abans de desfer-se en la foscor. El castell és l'art de la composició cromàtica, una òpera de foc que ens recorda l'antiga afició valenciana pels *focs grecs* que ja en el segle XIV cremaven substàncies aromàtiques.

Però és al migdia, quan el sol és més alt, que la seua funció es torna purament valenciana, purament nostra. La *Mascletà* de hui, estàtica i intensa, és una evolució de la «traca correguda» d'antany, on el risc era part del ritu. És l'art de la vibració, el cos a cos amb el so. El ritme ascendent, el cos que creix, el *terratrèmol* que fa vibrar la terra sota els peus, i el colp final, sec i rotund. És una simfonia de decibels, un honor que les Falleres Majors de València anuncien amb la frase que ens encisa a tots: «Senyor pirotècnic, pot començar la *Mascletà*».

La pólvora no és solament un material, és el fil invisible que uneix la història mil·lenària, la vella tradició rural, i el cor d'un poble. És l'ànima negra que s'encén per a donar-li color i soroll a la nostra festa. Sense ella, el món faller seria un silenci incòmode. Amb ella, és una explosió de vida. I per això, els fallers, la portem a la sang, com a un sentiment irrenunciable que hem de transmetre a les futures generacions.

Set minuts i quaranta-sis segons

Miguel Giménez

Faller

Es va sentir com una punxada en l'estómac amb l'explosió de la carcassa que donava inici a la 'mascletà'. Era la primera vegada que visitava València, i a més, en Falles. Estava enmig de la plaça del Ajuntament, envoltada de milers de persones, vivint per primera vegada una exhibició pirotècnica d'aquestes característiques. Li havien parlat del que era i el que se sentia quan es presenciava un espectacle així en viu, però una cosa era que t'ho explicaren i una altra ben distinta era viure-ho en directe.

Havia arribat a una nova ciutat, desconeguda per a ella, fugint de la seua vida anterior, dels seus records, del seu passat. I allí estava, enmig de la multitud i amb una simfonia ensordidora com a banda sonora. Semblava estar enmig d'una batalla, envoltada d'explosions; però una guerra era tot el que havia deixat arrere.

És cert. Trobava a faltar la seua família i els seus amics, però no es penedia de la decisió que havia pres.

Els records, en forma de malsons, se li arremolinaven en la ment amb cada detonació. Rememorant cada desfavor, cada menyspreu, cada insult, cada amenaça, cada galtada, cada punyada, cada puntada... Cada visita a urgències, quan era inevitable... sempre havia estat una caiguda; cada excusa donada, als altres i a ella mateixa; cada justificació; cada penediment; cada perdó concedit...

Aquelles imatges es reproduïen a tota velocitat, quasi tan ràpid com s'estaven produint les successives explosions, precedides totes elles d'una aguda xiulada.

No obstant això, no únicament li venien al cap aquells mals moments que havien marcat els últims dos anys. També recordava moments feliços, sent una xiqueta, al poble; jugant amb els seus amics, rient amb les seues germanes, fent broma amb el pare o explicant-li secrets inconfessables a la seua mare (de xiqueta primer i d'adolescent després), les celebracions a casa dels iaïos, les seues primeres revetles...

Una altra detonació, més pròxima, a terra, la va portar de nou a la realitat. Quin baluern! Era un esclafit estrepitós darrere l'altre, sense parar. En aquest moment, va començar a recordar-se de les seues amigues de veritat, les que li havien oferit el seu suport en els pitjors moments, les que tant van insistir-li perquè tallara amb tot i marxara. Unes xiques a les quals va conèixer quan estudiava a Madrid.

De sobte, les explosions van començar a succeir-se a més velocitat, una rere una altra, sense deixar pràcticament temps entre elles. Aleshores va sentir un calfred i no va poder evitar recordar-se d'ell. De com el va conèixer, com començaren a quedar, quan se n'anaren a viure junts, quan es casaren i es plantejaren seriosament tindre fills; i com, de sobte, tot va canviar, con-

vertint la seua vida en un autèntic infern. En aquest instant, les deflagracions la van fer tornar, de colp, a una plaça de l'Ajuntament plena de gom a gom.

Li van començar a tremolar les cames amb el terratrémol final, com si es quedara sense forces, i una fluixedat que mai havia sentit va recórrer-li tot el cos. L'últim coet va esclatar al cel de València posant fi a l'espectacle més impressionant que mai havia viscut; coincidint amb aquesta detonació, exactament set minuts i quaranta-sis segons després que explotara aquell llunyà primer petard, Ade es va desplomar. El seu cos va caure inert a terra, dessagnada, sense vida; envoltada de centenars de persones, però absolutament sola.

Al final, Dani havia complit la seua amenaça.

El cor ardent de la meua falla

Mar Llueca

Fallera

El vell Toni, amb les seues mans nuoses i adobades per dècades de salnitre i pólvora, observava l'anar i vindre de la comissió fallera del seu carrer. La seua neta, la Júlia, amb els ulls brillants de qui descobreix un secret ancestral, se li va acostar i li va preguntar: «Avi, per què la pólvora és tan important per a nosaltres?». Toni va somriure, un gest que va il·luminar les arrugues del seu rostre, i va començar el seu relat.

«Fa molt, molt de temps», va començar, «quan les falles a penes eren fogueres de fusters que cremaven les seues andròmines velles per a donar la benvinguda a la primavera, la pólvora no era el baluern que coneixes hui, sinó un murmur, un murmur de rebel·lia».

Toni li va contar la història d'Elies, un jove i apassionat aprenent de fuster a la València del segle XVIII. Elies no era un mestre en la talla de la fus-

ta, però el seu cor batejava al ritme d'un tambor invisible. En aquella època, les autoritats veien amb recel les creixents fogueres i la bullícia que generaven. Un bisbe fins i tot va arribar a prohibir els petards dins dels temples, tement pels danys i la pau de les celebracions.

Però Elies somiava amb alguna cosa més. Veia en el foc no sols una neteja d'hivern, sinó una expressió de vida, una explosió d'alegria que la ciutat necessitava. Una nit, mentre tots dormien, Elies va experimentar amb xicotetes quantitats de pólvora, que havia après a manipular amb destresa d'un vell mercader. No buscava la destrucció, sinó la sorpresa.

La nit de Sant Josep, Elies va amagar les seues xicotetes creacions, uns primitius petards de metxa curta, en la base de la foguera que el seu gremi havia alçat. Quan el foc va prendre la fusta i les flames van començar a llepar la figura satírica d'un polític corrupte, els petards van esclatar. No va ser una mascletà eixordadora, sinó una sèrie d'espetecs i xiulades que van fer que els veïns, primer espantats, després meravellats, es detingueren. El so, rítmic i sorprenent, va afegir una nova dimensió a la festa: el ritme, la força, la catarsi.

Aquella nit, la pólvora va deixar de ser només un material de guerra per a convertir-se en el cor palpitant de la festa. Any rere any, la tradició va créixer. Els fusters d'altres gremis van imitar a Elies, i l'art de la pólvora, la pirotècnia, va florir a València, convertint-se en part inseparable de les falles. El soroll simbolitzava la protesta, la vitalitat i la capacitat dels valencians per a fer-se sentir.

Júlia escoltava embadalida, sentint el pes de la història en cada paraula de l'avi. «Així que, cada vegada que escoltes una mascletà o veus un castell de focs artificials», va concloure Toni, «no és sols soroll i llum. És el resò del somni d'Elies, la veu d'un poble que s'expressa amb foc i pólvora, una manera de dir al món: 'Som ací, estem vius, i celebrem la vida amb tota la nostra força!'».

Eixa nit, quan la plantà de la seua falla va estar completa i els primers petards van començar a sonar al carrer, Júlia no sols va sentir explosions, sinó que va sentir el bategar d'un cor ancestral, el cor ardent de la seua falla i de tota València, alimentat per la tradició i un polsim de pólvora màgica.

El Falleret Flameret

Andrea Segundo

Fallera des d'abans de nàixer i projecte de periodista

Blanca era una bomberera que estava embarassada i vivia a Sagunt. Ella venia d'una família fallera, per la qual cosa ella era fallera de bressol d'una falla no tan gran com les de València.

Un tretze de març de 2020, les falles es varen cancel·lar i no hi hagué pas-sacarrers, ni la Cremà de les falles, ni eixa festa que tant les caracteritzava. Però hi havia una falla que anava a cremar-se passara el que passara. La ja icònica «Meditadora» de la plaça de l'Ajuntament de València. Mentre Blanca exercia la seua funció com a bomberera durant la Cremà li botà una espurna, però no se n'adonà i va continuar amb la seua vida.

El juliol de 2020 va nàixer el seu fill que a simple vista era «normal», però prompte descobririen que era únic. El xiquet anà creixent sense falles, sense fer vida normal i a poc a poc va anar fent-se major i va anar desenvolu-

pant el seu poder. Els seus pares desconeixien el que podia fer el seu xiquet, així com el xiquet mateix, ja que era molt xicotet i no tenia la consciència suficient per a notar que alguna cosa estranya emanava de dins seu.

Però va arribar setembre de 2021 i es varen celebrar aquelles «no falles» que tant de bé varen fer als fallers. Malauradament aquelles falles semblaven maleïdes. Pel fet que l'1 de setembre, el dia assignat per plantar les falles i ficar l'ornamentació de carrers, va estar passat per una pluja no molt forta. El dia següent també va estar passat per aigua, però aquesta vegada sí que va ser una pluja forta que arrossegà alguns monuments carrer avall i amb molt de vent, que va provocar que molts d'ells també bolcaren. Aquests fenòmens meteorològics també trencaren algunes falles o esborraren la seua pintura. Els fallers estaven preocupats per les seues falletes i va afonar les il·lusions de molts d'ells de tindre un premi per als seus monuments.

L'endemà pareixia que el Sol eixia i anaven a passar aquells dies tan roïns, però va arribar el dia d'abans de la Cremà i va tornar a ploure, no tan fort com aquell dos de setembre, però va tornar a mullar les falles.

El dia de la Cremà a la vesprada la gent estava preocupada perquè les falles no s'eixugaven, i, quan va arribar l'hora de cremar-les, les falles no prenién foc i els fallers es varen ficar nerviosos. Aleshores, el xiquet que ho havia presencià tot des del seu carret, va assenyalar la falla i una espurna va eixir del seu dit i, amb tan sols un anyet va envoltar la falla en unes flames impermeables que reduïren aquell preciós monument a cendres, com ja era tradició, donant lloc a un nou cicle.

Tots els fallers es varen quedar impressionats i els pares del xiquet es varen emocionar en vore que el seu fill havia retornat la il·lusió a tots els fallers de la seua falla. Des d'aquell moment era l'encarregat de cremar la seua falla, la qual cosa li feia molta il·lusió al xiquet, ja que li agradava molt aquella festa i podia viure-la d'una forma que ningú més podia fer-ho.

I així és com el nostre amic es convertí en el Falleret Flameret, superheroï del món faller a qui sempre es recorria per a cremar les falles els anys de mal oratge.

Falla, llibre i conte la mateixa flama

Iñaki Gotor

Il·lustrador

Sentat al llindar de sa casa, aquest ancià somia. Somia en un passat gloriós i en un futur prometedor que ja no és per a ell...

La victòria de l'oblit o el dret de la derrota Camí de la Vallesa

Francesc Arnau i Laia Arnau

Un dia qualsevol d'un mes qualsevol de 1941, a l'esquena, aquella dolorida per les fuetades d'un botxí del mateix carrer, estancava la porta que separava l'ombra del Sol a la Presó Central del Monestir del Puig. Una mà portava un drap brut que embolicava les poques pertinences i aquella camisa esguerrada a cop de fuet, l'altra mà, lliure, caigué sobre el seu fill que l'esperava a pocs metres de la porta. El pes d'aquella mà cansada acompanyaria aquelles més pesades paraules: «hem perdut Paco, si continuem, açò no acabarà mai».

La màgia fallera

Juan Antonio Llorens i Gil

Faller

Hi havia una vegada, fa molts anys, tants com 50, en una localitat de Morvedre hi havia un xiquet de 8 anys anomenat Antonio. Cada 14 de març escrivia una carta als Reis Mags. En ella no demanava regals, ni joguets, tan sols una cosa, la que més el·lusió li donava: ser faller!

Quan va haver acabat la carta va dir als seus pares que li acompanyaren a deixar-la en la bústia del casal de la falla del seu barri.

Aquella nit, Antonio, se'n va anar a dormir nerviós esperant que es compliren els seus desitjos, i, caient en un profund somni va començar a somiar... i de sobte va creure escoltar als camells, tragué el cap a la finestra i es va adonar que no eren tals camells, sinó els fallers traslladant les peces de la falla. Observava amb curiositat com anaven acoblant les peces del monument fa-

ller, però el somni i els nervis van fer que tornara al llit. A l'endemà, el soroll dels petards, l'olor de pólvora, xocolate i bunyols van fer que Antonio obrira els ulls. La «Desperta», anunciava que la falla havia sigut plantada. Els ulls d'Antonio veien amb alegria que la màgia dels Reis Mags havia arribat com tots els mesos de març. El remat el tancava (com si fora l'estrela que il·lumina el camí dels Reis) una figura gegant d'un xiquet vestit de faller portant l'estendard de la falla. Nervios, el xiquet va eixir corrent a la recerca dels seus pares, i quan arribà al menjador es va trobar amb la sorpresa que tant havia demanat: un vestit de faller, i una carta dels Reis Mags que deia el següent: Volgut Antonio, després d'haver-hi llegit atentament la carta que ens vas enviar, on mostres la teua il·lusió i ganes de ser faller, hem decidit Melcior, Gaspar i Baltasar concedir-te este regal, que encara que no siguen les dates en les quals treballeu farem una excepció: des de hui eres i seràs faller de la falla del teu barri ostentant el càrrec de portaestendard major. Amb afecte, Els Reis Mags d'Orient.

Eixa nit, mentre la falla brillava com un arbre de Nadal en plena primavera, Antonio s'en va pujar al carro dels fallers, i, amb l'estendard onejant al vent, desfilà pels carrers de Morvedre. Cada pas que donava era com una promesa: La de continuar somiant, la de continuar demanant desitjos amb la il·lusió d'un xiquet que creu en la màgia.

I així, cada 14 de març, la gent del barri va començar a contar la història del xicotet Antonio, el xiquet que va demanar ser faller i va rebre el regal més gran: L'oportunitat de ser part de la festa que il·lumina el cel. Des de llavors, cada 15 de Març, quan sona «La desperta» a l'alba, se sent també el ressò dels camells dels Reis, recordant-nos que els desitjos més purs sempre troben el seu camí.

El Tribunal de les Flames

Antoni Isach

Docent i faller

Era un dijous qualsevol, tanmateix, quan faltaven pocs minuts per a migdia, una flamerada immensa va recórrer la Plaça de la Verge. Davant l'esglai dels vianants presents, i sobretot dels vuit jutges de les séquies de la Vega Valenciana, aquesta gran bola de foc es va allotjar a la Porta dels Apòstols. Aquell dia el tribunal seria de les flames. I així va ser com els vuit síndics de la foguera van encendre el juí de la flama fallera.

La cremor d'un agutzil va donar pas a les flames denunciants. Un crit de «Creme vosté» va precedir la intervenció d'una flama prou oxigenada, que va donar queixa dels nous materials emprats pels artistes fallers. «Un monument faller creat amb poliestiré, ennegreix la nostra festa amb una xemeneia plena de gasos d'efecte hivernacle». D'igual forma, una flameta molt feble va

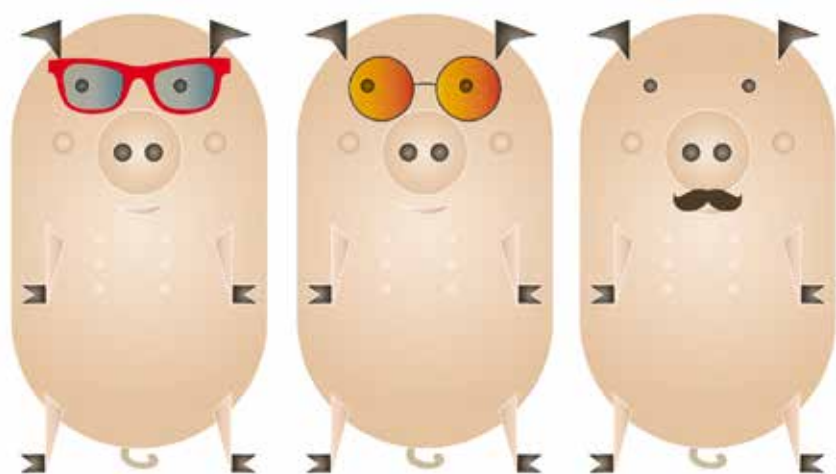

demanar que es tornés al cartó i a la fusta. Altres parlaren de vernissos i fibres, d'efluents tòxics i moltes altres controvèrsies en temps de sostenibilitat.

Però va ser l'últim comentari el que va alçar gran expectació. Una flama forta de color taronja profund encetà un pastís que cap denunciament havia tractat. «La flama ha de ser física i real. No vos fan por les flames de realitat augmentada? Allunyem la IA del nostre col·lectiu!».

Amb el crit «Apague's vosté» va acabar la sessió del tribunal de les flames i per la porta gòtica de la Seu, es va sentir una veu...

«Les Falles han sigut flames, són i seran... i mentre n'hi haja monuments a cremar, la llei del foc serà dels valencians!».

Porquets

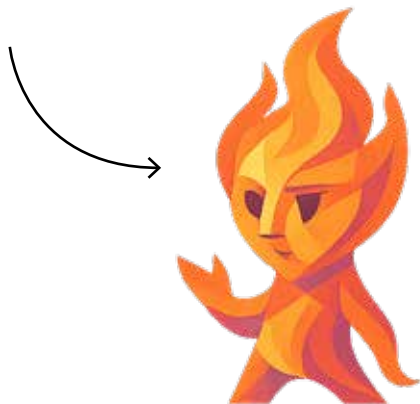
Ximo Gramage

Il·lustrador

He sigut flama a Troia, llum a l'Olimp,
brasa en deserts antics i far
dins de laberints. Vaig ser el foc
d'Hèrcules, l'esclat de les bruixes,
la llum dels poetes que escrivien
a la nit. Però només a València he
trobat el valor de morir cada any
per tornar a nàixer més forta.

La cremà no és el meu final: és
la meua purificació. El poble valencià
em crida, em planta, em canta,
em venera... i després, amb una
valentia quasi divina, em deixa
anar. Perquè sap que tornaré. Com
més ardent és el foc, més profunda
la bellesa; com més intensa la crema,
més viu és el retorn.

I cada 19 de març, entre cendres
i llàgrimes, jo puge i somric.
Perquè mentre quede una mà que
pinte un ninot, un vers encés,
un cor valent... jo, la Flama que Conta,
continuaré ací. Amb vosaltres.
Amb el poble que em va fer ritual.
Amb la ciutat que em va entendre
no com amenaça, sinó com promesa.

Conte contat, conte cremat

Acte III – Desenllaç

Llegendes i faules del Camp de Morvedre: una aproximació acadèmica des d'una perspectiva etnològica i didàctica

Albert Llueca

L'ARXIU - Camp de Morvedre

El Camp de Morvedre és un territori ric en tradició oral, on les històries i narracions populars han passat de generació en generació fins a esdevenir un pilar fonamental de la identitat local. El Grup d'Estudi del Medi Murbíter, format per mestres i investigadores de la comarca, va iniciar l'any 1981 una tasca metòdica de recollida, contrast i difusió d'aquest patrimoni immaterial, materialitzada en publicacions com *Llegendes del Camp de Morvedre* (Murbíter 1996) i *Faules del Camp de Morvedre* (Murbíter 1998).

Aquestes obres, fruit de la investigació oral i de la bibliografia existent, teixeixen un corpus narratiu que travessa més de dos mil cinc-cents anys d'història i combina fets històrics amb fabulacions pròpies del gènere llegendari i fabulístic.

L'objectiu d'aquest article és analitzar de manera acadèmica i exhaustiva les característiques de les llegendes i faules recollides, posant especial atenció als processos d'adaptació lingüística, a la dimensió simbòlica i a les aplicacions didàctiques que aquestes narracions ofereixen a l'aula. A més, es contextualitzen dins el marc teòric de l'etnopoètica i de la pedagogia del folklore valencià, establint vincles amb els estudis clàssics d'Enric Valor i Josep Palomero, i amb els plantejaments teòrics de Mircea Eliade i Antoni Pujol sobre la funció del mite i el relat popular.

Context i recuperació del folklore al País Valencià

La recerca i el tractament de la tradició oral al País Valencià han experimentat una evolució notable durant el segle xx. Els primers esforços sistemàtics de recollida de rondalles i llegendes van estar vinculats a la figura d'Enric Valor, que, a partir de la dècada de 1950, va combinar la recerca etnogràfica amb un estil literari acurat per oferir versions normatives del valencià parlat en diversos indrets (Valor 1989). Valor va establir el model de documentació i estilització que posteriorment han seguit grups com Murbíter, amb la diferència que aquests últims han centrat l'atenció en àrees concretes i han mantingut la varietat local com a element essencial de l'anàlisi.

Paral·lelament, Josep Palomero va defensar que les llegendes vinculades a la història local poden esdevenir eines pedagògiques fonamentals per apropar l'alumnat a la comprensió del passat i al reconeixement del mateix entorn. Palomero (1995) va destacar la importància de treballar línies del temps a l'aula i de contrastar la versió llegendària amb dades històriques per tal de fomentar l'esperit crític i la reflexió sobre la construcció de la memòria col·lectiva.

Durant les dècades posteriors, el desenvolupament de l'etnopoètica com a disciplina ha aportat eines conceptuals per analitzar les variants orals, la tipologia de les narracions i els mecanismes de transmissió entre informants

i recollidors. Autores com Maria Dolors Martí han aprofundit en la relació entre la memòria viva i el procés d'adequació textual, posant en relleu la necessitat de conservar intactes els trets dialectals i les fórmules tradicionals per preservar l'autenticitat del relat (Martí 2002).

Testimonis de persones fundadores del Grup d'Estudis del Medi Murbíter

En el context de la renovació educativa que va acompanyar la transició política a Espanya, diverses persones mestres del Camp de Morvedre van detectar una mancança greu en els materials escolars: l'absència del territori propi. Davant d'un currículum que parlava de pobles genèrics d'Espanya, però ignorava els de la comarca, van decidir crear el Grup d'Estudis del Medi Murbíter, una iniciativa que buscava arrelar l'educació al paisatge, la cultura i la memòria local.

Segons Enric Ariño, calia aportar coses que no fallaren, en un moment en què no hi havia una inquietud pedagògica clara però sí una necessitat de canvi. El grup va sorgir com una resposta col·lectiva, liderada per Manolo Civera, que va aglutinar persones mestres amb voluntat de transformar l'ensenyament del Medi. La idea era clara: si l'escola no parlava del que envoltava l'alumnat, calia construir els materials des de zero.

L'àrea de coneixement del Medi es va convertir en el vehicle per introduir el territori a l'aula. Es van elaborar llibres com Sagunt i el seu entorn i El Camp de Morvedre, que es treballaven a segon, tercer o quart de primària. Aquests materials permetien que l'alumnat es reconeguera en el seu entorn immediat, descobrint que el seu poble, les seues tradicions i la seua història també mereixien ser estudiades.

Civera va aportar una visió pedagògica centrada en la memòria oral. Considerava que les llegendes populars, tot i ser fabulades, contenien un nucli històric que calia preservar. La gent conta, afirmava, reivindicant

la tradició oral com a font de coneixement i identitat. Les faules es recollien directament dels pobles, demanant a la gent que contara històries protagonitzades per animals. Aquestes narracions, amb estructura clàssica, servien per a transmetre valors i saviesa popular.

Les llegendes es publicaren en dues edicions, amb una segona ampliada a divuit relats. A Estivella, Mateu va recuperar la història de El casament de la rata i el gat, una versió local de la rateta presumida, i El pollastre i la puça, una faula reflexiva sobre la precarietat. A Benifairó es van documentar expressions com en trencar el dia, que semblava incorrecta, però tenia un significat profund. També es van recuperar tradicions com la Pasqua i Nadal, molt arrelades en algunes famílies de la comarca però poc representades en els materials escolars oficials.

Mateu recorda que en tercer es treballava El Poble, però sense referències locals. Parlaves de pobles d'Espanya, però no apareixia el teu, ni la teua comarca, explica. Això va motivar la creació de materials que inclogueren les tradicions, les llegendes i les expressions pròpies del Camp de Morvedre. El grup va recórrer els pobles de la comarca per arreplegar contalles, frases fetes i formes de parlar.

Els materials es recollien, estructuraven i es distribuïen entre els pobles. Ariño destaca que es treballava amb contactes a entitats, i que el procés incloïa donar forma literària als relats orals. Així es va generar un corpus didàctic que combinava rigor i proximitat. La diversitat de perfils i la col·laboració entre docents va ser clau per a la consolidació del projecte. Jo ho guardava tot en cassets, diu Mateu, que enregistrava testimonis, cançons i relats.

Alfons Muñoz i Nelly Oliver també van formar part activa del grup. Alfons i Nelly començaren a treballar els continguts del coneixement del Medi des de la proximitat, quan exercien al barri del Baladre, en els primers temps del projecte. En aquell moment, ni tan sols es podia parlar ni estudiar en valencià, ni mirar les coses des del mateix entorn. L'experiència fou tan exito-

sa que transformaren el seu treball en una proposta per exposar a l'Escola d'Estiu de Barcelona, i això els donà més força per continuar per eixe camí.

Nelly recorda amb emoció el treball amb les llegendes, anar pels pobles preguntant a la gent més gran si recordaven alguna història que es conta- ra allí. També amb les cançons populars i tants altres treballs, moltes ho- res invertides que no els resultaven gens pesades, perquè el valor del qual recuperaven compensava qualsevol esforç. La recerca oral es convertia en una aventura compartida, on cada conversa revelava un tros de memò- ria col·lectiva.

El treball del grup no només va ser pedagògic, sinó també social i cul- tural. En un moment en què la identitat local quedava sovint diluïda en dis- cursos uniformitzadors, el grup va reivindicar la importància de mirar cap al mateix entorn per entendre millor el món. Aquesta mirada cap al territori no era només geogràfica, sinó també emocional, lingüística i històrica.

Un dels aspectes més innovadors del projecte va ser la incorporació de la llengua pròpia com a vehicle d'aprenentatge. En un moment en què el valencià encara no tenia presència oficial a l'escola, el grup va apostar per utilitzar-lo en els materials, en les converses, en les activitats. Aquesta decisió no era només lingüística, sinó també política i pedagògica. Parlaven en valencià perquè era la llengua del poble, la llengua de les històries, la llen- gua de les emocions.

La dimensió artística també va estar present en el treball del grup. Les llegendes i les faules recollides es convertien en dramatitzacions, en il- lustracions, en cançons. L'alumnat no només llegia, sinó que interpretava, dibuixava, cantava. Aquesta aproximació multidisciplinària afavoria una comprensió més profunda dels continguts i estimulava la creativitat.

Amb el pas del temps, moltes de les persones que van formar part del grup han continuat treballant per preservar i difondre aquest llegat. Al- gunes han publicat articles, altres han participat en jornades, i moltes han

mantingut viva la flama en les seues aules. Tot i això, com lamentava Mateu, gran part del material recollit no ha estat publicat ni sistematitzat.

La manca de recursos i de suport institucional va limitar la difusió del treball. Si hi haguera existit un grup de mestres organitzat, seria ideal per compartir tot aquest material, afirma Mateu. Aquesta absència de reconeixement ha dificultat que les noves generacions de docents puguen accedir a aquest tresor pedagògic.

Els materials elaborats pel grup van tenir un impacte significatiu en l'educació local. A més de treballar el Medi, es van abordar temes com la Setmana Santa, el teatre romà, el castell i personatges del Port. Tot això contribuí a reforçar el vincle entre escola i comunitat, i a dignificar el coneixement del territori.

Recuperar la memòria del Grup d'Estudis del Medi Murbíter és, per tant, una tasca urgent i necessària. No només per honorar el treball de les persones que el van impulsar, sinó també per inspirar nous projectes educatius que posen el territori, la llengua i la cultura al centre. En un món cada vegada més globalitzat, mirar cap al mateix entorn pot ser un acte de resistència, de cura i de construcció col·lectiva.

El testimoni de les persones fundadores mostra com una iniciativa local pot transformar la pràctica educativa. El Grup d'Estudis del Medi Murbíter va demostrar que és possible construir una pedagogia arrelada al territori, que done veu a la cultura popular i que connecte amb l'alumnat. Una experiència que mereix ser recuperada, compartida i continuada.

Marc teòric i metodologia de treball

L'enfocament metodològic emprat pel Grup d'Estudi del Medi Murbíter combina l'etnografia in situ amb la contrastació de fonts orals i escrites. Inicialment, es realitza una cerca de materials preexistents en arxius locals, biblioteques municipals i col·leccions privades que contenen llegendes i faules

vinculades al Camp de Morvedre. Posteriorment, es duen a terme entrevistes semiestructurades amb informants majors de diversos pobles de la comarca, valorant especialment la riquesa de pronúncies, girs sintàctics i lèxic específic de cada nucli (Tarragona 2008).

La fase següent inclou la catalogació dels relats d'acord amb criteris històrics i territorials, identificant-ne l'origen aproximat i la seua ubicació geogràfica. Aquesta gestió de la informació facilita la posterior ambientació literària i la contextualització en l'espai físic de la comarca, un recurs que reforça la percepció de pertinença i col·loca l'alumnat en un diàleg directe amb els paisatges i la memòria local (Vilanova 2012).

Finalment, un equip de correctors lingüístics normalitza el text d'acord amb les normes del valencià estàndard, mantenint però el cabal del parlar popular. Aquest procés de normalització cabal contempla l'adequació morfosintàctica i ortogràfica, sense esborrar els trets identitaris que revelen la varietat dialectal pròpia de cada municipi.

El Grup d'Estudi del Medi Murbíter va néixer l'any 1981 en un context en què la consciència sobre el valor de la memòria oral començava a prendre força al Camp de Morvedre. La comarca, definida per un paisatge de muntanyes escarpades, rambles estiuenques i fonts que han estat per a moltes generacions focus d'històries, es va convertir en l'epicentre d'un projecte que volia capturar i preservar relats ancestrals abans que s'esvaïren. Des de bon començament, es percebia que aquella iniciativa no era només un inventari de testimonis, sinó un intent de reconstruir els vincles interns d'una comunitat que, al llarg del temps, havia vist com el pas de la modernitat amenaçava la continuïtat de les seues tradicions.

La voluntat fundacional es va articular entorn de la necessitat de fer confluïr la recerca de camp i l'experiència acadèmica. En paral·lel a la recollida de relats a peu de camí, s'impulsava un treball de revisió bibliogràfica i documental que situava cada història en un marc més ampli. Aquella do-

ble mirada certificava l'aspiració del col·lectiu: no es tractava simplement de conservar fragments dispersos en la memòria de la gent gran, sinó de contextualitzar-los per dotar-los de significat dins de la història i la cultura valencianes. Implícitament, s'hi barrejaven la passió pel terreny i el rigor metodològic, amb la intenció de reforçar el sentiment de pertinença i d'identitat col·lectiva.

El projecte ha estat possible gràcies al compromís i la dedicació d'un equip format per mestres, professors, docents, dibuixants i lingüistes, la col·laboració del qual ha conferit al Grup d'Estudi del Medi Murbíter el rigor necessari per a la recerca i la sensibilitat artística per a la difusió. Entre els membres que han aportat la seua experiència i professionalitat destaquen Vicente Llobell i Bisbal, Enric Lluís Ariño, Pilar Giménez, Josep Lluís Blasco i Saera, Manuel Civera i Gómez, M. Consuelo Domínguez i Sales, Javier García i Pérez, Francesca Gimeno i Giner, M. Teresa Muñoz i de Paul, Alfonso Muñoz i Muñoz, Manuela A. Oliver i Villarroya, José M. Rubio i Morales i Antoni Victòria i Martí. Cada una d'aquestes persones ha contribuït amb la seua expertesa en l'àmbit educatiu, la il·lustració o l'anàlisi lingüística per enriquir la documentació, la contextualització i la presentació de les llegendes i faules del Camp de Morvedre.

La pràctica de camp va començar amb un procés sistemàtic de recollida de variants orals que feien un micromapatge de la comarca, poble a poble. Els investigadors es desplaçaven a pobles petits com Canet i Alfara, on grans informants explicaven històries de raboses astutes, de bruixes amagades a les coves o de santuaris perduts. Aquella feina in situ no només va servir per a documentar múltiples versions d'una mateixa faula, sinó també per deixar testimoni del to de veu, dels girs lingüístics i dels matisos emocionals que acompanyaven cada conte. El registre de la toponímia local afegia una capa suplementària de significat, perquè molts noms de masos, ermites i punts d'aigua contribuïen a ancorar les narracions en un espai geogràfic concret.

Entendre el passat exigia traslladar aquells relats a un context històric i arqueològic rigorós. Cada llegenda documentada s'encreuava amb fonts escrites, cròniques i vestigis materials per assenyalar coincidències inesperades. Així va aparèixer la relació entre processos de romanització i mites llegendaris, o la connexió entre construccions medievals i la memòria oral que parlava de fantasmes i guerrers. Aquest contrastament no tenia per objectiu desfigurar la imaginació col·lectiva, sinó enriquir-la: en veure que el riu que passa per Sot de Ferrer apareixia tant en cròniques de l'edat mitjana com en cançons tradicionals locals, es feia patent el fil invisible que uneix l'experiència real i la creació mítica.

El treball lingüístic va posar en evidència la riquesa semàntica del valencià parlat al territori. Gràcies a un protocol d'anàlisi dissenyat expressament, els investigadors van poder imprimir un criteri de coherència formal sense diluir les variants dialectals. Això va exigir una doble atenció: d'una banda, respectar els girs populars que definien el caràcter oral i autèntic dels relats; de l'altra, adequar el text al corpus normatiu aprovat per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. D'aquesta manera es va assolir una harmonia entre fidelitat a la parla local i claredat en la presentació escrita, la qual cosa va facilitar que els estudis del grup foren consultats tant per alumnes de batxillerat com per investigadors universitaris.

La mirada etnogràfica va fer emergir l'altra cara de les narracions: els processos ritualitzats que entretancaven la transmissió de llegendes. Les grans festes majors, els sopars de noces i les trobades de veïns al carrer configuraven espais idonis per a la circulació de contes. Fragments com el cant de la faula de la rabosa després d'una vetlada de falles o la reminiscència de santuaris abandonats narrats al so de la corda de guitarra van revelar que la història local no vivia només en documents, sinó en moments quotidians que s'anaven repetint al llarg de generacions. Aquest enfocament va permetre revelar la funció social de les històries: reforçar vincles, transmetre valors i, en definitiva, cohesionar la comunitat.

Allarg dels anys, el Grup d'Estudi del Medi Murbíter va desenvolupar una sèrie d'eines didàctiques que conjugaven creativitat i rigor. Els mapes narratius ideats pel col·lectiu mostraven les rutes imaginàries de personatges i esdeveniments, assenyalant punts d'interés històric i situant-los en l'espai real. Les dramatitzacions de faules i llegendes es convertiren en un recurs habitual a les escoles, perquè permetien als alumnes viure de primera mà l'experiència de la transmissió oral. Els itineraris de descoberta guiada van evolucionar en itineraris digitals, amb aplicacions mòbils que enregistraven fragments de veu recollits pels informants i els reproduïen en el mateix indret del relat.

Quan el treball de camp i la creació de materials van arribar a la seua maduresa, va començar la fase editorial. La sistematització de conclusions i l'organització de continguts en volums monogràfics o en articles especialitzats van donar cohesió a una acumulació ingent de dades. Aquelles publicacions es van dissenyar amb una qualitat gràfica que reflectia l'estima pel territori: reproduccions de mapes antics, il·lustracions inspirades en motius populars i fotografies de fonts, masos i ermites permetien complementar l'assaig amb imatges capaces de transportar el lector als paisatges reals.

Durant tot aquest procés, la correcció lingüística va ser important i es va vetllar perquè el valencià normatiu respirés amb registres d'arrel local. Les variants dialectals no van quedar relegades, sinó que es van integrar als textos amb notes al peu i glossaris. Aquest criteri va obrir la porta a màsters i cursos de formació que utilitzaven els materials com a exemples de bona praxi: l'equilibri entre autenticitat i claredat es va convertir en una referència per a qui treballa amb patrimoni immaterial.

La col·laboració amb els ajuntaments de la comarca va potenciar l'abast de tot aquest treball. Les mateixes administracions locals van participar en l'organització d'activitats de camp, en la difusió i en l'obertura d'exposicions temporals. Conferències itinerants, tallers per a menuts i passejades guiades pels llocs de les llegendes van permetre que el projecte tranqués

els límits estrictament acadèmics i arribés a qualsevol veí interessat a recuperar el seu passat oral.

L'impacte d'aquest enfocament integral ha anat més enllà de la simple preservació de relats. El Grup d'Estudi del Medi Murbíter ha demostrat que la recerca de camp i la intervenció pedagògica poden retroalimentar-se mútuament, generant materials que serveixen tant al món universitari com a l'aula. Les conclusions recollides en les publicacions i les experiències viscudes durant les activitats de difusió han reforçat el vincle entre llegenda i identitat col·lectiva, consolidant la idea que el patrimoni immaterial és un motor de dinamització cultural.

Mirant cap al futur, el repte implica integrar les noves tecnologies sense renunciar a la proximitat que defineix la recerca de camp. Plataformes digitals, arxius sonors i aplicacions de realitat augmentada ofereixen oportunitats per ampliar l'abast de les històries recopilades, però també obliguen a repensar la manera de garantir la fidelitat a les veus originàries. El llegat que va començar el 1981 continua actiu gràcies a aquesta voluntat de combinar la protecció de la memòria amb l'adaptació a un entorn en constant transformació.

El Grup d'Estudi del Medi Murbíter ha assolit que la memòria oral del Camp de Morvedre es mantinga viva, no pas com un conjunt de passatges arqueològics, sinó com un relat col·lectiu en constant evolució. La seua trajectòria acredita que la frontera entre realitat i ficció és permeable quan es tracta de reconstruir l'esperit d'un territori, i que la transmissió de llegendes i faules és una manera poderosa d'enfortir la identitat i enllaçar passat, present i futur.

Anàlisi de les llegendes com a expressió de la memòria col·lectiva

Les llegendes recollides al Camp de Morvedre suposen una finestra privilegiada per estudiar la forma en què la memòria col·lectiva configura el relat

històric. Hi apareixen personatges reals com Anníbal, Sertori o Sant Vicent Ferrer, units a motius llegendaris que amplifiquen la dimensió heroica o fabulosa dels fets. Aquest fenomen es pot relacionar amb la noció d'heterotòpia que Michel Foucault va descriure, on l'espai llegendari es converteix en un lloc diferenciat, simultàniament real i simbòlic, que serveix per a reinterpretar la història segons les necessitats de cada període (Foucault 1967).

Una de les narracions més emblemàtiques és la fundació de Sagunt, en què la figura del cavall d'or apareix com a element mític capaç de fer resistir la ciutat contra l'exèrcit cartaginés. Aquesta llegenda conjuga components d'origen clàssic amb motiu oral que rendibilitza la importància del record col·lectiu en temps de conflicte bèl·lic.

L'aqüeducte del diable, per la seua banda, incorpora la figura del pacte amb forces ocultes, un tema que connecta icnogràficament amb llegendes similars d'altres zones de la Mediterrània. La dimensió moral d'aquesta història subratlla la tensió entre fe i enginyeria, entre dependència de la providència divina i confiança en el treball humà, i alhora planteja qüestions sobre la responsabilitat individual i col·lectiva davant de la promesa i el deute sagrat.

En el cas de la cambra secreta del castell de Segart, la llegenda s'inicia amb la troballa d'un gravat antic que remetria a un tresor medieval amagat pels senyors feudals. El relat empra l'espai subterrani com a metàfora de la consciència oculta i del llegat patrimonial que roman enterrat fins que la determinació del passejant el faça aflorar. Aquest motiu configura una imatge poderosa de recerca del passat i de reivindicació del patrimoni com a patrimoni viu.

L'aparició de sants patrons en llegendes com la de Sant Vicent Ferrer a Algímia o la Mare de Déu de la Llet a Torres Torres incorpora la dimensió religiosa com a agent sociocultural, revelant l'intercanvi continu entre l'àmbit sagrat i l'àmbit profà. Aquestes narracions sacralitzen indrets concrets

i consoliden la relació entre territori i devoció, un fenomen que ha estat objecte d'estudi als camps de la geografia humana i de l'antropologia del sacre (Eliade 1963).

Anàlisi de les faules com a reflex de la condició humana

Les faules arreglades pel Grup Murbíter posen en relleu la pervivència d'una tradició fabulística que es remunta a Esop i La Fontaine, però s'adapta completament a les particularitats locals. El protagonisme de la rabosa, encarnat en dues figures —Raboseta i Rabosot—, permet explorar la dualitat moral i psicològica de l'astúcia i la torpesa, de la virtut i del vici, establint un diàleg sagrat entre intel·ligència i força bruta.

Aquesta doble faceta del mateix animal actua com a mirall de les contradiccions humanes: Raboseta presenta una astúcia refinada orientada a la supervivència i a la solidaritat amb la comunitat, mentre que Rabosot representa l'enginy impulsat per l'avarícia i l'interés personal. En la composició d'aquest contrast hi ha un fil narratiu ric en matisos que obre la porta a la reflexió sobre l'ètica, la justa mesura i la necessitat d'equilibri entre egoisme i responsabilitat social (Pujol 2010).

Les faules que enfronten la rabosa amb altres animals, com el corb, el llop o la perdiu, segueixen un esquema oral que combina humor, suspens i desenllaç moral. El lector o oient és convidat a posar-se en la pell de cada personatge, a reconèixer les seues motivacions i a identificar-se amb els dilemes que s'hi exposen. Aquest mecanisme d'empatia és essencial per a l'eficàcia didàctica de la narració com a vector de valors compartits.

El paisatge comarcal hi està present en forma de context descriptiu: muntanyes, barrancs, masos i fonts esdevenen escenaris que donen autenticitat i arrelament a cada relat. Aquesta vinculació estreta entre fabulació i geografia és una aportació destacada de la recerca de Murbíter, atesa la capacitat de les narracions de fer emergir l'espai com a personatge viu i actiu dins la trama.

La varietat de gèneres narratius que coexisteixen en aquesta compilació —faules morals, esquelets de rondalles, relats de transmissió oral fragmentària— revela la diversitat de funcions socials assignades a la tradició oral: des de la mera distracció fins a l'educació dels més menuts i la reiteració de normes de convivència en l'entorn rural.

Aspectes lingüístics i estilístics

L'adaptació lingüística dels textos ha de respondre a dos objectius aparentment contradictoris: la fidelitat a la parla popular i la claredat didàctica per a l'alumnat de primària i d'ensenyament secundari. El treball de normalització fet pel grup ha mantingut formes lexicals característiques de la comarca, com certs detalls de pronúncia o expressions idiomàtiques, alhora que ha aplicat la normativa de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua per coherència i usabilitat didàctica (AVL 2006).

En l'àmbit sintàctic, els textos alternen oracions preferentment simples amb perífrasis verbals que reflecteixen la parla conversacional, tot conservant elements propis de la tradició oral com les fórmules de presentació («Conta la gent que...», «Es diu que...») i els mecanismes de repetició que reforcen la memòria de l'oient.

Pel que fa a l'estil, la veu narrativa se situa en un punt intermedi entre el narrador omniscient i el narrador que testimonia l'evolució de l'orador popular cap a una veu més literària però sense perdre la calidesa pròpia del relat en veu alta. La presència de diàlegs insereix ritme i proximitat, i els recursos retòrics com la personificació de l'entorn natural o la metàfora animal acostumen a aparèixer de forma natural, sense convertir-se en ornaments literaris forçats.

La dimensió inclusiva es practica amb l'ús sistemàtic de termes col·lectius com l'alumnat, el professorat i la població en lloc de formes masculines genèriques, i amb la inclusió explícita de perspectives diverses en el relat, as-

segurant que tant les passes de persones com poden d'animals ser atribuïdes a figures de gènere no binari quan la forma tradicional ho permet.

Geografia i identitat territorial

Una de les aportacions més innovadores del projecte consisteix en la cartografia narrativa de cada llegenda i faula. Posar en relació el lloc geogràfic amb el contingut narratiu crea una eina didàctica que reforça el vincle entre memòria i paisatge. Els mapes elaborats per Murbíter localitzen fonts, coves, rambles i castells, i proposen itineraris pedagògics perquè l'alumnat recórrega de manera pràctica els indrets esmentats.

Aquesta georeferenciació narrativa, que recorda les propostes de la geografia humana crítica, ofereix la possibilitat de treballar en l'aula la dimensió espacial de la cultura i de comprendre com el territori condensa històries que van més enllà de la mera descripció física. Les llegendes, així, esdevenen recursos per fer visible la relació entre memòria i paisatge, entre passat mític i presència quotidiana.

L'ús d'eines digitals, com sistemes d'informació geogràfica adaptats a l'etapa educativa, potencia aquesta experiència i connecta el folklore tradicional amb metodologies innovadores, afavorint la transdisciplinarietat i l'aprofitament de competències tecnològiques en els estudis de llengua i geografia.

Funció didàctica i interdisciplinarietat

La versatilitat de les llegendes i faules del Camp de Morvedre com a materials didàctics és notable. De la mateixa manera que es pot treballar la comprensió lectora i l'anàlisi literària, aquestes narracions permeten introduir conceptes històrics, construir línies del temps i establir comparacions entre la llegenda i la documentació historiogràfica. A la vegada, l'element simbòlic –la lluita entre el bé i el mal, la recerca de tresors, el joc d'astúcia– es pot integrar en debats sobre valors i resolució de conflictes.

L'enfocament interdisciplinari abraça àrees com la història, la llengua, la geografia, l'ètica i les tecnologies de la informació. Les activitats proposades poden incloure la dramatització de fragments de llegendes, la creació de mapes narratius manuals o digitals, la redacció de versions alternatives i la reflexió compartida sobre els dilemes morals que plantegen les faules.

Aquest model de treball s'acosta al concepte d'aula expandida, on l'espai físic i temporal de l'aprenentatge supera els límits del centre educatiu per incorporar el patrimoni local com a agent actiu. El docent passa a ser un facilitador de processos d'investigació i de creació, on l'alumnat es converteix en investigador d'un patrimoni que li pertany.

Rellevància sociocultural i conclusions preliminars

L'estudi acadèmic de les llegendes i faules del Camp de Morvedre confirma que la tradició oral és un element viu de la cultura local i que el seu estudi aporta dades valuoses sobre la manera com una comunitat construeix i recrea la seua identitat. El procés de recollida i difusió promogut pel Grup Murbíter ha demostrat que la implicació de l'alumnat i del professorat en tasques de camp reforça el sentiment de pertinença i fomenta el respecte per la diversitat cultural dins el mateix territori.

Els resultats parcials apunten a la necessitat de continuar la documentació de variants orals poc conegudes i de fomentar el diàleg intergeneracional a través de projectes col·laboratius entre escoles, instituts i associacions culturals.

A més, la vinculació amb les administracions locals i la creació d'itineraris pedagògics consolida l'ús del patrimoni immaterial com a recurs de turisme cultural de proximitat, beneficiant tant la comunitat educativa com la població local.

L'aplicació d'eines digitals per a la creació de mapes narratius, la gravació audiovisual de sessions de contacontes i la publicació en plataformes

obertes, obren noves línies d'investigació i de difusió. En aquest sentit, la cooperació amb centres d'investigació universitària podria enfortir la dimensió científica del projecte i facilitar l'accés a fons europeus per a la salvaguarda del patrimoni intangible.

Conclusions

Les llegendes i faules del Camp de Morvedre conformen un corpus que construeix un pont entre el passat i el present, posant de manifest la necessitat de preservar i actualitzar el patrimoni immaterial com a element de cohesió social i d'innovació educativa. El treball del Grup Murbíter ha assolit un equilibri entre la fidelitat a la parla popular i l'exigència d'un llenguatge normatiu apte per a l'àmbit escolar, tot incorporant recursos metodològics que afavoreixen l'aprenentatge interdisciplinari.

L'estudi aprofundit de les variants orals, l'anàlisi simbòlica de les històries i la implementació d'estratègies didàctiques que integren la georeferenciació narrativa ofereixen un model reproducible a altres regions. A l'hora de dissenyar materials d'ensenyament basats en la tradició popular, cal mantenir un esperit crític que contemple tant la riquesa cultural com la transformació que experimenten les narracions quan passen de la memòria individual a la impremta.

L'experiència del Camp de Morvedre indica que la recerca i difusió del folklore local permet a l'alumnat connectar amb la diversitat de la cultura i, alhora, desenvolupar competències literàries, històriques, geogràfiques i tecnològiques. Aquest abordatge interdisciplinari i participatiu constitueix una via eficaç per revitalitzar la tradició oral i per fomentar la consciència crítica i creativa de la ciutadania.

El Camp de Morvedre és molt més que un conjunt de pobles i paisatges; és un espai on cada pedra, cada bassa i cada barranc semblen murmurar històries de faula. La seua orografia accidentada i els seus indrets emblemàtics

han estat testimonis silenciosos de successos que van des de la fundació romana de Sagunt fins a llegendes de cavalls d'or i castells ocults. Aquest teixit de passat i narració converteix la comarca en un territori de llegenda, on la memòria col·lectiva es fusiona amb el paisatge. La força d'aquest llegat rau en la capacitat de fer emergir les veus de la gent major, els conta contes naturals que mantenen viva la tradició oral.

Les serres, les fondalades i els rius que l'escarpen configuren un escenari on la mitologia local troba un marc real per desplegar-se. Les muntanyes de la Calderona, les fonts misterioses de Torres Torres i les restes romanes de l'aqüeducte del diable es presenten com a escenaris teatrals que conviden a la imaginació. En cada racó del territori, la topografia esdevé un personatge més de les llegendes, un actor que guia el relat i el dota de sentit. Aquesta complicitat entre narració i geografia encomana a tota la ciutadania el sentiment que el paisatge parla i cal saber-lo escoltar.

La història del Camp de Morvedre és un palimpsest d'empremtes culturals que van des del món iber i romà fins a la presència musulmana i l'època cristiana. Aquesta concatenació d'emprius ha originat un repertori variat de llegendes que recullen la resistència de Sagunt davant d'Anníbal, els prodigis de Sant Vicent Ferrer o les aventures de l'home que va fer un pacte amb el diable per construir un aqüeducte. Cada narració és un canal de transmissió de records col·lectius que, en barrejar realitat i fabulació, ofereix una visió més rica del passat. El resultat és una comarca que, per si mateixa, actua com una gran llegenda, amb capítols escrits per la mateixa terra.

L'aigua, l'element fonamental d'aquest territori, corre pels velluts canals i regates, regant hortes i molles, però també alimenta les històries de fonts que reguen llet o campanes que canten de nit. La presència de les rieres i l'aprofitament tradicional dels recursos hídrics han generat llegendes de pantans, deus i éssers fantàstics que s'adormen sota la pell de l'aigua. Aquest encadenament entre natura i imaginari popular confereix al Camp de Morvedre la quali-

tat de lloc extraordinari, on allò quotidià es revesteix de misteri. L'aigua esdevé així un fil conductor que connecta passat i present, memòria i fantasia.

La riquesa de faules protagonitzades per raboses i altres animals situa la comarca a l'epicentre d'una tradició fabulística viva. Les faules no sols il·lustren la dualitat humana entre l'enginy i la vanitat, la generositat i l'egoisme, sinó que reflecteixen un entorn natural compartit.

En aquest marc, la rabosa es converteix en un mirall de la condició humana i el bosc, espai de joc i aprenentatge, és el seu escenari preferit. Aquesta simfonia entre fauna, flora i contes dota el territori d'una identitat reconeixible i singular.

El Camp de Morvedre és també un laboratori educatiu al cel obert, on l'alumnat pot conèixer la història desplegant mapes narratius i seguint els itineraris de les llegendes. La col·laboració entre professorat i investigadors i la implicació de les escoles en projectes de camp reforcen el vincle entre aprenentatge i patrimoni immaterial. Aquest enfocament experiencial facilita la comprensió dels processos històrics i culturals, i alhora activa la curiositat i el pensament crític. Així, la comarca es transforma en un espai d'aprenentatge integral i interdisciplinari.

La transmissió intergeneracional de les històries continua essent un acte de resistència cultural que recrea el sentiment de comunitat. Les trobades al carrer, les festes majors i els moments familiars al voltant de l'olla perpetua en la figura del conta contes natural i mantenen viva la flama de la narrativa oral. Aquesta pràctica col·lectiva enforteix el teixit social i aporta un sentit de pertinença que travessa les generacions. Gràcies a aquesta transmissió viva, la comarca es manté com un teatre obert de llegendes.

Els reptes de futur passen per la conservació activa d'aquest patrimoni immaterial i per la seua renovació mitjançant les tecnologies digitals. La georeferenciació narrativa, els registres audiovisuals i les plataformes en línia obren la porta a noves formes de participació i difusió, però també plantegen

la necessitat de preservar l'autenticitat de les variants orals. La col·laboració entre institucions educatives, administracions locals i entitats culturals resulta essencial per garantir la continuïtat d'aquest llegat. El repte consisteix a compassar tradició i innovació sense traïr l'esperit de la comarca.

La percepció del Camp de Morvedre com a comarca de llegenda no és només un recurs literari, sinó una realitat compartida per tota la població. Les seues rutes, els seus ritus i les seues narracions són una invitació a sentir el territori com un organisme viu, capaç de parlar i de guiar els passos de qui l'explora per la seua renovació mitjançant les tecnologies digitals. La geo-referenciació narrativa, els registres audiovisuals i les plataformes en línia obren la porta a noves formes de participació i difusió, però també plantegen la necessitat de preservar l'autenticitat de les variants orals. La col·laboració entre institucions educatives, administracions locals i entitats culturals resulta essencial per garantir la continuïtat d'aquest llegat. El repte consisteix a compassar tradició i innovació sense traïr l'esperit de la comarca. Aquesta visió fomenta el respecte pel medi ambient i el reconeixement de la riquesa de la diversitat cultural. Així, la comarca esdevé una gran aula de llegendes on cada persona pot escriure el seu propi capítol.

El Camp de Morvedre és una comarca que viu en la intersecció entre història i mite, entre realitat i ficció, i on l'imaginari popular s'expandeix més enllà dels límits físics del territori. És un lloc on cada sender ofereix un relat, cada masia reserva un secret i cada bosc guarda un poema. Aquesta condició fa que la comarca de Morvedre siga, en si mateixa, una llegenda en marxa, un relat col·lectiu que no ha fet més que començar.

Bibliografia

- Eliade, M. (1963). *Mite i realitat*. Editorial Crítica.
- Foucault, M. (1967). *Espais heterotòpics*. Revista d'Epsilon.
- Valor, E. (1989). *Rondalles valencianes*. Edicions 96.

- Grup d'Estudi del Medi Murbíter (1996). *Llegendes del Camp de Morvedre*. Navarro Impressors.
- Grup d'Estudi del Medi Murbíter (1998). *Faules del Camp de Morvedre*. Navarro Impressors.
- Martí, M. D. (2002). *Etnopoètica i memòria viva*. Publicacions de la Universitat de València.
- Lluca Juesas, A. E. (2021). *Festes populars de Morvedre: Calendari litúrgic*. Bubok Publishing.
- Lluca Úbeda, Emilio (1991). *Leyendas y tradiciones saguntinas*. Sagunt: Edició de l'autor.
- Palomero, J. (1995). *Folklore i educació: una aproximació didàctica*. Publicacions de la Universitat de València.
- Pujol, A. (2010). *Mite, fabulació i pedagogia*. Tirant lo Blanc.
- Vilanova, R. (2012). *Literatura i identitat valenciana*. Publicacions de la Universitat d'Alacant.
- Tarragona, A. (2008). *Metodologies d'investigació folklòrica*. Publicacions de Blanquerna.
- Levante-EMV. (2022, 26 octubre). *La Diabólica, el Grup d'estudis Murbíter y el presidente Jaime Guillen reciben el premio Palmera d'or*. <https://www.levante-emv.com/morvedre/2022/10/26/diabolica-grup-destudis-murbiter-presidente-77752932.html>
- Ajuntament de Sagunt. (2017, 28 abril). El departamento de Educación elabora el proyecto educativo *Saguntum Civitas Magistra*. <https://aytosagunto.es/es/actualidad/el-departamento-de-educacion-elabora-el-proyecto-educativo-saguntum-civitas-magistra/>
- Ajuntament de Sagunt. (2017, 28 abril). El departament d'Educació elabora el projecte educatiu *Saguntum Civitas Magistra*. <https://aytosagunto.es/va/actualitat/el-departament-d-educacio-elabora-el-projecte-educatiu-saguntum-civitas-magistra/>

Els límits i la fantasia

Alberto Rey i García

Escriptor

Va haver-hi un temps en què el món es va reduir a la mida d'una habitació. Les parets eren fronteres, les finestres pantalles i el silenci, una constant. Durant els mesos de la pandèmia, com li va passar a tanta gent, la meua realitat es va veure limitada pel confinament, la incertesa i la sensació d'estar aturat en un punt fix. No obstant això, va ser precisament en eixe espai reduït on la fantasia va començar a expandir-se dins del meu cap.

Vaig escriure *Els crims de Steamfield* en a penes dues setmanes, quasi sense eixir de l'habitació, com si es tractara d'una epifania. Ni tan sols sabia si volia ser escriptor, però el món fantàstic que s'estava formant en la meua ment va decidir per mi. Només hi havia un escriptori, una pantalla i una necessitat quasi urgent d'imaginar altres llocs. *Steamfield* va nàixer així: com

un refugi on escapar quan el món real semblava massa estret. Una ciutat victoriana plena de misteri, engranatges, detectius i secrets, que em va permetre moure'm quan el cos no podia fer-ho.

Va ser aleshores quan vaig comprendre que la fantasia no és una evasió ingènua, sinó una eina poderosa per travessar límits. Mentre fora tot estava paralitzat, els meus personatges continuaven avançant, investigant crims, enfrontant-se a conspiracions i prenent decisions. I, sense adonar-me'n, jo avançava amb ells.

Mai no vaig imaginar fins on arribaria aquell viatge. Aquelles històries escrites en solitud, en ple confinament global, van començar a trobar milers de lectors. Primer a Espanya. Després, gràcies a internet, van arribar els lectors de Llatinoamèrica. Més tard va ser el torn de continuar la saga amb *La rebel·lió dels Bigots* i de tancar la trilogia amb *Els secrets de l'inspector*. El creixement va ser tal que, igual que em va passar anys arrere amb els curtmetratges, va començar a despertar interès en llocs molt llunyans, països que mai hauria imaginat.

Com si es tractara d'un cas OVNI, hi va haver un contacte inesperat i, a partir d'aquell moment, el somni es va fer realitat: els meus llibres serien traduïts al tailandés. Costa descriure què se sent en saber que una història escrita en una habitació durant una pandèmia es llegirà a l'altra banda del món. Senzillament, increïble.

Em resulta difícil no veure en tot açò una paradoxa preciosa. Mentre jo estava limitat per circumstàncies econòmiques i laborals que m'impedi- en viatjar a Tailàndia, la fantasia que havia escrit era completament lliure. Els meus llibres van viatjar quan jo no podia fer-ho. Van travessar idiomes, contextos i fronteres que mesos abans semblaven infranquejables.

Amb el temps va arribar *El Maquinista*, una novel·la diferent, més introspectiva, nascuda també d'aquella reflexió sobre els viatges, el temps i les etapes de la vida. Un tren intergalàctic com a símbol dels trajectes que

fem per dins, fins i tot quan per fora tot sembla quiet. D'alguna manera, aquest llibre també és fill d'aquell període: de la pausa forçada, de mirar cap a dins i d'entendre que no tots els desplaçaments són físics.

Hui, quan mire enrere, entenc que els límits no sempre són el final del camí. De vegades són el lloc des d'on comença un altre. La fantasia em va permetre resistir, crear i connectar. Va transformar el confinament en moviment i la distància en proximitat.

L'any 2026 m'enfronte a un nou repte: ser pare i aprendre a compaginar-ho amb el treball, l'esport i, per descomptat, l'escriptura. El que podria sonar com més límits, per a mi són notes que, tocadés en l'ordre correcte, permeten que sone una cançó preciosa. Si tot va segons el previst, aquest any publicaré noves històries amb les quals espere tornar a connectar amb els meus lectors. Com a primícia, avance dos títols: *El Club de les Llums Trencades* i *Les Cròniques de Steamfield*.

Escriure des d'una habitació en temps de COVID em va ensenyar que les històries no entenen de quarantenes. Que la imaginació no es confina. I que, fins i tot en els moments més tancats, la literatura continua sent una forma profundament humana de viatjar, de trobar-se i de compartir mons.

La cremà: La flama que ens ensenya a nàixer, soltar i tornar a començar

Eva Alandes

Terapeuta ocupacional

Hi ha nits a València en les quals l'ànima dels Valencians i Valencianes connecta amb una cosa molt antiga, alguna cosa que està per damunt del temps: La Nit de la *Cremà*.

Un moment únic i màgic en el qual el foc es converteix en mestre, en guia i en espill. Una nit on l'humà i el sagrat es freguen, on la ciutat sencera s'entrega a una veritat que a vegades fa mal: per a poder renàixer, primer cal deixar anar.

La *cremà* és eixe instant suspès, entre un final i un principi, entre un silenci magistral i l'esclat d'una flama que no sols consumeix fusta i pintura, sinó també el temps que hem viscut.

Durant quasi un any, cada falla naix i creix de nou, entre riures, esforç, creativitat, il·lusió, entre fallers i falleres, mà a mà i cor amb cor. Però en la nit de la *cremà*, tot eixe camí es torna llum. El foc ascendeix, balla i s'emporta el cons-

truït, com una exhalació profunda que allibera allò que ja va complir la seua missió. I ací, en eixe acte tan nostre, trobem un ensenyament que transcendeix per damunt de la festa fallera: no hi ha renaixement sense despreniment.

I això, com a dona valenciana em porta a connectar amb el somni de la maternitat des d'una altra mirada. Al principi és una idea xicoteta, quasi un murmurí: el desig de ser mare. Després eixe somni pren forma, es modela, es pinta, es vist de detalls que són com a xicotets batecs artesans. La falla, com un embaràs, és un procés que comença amb una espurna de llum, de pensament, de desig, de creació sagrada, d'espera, de cura, d'il·lusió. Una creació que es nodreix d'amor, de sentiment, de mirades, de converses, de riures i de nits sense dormir. Creix sostinguda per la comunitat fallera, igual que una vida creix sostinguda pel cos de la mare que cuida, guarda i protegeix.

Però arriba un instant —màgic, inevitable, profundament humà— en el qual eixa creació ha d'entregar-se al món, travessa un llindar.

I després, deixar d'existir tal com la vam conèixer. S'ha transformat.

En el cos de la dona que es converteix en mare, naix el nadó com a miracle de la creació en tota la seua perfecció, però també naix la placenta per a complir una missió sagrada: sostindre la vida. Alimenta, oxigena, abraça des de dins. Però quan el nadó arriba, quan el cicle es compleix, la placenta també ha de partir. La seua missió ha acabat. Ho ha entregat tot. Ha sigut pur servei. I per això mateix, el seu final és també un acte d'amor.

De la mateixa manera, una falla naix per a ser viscuda i, finalment, per a ser oferida al foc. El seu destí no és quedar-se: és complir-se. És transformar-se. És donar pas.

En cada espurna del foc brolla un missatge: hi ha coses que existeixen només per a impulsar-nos cap a una cosa més gran.

I és que quan les dones vivim una maternitat conscient, integrem una filosofia de vida on tot és un flux constant entre nàixer i soltar. Entre inhalar i exhalar. Entre construir i alliberar. Aprenem a acceptar que res és perma-

nent i que, no obstant això, tot és valuós. Aprenem el que realment significa el desagafe i això ens porta a connectar amb la nostra grandesa.

I per això, quan la *cremà* encén la nit valenciana, entenem eixa filosofia en el llenguatge més universal: el llenguatge del foc i el seu significat profund.

On tot el que va ser —les crítiques, les sàtires, les històries, les il·lusions, l'art efímer— s'eleva en fum i es perd en el cel. Però alguna cosa queda, alguna cosa que no es veu, que se sent i que mai es crema: el record, l'experiència compartida, la unió, la tradició que es renova com si cada espurna continguera el batec antic del nostre poble valencià.

Hi ha els qui diuen que el foc porta amb ell una gran veritat: consumeix el material i deixa només l'essencial. I cada any, quan les falles s'encenen, quan el *crepitar* plena l'aire, sentim que alguna cosa dins de nosaltres també s'encén. Alguna cosa es desprén. Alguna cosa es purifica.

La falla es crema, igual que la placenta se separa, igual que els cicles de la vida es tanquen per a permetre que uns altres comencen. I no hi ha tristesa en eixe final: hi ha gratitud i amor.

Gratitud pel que va ser, pel que ens va sostindre, pel que ens va fer créixer.

Amor a la terra valenciana, a la tradició, a la creació i al miracle de la vida.

Per això, la *cremà* és un ritual de valentia.

És acceptar que el que estimem ha de transformar-se.

És desafecció.

És soltar i confiar.

És comprendre que la bellesa més autèntica no és la que roman, sinó la que s'entrega per complet, a la humanitat.

És saber que quan alguna cosa acaba, una cosa nova sempre està esperant.

Honrant les cendres que el foc ens regala, observant-les no com un final, sinó com a llavors d'un començament fèrtil per a un nou renàixer.

Perquè mentre hi haja un foc que ens reunisca, hi haurà sempre una València que renaix.

El foc també parla? Els sons de la cremà com a llenguatge ritual

Gaby Collado

Docent, poeta i faller

La relació de les falles amb el foc és inherent al seu nom i a la seua tradició. La paraula «falla» deriva del llatí *facula* i, a més de l'accepció actual de cadafal, significa tronc, tea o torxa, objectes utilitzats antigament per a fer llum o encendre un foc. Aquest origen ja ens indica que el foc era un element de comunicació, com per exemple, la llum en la foscor de la nit, i senyalització des de les torres de vigilància a la València medieval.

El vincle entre les falles i el foc s'emmarca dins de les festes del foc indoeuropees i valencianes (Hernández, *Revista Caramella*). Aquest element ha estat central en l'organització de la llar i la comunitat al llarg de la història. El foc, tal com es reconeix universalment, posseïx una naturalesa ambigua, és una font de vida i calor, però alhora, un element capaç de destruir coses amb facilitat. Aquesta ambigüitat és fonamental en el seu ús ritual.

Doncs el foc no és exclusiu de les falles, la festa valenciana s'inscriu dins d'un marc més ampli de celebracions que utilitzen el foc com a element central i estan vinculades als cicles estacionals i els moviments dels astres. Les falles, en concret, commemoren originàriament el pas de l'hivern a la primavera, coincidint amb l'equinocci primaveral i el dia de Sant Josep. Aquest canvi d'estació i l'organització del món agrícola estan relacionats amb altres festivitats com Nadal i Sant Joan, que també impliquen el foc.

Tal com explica l'historiador i antropòleg valencià Joan F. Mira en els seus estudis sobre cultura popular, moltes de les principals festivitats del calendari coincidixen amb els solsticis i equinoccis, marcant l'acabament i l'inici de les estacions, com ja he esmentat abans. Les falles, concretament, s'han convertit en la commemoració del canvi de l'hivern a la primavera, o l'equinocci primaveral.

Aquesta relació cíclica es manté en altres manifestacions de «falles» a Europa:

- **Falles del Pirineu:** Declarades Patrimoni Immaterial de la Humanitat el 2015, celebren majoritàriament el solstici d'estiu, al voltant de Sant Joan.
- **Fia-Faia:** Celebrada a Bagà i Sant Julià de Cerdanyola la nit de Nadal, al voltant del solstici d'hivern.
- **Failles dels Alps:** Tradició francesa i suïssa, celebrades al primer diumenge de Quaresma o la nit de Sant Joan.

L'antropòleg Claude Lévi-Strauss va analitzar com els sistemes simbòlics es basen en oposicions binàries. Així, si ens fixem en la cremà, el foc (llum, calor, destrucció) s'oposa a les cendres (foscor, fred, nou inici), establint un patró de renovació constant. Aquest concepte de l'any dividit en quarts, marcat pels solsticis i equinoccis, demostra com les festes del foc estan distribuïdes al llarg de tota l'anualitat per assenyalar els trànsits estacionals.

A la nostra terra, l'ús del foc va evolucionar de la simple crema d'andròmines i trastos vells (al final de l'hivern), per part dels fusters valencians el dia 19 de març, vigília de Sant Josep (patró del gremi) a la incorporació de figures satíriques, una pràctica europea per a exposar a la vergonya pública arrel d'uns ninots (parots) que acabaven a la foguera. Aquest caràcter satíric es va barrejar amb altres connotacions com les veïnals, eròtiques, crítiques, polítiques i artístiques, fent que el foc, doncs, no sols escalfe, sinó que critica, purifica i celebra.

El foc, l'element purificador i destructiu per excel·lència, ha estat un company constant en la història de la humanitat i, per descomptat, en les nostres estimades falles. En reduir-se els cadafals a cendres, es tanca un cicle i se simbolitza el fet de renàixer de la festa i l'inici d'un nou any faller, així com la promesa de prosperitat als camps i cultius amb la primavera, és a dir, es crema allò que es creu que sobra en la societat, els vicis i les crítiques o coses roïnes que succeïxen al llarg de l'any.

El filòsof i sociòleg valencià Miquel Peiró als seus *Assajos crítics sobre cultura i festa valenciana* reflexiona extensament sobre la complexa relació que manté la societat fallera amb la seua pròpia creació. La cremà, segons aquesta perspectiva, és l'acceptació conscient de l'estètica de l'efímer. L'obra d'art està concebuda des del principi per a la seua autodestrucció, i no es veu la seua destrucció com un fracàs, sinó el triomf del propòsit de la falla. Aquesta «pèrdua necessària» és el que dona valor real al cicle i a la renovació, sent el foc, en aquest sentit, l'últim, el més gran i el més impressionant dels premis que rep l'obra.

L'efímer, per la seua condició temporal, intensifica l'experiència sensorial. La gent no sols mira la cremà; l'escolta, la sent i l'olora, perquè sap que aquella combinació irrepètible de llum, color i soroll s'esvairà en minuts. Aquesta intensitat és el que fa que la cremà siga, per a molts, el moment més emotiu i transcendent de tot l'any faller.

L'esclat final de les falles, la cremà, no és tan sols la dissolució espectacular d'una obra d'art efímera, sinó la culminació d'un profund ritual sonor i simbòlic. És un esdeveniment sensorial total, on l'oïda esdevé el canal principal per a entendre el final d'un cicle. No és un soroll caòtic; és una simfonia de la dissolució, orquestrada per la natura del material que es crema (fusta, cartró i suro). Més enllà de l'impacte visual, el foc genera una banda sonora pròpia que actua com un llenguatge en si mateix, un ritual sonor i visual que transcendeix la simple combustió. Els sons de la cremà, des del primer cruixit fins a l'últim espetec, conformen una banda sonora ritual que «parla» a la comunitat fallera i a qualsevol espectador atent.

Els sons de la combustió

Quan la flama toca el ninot i l'estructura del cadafal, el foc comença a «parlar» a través d'una rica paleta de sons que constitueixen el seu propi llenguatge simbòlic i ritual. L'etnòleg Julio Caro Baroja, en les seues *Anàlisis sobre festes populars*, subratllava la importància dels elements materials (fusta, cartró i pólvora) en la construcció del ritual.

Els diferents sons de la combustió els podem classificar d'aquesta manera:

- **El *muteig* inicial:** El ritual sonor comença amb la pólvora, aquest so és inherent a la cultura del foc valenciana. L'encesa de la falla sovint va acompanyada de xicotets artefactes pirotècnics que actuen com l'ànima del foc, un preludi violent i sonor a la combustió. Eixa metxa de la traca, dona encesa i l'esclat inicial que posa foc a la base o a l'element més inflamable. Aquest *muteig* inicial provoca un silenci tens de respecte i temor reverencial en el públic, just abans de l'esclat. Aquesta tensió és la pólvora emocional que precedeix el foc real, és l'espurna que inicia la història.
- **El cruixit de la fusta:** A mesura que el foc pren cos i s'apodera de la part

principal de la falla, la fusta cruix, s'espenya i esclata amb sons secs, irregulars i violents. Aquest soroll representa la destrucció del passat, la crema dels pecats, dels defectes i les crítiques socials i polítiques (simbolitzats pels ninots satírics) que s'han exposat durant els dies de festa. La crema, com a «pràctica difosa per tot Europa» per exposar a la vergonya pública, té en aquest cruixit la seua execució sonora. Per a l'oïda del faller, és el so de la neteja, un soroll que ens diu que el roí ja s'ha consumit.

→ **El rugit de la flama:** Quan la cremà està en el seu punt àlgid, el foc emet un rugit profund, intens i sostingut, una mena de murmuri o bramul continu. El filòsof Gaston Bachelard, en la seua obra *La psicoanàlisi del foc*, destaca la fascinació per l'element d'ignició i el seu poder oníric i destructiu. Aquest rugit és la veu de la passió fallera en el seu estat més pur, és la força de la festa, l'energia col·lectiva i la confirmació de la catarsi. És la força de l'element purificador que neteja l'aire i l'esperit de l'any passat, transformant l'art efímer en fum i cendra. El so potent d'aquest rugit reafirma el poder i la identitat de la falla en el barri. La flama il·lumina la foscor nocturna i és la màxima expressió del soroll transformat en art, bellesa i alliberador de sentiments.

→ **L'esclat final i el silenci:** A mesura que la falla es reduïx a cendres, els esclats es tornen esporàdics i el rugit s'esvaïx, deixant pas a un silenci càlid i fumats, farcit de l'olor de fum i cendra. Aquest silenci no és buit, sinó ple de la promesa del nou cicle que començarà a l'endemà.

En síntesi, el foc de la cremà és un emissor de significat, on el cruixit parla de la sàtira que es consumix, el rugit parla de la purificació i l'energia col·lectiva, i el silenci parla de la renovació. Així, el foc no només «parla», sinó que el seu llenguatge sonor és la manifestació audible d'un ritual profundament arrelat en els cicles de la natura i en la identitat cultural valenciana.

Els sons de les persones

El llenguatge del foc no és només acústic; és humà i no es limita als sons de la combustió. La comunitat fallera reacciona a aquests sons amb un llenguatge d'emocions:

- **L'exclamació d'inici:** L'esclat inicial és rebut amb una barretja de sorpresa, emoció i, a voltes, de plors d'alegria. Aquesta reacció, visible i audible, subratlla la profunditat del vincle emocional.
- **Els càntics i aplaudiments:** Els aplaudiments rítmics i els crits d'ànim a l'hora de l'esplendor del foc subratllen l'alegria col·lectiva i la unitat.
- **El silenci respectuós:** El moment en què cau el remat central sol anar acompanyat d'un silenci respectuós que honra l'obra de l'artista faller i marca el punt culminant i el final del cicle.
- **La música:** L'acte d'encendre una falla sovint es fa al so de l'Himne Regional Valencià, un moment en què la música proporciona solemnitat i unificació emocional.

Però no sols a les nostres falles es percep aquests sons:

- La rebuda del foc en altres tradicions, com en les Falles del Pirineu, els *fallaires* són rebuts amb música i alegria.
- En el cas de la Fia-Faia, la crema s'acompanya d'un càntic concret: «*Fia-faia, que nostro senyor ha nascut a la paia*». Aquestes respostes sonores humanes reforcen el sentit comunitari del ritual.

El Llenguatge Sensorial

El foc no sols parla a través dels sons; la seua comunicació és multimodal i abraça els sentits més primaris:

- **La llum com a narradora:** Aquesta llum intensa i canviant de la flama narra l'evolució de la cremà.
- **La calor de les emocions:** El foc emet una calor intensa. Aquesta calor física apropa els cossos i les emocions.
- **L'olor de la tradició:** L'olfacte és, possiblement, el sentit més lligat a la memòria. L'olor de la pólvora cremada barrejada amb la del cartró i la fusta crea una aroma inconfusible, fent d'aquesta olor penetrant la signatura química del ritual faller, un missatge que roman en la roba i en el record molt després que el so s'haja extingit, assegurant que la «memòria» de la cremà perdure.

El missatge del foc

El foc de la cremà és, totalment, un missatger. Porta el testimoni de l'any passat i la promesa de l'any vinent.

- **Testimoni del temps:** Aquest foc és el testimoni que el temps ha transcorregut i dona fi als somnis complits.
- **Missatger de la renovació:** Les cendres resultants són el missatge final, del no-res sorgix la possibilitat de tornar a començar. Aquest és el missatge de les celebracions estacionals, el de la renovació de la vida que anuncia la primavera.

Així, en el darrer alè de les flames, la cremà, es revela com la metàfora viva i ardent de l'existència valenciana. Des del primer muteig de la metxa fins al rugit sostingut que ascendix a la nit de Sant Josep, el foc esdevé el nostre gran orador, utilitzant el llenguatge universal de l'energia i la passió. És la purificació catàrtica que, any rere any, devora la crítica, els vicis i l'art efímer, convertint-los en la pèrdua necessària per al renaixement. Les cendres que resten no són el final, sinó la promesa fètida i càlida de la nova llavor; són

la certesa que el cicle de l'any s'ha tancat perfectament, alineant-se amb la lògica còsmica dels equinoccis. En aquest intercanvi de fum i silenci, la falla s'ha sacrificat per a alimentar la flama de la identitat, deixant-nos impregnats de l'olor de la història i amb la il·lusió intacta: el foc ens ha parlat, i demà, amb la cendra als peus, tornarem a començar, amb la identitat d'un poble que cada any crema el seu passat per encendre el seu futur.

Bibliografia i Webgrafia

- Hernández, Vicente. *El foc i les falles*. Revista Caramella.
- Bachelard, Gaston. *La psicoanàlisi del foc*.
- Mira, Joan F. Referències a l'organització de les festivitats al voltant dels solsticis i equinoccis.
- Caro Baroja, Julio. *Anàlisi sobre les festes populars*.
- Lévi-Strauss, Claude. *El cru i el cuit*.
- Caillois, Roger. *Els jocs i els homes: La màscara i el vertigen*.
- Peiró, Miquel. *Assajos crítics sobre cultura i festa valenciana*.
- González, Ferran. *Les altres falles*. Article llibret Falla Plaça Rodrigo 2017
- Enciclopèdia.cat. *Els rituals i les festes de foc*.

La bellesa de l'efímer

Maria López i Jorge

Professora de llengua i literatura

«...on escamparem les cendres
del que no vam viure perquè ho crèiem etern.
Oh, si haguéssim sabut llavors que moriria tot
entre terra esquerdada, nius de paparres i capolls d'erugues.
Aquí, el desig:
en el dol
del que no».

Aquests versos de Sònia Moll, del seu llibre 'On fugirem, amor', recullen la bellesa de l'efímer, el comiat, la pèrdua. Sentiments que van més enllà de la poesia i ens esgarrifen, qui no ha viscut mai el dol o el desig en qualsevol manifestació artística? Ens

emocionem llegint un llibre, veient una pel·lícula, una obra de teatre, però també quan un artista faller aconsegueix immortalitzar una escena que ens ha marcat profundament.

Recorde recórrer totes les falles de Sagunt i la Vall d'Uixó amb els meus pares quan era xicoteta. Sempre que veia monuments amb un avi i els seus néts m'emocionava, potser sentia que estava assistint a l'última conversa entre aquells personatges perquè l'endemà només en quedarien les cendres. Ara, tot i que ja no queda res d'aquella innocència, roman la necessitat de vetllar per la nostra cultura, per l'art que ens travessa i ens fa més humans.

«És no dir-te mai que tot sempre acaba, que la memòria també crema en flames.

És no dir-te mai que tot és efímer, em sap greu, però no ens queda cap refugi.

I caminem amb la por entre les ungles i caminem amb la pell gratinada de cops, de buits, de sang i de preguntes.

És no dir-te, tenir-te, ni evocar-te perquè tot algun dia sempre marxa. I correm perquè volem viure encara i correm per evitar l'impossible amb les mans ancorades a una terra de submissions, de comiats i de pèrdues».

'Dos hiverns i un incendi', Aina Torres.

El foc de la COVID

Carlos Segundo

Faller de cercavila, apassionat de les lletres

El foc sempre ha sigut un dels elements més importants del món de les falles. És, sense cap dubte, l'origen de la nostra festa, amb la cremà dels parots dels fusters (eixos artefactes que utilitzaven per a penjar els fanals que els il·luminaven en hivern) en arribar la primavera, més concretament el 19 de març, dia de Sant Josep, el seu patró, quan la llum del sol mediterrani, eixe que ens dona calor, vida, i marca el nostre caràcter alegre, fester, diferent en definitiva, feia innecessària la llum d'elements afegits.

El foc sempre s'ha considerat des de temps ancestrals com una cosa purificadora en la majoria de les societats, cremant tot el dolent per a generar un futur més prospere, i això s'ha acabat transmetent al món de les falles, on representa eixe element que trenca amb el passat per a iniciar un nou cicle,

espantant qualsevol factor negatiu de la nostra vida per a afrontar un futur amb nous objectius i il·lusions. Jo crec, personalment, que la majoria dels fallers ens marquem els objectius per al nou any més a la Cremà de la falla que amb les campanades de la Nit de Cap d'Any.

Això ha sigut així, com ja hem comentat, des que l'home va tindre consciència del poder d'eixes llums que feien calor, i que de la mateixa manera que confortaven eren capaces de destruir amb un poder sobrehumà. Però va haver-hi un temps, en una època molt recent, en el qual aquest foc purificador va adquirir un valor afegit...

Allà pel 10 de març de 2020, i davant la qual era la pitjor amenaça sanitària dels temps moderns, algú va decidir (i, encara que ens molestara en un primer moment, no dubtarem de la validesa de la decisió, que es va demostrar positiva) que el país es paralizara. I, de sobte, totes les mirades es van centrar en la Comunitat Valenciana.

El 2 de març, com cada any en la Cridà, i, una vegada més, des de les espectaculars Torres de Serrans (entorn únic i immillorable que any rere any servia com a imatge de la ciutat de València al món sencer durant un dia), les Falleres Majors de València havien cridat el món sencer a compartir una festa que, a partir d'eixe dia 10, ni elles mateixes sabien com l'anaven a poder viure.

Les falles, la festa gran de València, estaven tant a tir de pedra que algunes comissions (més de les desitjables en aquella conjuntura) ja tenien part dels seus monuments a mitjan muntatge, i la majoria estaven ja amb elements al carrer.

A eixes altures, totes les falles tenien ja tots els contractes firmats (pirotècnia, música, flors...) i, les falleres sobretot, les seues perruqueries, maqui·llatges, etc. Tot això es va paraitzar.

Perquè ens fem una xicoteta idea del que això suposava, tant per a la festa en si com per a la societat, l'última vegada que això havia ocorregut havia

sigut en 1939 a causa de la Guerra Civil, i no havia enxampat tant per sorpresa a ningú, ja que venia de dos anys enrere (en 1936 encara es celebraren amb normalitat).

Es va generar una gran incertesa, però, per una vegada, les autoritats van ser inflexibles en tot el que es referia a les aglomeracions i actes multitudinaris, i van decretar de manera contundent la paralització d'una festa que havia sobreviscut a riuades, guerres, temps de crisis...

Què anava a passar ara? Quin era el futur de les falles? Evidentment, aquesta paralització de l'activitat va generar una crisi en moltes empreses dels sectors que proveeixen a la festa. Grans empreses no van poder assumir un temps d'espera, de moment, indefinit. La incertesa era el factor predominant en tots els sectors. Alguns es van reinventar per a intentar sobreviure fins que passara l'aiguat. Però costava tant aguantar... Va haver-hi qui no va poder resistir, malgrat que en eixes mateixes falles del 2020 que no es van celebrar ja es va veure que tot es quedaria en un mal somni i que tot aquell que tinguera capacitat per a aguantar un poc eixiria reforçat.

I molta culpa d'això la van tindre les falleres i fallers amb la seua ànima resilient, invencible davant les adversitats, pacient davant qualsevol temps d'espera, per indefinit que fora.

Eixe 19 de març de 2020 el món faller va demostrar que, malgrat una pandèmia com aquella que l'única cosa que feia era arrabassar-nos vides d'éssers estimats, amics, coneguts, etc., el foc de Sant Josep, eixe foc que era l'Au Fènix dels valencians, eixe any l'anava a ser més que mai.

En cada casa fallera es van dissenyar falles aprofitant qualsevol cosa inflamable que es tinguera a mà (paper, escuradents, cartó...), algunes fins i tot amb dissenys més que destacables. Els habitatges que disposaven d'espai van muntar, fins i tot, els seus mini castells de focs artificials (puc donar fe que vam ser molts els que eixa nit ens botàrem normatives i disparàrem els nostres quatre artefactes pirotècnics, en la majoria dels casos pagats de la nostra

butxaca, en plena via pública com a xicotet homenatge). Era la nostra manera de celebrar aquelles falles tan diferents. Va ser l'any que més monuments es van plantar, perquè cada casa tenia el seu, i van ser els monuments més bells de la història de les falles. No va haver-hi premis, però ningú els va trobar a faltar tampoc. Eixe any no era any de competir: era any de celebrar. De celebrar que seguíem ací; que a l'any següent, o a l'altre, o quan es poguera, tornariem a plantar i, per descomptat, a cremar. Que aquell «Resistiré» que tant es va cantar des de finestres i balcons era tota una declaració d'intencions.

I en això, en celebrar, sí que ens bolcàrem tots. Encara que aquell 19 de març de 2020 no es van il·luminar les avingudes ni les places com ocorria cada any, es van cremar infinitat de mini falles, cadascuna en la soledat de cada casa fallera, però, sobretot, es van cremar eixos mals auguris que havien començat a sorgir sobre el futur de la festa eixe 10 de març. Van haver-hi més abraçades que mai, va haver-hi llàgrimes per moltes raons, però, abans de res, va haver-hi esperança. Va ser una manera de dir-li al món que encara no havíem caigut i ja estàvem drets i preparats per a tornar donant noves energies a una societat que havia sigut capaç, com sempre, de resistir-se a la tristesa i el neguit del moment i continuar vivint amb eixa alegria tan mediterrània, tan nostra, que tant ens caracteritza.

I en el moment en el qual es va encendre eixe primer misto, en el moment en el qual eixe foc de la Covid es va fer latent, eixe 19 de març de 2020, tots vam saber que s'havia avivat una flama que, malgrat portar ja molts anys encesa, ara sí que ja res ni ningú l'anava a poder apagar, perquè darrere d'ella sempre hi hauria un poble que vetlaria per la tradició i la festa, però també per la lluita davant les adversitats que eixos milers de mini falles, eixe foc de la Covid, havien aconseguit tirar avant amb més força que mai.

Presentació d'«Una biblioteca amb cor»

Mª Pilar Bernabeu i Adrián

Infermera Pediàtrica, Hospital Clínic Universitari de València

A principis de 2023, quan ja feia un temps que em rondava la idea de muntar una xicoteta biblioteca en la 7a planta de Pediatria de l'Hospital Clínic Universitari de València, vaig tindre una lesió que em va fer parar un poc. Bé, em va fer parar bastant, vaja.

Vaig aprofitar eixa aturada per a donar-li un poc de forma a la idea i proposar-la a les supervidores, Mª Carmen Rodríguez i Mª Luisa Muñoz, al Cap del Centre Neonatal, Dr. Agustín Molina i a la Cap de Pediatria, Dra. Cecilia Martínez, els quals em van prestar, juntament amb les meues companyes, un suport que ha sigut fonamental en la posada en marxa d'aquesta idea.

Amb aquesta biblioteca intentariem fer més suportable l'estada a l'hospital dels xiquets i de les seues famílies, animant a la lectura i tractant que, durant una estona, apartaren la vista del mòbil i la portaren a un conte o a un llibre.

Però anava a ser una biblioteca diferent. L'anàvem a muntar amb llibres donats, encara que no amb llibres que la gent es volguera llevar de damunt per a fer lloc en la prestatgeria de casa. Anàvem a aportar llibres molt especials per a nosaltres. De seguida us compte en quin sentit.

A poc a poc vam anar recopilant eixos llibres tan «especials».

Al principi els teníem en un armari, després els vam posar en una taula en el passadís de la planta, per on passen tots els familiars dels xiquets ingressats en la 7a de Pediatria (Centre Neonatal, Lactants i UCI Pediàtrica). Vam posar el pòster amb l'explicació de la Biblioteca i el seu ús. Vam posar també una carpeta amb articles i estudis amb els beneficis de llegir als xiquets, de llegir fins i tot als bebés nounats. I deixem allí una llibreta perquè els familiars o els xiquets pogueren escriure el que els suggereixen els llibres, la literatura, la qual cosa millorarien de la biblioteca... (Eixa primera llibreta era molt bonica i va desaparèixer, ja, ja, ja, així que la que tenim ara és més senzilla. Ups. Inconvenients de l'ofici).

I per fi ens va arribar l'anelhada llibreria! Ja la tenim! Així que ja us puc dir: BENVINGUTS A «UNA BIBLIOTECA AMB COR»

Cadascun dels llibres que formen aquesta biblioteca ha sigut donat amb tot l'afecte per als xiquets que tenim hospitalitzats i també per als seus familiars, intentant una estada més agradable en el Clínic i intentant fomentar la lectura (i amb ella el desenvolupament de la imaginació) i el temps compartit enfront d'un conte o un llibre. Els exemplars que anem aportant són dels nostres llibres favorits, bé perquè ens semblen una meravella literàriament, bé perquè ens han fet riure, ens han fet desconnectar, perquè és el llibre que ens va regalar determinada persona.

Per què «Una Biblioteca amb Cor»?

Els llibres per a la biblioteca els triem com un regal per als xiquets i les seues famílies. I la persona que aporta el llibre, en la primera pàgina pot explicar

per què ha triat eixe llibre en concret per a compartir-lo: és el llibre que llegia quan estava embarassada, el conte que li llegia el seu pare en anar a dormir... o bé pot escriure una dedicatòria donant ànims als xiquets o a les seues famílies.

Aquesta biblioteca l'estem confeccionant el personal que cuida a aquests xiquets i també els nostres familiars i amics. I les famílies o qui ho desitge pot participar en ella, aportant un llibre amb la seua història i la seua signatura.

Podem també deixar un llibre important per a nosaltres, sense més ni més. Però no llibres que ens volem llevar de damunt per a fer lloc a casa, sinó llibres que siguen significatius per a nosaltres.

Cada llibre té almenys dues històries: la que narra el llibre i la que va viure la persona que l'aporta. Bo... en realitat té almenys tres, perquè també tindrà la història que tu vius quan l'estigues llegint.

El pòster explicatiu que preparem per a la biblioteca acaba amb un suggeriment: «Oblida't una estona del mòbil i agafa un llibre. Llig i desconnecta una estona. Entra un conte a la sala i llig-li'l al teu fill, suau, que senta la teua veu (que a vegades un es despista amb el mòbil i ni li parla ni li mira)».

Intentem que dediquen temps als seus xiquets llegint amb ells, i que s'adonen que eixos moments no els poden suplir les tablets o els mòbils. Són moments únics.

Aquest projecte ens ha permés conèixer a gent meravellosa que s'ha prestat a col·laborar amb l'Hospital Clínic de València, com Alberto Rey, que va vindre a fer una activitat amb els xiquets d'Escolars i després va col·laborar amb els seus llibres amb «Una Biblioteca amb Cor». Moltíssimes gràcies, Alberto! I moltes gràcies a Paqui Herreros, treballadora social de l'Hospital Clínic, que va posar a Alberto en el nostre camí, i que també va aportant uns llibres amb les seues meravelloses històries.

A tots: gaudiu molt les Festes i ... llegiu! Gaudiu amb els llibres i dediqueu-li eixe temps preciós a llegir amb els vostres xiquets i xiquetes! Eixos moments no els oblidaran!

Dues festes que caminen de la mà: El Corpus de la Ciutat de València I les Falles

Luis Calderón i Simon

Membre d'Amics del Corpus de la Ciutat de València. «Banderola» i guia turística de les Roques. Ex-faller 30 anys. Estudiós de folklore i indumentària valencianes. Ballador

1. Introducció

La ciutat de València constitueix un exemple paradigmàtic de tradició urbana viva, on festes històriques i populars co-existeixen i interactuen. Entre elles, el Corpus Christi o «Festa Grossa» i les Falles són les més representatives, no sols per la seua repercussió simbòlica, sinó també per la seua capacitat de generar xarxes socials i espais de participació¹.

Aquest breu estudi analitza les relacions entre els Amics del Corpus i les comissions falleres, examinant com aquestes interaccions contribueixen a la preservació i reinterpretació del patrimoni cultural immaterial.

1. Ariño (1992) descriu València com a ciutat ritual per excel·lència en el context mediterrani.

2. Marc teòric

Segons Turner (1988), els rituals i les festes són instruments que faciliten la construcció de comunitat i la transmissió de valors². La noció de patrimoni cultural immaterial, definida per la UNESCO (2003), inclou elements materials i coneixements, pràctiques i tradicions transmeses de generació en generació³. El Corpus i les Falles poden considerar-se rituals urbans amb funcions educatives, simbòliques i socials simultànies⁴.

3. Els Amics del Corpus de València

Els Amics del Corpus (en origen Grup de Metxa) constitueixen una entitat dedicada a la recuperació i difusió del Corpus Christi. Entre les seues funcions es troben la restauració de figures i vestuari, la investigació històrica i la divulgació de les pràctiques tradicionals⁵. Aquest grup juga un paper central en la conservació del patrimoni immaterial i en l'articulació de la relació amb altres agents festius, especialment les comissions falleres. Alhora forma part, després de la relativament recent declaració del Corpus de València com a BIC (Bé d'Interés Cultural) com a actor, junt al Cabildo Catedralici de la Seu i l'Ajuntament de València.

2. Turner (1988), *The Anthropology of Performance*, destaca la funció de ritual en la construcció de comunitat.

3. UNESCO (2003), *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, defineix el patrimoni immaterial com a coneixements i pràctiques transmeses.

4. Ariño (2000) argumenta que el Corpus i les Falles funcionen com rituals urbans amb valors pedagògics i simbòlics.

5. Vicente (2010) analitza el paper dels Amics del Corpus en la preservació de la festa.

4. Les comissions falleres

Les comissions falleres són entitats de base al barri que organitzen activitats culturals i festives durant tot l'any. Actuen com a estructures socials que transmeten tradicions i coordinen la participació intergeneracional⁶. La seua implicació en altres celebracions, com el Corpus, evidencia la capacitat de generar xarxes transversals que reforcen la cohesió social i la identitat urbana.

5. . Dinàmiques de relació

5.1. Relacions socials i personals

Molts membres dels Amics del Corpus tenen vinculació directa amb comissions falleres⁷. Aquesta dualitat facilita la circulació de coneixements i pràctiques, establint una base sòlida per a la col·laboració cultural.

Cal assenyalar especialment que les dues falleres majors de València participen en la processó general del diumenge cada any representant dos personatges i que els membres que componen Amics del Corpus de València i alhora són fallers, conviden les seues falleres majors a participar en un dels actes principals d'esta associació, el «Sopar del Bateig» o de «neòfits», mostrant-ne.

5.2. Intercanvi simbòlic i patrimonial

Les Falles, amb el seu caràcter crític i efímer, dialoguen amb els elements rituals i històrics del Corpus. Aquest intercanvi enriqueix ambdues festes, aportant continuïtat històrica a les Falles i contemporaneïtat al Corpus⁸.

6. Hernández (2014) examina l'impacte social i cultural de les comissions falleres.

7. Observacions etnogràfiques en activitats del Corpus (2015–2019).

8. Ariño (1992, 2000) i Hernández & Martí (2005) coincideixen en la complementarietat simbòlica entre ambdues festes.

5.3. Col·laboració institucional

En actes concrets, es produeixen col·laboracions formals, com participació conjunta en cerimonials o exposicions de patrimoni. Aquestes accions reforcen la legitimitat institucional i social de totes dues celebracions.

Foto: Valencia Press. Falleres Majors de València a la processó del Corpus de València. La Reina de Saba i una animeta.

6. Les Falleres Majors de València

Les Falleres Majors exerceixen un paper representatiu i simbòlic fonamental. La seua presència en actes del Corpus reforça la visibilitat i legitimitat del ritual, establint un vincle entre la tradició medieval del Corpus i la modernitat

de la festa fallera⁹. A més, la seua caracterització com a figures bíbliques o històriques genera un diàleg iconogràfic amb la celebració del Corpus, consolidant una narrativa cultural compartida.

7. Discussió

La interacció entre Amics del Corpus i les comissions falleres evidencia un model de convivència festiva on la cooperació i el respecte mutu permeten la transmissió del patrimoni immaterial. Segons Turner (1988), els rituals compartits reforcen la cohesió comunitària; aquest principi s'observa clarament a València, on la participació ciutadana i la cura de les tradicions són imprescindibles per a la supervivència de les festes.

8. Conclusions

Les relacions analitzades són estructurals i no anecdòtiques. Permeten la preservació del Corpus Christi, la consolidació de les arrels històriques de les Falles i la construcció d'un relat festiu coherent i compartit. Aquest entramat relacional constitueix un exemple de gestió col·lectiva del patrimoni cultural immaterial en context urbà i de com tradició i modernitat poden dialogar de manera efectiva.

9. Epíleg

Amb este article he volgut analitzar des d'una perspectiva molt senzilla, humil i personal (i formal) les relacions entre El Corpus de la Ciutat de València, i la Festa de les Falles València (donat que esta relació es dona en moltes Federacions i Junes Locals Falleres, posant en relleu la seua influència en la trans-

9. Hernández (2014) destaca la funció representativa i mediàtica de les Falleres Majors en actes històrics i rituals.

missió del patrimoni cultural immaterial. A partir d'una revisió bibliogràfica i estudis etnogràfics, es mostra com estes relacions articulen un model de convivència festiva que combina la recuperació històrica, la participació ciutadana i la legitimitat simbòlica de les figures representatives de la festa fallera.

Com a mostra gràfica de la relació d'ambdues festes, hem d'assenyalar que enguany, 2025, Amics del Corpus va participar en la Elecció de les Corts d'Honor a València, a l'espectacle «Llum» emmarcant el 700 aniversari d'esta entitat, el 675 aniversari del Naixement del Pare Jofré, IV Centenari de la festa dels Xiquets de Sant Vicent I el 90 Aniversari de la JCF.

11. Bibliografia

- Ariño, A. (1992). *La ciutat ritual: festes i identitat a València*. València: Alfons el Magnànim.
- Ariño, A. (2000). *Sociologia de la festa*. València: Tirant lo Blanch.
- Hernández, G. (2014). *Representació i identitat en les festes valencianes*. València: PUV.
- Hernández, G., & Martí, J. (2005). *Festa, associacionisme i cultura popular*. Barcelona: Ariel.
- Turner, V. (1988). *The Anthropology of Performance*. New York: PAJ Publications.
- UNESCO (2003). *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*.
- Vicente, M. (2010). *Els Amics del Corpus: conservació i cultura festiva a València*. València: Publicacions de la Universitat de València.

Quan Nova Canet cremava

Carles López i Cerezuela

Bunyol d'or en escepticisme. Artista d'articles experimentals.
Segon premi d'enginy i gràcia per a sa mare. Mantenedor de glòries valencianes.
Autor de «diari d'un jove enigmàtic». Dispers de professió. També escriu en llibrets

Sempre hi ha una època que marca les nostres vides. Però en la nostra comarca tenim un fenomen particular i poc estudiat. La infància és important, però l'adolescència és definitiva. Nosaltres no vam tindre només una època: vam tindre un lloc. El lloc era Nova Canet.

Cada cap de setmana Nova Canet cremava com una falla. Quan arribaves es veia la llum que eixia cap al cel com el d'una bona cremà. Una falla ha de cremar bé. Caure cap a dins i conservar el seu perímetre. Enfonsar-se de pura bogeria de foc. Això passava a Nova Canet. Dins de la plaça, una enorme foguera de passió, hormones, música, desig, amistat, rialles cremava cap al cel. Des de fora era un castell amb muralles de *Vespinos* i *Derbie Variant*. Era un lloc inexpugnable amb un fos ple de dracs generacionals on els pares no tenien visat d'entrada. Eren estrangers en un país nou on tot era possible.

Nova Canet podríem mirar-la com una falla. Ja fa anys que vaig escriure en este llibret que les falles són les úniques capaces de generar anomia de la molèstia en un món rígidament estructurat. Una falla és l'única capaç de derrotar la dictadura de l'automòbil i l'ocupació de l'espai públic. Nova Canet tenia coses de falla. Era un territori, però també era una comunitat. Érem personetes en formació que instal·làvem una acampada de divendres a diumenge que demanava discreció i llibertat. El que passava en Nova Canet es quedava en Nova Canet (d'acord, no sempre). Era una acampada de convivència amable entre tribus urbanes. La construcció d'identitat de *Mods*, *Rockers*, *Heavys* i els incipients, però clàssics *pijos* celebrava una assemblea democràtica cada cap de setmana des de la convivència i el respecte inicial. Els pioners sempre són exploradors que miren l'horitzó amb optimisme i als costats amb respecte.

Com en una falla hi havia un vestuari. *Privata*, *Lois*, *Liberto*, *Cimarron*, *Chevignon*, *Bonaventure*, *Lee*, *Caroche*, *Kappa*, *Chipie*, *Karhu*, *Reebook*, *Nike*, *Converse*, *Levi's*, *Marlboro* eren el vestit clàssic d'anar a desfilars a Nova Canet. Les desfilades eren una altra semblança amb les falles. Les comissions de cada pub, les de *Bianco*, de *Caribú*, *Gloria*, *Cacao*, *Bahía*, *Luem* per dir alguns visitaven les altres. A mig camí entre el ser vist i mirar. Era freqüent adoptar dues posicions. La del visitador de cortesia que passejava com si es tractara d'una visita a Ikea. La de l'observador que tranquil·lament contemplava l'espectacle.

Totes les comissions acudien a l'ofrena de dissabte a la nit a la lluna de València. Una peregrinació travessava el jardí per anar a *Studio 82*, *Dicky Dicky*... Era un trànsit a la maduresa que indicava que podies aplegar més tard a casa. Era un altar on les flors es mesclaven a dos plats i molts decibels.

Probablement per als veïns allò que sonava des de lluny era una masclerà amb trons finals d'ebullició d'una generació que experimentava sense informació. Ens vam arriscar sense saber. La falla amb els seus quatre dies d'excés potser va alimentar la idea de la diversió sense descans. Va actuar com

a pedrera de estrelles que cauen per un tobogan d'ignorància. Potser això només li va faltar a Nova Canet, un tobogan com diu Zoo.

Divendres a la nit era la plantà. Només els més fallers de Nova Canet acudien. La plantà sempre ha sigut un acte de militància. Com el llibret. Per això encara continue escrivint. És una jugada d'escacs permanent per a mantindre les falles en un cert essencialisme valencià popular i tradicional. No m'amague de les tradicions populars tot i que fa anys que no sóc faller.

Dissabte a la vesprada eren les visites de cortesia a les diferents comissions. Anar al pub on estava la o el que t'agradava. Només creuar mirades en un món sense telèfons mòbils on potser hauries d'esperar una altra setmana a creuar la mateixa mirada i atrevir-te a dir, a fer. Després de la visita potser un entrepà de braves. Un estrany invent gastronòmic difícil d'explicar a un nouvingut d'Holanda o Mali. És difícil ser valencià. Ja ho diu l'exposició. Perquè és un lloc on ni la pluja sap ploure. O plou poc o plou massa.

L'ofrena travessava el jardí. El jardí era un purgatori on només anaven els pecadors i les pecadores. El jardí era un missatge clar de foscor sobre el detall i la intimitat. El cotxe era un lloc on viure i amagar-se d'una setmana dura a l'institut o a casa. El pàrquing era un ecosistema d'altaveus i aire lliure. La música era una banda sonora identitària repartida en cintes *TDK* de 60. Les de 90 no perquè li costaven de moure al walkman. El jardí era un lloc on el fum tenia olor de somnis. Amb un camí estret que conduïa al gran altar de l'evasió. No teníem una discoteca. Teníem una xicoteta catedral amb una estructura vertical. La verticalitat de *Studio 82* i les seues filles semblava Mestalla en una nit on Robert marcava el segon de la remuntada al Madrid. La verticalitat sembla una arquitectura de l'emocionalitat valenciana que no sabem apreciar.

Ofrenant glòries al *DJ* ens acomiadàvem fins al diumenge a la vesprada on era l'apuntà. Diumenge era descans i reflexió. Era intentar aprofitar al màxim l'últim minut, l'última possibilitat de la trobada. Era ajornar els deures

a la nit. Estar encara que fora cansat. Com les falles. Cansar-se semblava el camí del record. Com un camí de Santiago sense natura. Rodejat d'altaveus, fum, olor de tabac i un corrent inescapable de personatges construïts en una performance d'afirmació personal sense xarxes socials. Per sort o per desgràcia no hi ha fotos dels nostres dies de glòries i nits de fracàs. No hi havia impostura perquè només teníem presencialitat. Ara només podem recordar amb la memòria. I com sabeu, la memòria és una mentidera dolça i meravellosa. Sempre he estat a favor de la nostàlgia perquè implica tancar els ulls i fugir del present. Implica mirar una pel·lícula en un instant quotidià on pots amagar-te de la vida que no sàbies que anaves a tindre.

Aquells postinfarts, mig adolescents, emmirallats en una generació atrapada en el desencís vam viure un fenomen històric i histèric que no hem sabut pensar encara. Res passava d'especial allí, però tot era especial per a nosaltres. Passaven tantes coses col·lectives mentre nosaltres pensàvem que ens passaven coses individuals que només la distància del temps ens permet detectar matisos sense condescendència. Amb un atac directe a què qualsevol temps passat sempre serà anterior.

A poc a poc Nova Canet va estendre l'incendi i es va anar apagant. Però eixa és una altra història. Tots sabem que les falles es cremen i això no ens ha de produir tristor. És el seu destí. També per a Nova Canet ho va ser. Les coses s'acaben per a recordar-les. I va haver-hi uns anys en què Nova Canet cremava.

+info: www.novacanet.com

Part fallera

Belén Marco i Torrente

Fallera Major 2026

Trobem el sol al més alt del cel blau,
que ha volgut ser espectador,
baixant quan ja la vesprada cau,
per veure nostra fallera major.

Belen, ja ha arribat el teu dia,
i com al dos mil quinze estic ací,
per recitar-te la poesia,
com quan tu fores infantil,
perquè aquell conte fet melodia,
el tornaràs a repetir.

Més ha transcorregut el temps,
i la pólvora et brolla per la sang,
doncs la Rodrigo encén el masclet
que és el teu cor al bategar.

El teu rostre serà l'espurna
que pegue foc hui la borumballa,
per fer que la foscor nocturna,
s'il·lumine amb la teua contalla,
fent que el barri contemplar pugua,
a la Regina de la Falla.

Doncs sé que el somni de regina,
el tens des de fa prou de temps,
des de que eres una nina,
com la que espera el seu moment.

Riallera i generosa xicona,
són les teues senyes d'identitat,
junt a ser un poc *dormilona*,
que és el ta mare m'han contat,
fan que sigues prou plorona,
amb les alegries que t'estan passant.

Tendra, simpàtica i familiar,
enamorada dels teus cosins,
perquè al no tindre cap germà,
marquen els quatre el teu camí.

Camí que fas amb iniciativa,
i que cada viatge et fica a proba,
més sé que t'agrada cada dia,
com no, el vestir-te a la moda,
el que et fa prou compulsiva,
cada volta que et compres roba.

Els «Cocos» t'anem a cuidar,
entre «*jarana*» i rialles
perquè sinó en tant de sopar,
no ens arribaràs a les falles.

Vull alçar la veu i ho intente,
vull que el meu crit s'ecolte fort,
perquè tot lo mon s'abente,
quan alces la mirada front,
que Belen Marco i Torrente,
ja ets la nostra Fallera Major.

GABY COLLADO

Falla gran

Conte contat, conte cremat

Artista Erik Martínez

Crítica Gaby Collado

Molts personatges coneguts
trobarem enguany a la falla,
dels contes que escoltàvem de menuts,
però com no, a la valenciana.

Pareu atenció a cada escena,
que el verí va dins de ploma,
açò és Sagunt i val la pena,
i la crítica no és cap broma.

COS CENTRAL

La fallera ens conta la història

A la bonica fallera veiem
asseguda contant-nos contes,
segur que algun paregut trobem
amb els polítics del nostre poble.

Ens conten *milongues* als ciutadans,
per a que no els llevem *la pana*,
ens conten el que volem escoltar,
i després fan el que els ve en gana.

REMATS

El príncep que està a tots els llocs

El príncep corona aquest cadafal,
buscant una ubicació perfecta,
com pareix que també l'està buscant,
el nostre volgut **Albert Lluca**.

El seu nom apareix per tot arreu,
a l'Handbol Morvedre i a la Sang,
on vages, de segur que el veus,
ja que a les fotos li agrada posar.

De Compromís és el que mana
encara que fa poca oposició,
i a la Federació també anava,
dins de la candidatura d'Aitor.

Al Consell Escolar també té cara,
doncs li falta una fita de veritat,
ser President de la seua escala,
però de segur que ho aconseguirà.

La fada padrina

La Fada Padrina mou la seua vareta,
i a Sagunt ens porta el descontrol,
vol que tothom vaja en la bicicleta,
i a les avingudes provoca l'embós.

Lleven llocs d'aparcament en cada via,
per a pintar un carril que està buit,
anar amb el cotxe és una agonia,
que ens amarga tant de dia com de nit.

Agita la vareta de nou amb classe,
com bé sap fer-ho **Javier Timón**,
que té al Biensa i al Futbol Base,
sense vestuaris en condicions.

Promet que tot es solucionarà,
però diu que no hi ha diners,
el regidor d'esport s'ho mirarà,
mentre ho pateixen els xiquets.

CONTRAREMATS

El geni de l'alfabeguer

Darío és el geni del moment,
eixint de l'alfabeguer amb passió,
però ens enganya a tota la gent,
amb la seua falta d'actuació.

Demanam que acabe a la Gerència,
eixe Casino tan anhelat,
tindre'l finalitzat es l'exigència,
d'un poble que ja està fins al nas.

El tren al Port és una quimera,
un desig que no es vol realitzar,
estem cansats de tanta espera,
i de tindre problemes per a viatjar.

La Nau de Tallers està tancada,
sense cap ús ni solució,
és una poció mal barrejada,
dins d'aquesta trista gestió.

La Bella i la Bèstia amb el cor encès en flames

Bella i Bestia agafats del braç,
al Teatre pugen somrients,
però a Sagunt a Escena no han entrat,
per la mancança d'aforament.

Antonino i Iborra contents,
no es preocuparen de buscar solució,
i a molts fallers els faltà seient,
per veure l'Exaltació.

Diu que el turisme és la seua meta,
però el Castell està ben oblidat,
com si fóra una vella maleta,
en un racó fosc i abandonat.

No volem que «*ens vengueu la moto*»,
volem el Patrimoni viu a Sagunt,
deixeu de fer-se tantes fotos,
i doneu-li al poble el que li és degut.

La bruixa roina

Dalt del Castell està la bruixa assegurada,
Patricia Sánchez vigila el carrer,
 cada festa volen que siga muda,
 amb les través de l'Ajuntament.

Dins del calder cuina la venjança,
 amb moltes normes de gran pes,
 perdent els fallers tota l'esperança,
 de fer la festa i no morir després.

D'OCA en OCA anem fotuts,
 i no estem parlant del conegut joc,
 sinó del permisos cars que a Sagunt,
 ens demanen a totes les comissions.

Que si no pots fer esta activitat,
 que si el volum s'ha de controlar,
 ens han furtat tota la llibertat,
 i ja no sabem per on tirar.

El drac que il·lumina

El drac gegant trau foc per la boca,
 perquè no veu ni un pam de realitat,
 la il·luminació del poble es vergonyosa,
 i sembla que vivim en l'antiguitat.

Diu **Jorge Vidal** que està treballant,
 en la nostra transició energètica,
 pareix que de la llum groga a la ciutat,
 a ell li agrada prou l'estètica.

Volem els LED i la llum blanca,
 però **Raro** és el manteniment,
 doncs la millora sempre s'estanca,
 i no veiem a estos regidors fer res.

Que aprenguen estos edils de la bèstia,
 que amb poquet es pot enlluernar
 ja què viure a fosques és una molèstia,
 que els ciutadans no podem aguantar.

La bella dorment

Maria Rubio dorm d'un tiró,
com la Bella que espera el seu despertar,
mentre l'agenda 2030 és ficció,
i les platges un devastar constant.

Almardà ja no té res d'arena,
Corinto i Malva-rosa moren ja,
l'erosió és gran i dona pena,
si volem un turisme de qualitat.

Rovira s'adorm sense fer res
Maria José tampoc va a la **Carrera**
és una vergonya que l'Ajuntament,
a Madrid, no faça la seua faena.

FOMENT promet una gran fortuna,
però el desig potser no es complirà,
esperem que quan brille la lluna,
les platges de nou tornen a brillar.

ESCENA 1

Caputxeta Roja i el Llop, Paella

Trobem la Caputxeta **Quesada**,
que entén prou de la nostra cultura,
i amb llenya prepara la flama,
per a fer la nostra recepta més pura.

De paelles no té idea el llop,
i li diu que és fa amb xoriço el caldo,
que així li dona més sabor,
però no té ni idea el *moniato*.

La paella no és un arròs amb coses,
és un tresor de la nostra regió,
no acceptem barretges horroroses,
que ens destrossen tota la il·lusió.

Que no ens furten la nostra recepta,
ni tampoc les nostres tradicions,
perquè un valencià mai accepta...
que li toquen l'arròs els collons!

ESCENA 2

Els Cinc Porquets Especials

Els porquets han fet una germandat,
la Federació d'Espécial ha nascut,
esperem qui hi haja unitat,
perquè més d'un es troba perdut.

No necessiten presentació,
tots sabem qui són cadascú dels cinc,
representats pels seus colors,
no fa falta que els mencionem ací.

Un d'ells alça la ma a la reunió,
i no sabem de que voldrà parlar,
creem que demanarà que la votació
la faça un jurat professional.

Altre s'ha dopat amb fitxatges,
participant a l'esport femení,
voldrà guanyar les olimpíades,
i emportar-se un bonic banderí.

ESCENA 3
El Flautista
Saguntí

Hugo Morte toca la dolçaina,
 i darrere va tot el seu seguici,
 però el protocol és una baina,
 i ens porta a tots al precipici.

El congrés marca noves normes,
 com la de dur el mocador al cap,
 a veure si d'una volta els hòmens,
 vesteixen correctament al desfilat.

Doncs el vestit de «panderola»
 i el famós pantaló a ratlles,
 han deixat d'estar a la moda,
 a les nostres indumentàries.

Ara es duen els colors,
 ha passat de moda el negre
Palmero com a exemple és el millor,
 sempre amb un *outfit* tan alegre.

ESCENA 4
El parany
del liti i llepolies

Dins d'esta casa de llepolies,
 el futur sembla un regal de mel,
 però amb el negoci de les bateries,
 puja tant la vivenda com el lloguer.

Visantica i Tonet tenen por,
 perquè a Sagunt no es poden quedar,
 es venen els pisos al millor postor,
 i els nostres joves hauran d'emigrar.

No sabem si **Nuria** ens durà **Carbó**,
 com a regidora de vivenda
 però per a arreglar la situació,
 pensem que no fa una merda.

I és que no és or tot el que relluïx,
 sinó que és un parany ben reial,
 els rics venen a Sagunt a invertir,
 i el independitzar-se és un somni furdat.

ESCENA 5

Una estoreta velleta... per a tindre la ciutat més neta

Cantem el cant de l'estoreta
buscant trastos per cada cantó,
per a tindre la ciutat més neta
que tant ens agradaria a tots.

Els xiquets han de fer la feina,
que la **SAG** no ha arribat a fer,
la brutícia a la nostra ciutat reina,
amb contenidors desbordats de fem.

La culpa no és dels treballadors,
que fan el que poden pobrets,
la culpa és de la roina gestió,
que no contracten a més gent.

Els carrers plens de brutícia estan,
amb olors i rates també
però «*se la pela*» prou a **Vidal**,
mentre el «*basurazo*» tots li paguem.

ESCENA 6

L'artista faller i el pensament creacionista

Amb il·lusió i moltes ganes,
dibuixa un somni al seu cap l'artista
buscant les idees necessàries,
amb el seu pensament creacionista.

Al taller pren forma la idea,
treballant els materials amb destresa,
però a este ofici no passa com a **IKEA**,
i la factura porta la sorpresa.

La fusta puja com la flamerada,
i el suro sembla que siga de plata,
la maqueta queda ben retallada,
en una crisi que als artistes mata.

Paguem més diners per cada falla,
buscant que el cadafal siga el millor,
però la mida és una gran batalla,
que es perd per culpa de la inflació.

ESCENA 7

El príncep i la granota... ens deixa amb cara d'idiota

Darío vol ser el príncep d'or,
que besa la verda granota,
prometent molt a les eleccions,
i deixant-nos amb cara d'idiota.

I és que a Sagunt tothom trau el mòbil,
quan ell es posa a galantejar,
doncs la primera pedra ja és un fòssil,
d'un Palau de Justícia sense acabar.

Els saguntins estem ja ben cansats,
d'esperar un edifici que és urgent,
ens tenen a tots ben abandonats,
mentre l'alcalde somriu a la gent.

Ni besos ni contes ens fan falta,
volem unes obres de veritat,
mes la promesa és una burla alta,
que no sabem quan conclourà.

Comissió executiva

Presidents

Jorge Caballero i Rams

Óscar Casado i Lanero

Gabriel Collado i Soria

José Mª Madrid i Giménez

Vicepresident d'esports

Antonio Gómez i Pérez

Vicepresidenta de socis, igualtat i medi ambient

Ana Martínez i Fernández

Vicepresident de cultura

Pablo Lorenzo i Benito

Vicepresidenta

d'infantils i juvenils

Laura Martínez i Puente

Vicepresidenta de festejos

Laura Piqueras i Moreno

Vicepresidenta de playbacks i comunicació

Alba Casado i Monís

Vicepresidenta

d'ornamentació i desfressa

Marta Bujeda i Besé

Vicepresident de casal

Cristóbal Sesé i Ruiz

Vicepresident de secretaria i relacions institucionals

Jaime Gil i Arastell

Vicepresidenta

de llibret i publicitat

Laura María Madrid i Casado

Vicepresident monument i cavalcada

Francisco Giménez i Villarroya

Secreteria

María del Mar Llueca i Juesas
Tamara Rosell i Canet
Leticia Lara i Ariza
Rafael Burgos i Oliver
Patricia Burgos i Sayas

Tresoreria

Paula Dolz i Boria
Mireya Piñeiro i López
Natalia González i Murciano

Loteria

Isabel Sebastián i Latorre

Delegació de Cultura

María Miñana i Ruiz
Mª Luisa Biosca i Mérida
Mª José Macián i Torrecillas
Virginia Rosado i Gash
Rosario Marín i Amores
Ainhoa Piñeiro i López
Pablo Lorenzo i Benito
Sonia Ruiz i Carvantes
Sonia Argilés i Ruiz

Delegació d'Esports

Israel Pérez i Moreno
Alejandro Panes i García
Ainhoa Pinazo i González
Sergio Ramiro i Martínez
Manel Sánchez i Rosillo
David Izquierdo i Gassó

Delegació Recintes i Muntatges

Óscar Martell i Peinado
Adrián Cañizares i Lillo
Rafael Monís i Viega

Delegació de Juvenils

Olga Sesé i Morales
Natalia González i Murciano

Delegació d'Infantils

Paola Gómez i Pérez
Verónica López i Chinchilla
Sheila Ruiz i Escribá
Laura Richarte i Vidal
Melanie Ruiz i Escribá
Marta Sanz i Ruiz
Paula Alfaro i Flores
Alba Montesinos i Martínez

Delegació de Llibret

Miguel Giménez i Rodríguez
Patricia Sánchez i Mínguez
María del Mar Llueca i Juegas
Cristina Plumed i Pérez
Joaquín García i Belmonte
Alberto Rey i García
Óscar Martell i Peinado

Delegació de Casal

Antonio Gómez i Barragán
Antonio Ballester i Puertas
Víctor Manuel Ripoll i Sánchez
David Millán i García
Miguel Giménez i Rodríguez
Marta Cortés i Sánchez

Delegació de Socis

María Giménez i Llamas
Aurora Lara i Fernández
Mª Isabel Villarroya i Martínez
Elena Sobrino i Belinchón
Inés Monís i Viega
Noelia Ferrer i Cabo

Delegació de Monument

Andrés Alcaraz i Asensio
Francisco Giménez i Villarroya

Delegació de Publicitat

Natalia González i Murciano
Vega Casado i Monís
Álex Iglesias i Fernández
Cristina Plumed i Pérez
Óscar Martell i Peinado
María Navío i Martínez
Francisco Giménez i Rodríguez

Delegació de Comunicació

Carla Rubio i Sobrino
Álex Iglesias i Fernández
Vega Casado i Monís
Alba Casado i Monís
Alba Álvaro i Pérez

Delegació d'Igualtat

Paola Gómez i Pérez
Óscar Abad i Piñeiro
Rubén Agües i Rosado
Virginia Rosado i Gash
Alba Álvaro i Pérez
Ainhoa Piñeiro i López

Delegació de Proclamació

Vega Casado i Monís
Vega Martínez i Molinero
Inés Miret i Herrero
Marta Pérez i Herrero

Delegació de Presentació

Anaís García i Benavent
Melania Plazas i Jordán

Delegació d'incidències

Joaquín García i Belmonte

Del. d'orquestrés i xarangues

Alejandro Collado i Soria

Delegació de Medi Ambient

María Giménez i Llamas
Laura Richarte i Vidal
Miguel Giménez i Rodríguez
Sara Esther Chavero i Vinuesa
Mónica Pérez i Cuahe

Delegació de Festejos

Mª José González i García
María Giménez i Llamas
José Luis Alcantud
i Fernández-Yáñez
Marta Cortés i Sánchez

Delegació de Pirotècnia

Román Giménez i Madrid
Joaquín García i Belmonte

Delegació d'Ornamentació

Mar Caballero i Pérez
Mónica Pérez i Cuahe
María Ripoll i Sesé
Pablo Herreros i Giménez
María Alcantud i Fernández-Yáñez
José Vicente Herranz i Comeche
Silvia López i Espes
Inés Tejada i Lara
Andrés Alcaraz i Asensio
Olga Sesé i Morales
Ángela Soto i García

Delegació de Disfressa

Alba Álvaro i Pérez
Daniel López i Hernández
Ainoa Montañana i Escribà
Mª Luisa Biosca i Mérida
Vanessa Castro i García

Delegació de Carrossa

Carla Rubio i Sobrino
Aroa Parra i Domingo
Vicente Mateo i García
Borja Adam i Sayas
Nando Llopis i Giménez
Pablo Granero i Rojo
Abraham Pérez i González

Delegació de Comparsa

Anaís Rodríguez i Sánchez

Carla Lacasa i González

Delegació de Cavalcada

Anaís Rodríguez i Sánchez

Carla Lacasa i González

Nando Llopis i Giménez

Abraham Pérez i González

Víctor Manuel Ripoll i Sánchez

David Millán i García

Delegació de Cavalcada de Reis

Mª José González i García

Anaís Rodríguez i Sánchez

Carla Lacasa i González

Daniel López i Hernández

Raquel Abad i Susierra

Lucía Ortolá i Ponce

Delegació de Playbacks

Alicia Gaspar i Trujillo

Inés Gaspar i Trujillo

Adrián San Antonio i Abad

Del. de Manteniment de Casal

Antonio Gómez i Barragán

Nando Llopis i Giménez

Del. de Playbacks Infantils

Luna García i Lázaro

Irene Pérez i Ibañez

Álvaro Hortelano i Abad

Del. de Vestuari de Playbacks

Raquel Abad i Susierra

Mª José González i García

Aurora Lara i Fernández

Mª Luisa Biosca i Mérida

Escenografia de Playbacks

Víctor Manuel Ripoll i Sánchez

José Vicente Herranz i Comeche

Manuel Marco i Díaz

Carla Rubio i Sobrino

Jordi Roig i López

Delegació de Bandes

Soledad Pérez i García

Mª Ángeles González i García

María Luisa Canet i Pellús

Mª Ángeles Domínguez i Martínez

Ana Cámara i Zapater

María Lourdes Costa i García

Del. d'Escenografia de Teatre

Manuel Marco i Díaz

Delegació de Teatre

Mª Luisa Biosca i Mérida
Mª José Macián i Torrecillas
Vicente Miret i Flors

Del. d'Escenografia de Teatre

Manuel Marco i Díaz

Delegació de Curtmetratges

Alberto Rey i García
Sara Esparcia i Caparrós

Delegació de Protocol

Mª Luisa Biosca i Mérida
Salvador Sebastián i Latorre

Delegació de Cercaviles

Román Giménez i Madrid
Pablo Lorenzo i Benito
Álex Iglesias i Fernández
Joaquín García i Belmonte

Prefalles

Christian Sánchez i Valle
Héctor Sayas i Ballester

Relacions Institucionals

Rafael Burgos i Oliver
Patricia Burgos i Sayas

Plantà

Virgilio Manzaneda i Diago
Christian Manzaneda i García
Andrés Alcaraz i Asensio

Paelles Interpresarials

Elena Sobrino i Belinchón
Francisco Giménez i Rodríguez

Sopars Falles

Jaime Gil i Arastell
Laura Piqueras i Moreno

Mig Any

Javier Ortiz i Gutiérrez
Aritz Fernández i Espinosa
José Luis Alcantud i Fernández-Yáñez
Óscar Abad i Piñeiro
Rubén Agües i Rosado
Iván López i Villagrasa

Halloween

Eduardo Gabarda i López
David Millán i García
Arantxa Ramos i Olmos

Restaurants i taules

Alejandro Collado i Soria
Vega Casado i Monís
Salvador Sebastián i Latorre

Falleres i fallers

A

Carles Abad i Figueredo
Hugo Adrián i Gil
Adrián Agües i Piñeiro
Blanca Ipek Akba i Herrero
Emilio Eral Akba i Herrero
M^a del Carmen Alcaide i Bronchal
Alan Alcañiz i Díaz
Borja Alfonso i Ortiz
Rosario Alfonso i Vicente
Isabel Alonso i Zalvez
Héctor Amores i Alonso
Sara Amores i Sánchez
Alberto Antonino i Cuenca
Erika Antonino i Huguet
Selene Aparicio i del Saz
Anaïs Aparicio i Guirado
Iker Aracama i Azcoita
Elena Aracama i Caballero
Juan Carlos Argilés i Lorente
Carla Aucejo i Molina
Raúl Aucejo i Pérez
María Ávila i Ariño
Paola Aznar i Alonso

B

Juan Ramón Ballester i Peña
Claudimel Bárcena i Hernández
Susana Barquero i Barquero
Andrea Barreda i Escribá
Ernesto Bautista i Garrido
Víctor Belmonte i Lozano
Irene Bonet i Herranz
Sofía Bonet i Herranz
Paula Bono i Rosado
Alejandra Borrás i Cerezuela
Paz Borrás i Cerezuela
José Manuel Bravo i Rosa
Alba Bru i Fraga
Mar Bruno i Rubio
Carla Bujeda i Murciano
Nora Burgos i Romero

C

Sergio Caballero i Martín
Ricardo Caballero i Villaescusa
Sara Cañada i Rus
Victoria Carrió i Sanz
Elson Antonio Carvajal i Céspedes
Pedro José Castellanos i Garrido
Francisco José Castro i Flores

Sergio Cebrián i Moya
 Eva María Cebrián i Ruiz
 Cristina Chinchilla i Bonaque
 Samuel Clavijo i Cid
 Greta Clavijo i Mora
 Mía Sara Clavijo i Mora
 Ana Cosín i la Cruz
 María Cosín i la Cruz
 Mar Cruz i Villalba
 Beatriz Cuadrado i Domínguez
 Diego Cuadrado i Gil
 Aitana Cuadros i Navarro

D

Roberto del Puente i Sánchez
 Paula Díaz i López
 Noa Domingo i Fernández
 María José Domingo i Mestre
 Juan Carlos Domingo i Navarro

E

Milagros Escánez i Cuadros
 Eva Mª Espinosa i Álvarez
 María José Espinosa i Álvarez
 Elena Esteban i Calvo
 Claudia Esteban i Villalba
 Lucía Esteller i Suárez

F

Marina Fábregat i Badia
 Natalia Fernández i Pérez
 Esther Fernández i Sánchez

Lucía Fernández i Vicens
 María Ferruses i Machado
 Gabriela Patricia Flores i Serrano
 Ana Forés i Biosca
 Jorge Forés i Biosca
 Marta Forés i Biosca
 Carolina Fornali i Gabaldón

G

Francisco Juan Gabarda i Herrera
 Marina Gabarda i López
 Manuel Gabarre i Planton
 Cristina Garcés i Sainz
 Antonio García de los Ángeles i Rico
 Salvador García de los Ángeles i Rico
 Carmen García i Belmonte
 Lourdes García i Cañas
 Javier García i Gómez
 Laura García i Gómez
 Lara García i Murciano
 Gal·la García i Pérez
 Teo García i Pérez
 María García i Ruiz
 Álvaro García i Rus
 Ángel García i Rus
 María Dolores García i Salvador
 Laura García i Sánchez
 Sonia García i Sánchez
 Ángela Garrido i Barquero
 Celia Garrido i Barquero

Lucía Garrido i Barquero
 Laia Garrido i Rodríguez
 Alejandra Genes i Radu
 Óscar Genes i Radu
 Marc Gil i Lara
 Alba Gilabert i García
 Paula Gilabert i García
 Héctor Giménez i Alcalá
 Francisco Giménez i Llamas
 Juan Antonio Giménez i Llamas
 Xavi Giménez i Lluca
 Ivana Giménez i Moya
 Giovana Giménez i Pinilla
 Adrián Giménez i Villarroya
 Raquel Gimeno i Villanueva
 Pau Gómez i Devesa
 Jennifer Gómez i Herrero
 Vera Gómez i Sáez
 Begoña González i Jordán
 Timoteo González i Jordán
 Lydia González i Lapuente
 Moyra González i Sáez
 Cintya González i Torres
 Marta Granados i Rodríguez
 Andrea Guillén i Lorenzo
 David Guillén i Lorenzo
 Noah Guillén i Soto
 Roberto Guiñón i Cebrián

H

Sara Hernández i Díaz
 Sandra Hernández i López
 Hugo Herranz i Bujeda
 Lucía Herranz i Bujeda
 Octavio Herranz i López
 Celia Herranz i Martínez
 Ángela Herranz i Monge
 Octavio Herranz i Monge
 Inés Herrero i Crespo
 Mª Rosa Herrero i Crespo
 Mercedes Herrero i Crespo
 Sara Hortelano i Villalba
 Javier Huerta i Iglesias
 Susana Huguet i Díaz
 Enrique Hurtado i Lafont

I

Natalia Isach i Martínez

J

María Isabel Junquero i Munera
 Jorge Jurado i Cintas
 Ana Jurado i Lorenzo

L

Francisco Lacasa i Estruch
 Victoria Lacasa i González
 Alejandro Lacasa i Pérez
 Naia Lacoba i Gil
 Susana Lázaro i Turón
 Naya Lencinas i Hernández

Paula Lima i Nieto
 Mireia Llobel i Escamilla
 Fernando Llopis i Godos
 Sara Lloret i Sansegundo
 Francisco López i Cámara
 Lucía López i Corrales
 Saray López i Fernández
 Vera López i Giménez
 Walter Darío López i Lofiego
 Lucas López i López
 Javier López i Rus
 Rocío López i Rus
 Ramón López i Tamarit
 Constantino López i Vicente
 Claudia Lorente i Martínez
 Álex Lorenzo i Benito
 Bibiana Lorenzo i Rogel
 Mario Lucero i Lorente
M
 Nuria Machado i Juan
 Nuria Maeso i Rico
 Aitana Maldonado i Durba
 Óscar Manrique i Martínez
 Natalia Marqués i Fernández
 Iker Martín i Dual
 Sira Martín i Dual
 Irene Martín i Hoyos
 Raquel Martín i Micó
 Manuel Martínez i Magallanes

Fátima Engra Martínez i Nájera
 Paula Martínez i Sánchez
 Héctor Martínez i Zaballos
 Victoria Marzo i Burgos
 Luna Melgosa i Spelmans
 Juan Pablo Merlos i Boria
 Álvaro Mira i Picazo
 Jaume Míret i Herrero
 María Molero i Escrich
 Mario Molina i Ballester
 Elsa Monge i Amores
 Rafael Monge i García
 Eva Monge i Martínez
 Marta Monreal i Rodríguez
 Sara Monreal i Rodríguez
 Alejandro Monterde i Martínez
 Sandra Montesinos i Martínez
 Carla Moreno i Candelo
 Ana Moreno i Colás
 Cristina Moya i Cabo
 Ariadna Moya i Massó
 Tania María Mulet i Llamas
 Alba Muñoz i Vázquez
N
 María Navarro i Esteban
 Lara Navarro i García
 Vega Navarro i García
 Germán Navarro i Gómez
 Sofía Navarro i Tudela

O

Miguel Ángel Olivares i Miravete

Diego Orellana i González

Ainhoa Orón i Sánchez

Joan Ortiz i Soriano

Antonio Jesús Orzan

P

Laia Pacheco i Velasco

Bartolomé Parra i Cabrera

Iciar Parra i Domingo

Paula Pellús i Brisarch

María Ángeles Pellús i Colás

Marta Peñalba i Medina

Miguel Ángel Pérez i Berna

Manuela Pérez i Bueno

Sara Pérez i Fernández

Miguel Pérez i Herrero

Israel Pérez i Moreno

David Jairo Pérez i Remiro

Rebeca Pérez i Requena

Adrián Pinazo i González

Ángel Polo i Alonso

Marta Prat i Roca

Iriana Prieto i Benito

Naiara Primo i Robles

Ester Puentes i Garrido

R

Miguel Ramírez i Lorente

José Ramiro i Martínez

Sergio Ramiro i Martínez

Isabel Raugal i Bru

Mario Real i Dasí

Juan Manuel Roca i Mínguez

Ágatha Roda i Gómez

Valeria Roda i Gómez

Alba Rodríguez i Argudo

Jorge Rodríguez i Arnau

Natalia Rodríguez i Camacho

Álvaro Vicente Rodríguez i Martínez

Andrés Rodríguez i Plaza

Lourdes Roig i Pérez

Rubén Rojas i Calatrava

Javier Romeo i Alcaide

José Miguel Romero i González

Francisco Rosell i Canet

Paula Rubio i Peris

Ana Belén Rus i López

S

Sonia Salvador i Martín

Cristina Salvador i Uviedo

Cristina Salvador i Zapater

Lidia San Antonio i Abad

Julián San Antonio i Algora

Estela Sánchez i Bermejo

Ariadna Sánchez i Crespo

Raúl Sánchez i Raygal

Alberto Sánchez i Villar

Javier Sancho i Arroyo

Natalia Sandoval i Martín
 Antonio Santiago i Moreno
 Pablo Sanz i Alegre
 Leire Sarasa i Huici
 Mª Vicenta Sayas i Martínez
 Ana Sesé i Calvo
 Juan Sesé i Calvo
 Ángel Simón i Cuenca
 Dahria Anahí Solsona i Benítez
 Rafael Soriano i Marín
 Ramón Soto i García
 Andrea Soto i Marco
 Daniela Soto i Marco
 José Ramón Suárez i de Asís
 Yaiza Suárez i Suárez
T
 Samuel Tarraga i Pascual
 María Victoria Tavares i López
 Lucía Tejada i Lara
 Alfredo Tejada i Pino
 Alicia Tomás i Calero
 Noa Tomás i Gómez
 Iris Torrent i Cocera
 Minerva Torrente i López
 Jorge Tortajada i Borrás
 Adrián Tortajada i Raygal
 Marta Tortosa i Jiménez
U
 Miguel Ángel Urbano i Ruiz

V
 Sandra Valenzuela i Oliva
 Alberto Valero i Ibáñez
 Shaila Vicente i Alcaide
 Ernesto Vicente i Punter
 María Vicente i Villamón
 Víctor Manuel Vilches i Pires
 Rubén Villalba i Pérez
 Mª Mar Villar i Armero
 Alan Villarroya i Moliner
 Julia Villarroya i Moliner
 Carla Villarroya i Torres
 Daniela Villarroya i Torres
 Beatriz Vitoria i Cuadau
Z
 Óscar Zorrilla i Armero
 David Zorrilla i Benedí
 Iván Zorrilla i Benedí

Recompenses

Infantils

VALENCIA

Distintiu d'or

Luz Alarcón i Ávila
María Millán i Macián
Diana Tomás i Gómez

Masclet de diamants i fulles de platí

Adrián Agües i Piñeiro¹
Ariadna Manzaneda i García²
Cayetana Huguet i Plumed³
Delia Ripoll i Sesé⁴
Laia Collado i González⁵

Masclet d'or i diamants amb fulles de llorer

Eric Gil i Lara⁶
Olivia Hernández i Martínez⁷

SAGUNT

Majors

VALENCIA

Bunyol d'or amb fulles de llorer

Alberto Antonino i Cuenca
Antonio Gómez i Pérez
Inés Herrero i Crespo

Bunyol d'or i brillants amb fulles de llorer

Mª Ángeles González i García
José María Madrid i Giménez

Masclet de diamants i fulles de platí

Andrés Alcaraz i Asensio⁸
Francisco Giménez i Llamas⁹

Masclet d'or i diamants amb fulles de llorer

José María Madrid i Giménez¹⁰
Paola Gómez i Pérez¹¹

SAGUNT

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Sòcies i socis

A

Abad i Figueredo, Carles
 Abad i Susierra, Raquel
 Adam i Sayas, Borja
 Adrián i Gil, Hugo
 Akba i Herrero, Blanca
 Akba i Herrero, Emilio
 Akba i Herrero, Eral
 Alarcon Ávila, Brisa
 Alba i Aguilar, Francisco de Paula
 Alcaide i Macia, Gema
 Alcalá i Pardo, Mª Teresa
 Alcantud i Fernández, José Luis
 Alcantud i López, José Luis
 Alcantud i López, Manuel
 Alcañiz i Díaz, Alan
 Alcázar i Asensio, Andrés
 Alcázar, Eulalia
 Aleixandre i Rebolgar, Sergi
 Alepuz i Orts, Rosa
 Alfaro i Flores, Paula
 Alfonso i Ortiz, Borja
 Alfonso i Vicente, Rosario
 Aliaga i Alarcón, José Gaspar
 Alite i García-Casarrubios, Ximo

Almela i Bastida, Mª Dolores
 Alonso i Ratia, Milagros
 Alonso i Zálvez, Isabel
 Álvarez i Álvarez, Josefa
 Álvaro i Pérez, Alba
 Amores i Alonso, Héctor
 Amores i Sanchez, Sara
 Andrés i Masía, Ana María
 Antonino i Cuenca, Amparo
 Aparicio Del Saz, Selene
 Aparicio Del Saz, Sergio
 Aparicio i Guirado, Anaís
 Aracama i Azcoitia, Iker
 Aranzabal i Ríos, Jorge
 Argilés i Lorente, Juan Carlos
 Argilés i Ruiz, Sonia
 Argudo i Cañadas, Ana Belén
 Arranz i Maceda, Celia
 Arroyo Ginel, Escolástica
 Arroyo i Piñeiro, María
 Asensi i Antúnez, Mar
 Asín i Peña, Mª Carmen
 Aucejo i Beser, Pedro
 Aucejo i Molina, Carla
 Aucejo i Pérez, Raúl

Ávila i Ariño, María

Ávila i Ariño, Sara

Ávila i Holguín, Francisco

Aznar i Alonso, Paola

B

Badia i Palmero, Toni

Badía i Pozos, Yolanda

Ballester i Peña, Juan Ramón

Ballester i Pérez, Cristóbal

Ballester i Puertas, Luis

Barberán i Villar, Mª Amparo

Bárcena i Hernández, Claudimel

Barea i Gracia, Erika

Barreda i Ángel, Jose Vicente

Bautista i Diaz, Quime

Bautista, Ernesto

Belmonte i Lozano, Víctor

Beltrán i Ros, Francisco José

Benavent i Arnau, Ana

Benavent i Martínez, Noemí

Benedí Roger, Mª Belén

Benítez i González, Verónica

Benito i Díaz, Anaís

Bermejo i Álvarez, María

Berna i Jordan, Angeles

Biosca i , Mª José

Biosca i Mérida, Carmen

Biosca i Mérida, Mª Luisa

Blanco i Bernat, David

Blanco i Ros, Angelines

Blanquez i Perez, Elena Irene

Blanquez i Perez, Carlos

Blasco i Galindo, Laura

Blasco i Martínez, José Ignacio

Bonet i Herranz, Irene

Bonet i Sancho, Miguel

Bono i Rosado, Paula

Boria i Marqués, Mª Vicenta

Borrás i Cerezuela, Paula

Bravo i Rosa, Jose Manuel

Brisach i Pérez, Teresa

Bruno i Rubio, Mar

Bujeda i Aranguren, Juan

Bujeda i Murciano, Carla

Bujeda i Sesé, Marta

Burgos i Muñoz, Javier

Burgos i Oliver, Rafael

Burgos i Romero, Nora

C

Caballero i Lebrón, Daniel

Caballero i Lebrón, Mª Isabel

Caballero i Martín, Sergio

Caballero i Pérez, Álvaro

Caballero i Pérez, Mar

Caballero i Rams, Jorge

Caballero i Villaescusa, Ricardo

Cabrera i Trincado, Amor

Calabuig i Pellicer, Pilar

Calatrava i López, Carmen	Castro i Flores Francisco Jose
Calero i Fernández, Enriqueta	Cebrian i Moya, Sergio
Calvo i Peris, Ana	Cebrián i Ruiz, Eva Maria
Camacho i Valgañón, Alejandra	Celda i Garcia, Sergio
Cámara i Ballester, Noelia	Celda i Marqués, Enrique
Cámara i Zapater, Ana María	Chavero i Vinuesa, Sara Esther
Camarelles i Granell, Guzmán	Chinchilla i Bonaque, Cristina
Candelo i Estal, M ^a Begoña	Cid i López, Silvia
Canelles i Díaz, David	Clavijo i Cid, Daniel
Canet i Pellús, Puri	Clavijo i Cid, Samuel
Cañada i Moya, Eva	Clavijo i López, Óscar
Cañada i Rus, Noelia	Cócera i Pico, Ana Isabel
Cañada i Rus, Sara	Colás i Soria, Sonia
Cañada, M ^a José	Collado i Burgos, Alejandra
Cañadas i Álamo, Antonia	Collado i Burgos, Martina
Cañamache i Hernández, Carlos	Collado i González, Lola
Cañizares i Lillo, Adrián	Collado i Jiménez, José Gabriel
Caparros i Belmonte, Carmen	Conesa, Conchi
Caparrós i Belmonte, Paqui	Cortés i Arranz, Vega
Caparrós i Márquez, Susana	Cortes i Cebrián, Antonio
Carbonell i Cosín, Amparo	Cortes i Sánchez, Marta
Carniceria Morte	Cosín i Lacruz, Maria
Carrasco i Martínez, Óscar	Cosín i Ramirez, Óscar
Carrió i Sanz, M ^a Del Mar	Crespo i Llorens, Maria
Carvajal i Cespedes Elson Antonio	Crespo i Llorens, María
Casado i Lanero, Óscar	Crespo i Llorens, Vicenta
Casasus i Villalba, Óscar José	Crespo i Pérez, M ^a Carmen
Castellanos i Garrido, Julián	Crisol i Amor, Ramón
Castellanos i Garrido, Pedro	Cruz i Villalba, Mar

Cuadau i Asensi, Patricia
 Cuadrado i Domínguez, Diego
 Cuadrado i Gil, Diego
 Cuadros i Caballero, Milagros
 Cuadros i Gallego, Juan Francisco
 Cuadros i Navarro, Aitana
 Cuenca i Antonino, Pepe
 Cuenca i Valiente, Encarnación

D

De Juan i Jordán, Hugo
 De la Cal i Sánchez, Pilar
 De las Peñas i Bernal, Encarnación
 Del Puente i Sánchez, Roberto
 Diago i Ballester, Encarnación
 Díaz i López, Paula
 Díaz i Martínez, Angelita
 Díaz i Rodríguez, Virtudes
 Diaz i Sabio, Esteban
 Díaz i Soria, Carmen
 Díaz i Valencia, Dustyn
 Dolz i Boria, Paula
 Dolz i Carrión, Isabel
 Domingo i Mestre, Mª José
 Dual i Enguidanos, Inma
 Durbá i Escribá, Patricia

E

El Salmantino
 Enmicucx, Ana
 Escamilla i Fraga, Cristina

Escanez i Cuadros, Milagros
 Escanez i Mora, José Maria
 Escribá i Giménez, Vicente
 Escribá i Moreno, Manuela
 Escriche i Pernias, José Domingo
 Escrig i Sanchís, Chelo
 Escrig i Sanchís, Cristina
 Esparcia i Caparrós, Sara
 Espinosa i Álvarez, Mª José
 Espinosa i Andréu, Amparo
 Espinosa i Gaspar, Paco
 Esteban i Muñoz, Joaquín
 Esteban i Villalba, Claudia
 Esteban i Yuste, Ana
 Esteller i Salinas, José Manuel
 Esteller i Salinas, Juan Carlos
 Esteve i Ferrando, Amparo
 Esteve i Ferrando, Josefa

F

Fabat i Zamora, Marlene
 Faus i Soler, Rosi
 Fernández Adelantado, Nieves
 Fernández i Arroyo, Carmen
 Fernandez i Espinosa, Aritz
 Fernández i Esteve, Javier
 Fernández i Giménez, Vicenta
 Fernández i Ramírez, Luisa
 Fernández i Sánchez, Esther
 Fernández i Vicens, Lucía

Ferrer i Vila, Nuria
 Ferruses i Machado, María
 Figuerido i González, Mª Luisa
 Flores i Marín, Sonia
 Flores i Rico, Eva
 Flores i Rico, Vanessa
 Flors i Bellido, Conchín
 Forés i Biosca, Marta
 Fornali i Velázquez, Antonio
 Fornés i Berenguer, José Manuel
 Fraga i Aigües, Mª José
 Fraga i Aigües, Sonia
 Franch i De la Cal, Clara
 Fuentes i Padilla, Vicenta

G

Gabaldón i Martí, Carolina
 Gabarda i Herrera, Francisco Juan
 Gabarre I Plantón, Manuel
 Gallego i Martínez, Mario
 Gallén i Ortiz, José Vicente
 Gandía i Sebastián, Vicenta
 Garcés i Sainz, Cristina
 García i Rus, Mario
 García i Antoni, Francisco Javier
 García i Belmonte, Carmen
 García i Belmonte, Joaquín
 García i Belmonte, Lydia
 García i Belmonte, Marta
 García i Benavent, Anaïs

García i Benavent, Raquel
 García i Canas, Carmen Elvira
 García i Canas, Lourdes
 García i Canas, Pilar
 García i Casares, Joaquín
 García i de Rico, Antonio De Los Ángeles
 García i Esteller, Juan Ignacio
 García i Fernández, Encarnación
 García i Garcés , Amparo
 García i Giménez, Carmen
 García i Giménez, Mª Angeles
 García i Gómez, Chelo
 García i Gómez, Laura
 García i Gómez, Rosa
 García i Lara, Julio
 García i Lizama, María Pilar
 García i López, Amparo Teresa
 García i Macián, Raquel
 García i Méndez, Aurora
 García i Moreno, Cristian
 García i Munera, Jose Ramón
 García I Navarro, Laila
 García i Prior, Josefina
 García i Rovira, Daniela
 García i Rubio, Elena
 García i Ruíz, María
 García i Ruiz, Martina
 García i Rus, Álvaro
 García i Salvador, Mª Dolores

García i Sánchez, Isabel	Gómez i Herrero, Jennifer
García i Sánchez, Laura	Gómez i Pérez, Antonio
García i Sánchez, Sonia	Gómez i Pérez, Paola
García i Serrano, Esther	Gómez i Pol, Rosa
Gargallo i Guiñon, Luca	Gómez i Sáez, José
Garrido i García, Berta	Gómez i San Isidro, Jose Manuel
Gasch i Bonet, Carmen	Gómez San Isidro, Lidia
Gaspar i Trujillo, Inés	González i Cosín, Rosario
Gassó i Martí, Pilar	González i García, Hector
Genés i Paredes, Gloria	Gonzalez i García, M ^a Angeles
Gil i Arastel, Teresa	González i García, Silvia
Gil i Arastell, Jaime	González i Gimeno, Olga
Gilabert i García, Alba	González i Jordán, Timoteo
Giménez Badia, Alicia	González i Lapuente, Lydia
Giménez i Alcalá, Héctor	Gonzalez i Murciano, Fernando
Giménez i Llamas, Francisco	González i Pousa, Marcos
Giménez i Llamas, Juan Antonio	González i Sáez, Ian
Giménez i Madrid, Román	González i Sáez, Moyra
Giménez i Pinilla, Giovanna	González i Torres, Cintya
Giménez i Rodríguez, Francisco	González i Torres, Laura
Gimeno i Villanueva, Raquel	González, Fina
Giraldo i García, Cielo	Gracia i Perello, Carlota
Giraldo i Giraldo, Sucel	Granero I Rojo, Pablo
Goda i Carrió, Eburne	Grasbordat
Goda i Estada, José Manuel	Guillén I Lorenzo, Andrea
Gómez Conde, Claudia	Guillen i Soto, Noah
Gómez i Barragán, Antonio	Guiñon i Cebrian, Roberto
Gómez i Devesa, Pau	Guiñon i Miñana, Manuel
Gómez i Domingo, Carlos	

H

Hergueta i Alandí, Carolina
 Hernández i López, Sandra
 Hernández i Rosa, Antonio
 Hernández, Juan Carlos
 Herranz i Lopez, Mª Francisca
 Herranz i López, Octavio
 Herranz i Martínez, Mario
 Herranz i Monge, Angela
 Herranz i Salas, Maria
 Herranz i Teruel, Carlos
 Herranz i Teruel, Celia
 Herrero i Alfonso, Sandra
 Herrero i Crespo, Inés
 Herrero i Crespo, Mª Ángeles
 Herrero i Crespo, Mercedes
 Herrero i Crespo, Rosa
 Herreros i Giménez, Pablo
 Hortelano I Abad, Álvaro
 Hortelano i Villalba, Sara
 Hoyos i Serrano, Pilar
 Huerta i Iglesias, Javier
 Huerta, Asier
 Huguet i Díaz, Susana
 Huici, Ainhoa
 Hurtado i Marzo, Enrique

I

Ibañez i Iserte, Isabel
 Ibáñez Jiménez, Aroa

Iglesias i Blanco, Mª Elena
 Iglesias i Fernández, Alex
 Izquierdo i Gasso, David

J

Jiménez, Susana
 Jiménez, Yolanda
 Jordán i López, Isabel
 Jordán i Martínez, Eva
 Juan i Martínez, Silvia
 Juestas i Navarro, María
 Jurado i Cintas, Jorge
 Jurado i Lorenzo, Ana

K

Ketterer i Molina, Antonia Begoña

L

La Paz i Gómez, Tania
 Lacasa i Estruch, Francisco
 Lacasa i García, Alan
 Lacasa i García, Elma
 Lacoba i Gil, Naia
 Lacoba i Giménez, José
 Lacruz i Ros, Teresa
 Lacruz i Ros, Victoria
 Lanero i Lasheras, Leonor
 Lapuente i García, África
 Lara i Ariza, Leticia
 Lara i García, José
 Lázaro i Peña, Eva
 Lázaro i Turón, Susana

Lencinas i Hernández, Naia
 Lillo , Francisco
 Lillo i López, María
 Lima i Nieto, Paula
 Lima i Sousa, Paulo Jorge
 Llamas i Quiñonero, María
 Llobeirias i Pena, Obdulia
 Llobell i Escamilla, Nerea
 Llopis i Godos, Fernando
 Lloret i Sansegundo, Sara
 Lluca i Juegas, Mar
 Llusár i Molés, Mª Jesús
 Lofiego i Frisone, Raquel
 López i Avellaneda, Mireya
 López i Cámara, Francisco
 López i Chinchilla, Cristina
 López i Corrales, Lucía
 López i Elena, Raúl
 López i Espes, Javier
 López i Fernández, Estefanía
 López i Fernández, Saray
 López i Garcia, Mª Carmen
 López i Gil, Pilar
 López i Hernández, Humberto Imian
 López i Herrero, Ángel
 López i Jaria, Julita
 López i López, Lucas
 López i Martí, Mª Teresa
 López i Martínez , Julia

López i Palacios, Juan José
 López i Parra, Mª Carmen
 López i Remiro, David Jairo
 López i Rus, Rocío
 López i Sánchez-Capitán, Manuel Carlos
 López i Sánchez, Carmen
 López i Sánchez, Mª Dolores
 López i Sánchez, Manuela
 López i Tamarit, Ramón
 López i Toledano, Juan Ramón
 López i Vázquez, Osvaldo
 López i Vicente, Contantino
 López i Villagrasa, Iván
 López Sánchez, Marc
 Lorente i Juberías, Sonia
 Lorente i Martínez, Claudia
 Lorente, Ampar
 Lorenzo i Benito, Àlex
 Lorenzo i Benito, Pablo
 Lorenzo i Clemente, Avelina
 Lorenzo i Clemente, Laura
 Lorenzo i Roger, Bibiana
 Lozano i Ruiz, Abril
 Lozano i Ruiz, Mateo
 Lucero i Rivero, Miguel Angel
 Lucia i Álvaro, Ángel
 Lupiañez i Maestro, Olga
M
 Machado i Juan, Nuria

Macián i Izquierdo, Javier	Martín i González, Nathalie
Macián i Izquierdo, Tomas	Martín i Hoyos, Irene
Macián i Puig, Francisco	Martín i Huertas, Sonia
Macián i Torrecillas, M ^a José	Martín i López, Ramón
Madrid i Casado, Laura	Martín i Martínez, Jorge
Madrid i Ruiz, José María	Martín i Mico, Raquel
Maeso i Hernández, David	Martín i Munarriz, Rodrigo
Maeso i Rico, Nuria	Martín i Rahona, Marisol
Maldonado i Durba, Aitana	Martín i Rahona, Susana
Manrique i Martínez, Óscar	Martín i Villarroja, Javier
Manzaneda i Diago, Virgilio	Martín i Villarroja, Sergio
Manzaneda i García, Christian	Martínez i Blasco, María
Marco i Díaz, Manuel	Martínez i de la Paz, M ^a Angeles
Marco i Díaz, Verónica	Martínez i de la Paz, Soledad
Marco i García, Leonardo	Martínez i Elena, David
Marco i Torrente, Belén	Martínez i Fernández, Ana
Marí i Alandi, Rosa	Martínez i Gómez, Mario
Marín i Amores, Rosa	Martínez i González, Manuela
Mármoles Germán S.L.U.	Martínez i Hernández, Isabel
Marqués Dasilva, Elianne	Martínez i Lara, Felipe
Marqués i Fernández, Natalia	Martínez i Magallanes, Manuel
Márquez i Moya, Carmen	Martínez i Martínez, M ^a Jesús
Martell i Peinado, Mario	Martínez i Martínez, Rita
Martell i Peinado, Óscar	Martínez i Molinero, Vega
Martell i Peinado, Salomé	Martínez i Moreno, Salomé
Martí i Cano, Dolores	Martínez i Najera, Fátima Engracia
Martí i Manrique, Estrella	Martínez i Puente, Irene
Martí i Muñoz, Jesús	Martínez i Salvador, M ^a del Carmen
Martí i Izquierdo, Pilar	Martínez i Sánchez Paula

Martínez i Sánchez, Ángela	Monge i García, Rafael
Martínez i Sánchez, Jorge	Monge i Gorriz, Vicente
Martínez i Trinidad, Manuela	Monge i Martinez, Eva
Martínez Sanchis, Pina	Monge i Martinez, Sonia
Marzo i Burgos, Victoria	Monís i Viega, Inés
Marzo i Gimeno, Valeria	Monís i Viega, M ^a José
Massó i Fabat, Mignoris	Monís i Viega, Rafa
Mateo i Garcia, Vicente	Monreal i Gómez, Juan Víctor
Medina i Calabuig, Pilar	Monreal i Rodríguez, Sara
Melgosa i Spelmans, Luna	Monreal i Rodríguez, Marta
Merchante i Andrés, Ross	Monreal Rodríguez, Celia
Mérida i Martínez, Consuelo	Montañana i Escribá, Ainoa
Merlos i Boria, Juan Pablo	Monterde i Martínez, Alejandro
Mestre i Izquierdo, Carmen	Montero i Muñoz, Jose Javier
Millan i García, David	Montesinos i Martínez, Alba
Millan i Macian, Maria	Mora i Molina, Antonio
Millan i Marta, Ramón	Mora i Molina, Pilar
Mínguez i Gómez, M ^a Carmen	Morales i Liviano, Jacinta
Miñana i Ruiz, María	Morales i Lopez, Nazaret
Mira i Picazo, Alvaro	Morales i Santamaria, Ana M ^a
Miret i Flors, Vicente	Moreno i Candelo, Carla
Miret i Marco, Jorge	Moreno i Colás, Ana
Mola i García, Julieta	Moreno i García, M ^a Ángeles
Molero i Escrig, Maria	Moreno i Jiménez, Isidro
Molina i Ballester, Mario	Moreno i Moreno, Consuelo
Molina i López, Trinidad	Moreno i Rosell, M ^a Angeles
Molina Olivares, Marina	Moreno i Rosell, M ^a Ángeles
Moliner i Almela, Laura	Moreno i Rosell, Remedios
Monge i Amores, Abel	Moya i Cabo, Alejandro

Moya i Guillén, María
 Moya i Massó, Ariadna
 Muñoz i Vázquez, Alba
 Murciano i Rodríguez, Adoración
 Murciano i Rodríguez, Mª Angeles

N

Navarro i Gómez, Germán
 Navarro i Agües, Baltasar
 Navarro i Bernal, Mª Isabel
 Navarro i Esteban, Maria
 Navarro i Gómez, Carlos
 Navarro i Sánchez, Toñi
 Navarro, Juan Carlos
 Navío i Martínez, Maria
 Nova i Nova, Mª Carmen

O

Ojeda, Sonia
 Oliva i Serrano, Sandra
 Olivares i Miravete, Miguel Ángel
 Olmos i Blasco, Marisa
 Orellana i González, Diego
 Orón i Sánchez, Ainhoa
 Ortiz i Alcazar, Mayca
 Ortiz i Gutiérrez, Javier
 Ortiz i Soriano, Joan
 Ortolá i Ferrando, Vicent
 Ortolá i Ponce, Lucía
 Ortolá i Ponce, Violeta
 Orzan, Antonio Jesus

P

Pacheco i Martínez, Manoli
 Pacheco i Velasco, Laia
 Panes i García, Alejandro
 Pans i Suárez, Ruth
 Paredes i Ros, Josefa
 Parra i Domingo, Aroa
 Parra i Domingo, Iciar
 Parras i Esteller, Carmen
 Pascual i Cotanda, Enri
 Pascual i Giménez, Paqui
 Pellus Colas, Mª Ángeles
 Pellus i Brisach, Joan
 Pellus i Brisach, Paula
 Pellús i Valero, Lola
 Peñalba i Medina, Marta
 Perales i Ramos, Ferran
 Pérez i Requena, Pedro A.
 Perez i Berna, Begoña
 Perez i Berna, Gemma M^a
 Perez i Bueno Manuela
 Pérez i Carot, Héctor Manuel
 Pérez i Cauhe, Mónica
 Pérez i Contreras, Jose Ramón
 Pérez i de las Peñas, Inmaculada
 Pérez i Fernández, Sara
 Pérez i García, Eva M^a
 Pérez i García, Maria Dolores
 Pérez i Gil, Begoña

Pérez i González, Abraham
 Perez i Masip, Pilar
 Perez i Moreno, Israel
 Pérez i Palomar, Amparo
 Pérez i Parras, Ana
 Pérez i Pérez, Maximina
 Pérez i Requena, Rebeca
 Petkov i Dimitrov, Emil
 Picazo i Reolid, Mª Isabel
 Piñeiro i López, Ainoa
 Piñeiro i López, Mireya
 Piqueras i Moreno, Laura
 Plaza i García, Elena
 Plazas i Jordán, Víctor
 Plazas i Álvarez, Jose Antonio
 Plumed i Pérez, Cristina
 Plumed i Pérez, Ramón
 Ponce i Isach, África
 Ponce i Isach, Mariola
 Pozos i Huerga, Emilia
 Prat i Roca, Carla
 Prat i Roca, Marta
 Prieto i Paniagua, Felipe
 Prieto i Rodríguez, Mª Begoña
 Puentes i Garrido, Ester
R
 Radu i Petrache, Claudia
 Raez i López, Rosario
 Ramírez i González, Rosa

Ramirez i Jarque, Miguel
 Ramirez Lorente Miguel
 Ramiro i Martínez, José
 Ramón Hernández, Raquel
 Ramos i Catalán, Antonia
 Ramos i Olmos, Arantxa
 Rams i Caballero, Alejandro
 Rams i Mengod, Rosa María
 Raygal i Bru, Isabel
 Real i Dasí, Mario
 Requena i Sorroche, Rosa
 Rey i Ballester, Anadrés
 Rey i García, Alberto
 Rey i Sánchez, Alberto
 Richarte i Vidal, Inés
 Richarte i Vidal, Laura
 Rico i Ariza, Pilar
 Rico i Canet, José Luis
 Rico i Reche, Francisca
 Robles i Primo, Naiara
 Roca i García, Esther
 Roca i Minguez, Juan Manuel
 Roda i Gómez Agatha
 Rodríguez i Arnau, Jorge
 Rodríguez i Cejudo, Laura
 Rodríguez i Chinchilla, Julia
 Rodríguez i Plaza, Andrés
 Rodríguez i Sánchez, Anais
 Roger Devesa, Mª Rosa

Roig i Pérez, Jordi
 Roig i Pérez, Lourdes
 Roig i Pérez, Minerva
 Rojas i Calatrava, Rubén
 Rojas i Rojas, Bienvenido
 Romero i Alarcón, Daniel
 Romero i González, Ana
 Romero i González, José
 Romero i Solera, Paula
 Rosado i Gasch, Virginia
 Rosell i Canet, Tamara
 Rosell i Fernández, Denis
 Rovira i Palomino, Noelia
 Rubio i Carmona, Remedios
 Rubio i Domene, Juan Carlos
 Rubio i Peris, Paula
 Rubio i Sobrino, Carla
 Ruiz i Escribá, Melanie
 Ruiz i Escribá, Sheila
 Ruiz i López, Beatriz
 Ruiz i Martínez, Pedro
 Ruiz i Martínez, Rosario
 Ruiz i Moya, Marisa
 Ruiz i Roda, Mª Dolores
 Ruiz i Sánchez, Dolores
 Rus i Herranz, Mari Carmen
 Rus i Herranz, Rosa
 Rus i López, José Carlos
 Rus i López, Miguel Ángel

Rus i López, Santiago
S
 Sáez i Gracia, Ana Belén
 Sáez, Felicidad
 Sainz i Valentín, Carmen
 Salinas i Pérez, María
 Salvador i García, Mª Dolores
 Salvador i Marqueño, Mª Carmen
 Salvador i Martin, Sonia
 Salvador i Pantaleón, Bienvenido
 Salvador i Uviedo, Cristina
 Salvador i Zapater, Cristina
 Sánchez i Arnedo, Francisco
 Sánchez i Aparicio, Mateo
 Sánchez i Bermejo, Estela
 Sánchez i Crespo, A
 Sánchez i Ferrer, Janina
 Sánchez i Mínguez, Patricia
 Sánchez i Ocaña, Francisco Javier
 Sánchez i Pérez, Andrés
 Sánchez i Raygal, Raúl
 Sánchez i Valle, Christian
 Sánchez i Villar, Carolina
 Sancho i Arroyo, Javier
 Santiago i López, Tamara
 Santiago i Moreno, Antonio
 Sanz i Alegre, Pablo
 Sanz i Cebrian, Daniel
 Sanz i Fernández, Inés

Sanz i Nava, Mª Victoria
 Sanz i Ruiz, Marta
 Sarasa i Huici, Leire
 Sarasa, David
 Sayas i Ballester, Hector
 Sebastián i Latorre, Salvador
 Sebastian i Latorre, Isabel
 Sebastián i Latorre, Mª Carmen
 Sepúlveda i Cañada, Berta
 Sepúlveda i Cañada, Gerard
 Sepúlveda i Cañada, Lluís
 Sepúlveda i Gisbert, Sergio
 Serra i Torres, Rosa
 Serrano i Muñoz, Ana Isabel
 Sesé i Calvo, Ana
 Sesé i Casamayor, Juan
 Sesé i Costa, David
 Sese i Morales, Olga
 Sesé i Ruíz, Cristobal
 Silvia i Bisi, Mónica
 Simón i Cuenca, Angel
 Sobrino i Belinchón, Elena
 Sobrino i Belinchón, Fernando
 Solsona i Barriel, José
 Sorando i Izquierdo, Marta Isabel
 Soria i Armero, Ana
 Soria i Armero, Mª José
 Soriano I Hurtado, Maite
 Soriano i Marín, Rafael

Soto i Fernández, Lucía
 Soto i Marco, Andrea
 Suarez de Asis, José Ramón
 Suarez de Asis, Oscar
 Suárez i Suárez, Aray
 Suarez i Alegre, José Ramón
 Suárez i Moreno, Nuria
 Susierra i Martínez, Felicidad

T

Talavera i Gómez, Jose
 Tavares i López, Mª Victoria
 Tejada i Pino, Alfredo
 Tejadillos i Ballester, Sergio
 Ten i Gil, Alicia
 Teruel i Jurado, Antonia
 Tomás i Calero, Alicia
 Tomás i Ramiro, Ana
 Tomás i Sánchez, Francisco Javier
 Torrecillas i Garriguez, Mercedes
 Torrent i Cócera, Iris
 Torrent i Llorente, Javier
 Torres i Cervera, Mª Amparo
 Torres i García, Mª Jose
 Torres i Granada, Juan José
 Torres i Palacios, Mª José
 Tortajada i Borrás, Jorge
 Tortosa i Jiménez, Marta
 Tortosa, Miguel
 Tudela i Ketterer, Ana

Tudela i Ketterer, María Albaicín

U

Uviedo i Molina, Anabel

V

Valenzuela i Oliva, Sandra

Valero i Belinchón, Manolo

Valle i Julian, Mª Carmen

Vaquero i Muñoz, Julia

Vázquez i Pastrana, Caridad

Vicens i Rodríguez, Teodora

Vicente i Punter, Ernesto

Vidal i Queralt, Amparo

Viega i Lorenzo, Inés

Vilches i Castro, Juan Manuel

Vilchez i Marín, José Ángel

Vilchez i Pires, Victor Manuel

Villaba i Carreño, Antonio

Villaescusa i Gómez, Francisco Javier

Villagrasa i Ballester, Marina

Villalba i de la Cal, Leticia

Villalba i Perez, Ruben

Villalva i Pérez, Rubén

Villamón i Ribate, Eva

Villanueva i Tavares, Lago

Villar i Armero, Mª Mar

Villar i Martínez, Amparo

Villaroya i Torres, Carla

Villaroya i Torres, Daniela

Villarroya i Argenti, Carlos

Villarroya i Fernández, Carlos

Villarroya i Fernández, Julio

Villarroya i Madrid, Júlia

Villarroya i Martínez, Silvia

Villarroya i Moliner, Alan

Villarroya i Pérez, Herminia

Vinuesa i Veral, Mª Pilar

Vitoria i Cuadau, Beatriz Vitoria

Y

Yuste i Abril, Higinia

Yuste i Álvarez, Ana Belén

Z

Zaballos i García, Mª Elena

Zálvez i Paul, Esperanza

Zorrilla i Armero, Oscar

Comissió a perpetuïtat

President d'honor

César Augusto Sanz i Faus

Padrina

Carmen Martínez i Bernat

President

Vicente Rodríguez i Cabañas

Vicepresidents

Ramón Mejías i Sancho

Francisco Rosell i Serrano

Miguel Ángel Argente i Alcázar

Secretari

Juan Jordán i Burgos

Vocals

Julio Juan i Franco

José Antonio Pinazo i Rodríguez

Fallera Major

Asunción Villuenda i Martínez

Cort d'honor

Dolores Sebastià i Sebastià

Consuelo Aguilar

Manolita Martínez i González

Lali Sánchez i Alcázar

Angelita Jordán i Blasco

Socis d'honor

JOSEFINA GARCIA PRIOR

ADMON. LOTERIAS Nº 2

Imatge: Roberto Martínez

Eric Gil i Lara

President infantil

Hola a tota la comissió!
Soc Eric Gil i Lara, president infantil de la Falla Plaça Rodrigo per a l'exercici 2026, i per a mi representar als xiquets d'aquesta meravellosa falla és un somni complit.

Enguany està sent un viatge ple d'emocions i de moments inoblidables, sempre al costat dels altres representants de les diferents falles, sense ells no seria igual aquesta aventura.

D'altra banda, no em vull oblidar de la meua benvolguda falla, que amb el suport que m'ha estat donant durant tot l'any, em dona l'energia necessària i les ganes per a representar esta comissió.

Ara és torn d'agrair als meus companys de viatge, Ariadna, Belén i els Co-Presidents Gaby, Óscar, Jorge i Xema. No puc parar de riure i de passar-m'ho bé quan estic amb vosaltres en cada acte, cercavila o quan estem simplement al nostre Casal. Moltes gràcies per compartir aquesta experiència amb mi, mai us oblidaré.

I per descomptat, només en falta donar les gràcies als meus éssers estimats, especialment al meu germà, el qual ha estat en tot moment ajudant-me i donant-me suport sense parar perquè tot isquera perfecte i jo passar-m'ho en gran. També, sens dubte, agrair als meus pares. Gràcies per donar-me l'oportunitat de ser el president infantil enguany, d'acompanyar-me en qualsevol situació, d'aguantar-me en la setmana fallera i de fer que lluisca bé en qualsevol acte amb els fantàstics vestits fallers. Sense vosaltres no haguera sigut possible, moltíssimes gràcies, Mare i Pare.

Finalment, fallers només us volia desitjar que gaudiu de les orquestres, despertaes, cercaviles i tot el que la falla ens propose en aquesta setmana fallera i que tingueu unes festes estupendes al costat d'amics, éssers estimats o gent important al vostre voltant.

Que visquen les falles i que visca la Falla Plaça Rodrigo!! Finalment, fallers només us volia desitjar que gaudiu de les orquestres, despertaes, cercaviles i tot el que la falla ens propose en aquesta setmana fallera i que tingueu unes festes estupendes al costat d'amics, éssers estimats o gent important al vostre voltant.

Que visquen les falles i que visca la Falla Plaça Rodrigo!!

Apadrinats

Alberto Rey i Sánchez

Júlia Villarroya i Madrid

Berta i Lluís Sepúlveda i Cañada

Lola Valero i Pellús

Ariadna Manzaneda i García

Fallera Major infantil 2026

Hui quan ha arribat l'albada,
la llum jugava entre els colors,
perquè una xiqueta s'emocionava,
al ser proclamada Fallera Major.

Fallera radiant i preciosa,
xiqueta callada i prudent
xiqueta aplicada i estudiosa,
amb eixe rostre sempre content,
xiqueta prou vergonyosa,
que captiva a tota la gent.

Ariadana, eres dolça i afable,
però un pardalet m'ha contat,
que a casa traus el caràcter,
com els xiquets de la teua edat.

Nina amb somnis a la seua ment,
que hui per fi té un d'ells complit,
perquè els somnis es fan presents,
quan la il·lusió marca el camí,
i com a fallera de naixement,
no hi ha cap anhel més bonic.

Regnaràs al nostre casal,
com sempre havies volgut,
seràs el símbol més preat,
per a tots els nostres menuts.

Brillaràs com a una gran regina,
pels carrers de la nostra ciutat,
brillaràs com l'aigua cristal·lina,
per la valia demostrar
igual que brilles a la piscina,
quan competeixes al nadar.

Tant se val quin estil practiques,
ho fas sempre amb constància,
com quan de valenciana vestixes,
lluïnt amb molta elegància.

Des del clavat et tires sense por,
per començar a nadar a braça,
girant per començar amb el crol,
que sabem que ho fas amb traça
pensant l'emoció de ser la major,
de la nostra volguda plaça.

Tant se val esquena o papallona,
la teua cursa tu guanyaràs,
i el premi serà eixa corona,
com a regina dels infants.

Eixe rostre denota alegria,
veiem com no, el teu preciós somrís,
perquè per fi a arribat el dia,
que cridarem dient fins a l'infinit,
que Ariadna Manzaneda i García,
ja eres Fallera Major Infantil.

GABY COLLADO

Falla infantil

Una lluita... Saludable!

Artista Antonio Verdugo

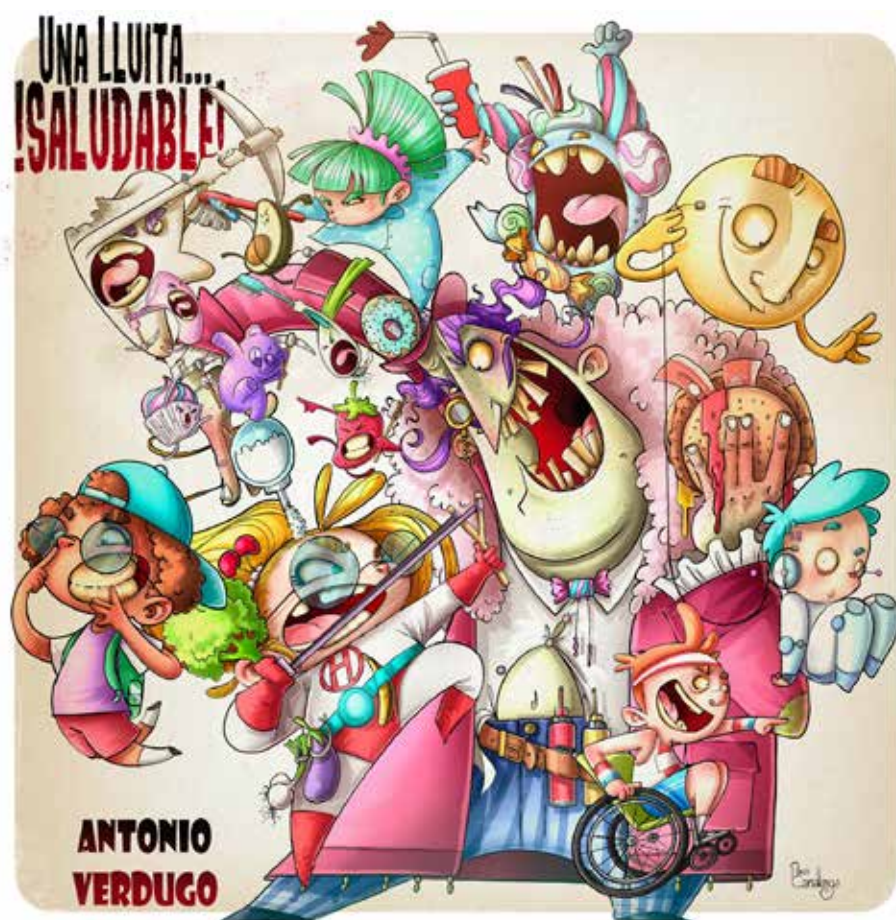
Crítica Gaby Collado

REMAT

El malvat del greix

Aquest malvat ens ven menjat impur,
amb promeses de menjar i de color,
com els que ens governen a Sagunt,
que ens enganyen a les eleccions.

Ens conten històries i moltes cançons,
canviant hamburgueses per poltrones,
però ja estem farts de tanta ficció,
i d'eixes mentides que no són bones.

ESCENA 1**Els superherois
contra el vilà**

Verdures i bròcoli són les armes,
superherois per a fer front al greix,
com **Dario** utilitza sempre les xarxes
amb fotos amb les quals el seu ego creix.

Publica històries de forma continuada
venent un Sagunt que no és real,
busca el «like» de manera desesperada,
per al seu govern artificial.

ESCENA 2**El gos salsitxa
que no es veu la pitxa**

Un gosset bonic que és pur verí,
va disfressat de salsitxa i de pa,
com qui ens porta per un mal camí,
i no sap per on dur-nos endavant.

Va disfressat per la cavalcada,
eixa que a Reis es va suspendre,
Rovira no tenia alternativa clara,
i els xiquets als Mags no van veure.

ESCENA 3**La xiqueta
contra els dolços**

Neteja les dents amb gran força,
contra el sucre que és un traïdor,
com la Generalitat que ni *un duro* dona,
perquè salvem l'Educació.

Doncs és com un dolor de queixal,
el d'«*Aprendices*» és de vergonya,
Palmero no es para de queixar,
però el conseller s'ho pren a conya.

ESCENA 4**L'astronauta
i la lluna**

Somia en un univers de dolços,
per fugir d'aquest món tan estret,
on les famílies fem molts polsos,
per arribar a final de mes.

Natalia com a zona turística ens ven,
i de Sagunt a la lluna vol viatjar,
però és una argúcia de l'ajuntament,
que té un turisme poc explotat.

ESCENA 5**El bàsquet al Port
i la Cota Zero**

És un orgull per a la nostra ciutat
que el club de Bàsquet del Port,
tinga un gran equip adaptat,
i que tot el món pugua fer esport.

Però el xiquet no pot anar a entrenar,
perquè la **Cota Zero** és un miratge,
el consistori està començant,
així i tot, encara és prou llarg el viatge.

ESCENA 6**Esport i neteja**

Juga la pilota amb molta traça,
el xiquet que ho dona tot al camp,
fuig de la pantalla que l'amença,
i sabem que allí no fa maldats.

Però quan de la dutxa arriba el moment
pareix que el jove prou s'ho pensa,
Timón no complix el que promet
i deixa sense vestuaris al Biensa.

ESCENA 7**Els monstres
nocturns**

Els monstres nocturns toquen contents,
mentre el poble està de festa,
la música ens captiva a la gent,
amb una alegria que mai resta.

Però **Patricia** el micròfon conquesta,
i no és per a cantar ens han dit
és per a tancar-nos l'orquestra,
abans de que els *Lunnis* se'n vagen al llit.

ESCENA 8**El pallasso de l'engany**

El pallasso es riu amb falsedat,
venent hamburgueses de pur cartó,
és un engany que no és gens sa,
entre greixos i colesterol.

Un *Mc Darío* pots demanar-te,
una **Maribel Burguer** o un **Albert King**,
tots a les eleccions ens enganyen,
i volen fotre'ns als saguntins.

ESCENA 9

La gallina del ous d'or

La gallina ens ven preus de broma,
per a joves que volen menjar mal,
no és pollastre, és *carcoma*,
del que ens estan alimentant.

Però no existixen els ous d'or,
ni les sigles són representatives,
tant se val quin siga el seu color,
els polítics sols volen bones vides.

ESCENA 10

Els *Labubus* i la paella

Cuinen l'arròs amb seny i cultura,
els *labubus* seguint la tradició,
la paella és sana i té la mesura,
per a donar-nos felicitat a tots.

Sap millor si es cuina en companyia,
perquè la unió ens fa més potents,
a la nostra falla ens dona energia,
tindre a quatre copresidents.

ESCENA 11

Enganxats a la xarxa

El mòbil ens xupla tota la vida,
mentre el perill està ben amagat,
la pantalla és una dolça ferida,
que ens deixa el cervell ben congelat.

Preferim el xat a parlar cara a cara,
el missatge fred a mirar als ulls,
el mòbil ens posa una trista mampara,
mentre el sentiment es queda en remull.

ESCENA 12

El moc més saludable

Es menja un moc amb tota la soltesa,
ja que és més sa que el *burguer* de carrer,
critiquem la política amb franquesa,
que ens deixa el poble com un femer.

Preferixen gastar en propaganda,
que en netejar la nostra ciutat,
són com eixa falsa carn amarga,
que ni es vedella, ni tampoc és carn.

ESCENA 13

Vola la milotxa al parc

Volen volar la milotxa els xiquets,
però no hi ha parcs ni llocs on anar,
només hi ha asfalt i molt de ciment,
en un poble que no els deixa jugar.

Ens fan promeses de projectes,
que mai els veiem fets realitats,
els parcs plens de clots i defectes,
on als menuts els tenen oblidats.

ESCENA 14

La fruita allarga la vida

El plàtan ens dona tota l'energia,
la poma ens manté el cos ben sa,
la fruita ens allarga la vida,
que alguns s'obstinen a retallar.

Preferim la fruita a la mentida,
el gust natural a la falsedat,
amb una gestió que no siga fallida
i un poble que estiga ben net i cuidat.

Infantils

Abril Adrián i Lahoz
Brisa Alarcón i Ávila
Luca Alarcón i Ávila
Luz Alarcón i Ávila
Alba Ballester i Richarte
Carles Ballester i Richarte
Enrique Celda i Marqués
Lucas Clemente i García
Pablo Clemente i García
Alejandra Collado i Burgos
Martina Collado i Burgos
Laia Collado i González
Lola Collado i González
Vega Cortés i Arranz
Dustyn Díaz i Valencia
Joan Domingo i Fernández
Juan Carlos Esteller i Suárez
Laura Fornés i Asín
Laia García i Navarro
Daniela García i Rovira
Martina García i Ruiz
Iker Giménez i Ávila
Ángela Giménez i Espinosa
Nuria Giménez i Ferrer

Edurne Goda i Carrió
Claudia Gómez i Conde
Manuel Guiñón i Miñana
Olivia Hernández i Martínez
Cayetana Huguet i Plumed
Enrique Hurtado i Marzo
Alan Lacasa i García
Elma Lacasa i García
Ángel López i Herrero
Marc López i Sánchez
Alejandra Lorente i Martínez
Abril Lozano i Ruiz
Mateo Lozano i Ruiz
María Madrid i López
Yeray Manzaneda i García
Gonzalo Marín i Pérez
Rodrigo Martín i Munárriz
Candela Martínez i Gómez
Mario Martínez i Gómez
Jorge Martínez i Sánchez
Valeria Marzo i Gimeno
Sofía Maties i Llorens
Noa Merlos i Mulet
María Millán i Macián

Nazaret Morales i López
Leia Muñoz i Chavero
Baltasar Navarro i Tudela
Julia Ortiz i Soriano
Ferran Perales i Ramos
Alberto Rey i Sánchez
Delia Ripoll i Sesé
Paula Romero i Solera
Denis Rosell i Fernández
Mateo Sánchez i Aparicio
Nerea Sebastián i Martínez
Berta Sepúlveda i Cañada
Gerard Sepúlveda i Cañada
Lluís Sepúlveda i Cañada
Diana Tomás i Gómez
Valeria Beatriz Tudela i Ketterer
Lola Valero i Pellús
Júlia Villarroya i Madrid

Anuari faller

Gaiata 5

Hort dels Corders

President Jose Antonio Naranjo Ojeda

Madrina María Tirado Linares

Madrina infantil Emma Ferrer Blasco

President infantil Juan Ferrer Blasco

Mahou

Felices
Fallas 2026

Mahou recomienda el consumo responsable. 5.5*

cuidar

les nostres tradicions
ens posa en peu.

 **caixa
popular**

Cuidem les persones.

Limpieza Industrial

Auxiliares y control de Accesos

Movimiento de vehículos

Gestión de Residuos no peligrosos

Mozos de carga y descarga

Servicios para Puertos, Aeropuertos
e Instituciones Públicas

Tlf. 96 267 19 21
info@limpiezasismed.com
limpiezasismed.com

C/ Almacén de Hierros, 12
P.I. Inguinsa 46520 Puerto de Sagunto (Valencia)

COCOA
CLUB

CON LAS FALLAS

COMPRA ENTRADA O
RESERVA BOTELLA VIP EN
WWW.COCOA-CLUB.COM

 @cocoa.club

ORGULLOSOS DE PATROCINAR **FALLA PLAZA RODRIGO**

¿QUIERES VENDER TU CASA EN
MENOS DE 30 DÍAS?

SOLICITA AHORA TU
VALORACIÓN GRATUITA **960 717 319**

INMOBILIARIANUCLEO.COM

 UTOMOVILES
SAGUNTO
GRUPO FERRI@L

El único concesionario oficial de la comarca para:

Carrer del Ciscar, s/n / Canet d'en Berenguer 962 66 47 91
info@automoviles-sagunto.com / automovilessagunto.es

PP PLUMED
MOVIMIENTO DE TIERRAS
CONTENEDORES - AGUAS - DERRAMES

CONTENEDORES

Contenedores de 5 a 40m³ para RCDA y residuos no peligrosos. También disponibles de sacos.

MOVIMIENTO DE TIERRAS

Derrames, volteretas, mezcla cívica, zapas, derribo, compactaciones, para obra civil, edificación e industrial.

LOGÍSTICA DE GRANULES

Servicio de carga, acopio e alimentación 247 mediante palas cargadoras de tamaño desde 2 a 30t.

Floristería
Sayas

 96 267 26 43

floristeriasayas.es / floressayas1@hotmail.com
c/ Del Trabajo, 23. Puerto de Sagunto (Valencia)

Domino's Pizza®

963 08 71 61

**C/ Periodista Azzati, 7
(Puerto de Sagunto)**

Cafés
VALIENTE
desde 1955

EN RUTA

DISTRIBUCIÓN DE ALIMENTACIÓN Y BEBIDAS

CARRER PUIG DE SANTA MARIA, 10
SAGUNT, VALÈNCIA
962 65 08 10

Servici pel
Manteniment
de la teua vivenda

Fontaneria

Reparacions domèstiques

Pintura

**TOTES LES TEUES
NECESSITATS EN
UN SOL TELÈFON!**

 653087913

IVAN ARNAU

EL IO DEL PUERTO

Menú exclusivo carnes

TE ESPERAMOS!

RESERVAS AL 623 326 617

SOLO CON
RESERVAS

Av. Morvedre 80, Puerto de Sagunto

ÚLTIMO EPISODIO
SOTA - 5 CLASES DE RACIONES
CABALLO - 10 MOLLETES DIFERENTES
REY - EL GLACIAR EN TU CERVEZA

Av. Mediterráneo, 85 (Playa Puerto de Sagunto)
Tels.: 609 887 537 - 96 118 30 20

Para tapeo y picoteo

El Cortijo Andaluz

*Mr glaciador en tu zumo
de cebada*

**Carrer Braç de la Creu, 2
46500 Sagunt, Valencia
T. 962 680 581
www.jofemesa.com**

ieeee!

SAGUNTO CASH
CASH & CARRY

XÉ QUE
BO!

Haz tus pedidos de fallas
en nuestro centro. Tenemos

DESCUENTOS

A fer.
la mà:

de traca

FELICES FALLAS

2026

LA MARE
QUE VA

Tot
per l'aire

📞 96 187 23 11 - 677 83 98 29

Situado en la calle Aceria 27B 46520

Pol. Ind. Ingruinsa · Puerto de Sagunto (Valencia)

Horario de atención al público de 9.00h. a 14.00h. y
de 16.00h. a 19.00h. Los sábados de 9.00h. a 14.00h.

A L'antiga

Roba Tradicional

Juan Vicente Solaz Giménez

C/ Concepción Arenal, 25 baix - Port de Sagunt
962 678 767 - 616 671 475

T. 96 267 22 44. Avd. 9 de octubre, 53
46520 PUERTO DE SAGUNTO (Valencia)
teide@teidehostal.com / www.teidehostal.com
www.teiderestaurante.com

teide.1958

TEIDE RESTAURANTE & HOSTAL

Tradición y Actualidad

Creando **talento** e **innovación**, reconocidos como el **Mejor Partner de Microsoft en España** y situados en la élite de las tecnologías Microsoft a nivel internacional

encamina
PIENSA EN COLORES
info@encamina.com
www.encamina.com

OFICINA VALENCIA
Carrer Fundició, 79
46520, Puerto de Sagunto
Telf: 962 698 064

OFICINA MADRID
C/ O'Donnell, 34. 3ª planta
28009, Madrid
Telf: 917 893 823

OFICINA TENERIFE
Av. Trinidad, 61. Campus Central ULL
38200, S. Cristóbal de La Laguna (Tenerife)
Telf: 962 698 064

ANTIOQUÍA KEBAB

Sabor Original De La Historia

EXPERCASA®

Franchising Network

Expercasa Puerto de Sagunto

AMB LES FALLES

Tramitación de
HERENCIA

Préstamos
HIPOTECARIOS

Amplia cartera
DE CLIENTES

Valoración Inmobiliaria

GRATUITA

☎ **962 074 037**

☎ **660 375 919**

Av. Camp de Morvedre, 85

46520 Puerto de Sagunto

puertosagunto@experscasa.com

Vende tu vivienda con
EXPERCASA

conoce el valor de tu inmueble **GRATIS**

[Red en franquicia. Cada agencia tiene su propio titular y es autónoma del franquiciador]

Vertice

LIBRERÍA PAPELERÍA

papeleriavertice@gmail.com

ESTAMOS EN:

C/ Gómez Ferrer 87- Tel. 962670396

Puerto de Sagunto

Fotocopias
B/N y color

Manualidades
y bellas artes

Libros de texto
y lectura

Material escolar
y de oficina

Servicios a
empresas

CONOCE

NUESTROS RESTAURANTES

PA' LLEVAR

AV Mediterráneo 59, Puerto de Sagunto

Reservas 📞 Tlf: 678-88-2285

Cowman
Steak House

C. Alcalá Galiano, 40, Port de Sagunt, Valencia

Reservas 📞 Tlf: 605-877-999

AV 9 d'Octubre, Port de Sagunt

¡LOS ESPERAMOS!

¿BUSCAS UN LUGAR
DONDE COMER
RICO Y TODOS SE DIVIERTAN?

SOMOS...

¡VERDADERA PIZZA ARTESANAL Y
UN PARQUE DE BOLAS **GIGANTE!**
TAMBIEN PUEDES CELEBRAR TU CUMPLE CON
NOSOTROS, DISFRUTA CON AMIGOS MIENTRAS
TUS PEQUES SE DIVIERTEN

*¿Que esperas? Visitanos
Estamos en la calle Cataluña 30,
bajo 4, Puerto Sagunto
Reservas: 653507871
WhatsApp: 691507295*

CONOCE MAS DE NOSOTROS

Odontología general

Ortodoncia

Implantología

Prótesis

Periodoncia

Primera visita
gratuita

Financiación sin
intereses

Descuentos especiales
para falleros (hasta el
30 de marzo)

953111925
627853967

Plaza Rodrigo, 1,
Puerto de Sagunto

SurYa

AUTÉNTICA COCINA HINDÚ

Horario . Martes a Domingo 13.00 a 16.00 h.
Tardes de 19.00 a 11.30 h.

962 070 352

624 39 80 34

C / Canovas del Castillo 71, Pto de Sagunto - Valencia

PASTELERÍA
La Moderna
momentos inolvidables

info@pasteleria-lamoderna.com

C/ Luis Cendoya, 46 · 46520 · Puerto de Sagunto · Valencia · T. 962 671 272 / Av. de Francia, 22 · 46023 · Valencia · T. 963 814 884

larrea
correduría de seguros

96 268 30 36
650 903 363

info@seguroslarrea.es
www.seguroslarrea.es

MDR
ASESORIA
Fiscal-Contable-Laboral

96 268 26 75
627 539 051

info@mdrasesoria.es

ENCUÉNTRANOS EN: c/ Periodista Azzati, 12, bajo | 46520 Puerto de Sagunto

LaCruz

INMOBILIARIA

WWW.PISOLACRUZ.ES

VENDE

96 2683988

C/ TROVADOR 69 PUERTO SAGUNTO

Seguridad,
garantía y
confianza

7:00 a 19:00 hrs. / SÁBADOS ABIERTO
Murillo 40, Puerto de Sagunto 650697153

Escuelas Infantiles Sol y Luna Siglo XXI
CENTRO SUBVENCIONADO POR CONSELLERIA DE EDUCACIÓN

Urky

Bar Restaurante

Isla Córcega, 54
46520 PUERTO SAGUNTO (Valencia)
urkydos@gmail.com

Tel. 96 267 91 30
96 267 25 76

CELEBRACIONES

C/ Vent de Gregal, 1 Bajo (Edificio Quesada Jara)
Junto Campo de Fútbol
46520 Puerto Sagunto (Valencia)

Tfnos : 660 64 66 13 / 619 41 47 42

Polígono industrial La Vila, c/ La Valldigna, 7
Novetlè 46819 (Valencia)
xaima@ataudesxaima.com
Telf. 962 283 343

RESTAURANTE CHARQUITO

MENÚ DIARIO LUNES A DOMINGO - TAPAS CASERAS

¡ Tu buen gusto... nuestro placer..!

C/ Castellón, 35 bajo - PUERTO SAGUNTO ☎ 96 267 60 90 📱 facebook.com/groups/charquito

Móvil: 620 788 516 - arcaslignum@gmail.com
C/ Cervantes, 13 Pta. 2ª - Simat de la Vall digna - 46750 - Valencia

Mármoles Germán Gálvez, S.L.U.

PELAYO 27

Germán Gálvez Año
GERENTE

MG

EXPOSICIÓN: | TALLER Y EXPOSICIÓN:

C/ La Pau, 16
Tel. Fax 96 266 16 93
46500 SAGUNTO

C/ Alzira, 10
Tel. 96 255 03 83 - Fax 96 255 30 20
46196 CATADAU (Valencia)

LÁPIDAS

E-MAIL: divina@divina.net
WEB: www.divina.net

Tel. 96 227 12 11 - Fax 96 227 77 12
Avda. de la Ribera, s/n - Apdo. 75
46800 XATIVA (Valencia)

andrésasesores_
agencia de seguros - alberto andrés boria

Especializados en seguros de Vida y Salud
Cuidamos de ti

Agencia de Seguros AXA Sagunto
C/ Diagonal nº6 Bajo (Tras Ambulatorio y Centro Médico de Especialidades) - 46520 Puerto Sagunto Valencia, España
TF 96 218 88 20 | email: andres.asesores@gmail.com | blog: <http://www.axasagunto.blogspot.com.es/>

**CORREDURÍA DE SEGUROS
SEGURELI S.L.**

AV. 9 DE OCTUBRE 105 BAJO, 46520 - PUERTO DE SAGUNTO VALENCIA
962679557 - 962680590 | @: ecaballero@segureli.com
www.segureli.com

JULMAR
JOYEROS DESDE 1957

Centre Comercial Carrefour
Avinguda de l'Advocat Fausto Caruana
Local 2, 46500 Sagunto, Valencia
962 681 533

Pedidos 685 107 817

Abierto de Martes a Domingo
de 11:30 h. a 15:30 h.
Lunes cerrado

Calle Gomez Ferrer, 57
(Junto a Plaza Rodrigo)
Puerto de Sagunto

 @lafartacomidas

Av. Camp Morvedre, 66, Bajo
46520 Puerto de Sagunto - València

T. 611 496 871

 pl.templodebelleza24

BÁJATE NUESTRA APP
Y PIDE TU CITA

www.elestribocarnedepotro.com

- Carnes Selectas
- Elaboración Propia
- Variedad de Embutidos
- Productos Gourmet
- Packs para deportistas

979 640 134 / 647 866 932
 @elestribocarnedepotro
 Calle Nueva de Córcega, 14
 46220 Puerto de Sagunto - Valencia
www.elestribocarnedepotro.com

ENVIAMOS A TODA LA PENÍNSULA EN 24/48H.

¡VISÍTANOS!

**Calle Isla de Córcega, 14,
 Puerto de Sagunto - Valencia**
Telf. 614 03 06 93

Desayunos - Almuerzos - Tapas

ASESORIA ILAMU
 Isabel Latasa Muñoz
 Graduado Social

C/ Teodoro Llorente, 138
 46520 Pto de Sagunto (Valencia)
ilamuasesoria@hotmail.com

Telf: 96 267 22 64 / 654 453 688

El Celler. Faura Un lloc on celebrar

WhatsApp 620 242 857
Telefon 962 605 005

RESTAURANT **EL CELLER** FAURA

Puesto Mercado 18
Puerto de Sagunto (Valencia)
T. 655 307 681

RESTAURANTE
LA COMITIVA

622 34 96 94

**PLAZA MARE NOSTRUM, PUERTO DE
SAGUNTO**

Begoña

HORNO • PASTELERÍA

Carrer Mossèn Guillem num.1
Estivella 46590 (Valencia)
Telf. 962 628 078/ 677 608 467

SE ACERCA EL VERANO

Tasca Bacca

de vinos y tapas

Avenida Mediterráneo (esquina con Isla La Toja)
Puerto de Sagunto - Valencia
T.617 383 828

INFORMATICA

PCMAS INFORMÁTICA

C/ Buenavista, 126 Bajo
46520 Puerto Sagunto
961 186 580
www.pcmas.net

 @lapetitelunepuertodesagunto @lapetite_lune_pto

Disponemos de una gran variedad de complementos:

Bolsos, carteras, bisutería, pañuelos, cinturones, relojes,
paraguas, playa y accesorios para tu día a día..

Plaza Mare Nostrum nº 37 Bajo
Telf: 645 75 14 68

TRIGO Y MIEC

HORNO Y BOLLERIA

C/ Buenavista, 128 - Puerto de Sagunto (Valencia)
T. 962 674 296

La Lyonesa

Desde 1968. Cocinamos por ti. Comida para llevar. Pastelería.

Las recetas de las abuelas siempre serán las mejores.
Con nuestra cocina casera queremos que no queden en el olvido

Artisanos. Calidad y confianza.

T. 649 695 137 / 962 673 331

Facebook: Lyonesa Puerto De Sagunto
Virgen del Carmen, 22, bajo. Puerto de Sagunto (Valencia)

Cafetería

El paso del Cid

C/ Cid, 5
Puerto de Sagunto
Valencia

T. 626 244 201

cafepasodelcid@gmail.com
Facebook: Cafetería El Paso Del Cid

Tratamientos faciales y corporales

- LFU adipologie
- Radiofrecuencia Indiba (Edna Pro)
- Presoterapia
- Depilación (URUCCU) Láser Premium
- Maquillaje social, novias y falleras
- Peinado Falleras
- Liquidaciones de stock por jubilación

Horario

Lunes **CERRADO**
Martes 15:30h. a 18:00h.
Miércoles 15:30h. a 19:30h.
Jueves 15:30h. a 19:30h.
Viernes 9:30h. a 13:30h.
y de 15:00h. a 19:00h.

Cita previa 669 142 882

 carmenalcaide

Avda. Arquitecto Alfredo Simón, 28 B · Puerto de Sagunto

ALMUERZOS
POPULARES

TAPAS

PLATOS
CASEROS

Ven y disfruta de un ambiente familiar!

Av. Juan de Austria, 56 | Puerto de Sagunto | 963 430 458 | 653 818 107

Cervecería Galiano

Mª José Torres Palacios
Tel: 696 752 455

Desayunos
Almuerzos
Comidas
Cenas

Menú diario
Martes a Domingo

Especialidad en:
Arroces y
Carnes a la brasa

Tel. Reservas: 96 118 30 14
www.cerveceriagaliano.com

C/ Alcalá Galiano, 26 bajo

BAZAR XINFU

AVDA.HISPANIDAD 12-14
46520 PUERTO DE SAGUNTO
TEL:961185460

ROPA FERRETERÍA
REPARACIÓN MASCOTA
PAPELERÍA REGALO
MENAJE LIMPIEZA
ACCESORIOS DE MOVILES
REPARACIÓN DE MÓVILES

PROMESSA NOVIAS

FIESTA - NOVIO - COMUNIÓN
LIQUIDACIÓN DE STOCK POR JUBILACIÓN

C/ Lluís Vives, 1 Izq. - T. 962 678 069
46520 Puerto de Sagunto (Valencia)
email: contacto@promessanovias.com
www.promessanovias.com

ESTABLECIMIENTO AUTORIZADO
PARA EL SELLADO DE LA
PRIMITIVA, LA BONOLOTO
, 1 X 2, EUROMILLON
GORDO DE LA PRIMITIVA
QUINIGOL Y APUESTA HIPICA
VALIDACION INFORMATICA ONLINE

JOSEFINA GARCIA PRIOR

ADMON. LOTERIAS Nº 2

TOTALMENTE INFORMATIZADA

Les desea Felices Fiestas

Plaza 1 de Mayo, 64 - Teléfono: 96 267 14 76
PUERTO SAGUNTO (VALENCIA)

BAR CAFETERÍA ECLIPSE

ALMUERZO Y MENÚ DIARIO

C/Velarde, 4, 46520 Puerto De Sagunto, Valencia

Calle Asturias 27, Puerto de Sagunto

T. 960 080 549

CHOCOMEL

PASTELERÍA
DEGUSTACIÓN

C/ Isla Manorca, nº 7
46520 - Puerto de Sagunto
Tel.: 96 267 58 70
chocomel-past@ono.com

AutoTalleres

COLORAUTO

PLANCHA Y PINTURA

Avda. Periodista Azzati, 28 - Tel. 96 267 96 50
PUERTO SAGUNTO (Valencia)

ECOAS

ECONOMISTAS | ASESORES FISCALES

C/ 14 de abril, 49 | 46520 Puerto de Sagunto
T. 96 267 55 73 | F. 96 267 92 06 | asesoria@ecoassagunto.com

TITO NATACHA

BAR RESTAURANTE · COMIDAS CASERAS
MENÚS · ALMUERZOS POPULARES · CENAS

Telf. 96 269 00 33

C/ Isla Mallorca, 13 46520 PUERTO de SAGUNTO

SONIDO PROFESIONAL
C/Segorbe N.24 - 96 267 63 47
46.520 Puerto de Sagunto (Valencia)
email: info@enclavedelmusico.com

BAR 11 ABRIL II

C/. Segorbe, 12
Puerto Sagunto

685 164 335

685 164 336

cafeteria once de abril dos

**BAR
CERVERA**

**PARA PULPO, CERVEZA Y
VINO., VEN A CASA DE
RUFINO.**

AV.CAMP DE MORVEDRE 44

TEL: 962680943

NFRENMENU@MSN.COM

CHURRUCÁ
PANADERIA
LA MERCED

Y AHORA TAMBIÉN EN BOCATERIA LA PLAYA

Agradece su confianza

BORDADO
PERSONALIZADO E INDUSTRIAL

C/ TEODORO LLORENTE, 142
46520 PUERTO DE SAGUNTO
962 690 941

Koi Taberna

Japonesa

Ig: @koitaberna
Tlf: +34 962077577
Whatsapp: +34 604922583
C/ Catalunya, 4, 46520

VelillaGroup. **UNPower** **FAL**

CHINTEX **sparco** **JUBA** **MARCA**
Teamwork SAFETY EVOLUTION THE SAFETY COMPANY

BLS EQUIPOS DE PROTECCIÓN RESPIRATORIA **ISSALINE** **bolle**
SAFETY

*VESTUARIO LABORAL
*EPI'S
*SEÑALIZACIÓN
*TEXTIL PUBLICITARIO
*MERCHANDISING

PERSONALIZACIÓN DE PRENDAS

*SERIGRAFIA
*BORDADOS

DSL Laboral
vestuario y protección
www.dslvestuario.com

TENEMOS TODO
LO QUE NECESITAS
PARA DAR IMAGEN
A TU NEGOCIO

Tel: 96 267 61 92
C/ ALCALÁ GALIANO 26
PUERTO DE SAGUNTO/VALENCIA

Bodegas Ferri
Desde 1952
www.bodegasferri.com

Pepa Ferri Gómez
Luis Cendoya, 52 Puerto Sagunto
bodegasferri@hotmail.com
Teléfono 962 682 914 - Móvil 618 153 593

BAR
Don Quijote

Don Quijote

autoescuela
J.MOTOS

**SI TIENES 17 AÑOS PUEDES SACARTE EL
TEORICO DEL COCHE**

www.autoescuelajmotos.es

Tel. 96 267 92 25 · Av. camp de Morvedre, 82
46520 Puerto de Sagunto

Entra e infórmate de:

- *NUESTROS CURSOS INTENSIVOS, TEORICOS Y PRACTICOS
- *TODOS LOS PERMISOS: AM, A2, A, B
- *PROFESOR PERMANENTE MAÑANA Y TARDE
- *FACILIDADES DE PAGO
- *METODO DE APRENDIZAJE PROPIO

J | S
J | S
JESÚS SÁNCHEZ

INDUMENTARIA VALENCIANA,
FIESTA Y CEREMONIA

@JESANMOR

CITA PREVIA
618 427 862

CALLE SAN JOSE 13
PUERTO DE SAGUNTO

Malecón

RESTAURANTE-BAR

ESPECIALIDAD EN COMIDAS CASERAS, PULPO A LA GALLEGA, TAPAS VARIADAS.

C/ Luis Cendoya, 8 · Tel. 96 268 09 70 - 46520 Puerto Sagunto (Valencia)

Tel.: 610 650 964

RMI

RASOS DE MARGA

Calle Pintor Pinazo, 51
Puerto de Sagunto

Telf: 638 972 602

Loli Burgos

Victoria Marzo Burgos
Maquillaje y peinado • Eventos • Falleras

C/ Virgen del Carmen, 11
Puerto de Sagunto • 962 672 215

CASA JUAN
RESTAURANTE

*Cocina mediterranea
y de mercado*

C/. VIRGEN DEL LOSAR N° 22
RESERVAS TLF 961 148 609

TAPAS
CARNES DE CAZA
PESCADOS
ARROZES

ROBERTO MARTINEZ

FOTOGRAFO

GALAXIA
COSMÉTICOS

TIENDA DE PRODUCTOS
PROFESIONALES DE
PELUQUERÍA Y ESTÉTICA

GALAXIA COSMÉTICOS Av. Camp de Morvedre, 76 PUERTO SAGUNTO 962 672 267

The advertisement features a black and white photograph of a storefront for 'Galaxia Cosméticos'. The storefront has a sign that reads 'GALAXIA COSMÉTICOS' and 'TIENDA'. A window display shows a woman's face. A dark, semi-transparent overlay is positioned on the right side of the image, containing the text 'TIENDA DE PRODUCTOS PROFESIONALES DE PELUQUERÍA Y ESTÉTICA'. At the bottom, a dark banner contains the text 'GALAXIA COSMÉTICOS', the address 'Av. Camp de Morvedre, 76 PUERTO SAGUNTO', and the phone number '962 672 267'.

Peluquería canina Yesi

Centro de Estética
para tu Mascota

REALIZAMOS CURSOS
DE PELUQUERÍA CANINA

TEL 96 267 54 46

C/ PALANCIA, 21

46520 PUERTO SAGUNTO

LABORGRAFIC.com

Avda. Camp de Morvedre, 131 Bjo. Izq.

- Puerto de Sagunto -

mail: laborgrafic@laborgrafic.com

Tel. 96 108 84 97 - 673 369 042

VESTUARIO LABORAL
CALZADO PROFESIONAL
MATERIAL DE ESCALADA

SERIGRAFIA - BORDADOS
MERCHANDISING
EQUIPOS DE PROTECCION

JOYEROS ARTESANOS Rubio, s.l.

Miguel Ángel Rubio Domene

Segorbe, 28 - Tel: 96 267 17 31

PUERTO DE SAGUNTO

FELICES
FIESTAS

DUO
ALIANZAS
www.duoo.es

ALIANZAS
www.cnavarro.com

FESTINA
LOTUS

CITIZEN
CALYPSO

BODEGA MICÓ

Desde 1954

Tel 96 267 01 39 - bodegamico@gmail.com
C/ Teodoro Llorente, 193. Pto Sagunto - Valencia

Tot Un Món

Télf.: 96 267 74 07

Móvil: 669 725 754

C/ Canarias, 14 Bajo

Pto Sagunto (Valencia)

totunmon@gmail.com

nº Col. 2821

Germán

Clinica de Fisioterapia y Rehabilitación

Germán Cabo Blánquez

Tratamiento en consulta y a domicilio

Tel. 660.124.926

C/ Palmereta nº2 - Bajo - Pto Sagunto (Valencia)

Chollos

Calle Cabo de Gata, 8 Bajo

46520 – Puerto Sagunto

Horario 09:30-21:00

De lunes a sábado

Saneamiento Biosca Sanchis

Distribuidor Oficial: **Roca**

EXPOSICIÓN Y VENTA:

Teodoro Llorente, 124

46520 PTO. SAGUNTO (Valencia)

Tel. y Fax: 96 267 04 85

WhatsApp: 605 050 485

info@saneamientobiosca.es

- SANITARIOS Y GRIFERÍA
- MUEBLES Y COMPLEMENTOS
- FONTANERÍA
- CALEFACCIÓN
- ACS

Marcelino Cabrera

tendencia en moda

Pepe Jeans
LONDON

MOLLY
BRACKEN

Salsa
JEANS

SILBON

C/ Virgen de los Dolores 5 - Puerto Sagunto (Valencia)
T. 962 682 627

A mediodía
Arreglets
con "Arroz"

Avd. Mediterráneo 81 • Tel. 96 267 28 41
46520 PUERTO SAGUNTO

JESMAR

PERFUMERIA Desde 1964

Menéndez y Pelayo, 32
46520 El Puerto De Sagunto
Tel: 962671341

PARFUMS
SAPHIR
CLARINS

La Picara

Horario:

Lunes a Viernes: 7:30h a 21:00h

Sábado: 8:00h a 14:00h

Domingo descanso del personal

Tels: 611 920 129 • 605 311 693

Av/ 9 de Octubre 55

CADA 10 DESYUNOS
O MERIENDAS TIENES UNO GRATIS

Jacaranda

BAR RESTAURANTE

Desayunos, almuerzos, menú diario, cenas ...

Reservas: 96 043 63 41

 642 80 56 27

Avd. 9 de Octubre, nº 20 - bajo · 46520
Puerto de Sagunto

PLAYA PUERTO SAGUNTO

desde 1986

Dulces, juguetes y regalos.
Ropa y accesorios para bebés.

Calle Lope de Vega, 1 bajo
46520 Puerto de Sagunto (Valencia)
962 077 240
ejulia.julia8@gmail.com

Av. Camp de Morvedre, 79
Puerto de Sagunto - Valencia

Los Lagos

Almuerzos y menú diario
C/Isla Ibiza, 15, 46520 Puerto de
Sagunto, Valencia
 962076315

CONSIGUE
UN
DESAYUNO

Gratis

Cafetal
de la Mare

RESTAURANTE

C/ Velázquez, 4
T. 962 670 038
46520 Puerto de Sagunto
(Valencia)

Caprici
Moda y Complementos
Julia Rodriguez Chinchilla

Avda. Camp de Morvedre 104
46520 Puerto de Sagunto (Valencia)
© 96 268 23 17 • 699 780 781

BOHEMIAN
dreams

Avda 9 de octubre, 96
Puerto De Sagunto
T 617 329 982
bohemiandreams2016@gmail.com
IG @bohemiandreams2016

Diseño OPTICAS

ESPECIALISTAS EN MODA Y DEPORTE
CUIDAMOS TUS OJOS

Av Camp de Morvedre, 82 bajo Tel. 962 684 050 Puerto de Sagunto
www.diseñoopticas.es

601 075 033 @diseno.opticas

AL PAN, PAN
HORNOS A LEÑA
Domingo

ESPECIALIDADES DE ESTA CASA:
PASTAS CASERAS
BOLLERIA CALIENTE (Mañana y tarde)
PERO LO MEJOR DE TODO:
EL PAN NUESTRO DE CADA DIA

HORNO MERCADO: TEL. 96 267 15 80
HORNO CATALUÑA: TEL. 96 268 21 85
HORNO BALADRE: TEL. 96 268 27 95
HORNO APRENDICES: TEL. 96 267 32 80

PUERTO SAGUNTO

peluquería
barbería

avda. Camp de Morvedre, 103b
46520 Puerto Sagunto
689 933 494

Antonio Martín
Antonio Martín

Joyería · Relojería

Av. 9 de Octubre 61
Puerto de Sagunto
T: 962 674 613

epicentre

T: 963 148 459

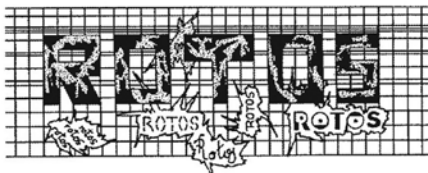
ROSMAR
Indumentaria Valenciana
Trajes Falleros

AVDA. CAMP DE MORVEDRE, 87
PUERTO SAGUNTO
Telf. 96 267 15 75

La Costanera
restaurant

607429684

Avenida de Mediterraneo 157.
46520 Puerto de Sagunto,
Valencia, España

COORDINADOS DE EDREDONES
Y CORTINAS
CONFECCION E INSTALACION

ROPA DE HOGAR
TELA DISFRACES, GRAN VARIEDAD
CAMP DE MORVEDRE, 83 TEL. 96 267 84 33 682439845
PUERTO SAGUNTO - VALENCIA
Visítanos en Facebook

Smile
HM Digital

damos solución a tus necesidades
de impresión y personalización

C/ Maestrat N°1 Bajo
Puerto de Sagunto
hmdigitalcb@gmail.com

Tel. y Whatsapp
96 267 42 69

Organizamos cualquier tipo de evento.
Nos amoldamos a tu bolsillo.
¡¡¡EL PRECIO LO PONES TÚ MISMO!!!
Tenemos los personajes para tus fiestas
de tus dibujos animados favoritos.

686 595 389

SALSAS EL BRAVERO

Av. Camp de Morvedre, 48 · Puerto de Sagunto

ESTUDIO CREATIVO

EUREKA
SOLUCIONES

HAPPY DAYS
DISEÑOS QUE EMOCIONAN

Avda. Sants de la Pedra 49, bajo. - Sagunto (Valencia)
697 57 68 62

CONFECCIONES

96 118 30 79 · 652 907 396

C./ Asturias, 49 · Bajo Izq.
46520 PUERTO DE SAGUNTO
sento49@hotmail.com

Av camp de Morvedre, 83
Elaboración de comidas caseras

**HORARIO DE JUEVES A DOMINGO
DE 11:30 A 15:30**

Tania Costa
Peluquería,
estética y uñas

Láser de diodo
Microblading
Spa pies
Tratamiento facial y corporal
Porcelana y gel
Lifting de pestañas
Masajes
Semipermanente y mucho más

blancojoyeria
CONTIGO CREAMOS ESTILO

Avda. 9 de Octubre, 82A (EDIFICIO OMA)
46520 PUERTO SAGUNTO (Valencia)
tel/fax. 96 268 08 71

Herмосilla

Cafetería Panadería

Desayunos y almuerzos populares

C/ Cánovas del Castillo, 96 · T. 962 675 007
Les desea buenas fiestas Josefinas

TINTORERÍA
Trisec

C/ Fornás, 1
Puerto de Sagunto

96 268 10 41
sumesac@yahoo.es

Horario:
L-V: 9:30h a 13:30h y 16:30h a 20:30h
S: 9:30h a 13:30h

SONDANI

Tu zapatería y mucho más

677604785

Zapatos a medida

Especialistas en fallera novia y fiesta

Av Camp de
morvedre N 62
46520 puerto de

Sagunto Valencia Reparación de calzado

SUMINISTROS DE PINTURAS SAMPER, S.L.

Pinturas Decorativas y Marinas

Papeles Pintados

Moquetas

Suelos Vinílicos

Pincelería

Productos de Piscinas

Manualidades

Vinilos

Parquet Natural y Laminado.

Plaza 1º de Mayo 2
46520 Puerto Sagunto (Valencia)

96 268 05 72

692 89 15 23

info@samperweb.com

Abierto todos los días
tardes, fines de semana
y festivos mediodía

ÑAKI
Restaurante

Tapas, Arroces y
Platos Combinados

C/ Cataluña nº 11-B
46520 Puerto Sagunto

Pedidos para llevar
962 679 378

Cristina Cañada

Estética avanzada

Calle Larga, 20 · Puerto de Sagunto

T. 656 464 508

CLÍNICA **VILAMAR**
DENTAL

Alicia González Generoso
Nuria Brenchat Aguilar
ODONTÓLOGAS

Av. Arq. Alfredo Simón, 26-1º-3º
Tfno. 96 267 68 69 - vilamar@clinicavilamar.es
46520 Puerto Sagunto (Valencia)

RESTAURANTE CHINO

Jugui

Av. Mediterraneo, Nº 87
46520 Puerto de Sagunto
Valencia
Telf: 96 268 40 04

Cafetería
El Encuentro

Calle Castilla La Nova, 1, Port de Sagunt

MARINA NAVARRO
ESTÉTICA AVANZADA

☎ 6 47 632 614
📧 mncentroestetica

Mar

Indumentaria
Bordados
Serigrafía

Mar Gimeno López
C/ del Trabajo, 17 · 46520 Port de Sagunt
mar@indumentariamar.com · 960 05 25 61

La Principal

desayunos almuerzos comidas tapas copas

GRUPOS / CENAS DE EMPRESA / CELEBRACIONES

961 088 762
C/ Del cid, 7 - 46520 Puerto Sagunto (Valencia)

PELUQUERIA SILVIA

MARTES CERRADO

C/ Palancia, 41 Dcha. - Tfno: 96 268 35 12 - 46520 PUERTO SAGUNTO

Avda. Camp de Morvedre, 2
(esquina Avda. Mediterráneo)
46520 Puerto Sagunto (Valencia)

RESERVAS: Telf. 96 108 87 94 - 620 24 28 37

Especialidad en:

ARROCES

Carnes a la parrilla de Piedra Volcánica
Brochetas - Caracoles
Rabo de Toro - Mollejas de cordero
All i Pebre - Frituras de pescado

Y mucho más...

Passeig Marítim, 5
Port de Sagunt
T. 618 201 858 / 960 090 630
www.horchateriaelpaseo.es

www.petarderiafantasia.com

PETARDERIA FANTASIA

VENTA DE PETARDOS CLASE: F1, F2, F3, T1 Y MARINA
SE HACEN TODA CLASE DE EVENTOS: BODAS, COMUNIONES...

☎ 625 748 350 • 647 442 559

Estamos en Calle Poble Vallbona, 10 Puerto de Sagunto,
Trabajamos para servir petardos de gran calidad a precios
económicos... Bombetas, bengalas, volcanes, tracas
valencianas, silbadores, cohetes, truenos, baterías...

Nuestras tiendas en:

Sedaví, Aldaia, Moncada,
Foios, Massanagrell,
Meliana, Burriana,
Benaguacil, Valencia y
Puerto de Sagunto

¡Con tu compra
la mecha te sale
gratis!!

Este año abrimos en Valencia

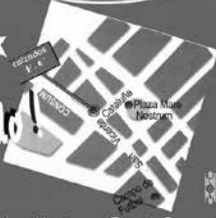

En Puerto Sagunto • Telf. 96 267 66 54

calzados

F & C

Ven...
pruébatelos
y saldrás ganando!

C/ Cataluña, esq. San Vicente (junto Plz. Mare Nostrum - Frente Consum)

Pilar Liusar ibercleaning.es
Gerente info@ibercleaning.es
(+34) 626 42 85 97

HUMONNOS

TIENDA ESPECIALIZADA
ARTICULOS FUMADOR • SHISHA • VAPEO

BENIMACLET • CALLE DOLORES MARQUÉS Nº 3
PUERTO DE SAGUNTO • CALLE SAN VICENTE Nº 48
SAGUNTO • AV SANTIS DE LA PEDRA Nº 35
SAGUNTO • AV DOCTOR PALOS Nº 9
RUZAFA • CALLE TOMASOS Nº 20
NAZARET • CALLE MAYOR DE NAZARET Nº 90
BENICALAP • AV ECUADOR Nº 45
MALILLA • CALLE OLTA Nº 30
VALENCIA UNIVERSIDADES • CALLE RAMON LLULL Nº 41

WWW.HUMONNOS.ES

Gestoría - Asesoría Gramage, S.L.

Gramage

GA

Siempre en Vanguardia
Gestiones Administrativas
Asesoría: Fiscal, Laboral
Contable
Correduría de Seguros

AV. CAMP DE MORVEDRE, 89 BA JO
TEL. 96 267 00 00 - FAX: 96 268 00 90
46520 PUERTO SAGUNTO
www.gestoriaagramage.com - joratogramage@gestores.net

19 Tapas 500 Pinchos

**Gràcies a tots els col·laboradors
que han fet possible aquest llibre.**

Epíleg

Després del conte... continua la flama

Quan l'últim coet s'esvaeix i les flames dibuixen el seu comiat en el cel negre, sabem que no és un final: és un altre inici. El llibret també es consumeix d'alguna forma: en cada lectura, en cada història que desperta, en cada riulla o reflexió que deixa a la memòria.

En aquest viatge hem seguit una flama que no sols ha sigut símbol: ha sigut personatge, guia, amiga i deessa. Ha reviscut contes antics, ha inventat de nous i ha demostrat que les històries només respiren plenament quan es fan foc compartit.

Aquest llibret és un acte d'amor als contes que ens formen i al ritual que ens uneix. És un homenatge a la capacitat humana —i especialment valenciana— de renàixer de les cendres, de donar forma al foc i de trobar

bellesa en allò que és efímer. Perquè a la cremà no hi ha por: hi ha valentia, la mateixa de la qual prové el nom de la nostra terra (València).

I així, amb la flama encara encesa al record, aquest llibret s'acomiada no com qui tanca un llibre, sinó com qui encén una nova història.

Perquè mentre hi haja algú que conte i algú que escolte... la flama continuarà viva.

I el poble continuarà contant.

